

PRŮVODCE PRAHOU SVATOVÁCLAVSKOU

K MILLENIU STÁTU ČESKOSLOVENSKÉHO

P R A H A

NÁKLADEM SVATOVÁCLAVSKÉHO VÝBORU

1 9 2 9

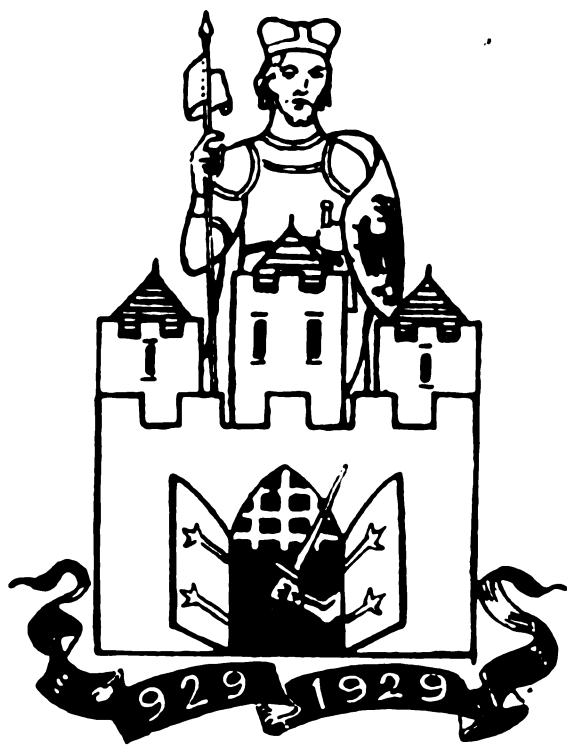

**Obraz Svatého Václava od Karla Škréty.
Národní obrazárna v Rudolfinum.**

PRŮVODCE PRAHOU

SVATOVÁCLAVSKOU

K MILLENIU SVATOVÁCLAVSKÉMU

P R A H A

NÁKLADEM SVATOVÁCLAVSKÉHO VÝBORU

1 9 2 9

*Tento Průvodce Prahou Svatováclavskou
vydán byl u příležitosti slavného millenia státu
Československého a smrti vévody Svatého Václava
nákladem „Výboru jubilejních oslav Světcových“,
který napsání a redigování díla svěřil dne
8. února 1928 Vilému Bltnarovi. --
Tisk knihtiskárny Václava Kotrby
- - - v Praze. - - -*

PRVNÍ PUTOVÁNÍ

*Poutník ubírá se k Světcovu hrobu
na Hradě starobylou čtvrti Svato-
petrskou, Starým Městem Praž-
ským a Malou Stranou*

PRAHA SVATOVÁCLAVSKÁ

*Poutnikovo
slovo úvodem*

Kdykoliv jsem se blížil ku Praze, vždycky mi zahořelo v duši nadšením, podobným onomu, jímž se zažihala celá moje bytost v létech jinošských, když přicházelo náhle sladké vytržení tvůrčích okamžiků lyrických... Hluboko v podvědomí zažehly a vznítily se zásobárny lásky k Bohu a k jeho Světcům, lásky k národu vítěznému i těžce deptanému, k jeho umění a k jeho teskným touhám. A plameny vyšlehly vzhůru do duše, kde osvitily naděje, jímž se nemohou rovnati naděje žádného druhého národa světa, neboť nikdy lid jiné země nežil životem heroičtějším a neklesl do ponížení bolestnějšího nežli bylo ono lidu českého. Hořlaviny lásky a touhy, tvůrčích vznícení, palivo pokřování se před vykupitelským zjevem věčné důvěry budícího Krista, všecko to těžce vyslovitelné, co tvoří naši jedinečnou, tisíciletí se utvářející tradici národní, vše znovu a vždy stejně mocně vzhořelo jako v mladistvé milostnosti ve mně, v poutniku do Prahy Svatováclavské...

Jako nejdražšího miláčka, tak český lid ozdobil svou Prahu četnými jmény lásky, z krásných nejkrásnějšími. S pýchou, v níž zahořel stále v duších doutnajících heroism starých pokolení rytířských, nazval ji Matkou českých měst, Matkou slavnou

a nepřemožitelnou, neboť v jejím mateřství bylo vždy utajeno cosi z nevýslovného bolu Matky Sedmibolestné a proto slučovalo se s tajuplnými nadějemi budoucího oslavení. Prahou Stověžatou ji nazvali synové i dcery českých krajů pro její nevyrovnatelnou krásu, pro jedinečný čar umění, jenž opojoval a vždy znovu lákal k návratu. Prahou Zlatou ji zval pro nevýslovně slavný lesk její staleté historie, který oslnil i cizince a nutil je k holdování jako Královně měst . . .

Prahou Svatováclavskou nazýváme ji u vědomí, že jasný zjev milovaného Světce a Mučedníka naplňuje drahé město nezničitelnou září slávy mystické, slávy, jež není jen s tohoto světa, ale jež se přece jen vždy zase slučuje se slávou pozemských činů velikého vladaře a vévody vzácného království. Kdo pochopí nevýslovnou rozkoš pomýšlení, že všecka ta úcta a obdiv, jež nás dnes vzněcují při náhlém spatření Prahy, jsou pouhými vlnkami proudu, protékajícího podvědomím národa již celé tisíciletí. Vždyť prastarý básník staroslověnský zpíval již v mlhách desátého století slávu Prahy Svatováclavské, jež přijímala tělo umučeného vévody do svého lůna, slovy, jež svojí horoucností zapalují na dálky tisíciletí:

Vesele jása Praha dnes,
přeslavně Tvé město,
slavíc Tvou památku
a divy Tvými záříc jasně,
všecky krajiny svolává,
aby s ní zvolaly:
Blahoslaven Bůh otcův našich!

I nedivíme se pak hloubce tajemných propastí české lásky k tomuto městu, když je tak prastará, že nelze ji změřiti staletími, ale nutno ji hodnotit mírou tisíciletí . . . „I přijeli k svatému městu Praze, kde slavný vévoda Václav druhdy královal a žiti ve službě Boží za svou nejhlavnější povinnost měl, potom pak mečem nelaskavého bratra svého vzácného mučednictví došed, patrnými úkazy a velkými až podnes zázraky zásluhy své osvědčuje. Tu nový onen biskup rozvázav obuv, bosou nohou do Prahy vešel . . .“ Ptáte se, který současný básník z posledních let napsal tato slova uvědomnělého obdivu k starobylému městu? Nikoliv současník, tato slova napsal kolem roku spásy 1000. cizinec Jan Kanaparius, když ličil slavný vjezd nového biskupa Vojtěcha Slavíkovce do jeho residence Prahy!

Nuže, jděme i my dnes pokorně do této vzácné pokladnice všech možných zázraků oslavení i ponížení, vroucího milování a věrnosti nezměřitelné, jděme na hrad Pražský všemi cestami, jež k němu vedou jako k Svatému Grálu národa. Neboť všecky cesty i pěšiny českého lidu, podobně jak tomu bylo po celé minulé tisíciletí, nemohou ani dnes vésti jinam, než jen k hrobu Světce Václava, vzkříšeného a oslaveného, který nikdy nedal a nikdy nedá zahynouti nám ni budoucím!

V Praze na den Svatého Václava 1928.

VILÉM BITNAR.

PRVNÍ PUTOVÁNÍ

*Poutník
vniká k hrobu Světcovu
starobylou čtvrtí
Svatopetrskou*

Orientace.

Okresem Svatého Petra na Novém Městě Pražském mohou se nejkratší cestou na Hrad dostatí příchozí, kteří přijedou vlaky na Denisovo nádraží. Budovy nádražní leží na pravém břehu řeky Vltavy a vlaky, které sem ústí, přinášejí proudy pasažerů tratěmi:

I. Drážďany, Děčín, Litoměřice, Mělník, Praha.

II. Mittelwalde, Hradec Králové, Poděbrady, Lysá nad Labem, Praha.

III. Videň, Znojmo, Jihlava, Hora Kutná, Lysá nad Labem, Praha.

Poutníci, kteří do Prahy přijedou některou z těchto tří tratí, mohou se k cíli své pouti, k hrobu Svatého Václava na Hradčanech, dostatí paterým přímým směrem, aniž by se znavili přílišným blouděním po koutech od sebe vzdálených, a při tom přece poznali vše, co důležitějšího tyto staré končiny chovají. Dostaví-li se k vlaku, přivázejícímu výpravu, pět průvodčích, rozdělí se množství po vzájemné dohodě na pět skupin, které se hnou pěti proudy ku předu.

První proud odbočí od nádraží na levo, projde třídou „Na Poříčí“, vnikne přes „Náměstí Republiky“ do ulice „U Obecního domu“, kterou se dostane na roh ulice „Rybné“. Zde počká na proud druhý, s kterým se dostane do ulice „Jakubské“.

Druhý proud zmizí v „Petrské ulici“, přímo proti nádraží se nabízející, kterou projde a již prohlédne se sousedící s ní ulicí „Biskupskou“ a „Biskupským Dvorem“. Dospěje pak na „Svatopetrské náměstíčko“, odkudž se „Truhlářskou ulicí“ dostane na „Náměstí Republiky“. Projde „Královdvorskou ulicí“ až k rohu „Rybné ulice“, kde se spojí se skupinou první. Projdou společně „Jakubskou ulicí“, vejdou do „Týnského dvora“ a odtud „Týnskou uličkou“ na Staroměstské náměstí“, kde se k nim připojí skupina třetí, přicházející z „Dlouhé třídy“. Společně projdou „Kaprovou ulicí“ na „Smetanovo náměstí“, dojdou na „Alešovo nábřeží“ a stanou u „Mánesova mostu“, kde se k nim připojí skupina čtvrtá a pátá.

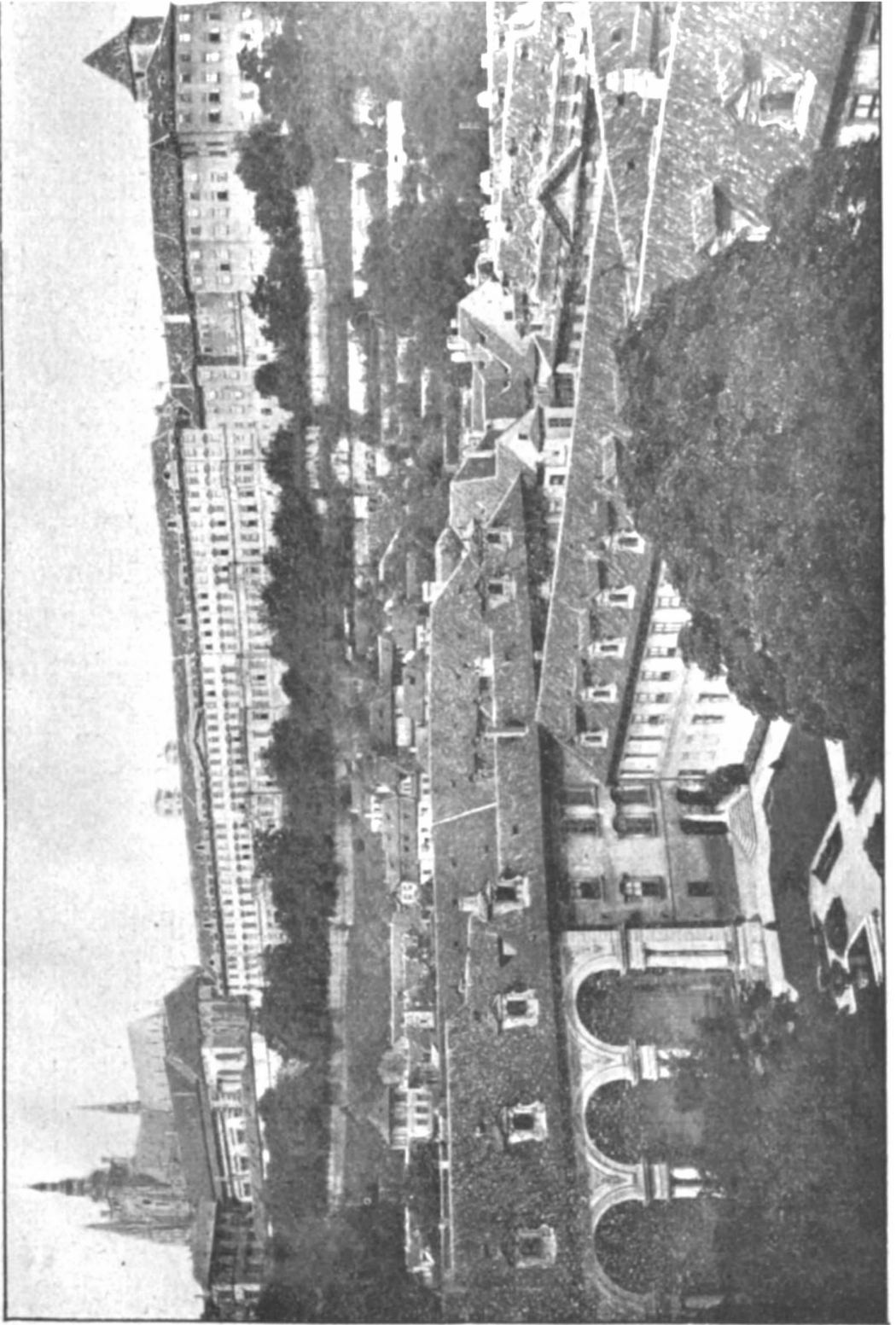
Třetí proud uhne se z nádraží po „Těšnově“ na pravo, vejde do „Klimentské ulice“, odkudž brzo zahne v levo do uličky „Samcovy“ z ní v pravo do „Lodecké ulice“, přejde rovněž „Petrským náměstíčkem“ do „Soukenické ulice“ a „Dlouhou třídou“ vnikne na „Staroměstské náměstí“, kde se připojí ke skupinám první a druhé.

Čtvrtý proud, zahnuvši rovněž na pravo přes „Těšnov“, projde „Klimentskou ulicí“ až na konec, zahne vpravo do „Revoluční třídy“ a odtud průchodem do „Haštalské ulice“. Od kostela Svatého

Haštala odbočí na pravo k prohlídce staroslavného kláštera Blahoslavené Anežky České, vrátí se ke kostelu, zbytkem „Haštalské ulice“ dojde na „Kozí plácek“, odkudž „Věžeňskou ulicí“ dostane se ke kostelu Svatého Ducha. Po překročení „Pařížské třídy“ vejde do „Josefské třídy“, odtud odbočí do „Maiselovy ulice“, zahne vlevo do klikaté uličky „U Starého hřbitova“, projde „Břehovou ulicí“ do „Sanyttrové ulice“ a kolem Parlamentu zahne na „Smetanovo náměstí“, kde se u „Mánesova mostu“ spojí s ostatními skupinami.

Pátý proud dojde po „Těšnově“ vpravo až k břehu řeky Vltavy, po „Petřském nábřeží“ dostane se k „Štefanikovu mostu“, projde nábřežím „Na Františku“ až na „Jánské náměstíčko“ a po „Dvořákově nábřeží“ dospěje na „Alšovo nábřeží“, kde se spojí s ostatními skupinami.

Všech pět skupin přejde nyní v jediném proudu „Mánesův most“ a stane na půdě Menšího Města Pražského. Projde „Letenskou ulicí“ až k oblasti „Svatého Tomáše“, po krátké odbočce do „Josefské uličky“ zahne do „Tomášské ulice“, která je přivede na památné „Valdštýnské náměstí“ a odtud „Valdštýnskou ulicí“ vrátí se výprava zpět na prostranství „Klárov“, za okamžik stane pak na úpatí „Starých Zámeckých schodů“. Po nich vystoupí až k bráně „Pod Černou věží“, kterou projde do uličky „Svatojiřské“ a stane na věkopamátném náměstíčku „U Svatého Jiří“. Tady je výprava u cíle svého putování, které vyvrcholí prohlídkou katedrály Svatovítské s kaplí Svatováclavskou.

Pohled na Hradčany z Valdštejnského paláce malostranského.

Zřetel historický a národní.

Z předchozí orientace vysvitla poutníkovi rozloha starobylé pražské čtvrti, nazvané širším jménem Poříčí. Je zajisté ohraničena Denisovým nádražím na Těšnově, třídou „Na Poříčí“, „Náměstím Republiky“, „Revoluční třídou“ a odtud zpět kolem Vltavy až k „Hlávkovu mostu“ na Těšnově.

Poříčí lze pokládati za typický příklad původu i vývoje dnešních Pražských měst. Když se v mlhách posledních dvou století před mučednickou smrtí vévody Václava počaly mýtití prastaré lesy, šumící tisíciletou píseň po obou březích Vltavy a na všech výšinách kolem Pražského hradu, vznikaly rozoráváním panenských mýtin nejen polnosti, jimiž vládl dvůr vévodský, ale lidé všech stavů stavěli si tam domy a chalupy rozličně spolu související, zcela dle rady vznešené prorokyně Libuše:

Stavte město, to vám káži,
tu kde já vám ukáži.
U Vltavy pod Petřínem,
kde tesař dělá práh se svým synem.
Pro práh město nazvete Praha,
toho města bude veliká sláva...

Tak vznikalo zvolna první Podhradí Prahy, z něhož se na pravém břehu Vltavy vyvíjelo dnešní Staré Město Pražské. Tuhé boje s houževnatým pralesem nedovolovaly vnikati hned daleko od zpívajícího toku řeky a ze sporých zpráv o nejstarším místopise Prahy vysvitá tendence osazovati široký pruh pobřeží. Dík této snaze prodlužovalo se Pražské podhradí podél Vltavy ve směru východním

od starodávna přes meze nynějšího Starého Města a tak vznikla záhy naše osada Poříčí. Zrodila se takřka současně s podhradím Pražským a o málo jen později po vzniku podhradí Vyšehradského, s nimiž tedy soupeři co do stáří své urozenosti. První stavby Poříčí viděly již bohatýrského kněze Václava, neboť tak je tu vstípení prastaré, že již v roce 993, tedy po necelých sedmi desetiletích, připomíná se jako místo nesoucí hojný desátek.

Osada dlouho česká pomísená byla s živlem německým v druhé polovině XI. věku. Tehdy dosáhli kupci z Němec do Prahy za obchodem dojíždějící od krále Vratislava privilegia zříditi si na Poříčí svobodnou obec, jež byla nazvána „Ulicí Německou“, Vicus Teutonicorum. Němci takto trvale zde usazení drželi svobodně a dědičně domy a volili si ze svého středu i rychtáře. Když však Staré Město Pražské rozrostlo a zorganizovalo se tou měrou, že si již zavedlo pevné městské řády i svobody, opouštěli Němci kvapem Poříčí, usazující se v bezpečnějším a měšťanská práva jim přiznávajícím útulku. Zůstali jim však na Poříčí výnosné dvory a osadě zbylo po nich až do konce XIII. věku zastaralé jméno „Ulice Německé“.

Když pak došlo i k ohrazení Starého Města Pražského, octla se celá osada mimo zdi a stala se nechráněným venkovem. Ale stejnou měrou, jakou přibývalo lidí a živosti v ohraženém městě, mohutněl i venkov tak, že činil již souvislé výběžky starodávného podhradí Pražského, jež od času obezdění počali jmenovati předměstími. Poříčí s dvěma

kostely bylo z těchto předměstí nejen nejstarším, ale i největším. Listina Karla IV., vydaná u příležitosti založení Nového Města Pražského roku 1347, nazývá již Poříčí předměstím.

Založením Nového Města Pražského přestalo býti Poříčí venkovem, dostalo se celé do ohrady nové obce, stalo se pouhou čtvrtí městskou, jejíž další vývoj byl již podmíněn a spjat s osudy velikého města Karlova, obepínajícího půlkruhem od řeky k řece starší město vymřelých Přemyslovců.

Zřetel náboženský.

Ani Poříčí nemohlo se vyhnouti krvavým bojům, doprovázejícím dlouhý přerod staroslovanského pohanství v spásonosnou víru v Krista Ukřižovaného. Jestliže však prožilo hrůzu oněch bojů, o nichž Dalimil píše, že při nich „potoky krve tekly, a s obou stran síla zbitých ležela“, ucítilo tím mocněji za to osvěžující závan působení vévody Václava, když on

čest Boží v zemi množil,
kupuje pohanské děti křtil,
ke Mším sám oplatky pekával,
vdovám z lesa dříví v noci nosíval . . .

A děti těch, kteří šli odtud přivítati mrtvé tělo milovaného vévody, vracejícího se ze Staré Boleslavi na svůj Hrad Pražský, doznali již dobrodiní laskavé péče synů svatého Otce Benedikta, kteří si přicházeli na břeh Poříčí pro svůj desátek. Břevnovský jejich klášter obdaroval vévoda Boleslav Pobožný roku 993 desátkem ze všeho knížecího

hospodářství polního na Poříčí, přidal jim k tomu celou jednu usedlost u samé Vltavy, pomohl jim vystavěti stodolu a zříditi jez k vystavění mlýnu . . . Pak přišlo požehnání vlastního kostela Svatého Petra, který si vystavěli zbožní křesťané někdy ve XII. věku, ještě v období románském, jež dýchalo prostou vůní legend o věrozvěstech i o rodných světcích Ludmile a Václavovi. Víme, že již před rokem 1215 založil při něm král Přemysl Otakar První komendu Německých rytířů a nadal ji krásným dvorem na Poříčí . . . A v zápětí na to rozkvetlo i v Čechách sladké jaro, jež všemu světu probudil serafinský Chudáček z Assisi, a byl to chrám Svatopetrský, který koupila královna Konstancie, matka nejněžnější světice z královského pně Přemyslovců, Blahoslavené Anežky České, aby při něm založila se svou dcerou špitál Svatého Františka a dala tak i první popud k vzniku staroslavného a ryze českého řádu Křižovníků . . . Ale tento chrám brzo nestačil duchovním potřebám usedlíků na Poříčí, na počátku XIII. věku již se dozvídáme o novém kostele Svatého Klimenta, při němž král Přemysl Otakar První roku 1226 založil klášter pro řád Dominikánů . . . A ještě jednou zahořelo to mocnou touhou po novém svatostánku v této končině, když v době katolické renesance v druhé polovině XVII. věku vštípen byl na samém okraji osady kostel Svatého Josefa . . . Jak bohatý život vlál k nebesům v těchto třech ohniskách viry po více než osm staletí jejich doložené existence !

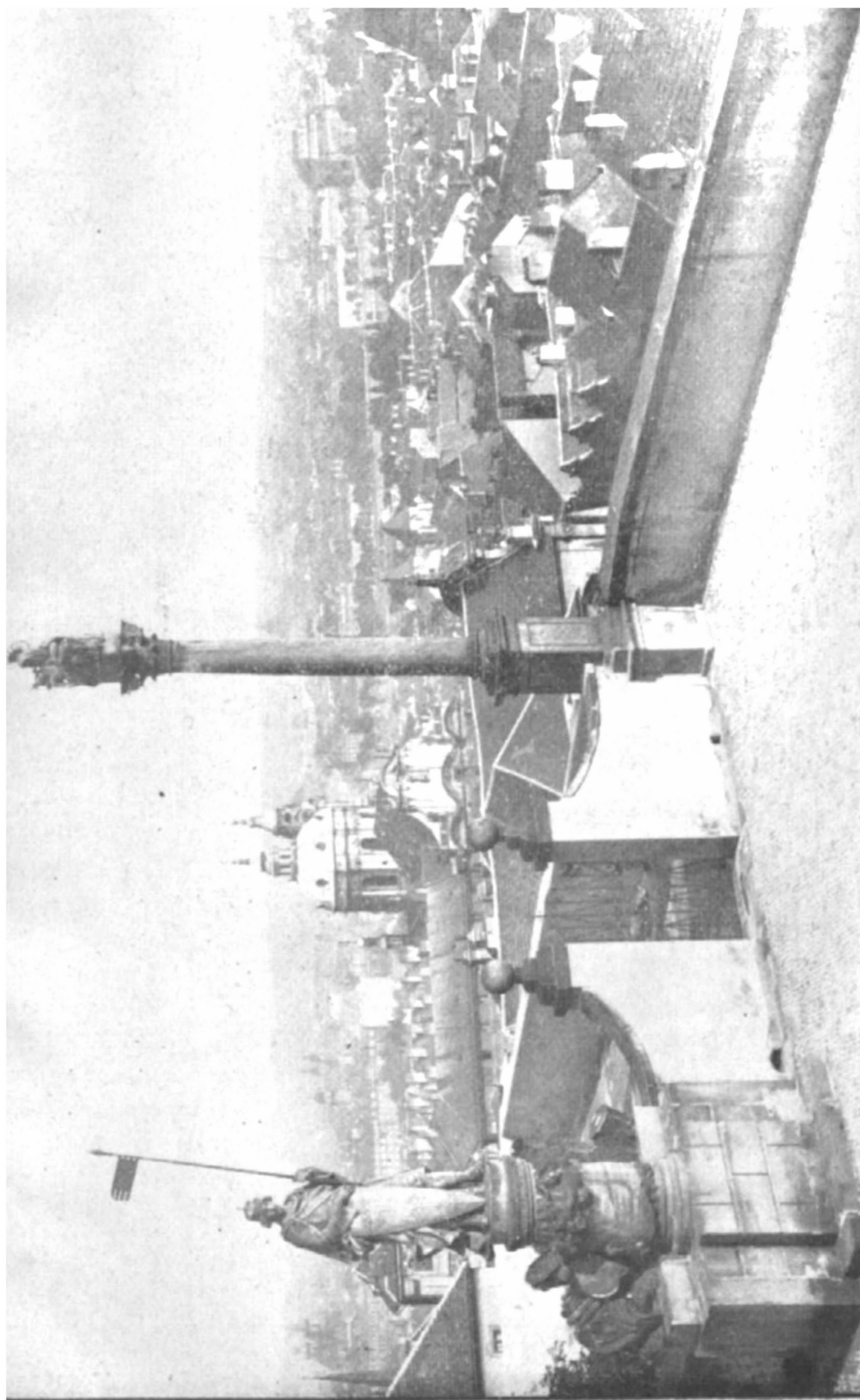
A s živlem náboženským splývá tu i tvoření umělecké, jehož stopy přes všechnu nepřizeň časů lze podnes nalézt. V oblasti Poříčské najdeme výtvoř časné gotiky, pozdní gotiky vladislavské, prvky renesanční a díla baroku, plody snah purismu novogotického, ovoce mistrů moderních... I budeme teď putovati od jednoho výtvoř k druhému, spěchajíce stále bezpečněji k cíli konečnému!

Pout proudu prvního.

Zahybáme z Denisova nádraží v levo po Těšnově do třídy Na Poříčí, v končiny, kde kvetla drobná řemesla, kouřily malé pivovary a pyšnily se skvělé fasády patricijských domů... Po tom všem zůstaly dnes ovšem jen nepatrné zbytky; díváme se na domy nové, z nichž některé dosud se pyšní aspoň názvy starobylými. Co se tu zachovávalo po staletí, mizelo zvolna během posledního padesátiletí a ztratilo se důkladně po převratě 1918, kdy Praha byla zachváćena horečkou bourání starého a budování nového, žel, že často umělecky bezcenného. Na starých rytinách najde milovník výrazných koutů podobu „Poříčské brány“, která vedla ke Karlínu, a v poslední své podobě zbořena byla roku 1873. Na místě ní stojí dnes Denisovo nádraží. Na půdě, kde stávaly hradby, je teď malý park městský, v němž stojí

Museum města Prahy.

dostavěné roku 1898 dle plánů architekta Antonína Balšánka a vyzdobené sochaři Šalounem,

Pohled na Prahu od Hradčanského náměstí.

Wurzelem, Suchardou, Procházkou, Smolíkem, Hergeselem, Amortem a Stránským. Maliřské práce provedli tu Karel Liebscher, Jansa a Klusáček. Budova je dvoupatrová s hlavním schodiřtím uprostřed. Dík pečlivému vedení ředitele Harlasa a Novotného vyrostlo museum v kulturní útav prvního řádu.

V přízemí jsou sbírky keramické, památky z pražských vykopávek, primátorský kočár a sáné z XVIII. věku, pošléze mučírna. V první patře na pravo jsou ve dvou sálech uloženy práce kovové, porculán, sklo, šperky, kroje, na levo pak ve dvou sálech je oddělení církevní, starý nábytek, míry, váhy a pražská domovní znamení. Ve druhém patře uloženy jsou pohledy na Prahu, pražský tisk, dobové památky k dějinám města, listiny, medaile, pečeti, zbroj a zbraně, památky na pražské cechy. Vše, co souvisí s dějinami města a životem Pražanů, je zde uloženo v přehledných skupinách.

Ze starobylych domů, jež mají cenu uměleckou, zachoval se v celé třídě jediný. Je to na levém chodníku krásný dům „U zlatého slunce“ (1045), stavěný v slohu empírovém, nyní v Praze již vzácném. Druhý dům je na samém konci třídy a tvoří roh s „Náměstím Republiky“, malý komplex kapucínské hospice a kostela Svatojosefského. Z novostaveb dlužno se zmíniti o paláci Legiobanky (1046), již roku 1922 dostavě! dle návrhu architekta Josefa Gočára, a kterou ozdobil sochař Gutfreund reliefem, Štursa čtyřmi sousošimi nosičů. Také palác Y m k y, dostavený roku 1927 dle plánů architekta Eduarda Hniličky, poutá pozornost monumentálním průčelím.

Kostel Svatého Josefa.

Z řetel historický a národní. V době prudké bouře války třicetileté koupil katolický velmož Gerard z Kvestenberka roku 1630 na konci osady Poříčské několik domů se zahradami, aby na jejich místě postavil klášter s kostelem. Klášter založen byl 1653, a po dostavbě uvedeni byli do něho Kapucini s prvním svým kvardiánem Isaiášem z Mnichova. Když byl klášter 1795 zrušen, ubytováno v něm vojsko, a roku 1860 vystavěny na jeho zbořeništi nynější „Kasárny Jiřího z Poděbrad“. Ale již před tím v roce 1833 uvedeni byli Kapucini zase zpět do kostela Svatého Josefa, a náhradou za zmizelý klášter zřízen pro ně na rohu třídy a náměstí malý hospic, který tam stojí podnes. Kostel Svatého Josefa založen byl 1636 a vysvěcen kardinálem Harrachem roku 1653. Při obléhání Prahy Prusy 1759 byl chrám poškozen a 1795 po vypuzení Kapucínů stal se kostelem vojenským. Když pak 1833 vrácen byl zase Kapucínům, stal se hledaným útočištěm kajícníků celé Prahy. Národního významu došel chrám svou slavnou poutí Svatojosefskou, trvajici po devět dní a spojenou s hlučným trhem před kostelem na bývalém „Náměstí Josefském“, odkudž však zmizel jako zmizelo staré pojmenování náměstí.

Z řetel náboženský. Chrám založen byl v době, kdy národ prožíval těžkou horečku náboženského převratu a potřeboval lékaře i léků k brzkému uzdravení. Řád Kapucínů svou přislo-

večnou chudobou a prostotou srdečné viry, jakož i mistrovským oviádáním duší ve zpovědnici, byl přímo stvořen k úkolu léčitele české bytosti. Kapucíni pracovali všude, kde jich bylo potřeba, v míru i válce, za dob šťastných i svizelných. Život náboženský prohloubili zavedením kultu Josefa Pěstouna, Antonína Paduánského, Felixe de Cantalicio, Fidela Sigmaringenského a Jana Nepomuckého. Česká šlechta doby baroka dávala se v chrámě pohřbívati, a lid se utíkal do chrámu jako do ohniska vroucího povznesení.

Z ř e t e l u m ě l e c k ý. Kostel budoval od roku 1636 stavitel Melichar Mayer a stavbu skončil před rokem 1653 v prostém „slohu kapucínském“. Dlažba chrámu leží o několik stupňů hlouběji pod úrovní náměstí, od něhož je kostel oddělen dvorkem. Je prostranný, má válenou klenbu, nižší presbytář a na jihu boční kapli. Oltářů má sedm. Jak se nám jeví dnes, je dilem renovace, neboť chátrající kostel dal 1882 obnoviti Barnabáš Jan Weiss, ušlechtilý a vzdělaný superior kapucínský. Bohatá je zde sbírka soch a obrazů.

Socha Jana Nepomuckého stojí na levé straně dveří, vedoucích z náměstí do dvorka, je z kamene, na podstavci nese letopočet 1730 a nápis „Upřímná láska postavila Tobě, Jene!“

Socha Františka Serafinského stojí na pravé straně těchže dveří, na podstavci nese letopočet 1708 a nápis: „Serafinský patriarcho, oroduj za nás!“ Náleží k ní sochy dvou andělů, stojící na dvorku před kostelem, celý soubor je dilem mistra Jana Brokofa, a stál kdysi na Karlově mostě.

Socha Judy Tadeáše stojí na dvorku před kostelem na levé straně při zdi a nese letopočet 1741. Brokofova

socha anděla na pravo u brány kostela drží štít se znakem řehole Františkánů, a podstavec má nápis: „V tomto znamení rád zvítězí“. Brokofova socha anděla na levo u brány kostelní podpírá se o štít s ranami Krista Pána, a pod ním na podstavci čtou se slova: „Tyto Kristovy rány jsou odznaky řádu“. Štít kamenný nad branou nese znak zakladatele kostela a kláštera Gerarda z Kvestenberka.

Soška Neposkvrněné Panny Marie stojí nad svatostánkem hlavního oltáře Svatojosefského.

Socha Spasitele Ukřižovaného nalézá se na oltáři Svatého Kříže při severní zdi lodi chrámové, který dřevěný a bohatě zlacený, ozdobený nad to sochami dvou andělů, držících mučitelské nástroje, a dole soškou Svaté Barbory, patronky šťastné smrti.

Sošky světců Vita a Leopolda, sličně pozlacené, stojí po obou stranách oltáře Svatého Fidela Sigmaringského, stojícího poblíž kruchty.

Vedle kazatelny na jižní straně lodi je oltář Jana Nepomuckého s pozlacenou sochou téhož Světce, se sochami dvou andělů a s menší soškou Jezulátka, držícího mučitelské nástroje.

Socha Panny Marie Radostné stojí ve výklenku nad svatostánkem oltáře Porciunkulového v kapli přilehlé ke kostelu na jihu. Před sochou koná se již od let třicátých oblíbená pobožnost „sedmi radosti Panny Marie“.

Mramorový kámen náhrobní leží uprostřed kostela a nese nápis latinský: „Václav Leopold Radecký, svatě Římské říše hrabě z Radče, zemřel 1781“. Náhrobní kámen z rudého mramoru stojí při zdi kostela vedle kaple Panny Marie, má tvar jehlance na čtyřhranném podstavci spočívajícího s nápisem, že zde odpočívá ra-
kouský polní maršálek Maxmilián hrabě z Browna.

Sbírka drahocenných obrazů nalézá se v hospici, kam je ukládal někdejší superior kláštera Barnabáš Jan Weiss, proslulý pražský znalec umění, pěstitel hudby a obnovitel kostela. Na vápně vysoko v průčelí chrámu nad vchodem vymalován je obraz světce Josefa.

Malby na klenbě a na zdích provedl 1882 akademický malíř František Ludvík Duchoslav, žák a spolupracovník

maliře fresek Ludvika Navrátila, známý obnovovatel fresek pražských chrámů.

Tři obrazy olejové od neznámého mistra jsou na oltáři Svatojosefském. Prostředni představuje Svatého Pěstouna s Dítkem v náruči. Na levé straně Matka Boží klečíc vztahuje ruce své k Jezulátku. Na straně pravé divají se s obrazu tři světci v zbožném zanícení k Pěstounu Páně: František Serafinský, Antonín Paduánský a Ludvík Tuluský.

Obraz Svatého Václava od neznámého mistra nalézá se na tomtéž oltáři po straně evangelijní, protějšek na straně epištolní tvoří obraz Svaté Ludmily.

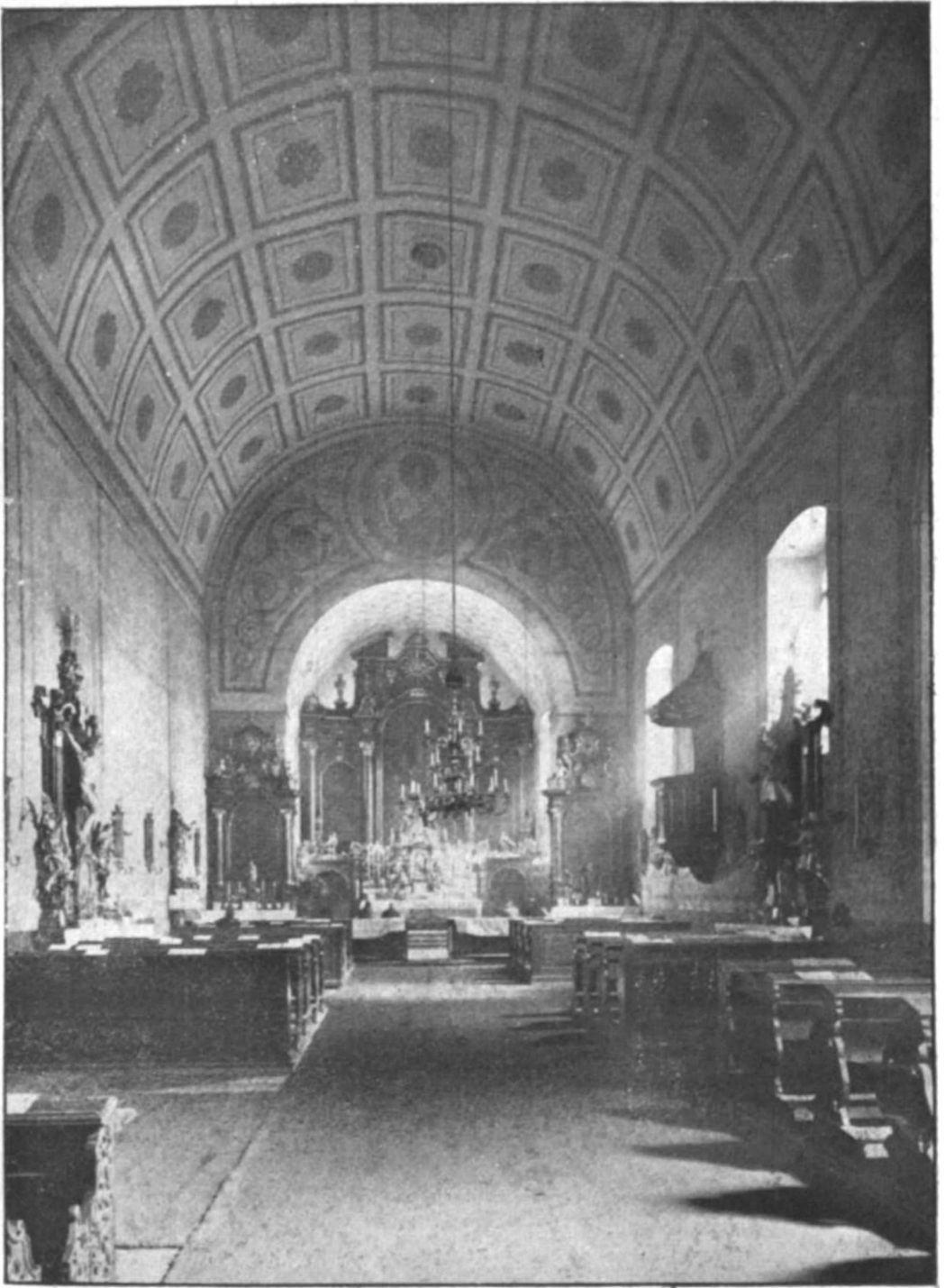
Tři olejové obrazy nalézají se též na zadní straně tohoto hlavního oltáře. Prostředni obraz představuje uvedení Kapucínů do kláštera na Hradčanech, v popředí orodují Svatý Václav, Svatá Klára a Svatý Vít, v oblacích se vznášejí Panna Maria se Svatým Františkem Serafinským. Po jedné straně je obraz Obětování Panny Marie, po druhé Navštívení Bohorodičky.

Obraz Antonína Paduánského na oltáři zasvěceném témuž Světcí je překrásný výtvarný dílo mistra Karla Škréty, který v něm olejovými barvami zachytil výjev, kterak Světec ubírá se k nebesům, kde jej vítá Nejsvětější Trojice, zatím co jeho hlava věnčena je Andělem.

Rovněž od slavného Škréty je obraz Felixe de Cantalicio z řádu Kapucinského, zdobící oltář tohoto Světce na straně protější. Mistr na něm rozkošně zobrazil nebeskou idylu, jak se Matka Boží zjevuje Světcí a podává mu do jeho náručí Děťátko. Světec, který se této sladké milosti stal hodným pro svou andělskou čistotu srdce, přijímá Jezulátko kleče na kolenou. A kolem něho rej andělských dětí obsypává jej kvitím, zatím co drobný čtveračivý andílek pohrává si s jeho žebráčkou mošnou, a druhý z ní vybírá vyžebraný chléb.

Obraz mučednické smrti Fidela Sigmarinského, umístěný na vlastním oltáři poblíž kruchty, představuje ubodání kazatele v Sevisu od smečky poštvaných sedláku kalvinských. Pod ním nalézá se menší obraz Svaté Anny a v štítu oltáře obrázek Svatého Serafina, bratra laika z řádu Kapucinského.

Velký olejový obraz Františka Serafinského, jak na přimluvu Matky Boží dostává od Spasitele pro svůj kostelík plnomocné odpustky, visí na oltáři Porciunkulovém v kapli.

Vnitřek kostela Svateho Josefa.

Náměstí Republiky.

Z dvorečku před kostelem Svatého Josefa vyjdeme po několika schodech na N á m ě s t í R e p u b l i k y. Je to prostranství původu prastarého, které se kdysi jmenovalo „Hybernským“, později „Kapucínským“ po přilehlých klášterech. Ale po celé generace bylo známo pod názvem „Josefské náměstí“ od kostela, který vznítíl na jeho prostranství hlučnou a oblíbenou pout lidovou, jež svedla každoročně mnoho kramářů, vykládajících své zboží v krámcích všemožných útvarů. S v a t o - j o s e f s k á p o u t měla svou specialitu v rozmarném kupování barevných vajec, pestrých kráslic, byla proto dostaveníčkem mládeže, jež odtud putovala tančiti do karlínské hospody „Na Putovce“. Původně jsouc slavena v kostele Svatého Petra, přenesena byla pout již v druhé polovici XVII. věku do nového kostela Svatojosefského. A počátkem století XX. stěhovala se zase na Staroměstské náměstí, aby nepřekážela elektrické dráze. A s náměstí Staroměstského zmizela pak již nadobro s povrchu pražského . . .

Z náměstí vejdeme do ulice „U obecního domu“, která je původu nedávného, vytvořena jsouc novostavbami reprezentačního „Obecního domu“ po straně levé a palácem „Obchodní i živnostenské komory“ a hotelu „U města Paříže“ po straně pravé. Z ulice pak přicházíme hned k nároží, vytvořenému ulicí „Rybnou“ a „Královskou ulicí“, kde se sloučíme s poutníky proudu druhého.

Pout proudu druhého.

Z Denisova nádraží vejdemě přes Těšnov přímo do protější Petrské ulice, nedlouhé, ale velmi památné. Zde jsme na onom místě prastaré minulosti, které se kdysi jmenovalo „Ulicí Německou“, hlaholilo hovorem cizích kupců, pozvolna se tu usazujících a zpestřujících rolnický i rybářský život našich českých předků. Ale tento živel konečně zmizel do bezpečnějších domů opevněného Starého Města Pražského a z kupeckých palačiků i bohatých skladišť nezůstalo zde ničeho . . . Několik zajímavějších stavení je původu pozdějšího. Nároží „Mlynářské ulice“ tvoří starobylý dům „U Panny Marie“, v němž ještě roku 1383 byla fara Svatopetrská a na jehož průčeli zachoval se freskový velký obraz Panny Marie s Děfátkem (dům 1173). Starý dům „U Pličků“ (113) má ještě původní pavlače na zachovaném dvoře a také „Panský dům“ (1133) honosí se průjezdem se starou klenbou. To je vše, co by stálo za podívání. Ale zůstal zde ovšem vzácný svědek tisícileté minulosti, věkopamátný

Kostel Svatého Petra.

Zřetel historický a národní. Němečtí kupci vystavěli si farní kostel pro svou náboženskou potřebu již za krále Vratislava Druhého někdy koncem XI. věku. Kdo ví, není-li v tom nějaká souvislost se založením kostela Svatého Petra na Vyšehradě, jež se stalo rovněž za tohoto prv-

niho českého krále roku 1070. Faráři, které si Němci na faru Svatopetrskou dosazovali, musili uměti německy a je velmi pravděpodobno, že český živel se tehdy soustřeďoval spíše v kostele Svatého Klimenta, původu ryze slovanského. Když se však Němci v XIII. věku počali stěhovati na Staré Město Pražské, stal se i chrám Petrský novým ohniskem české kultury přes to, že král Přemysl Otakar První ještě před rokem 1215 založil při něm komendu Německých rytířů, nadav ji dvorem s polnostmi na samém Poříčí a řadou vesnic v okolí. Důkazem, že se tu již Němcům nedařilo v prostředí českém, je brzký odchod řádu na okraj Starého Města Pražského, kde si v místech nedávno zbořeného paláce Šlechtičen na rohu „Královské ulice“ vystavěl komendu s kostelem Svatého Benedikta. Od rytířského řádu koupila roku 1233 kostel i s dvorem k němu příslušejícím královna Konstancie, matka krále Václava Prvního, která při něm hodlala vštípit klášter jeptišek řádu Cisterciáckého. Když poznala, že by se jim v této končině nedařilo, založila pro ně klášter v Tišnově na Moravě a kostel i se statky od rytířů koupenými věnovala „Špitálu Svatého Františka“, který 1233 založila její dcera Blahoslavená Anežka Česká. Špitál spravován byl zvláštním bratrstvem, jež se stalo zárodkem slavného řádu Křižovníků s červenou hvězdou. Odtud bylo již vítězství českého živlu v této oblasti zajištěno, neboť řád byl český a jeho moc rostla od onoho roku 1252, kdy pražský biskup Mikuláš

v zastoupení samého papeže udělil mu známý erb řádový, při čemž celá farnost Svatopetrská byla přítomna skvělé církevní slavnosti v kostele Svatého Petra. Později, když se řád přestěhoval ke Kamennému mostu, zůstal kostel farním a podací právo náleželo i nadále Křižovníkům. V husitských bouřích zmocnili se (1420) kostela i fary Táboři, na faru dosazování zprvu kněží kališníci, posléze i luteránští. Teprve po bitvě bělohorské vrácen byl chrám zase Křižovníkům, jimž náleží podnes.

Z ř e t e l n á b o ž e n s k ý. Vlaha duchovní, která zúrodnila kraje italské v XIII. věku zásluhou Františka Serafinského a jeho bratří, vykonala požehnaný obrat i u nás, a byl to zejména chrám Svatopetrský, který se stal ohniskem lidového hnutí náboženského v Praze. Ovoce setby Blahoslavené Anežky České bylo tak vydatné, že se projevilo ještě v krutých dobách náboženského převratu husitského. Když se v kostele Svatého Petra odehrávaly za panství Táborů divoké scény proti užívání ornátů, našlo se několik hrdinských žen, které donutily konšely, že usadili na faru mírného kněze kališníka a vrátili osadě pokoj. Víra svatováclavská znovu rozkvetla, když dne 1. srpna 1628 křižovník Martin Zikmund Slupecius z Labětina celebroidal poprvé zase mši svatou podle římského ritu, když české slovo zahlaholilo zase s výše kazatelný a v adventě zajásaly staročeské rorátní zpěvy gotickými prostorami chrámovými.

Z ř e t e l u m ě l e c k ý. Z podivuhodné architektury kostela Svatopetrského mluví k nám zastřené

hlasy četných století naší minulosti. Stál již v době románské jako trojlodní basilika se čtverhrannými pilíři a s dvěma věžemi v průčelí. Z tohoto šerého dávnověku podnes hlásí se k nám dvojice věží a uvnitř chrámu sloup v střední lodi, stojící sám o sobě. Vcházíme-li dnešním portálem dovnitř nezapomínejme, že v těchže místech vcházeli do kostela i naši předkové pradávno zmizelých generací. Uchováváje prostou krásu románských svých tvarů až na přelom věků XIV. a XV. byl posléze i tento chrám kolem roku 1400 přestavěn goticky. Tehdy vznikla i bohatá výzdoba, jež obloukový pás obroubila barevnými pruty, vložila malby světců v modrém poli na jeho plochy. Tvary časně gotiky rozvíjely se později novými živly pozdní gotiky vladislavské, jež zjihly konečně v žaru oplodňujícího baroka, jehož stopy teprve před půlstoletím odstranil známý purism našeho renovátera Mockera. Roku 1876 pozvedl on chátrající ruinu ve vznosné tvary své oblíbené novogotiky a tak nalezne poutník dnes i obě věže v úpravě gotické se štíhlými střechami, krov zbohacený gotickými vykýrky a věžičkou sanktusovou, na jejímž temeni otáčí se povětrná korouhvička s obrazem Sv. Petra. A vejde-li střídavě všemi třemi portály shledá, že jsou rovněž novogotické, že portál hlavní má nové tympanon, výraznou kamenou řezbu v lomenici nad vraty, v níž zanícený umělec, sochař Ludvík Šimek, na blankytné půdě umístil polovypuklým dílem Spasitele podávajícího klečícímu Sv. Petrovi klíče od bran nebeských. Druhý portál

Malý oltář Svaté Barbory při pilíři je ozdoben bílými barokovými soškami Svatého Václava a Svatého Jiří.

Malý oltář Svatého Floriana při druhém pilíři má po obou stranách bílé barokové sošky Svatého Vavřince a Svaté Agáty.

Oltář Panny Marie Královny v jižní lodi má uprostřed sochu Madonny a po stranách Svatého Josefa Pěstouna a Svatého Jáchyma. Celek je dílem řezbářského baroku.

Oltář Svatého Kříže, stojící vedle, je ozdoben dřevořezbou Ukřižovaného a skupinou soch, představujících Pannu Marii Bolestnou, Svatého Jana Evangelistu, Matku Boží Truchlicí, Boha Otce, po stranách sochy dvou andělů.

Velká socha Svatého Petra postavena je po levé straně na starém románském pilíři, socha Svatého Pavla stojí na jižní zdi chrámu naproti soše Petrově.

Cínová křtitelnice stojící pod kruchtou je z doby kališnické a nese letopočet 1544, její víko je z doby katolického faráře Jana Alexandra Malce z roku 1738. Cínové svícny „Serafini“ stojí u mřížek oltáře Svatého Petra a pocházejí z roku 1684.

Kamenné řezby nalézají se na svornících klenby a představují erby starodávných řemesel koželuhů a soukenníků, jakož i poprsí vousáče s žezlem. Patky klenbových žebor na stěnách jižní lodi jsou zkrouženy v podobu anděličků držících nápisové pásky.

Náhrobních kamenů má chrám velký počet, většinou vyšlapaných; z nich za zmínku stojí památník Jana Karolidesa z Karlsperku a primátora Jiřího Ježka z Rittersfeldu, oba ze XVII. věku.

O b r a z y chrámové mají namnoze cenu vysokou svým původem i uměním. Jest to zejména znamenitý velký obraz na plátně zdobící hlavní oltář a malovaný od mistra Václava Vavřince Rainera, představující Spasitele jak odevzdává Svatému Petru klíče.

Krásný obraz Svaté Maří Magdaleny na oltáři téže Světiče v čele severní lodi maloval mistr Karel Skréta. Zobrazil Světici v okamžiku, kdy milostí Boží osvícena a v jádře bytosti změněna chystá se žiti novým kajícím životem, pohazujíc znaky slávy a rozkoše k nohám.

Pěkný obraz Svatého Floriána, visící na zmíněném již oltáři téhož Světiče, maloval Rainerův žák Jan Petr Molitor, vynikající mistr fresek.

Obraz Blahoslavené Anežky České maloval mistr Emanuel Dítě, v chrámě visí od roku 1903 jako ukázka moderního umění náboženského vedle zmíněných výtvorů baroka. Zpracován je tu námět založení špitálu u Svatého Petra.

Biskupský dvůr.

Kolmo na směr ulice Petrské, běží kolem zvonice a kostela krátká Biskupská ulice tak, že celá budova chrámu nalézá se vlastně na její půdě. Ulice spojuje Petruskou ulici s třídou „Na Poříčí“ a dnes v ní nezbylo ze starých domů již nic pozoruhodného. Kdo vystoupí hlavním portálem chrámu ven a ubírá se několik kroků „Biskupskou ulicí“ v levo, spatří před sebou z ulice této vybihati jinou uličku, která je slepá a celým svým půdorysem jeví charakter bývalého dvora. Tato ulička podnes nazývá se Biskupský dvůr. Ve skutečnosti stával zde veliký dvůr rytířského řádu Křižovníků, kterým jej darovala královna Konstancie na vydržování špitálu Svatého Františka. V dávných dobách, kdy ještě nestávalo Nové Město Pražské, býval tento dvůr pevně ohrazený, tak že se v něm v pádu nebezpečí mohl okolní lid skrýti jako v tvrzi. Bývala tu i brána s pevnou věží a erbem řádovým, i není divu, že se tu od starodávna

Vnitřek kostela Svatého Petra.

řikalo též „Na Hradištku“. Po založení Nového Města Pražského dostal se dvůr do ohrady městských zdí a odtud jeho bojovná sláva pohasínala, až v XV. věku klesl na pouhý dvůr hospodářský. Křížovníci, kteří se i se špitálem přestěhovali již 1253 odtud k mostu, počali posléze dvůr pronajímati, staré dědictví pomalu pustlo, až jej od řádu koupila Pražská obec. Po starém dvoře není dnes již ovšem ani památky, řada všedních domků stojí na místě, kde se týčilo středověké hradiště, a jenom několik starobyklých názvů zbylo z celé historie. Úplně novou je i výstavná budova, v níž se nalézá

Fara Svatopetrská.

Tvoří nároží ulic „Petrské“ a „Biskupské“ proti hlavnímu portálu kostela a vystavěna byla roku 1894 v slohu novorenesančním podle návrhu architekta Antonína Wiehla. Malířskou výzdobu fačady sgrafitem navrhl mistr Celda Klouček, který nahoře na lunetové římsě umístil sedm portrétů patronů České země. Nad vchodem je barevné okno s obrazem Svatého Petra.

Petrské náměstí.

Petrská ulice ústí do malého Petrského náměstí, původu rovněž starobyklého, které podnes zachovalo starožitný ráz kolonisačních míst. Z něho totiž dosud vybíhají ve čtyřech úhlech ulice do končin osady, činíce z tohoto starosvětského náměstíčka ohnisko celé čtvrti. Jdouce po levé straně náměstí, všimneme si nárožního domu podivného

tvaru. (1130). Je to pivovar „Na Kukliku“, pojmenovaný po Janu Kuklikovi, který tu měl roku 1434 dům. Průčelí je ozdobeno velikou omítkovou malbou Panny Marie, jež volá po nutné opravě. Minouce v levo Zlatnickou ulici, která vznikla ke konci XIV. věku na západním okraji zahrady „Biskupského dvora“ a soustřeďovala dílny starých zlatníků doby lucemburské, vkročíme rovnou do

Truhlářské ulice.

spojující Svatopetrskou čtvrt s velkým „Náměstím Republiky“. Za starodávna slulo tu „Na Latránu“, teprve od XVI. věku nazvali ulici podle převahy usazených tu řemeslníků „Truhlářskou“. Ulice zachovala podnes svůj středověký klikatý půdorys, jinak zde není zvláštního již nic. Budova „Státního reálného gymnasia“ je novostavba všedního rázu, v níž se vyučuje od roku 1886, památná osobami profesorů, kteří v ní působili, z nichž vynikl zejména světící biskup pražský Antonín Podlaha. Patricijský dům „U Hauserů“ (1118), připomínaný již kolem roku 1400, v němž roku 1865 zemřel slavný pražský malíř Josef Navrátil, ozdoben je nad vraty obrázkem Svatého Jana Křtitele. Dům „U Boží tváře“ (1099) má na průčelí dosud obraz Veroničiny roušky a dům „U Zahradnička“ (1103) dochoval na naše dny nejen starou fačádu, ale i klenby. Na místě starého domu „U bílé růže“ (1109) stojí teď budova berního úřadu s pěkným průčelím ozdobeným skulpturou Madonny. Rovněž dům „U Semelků“ (1112) je přestavěn a průčelí jeho zdobí

obrázek Matky Sedmibolestné. Na samém konci ulice zastihneme počátek ohromné budovy Kasáren Jiřího z Poděbrad, která tvoří nároží „Náměstí Republiky“ a vystavěna byla teprve v dvouletí 1859 a 1860. V místech těch stávaly špitál a klášter Kapucínů, vystavěný po roce 1653 a zrušený 1795, kdy z rozkazu císaře Josefa II. ubytováno v něm vojsko. V těchto bývalých kasárnách na rohu Truhlářské ulice bydlíval na počátku třicátých let XIX. věku Josef Kajetán Tyl, tehdy kurýr vojenské kanceláře. Budova s cimbuřím a s románskými okénky činí dojem městské tvrze. Do převratu říkalo se jí „Josefské kasárny“. Jenom několik desítek kroků odtud přes „Náměstí Republiky“ a vcházíme do ústí

Králodvorské ulice.

Tady vstupujeme již na půdu staroslavného Starého Města Pražského a do oblasti, v níž kdysi čeští králové měli svůj dvůr. Dnes po něm zůstalo jenom pouhé pojmenování ulice...

Zřetel historický a národní. Někdy po roce 1385 přeměněn byl vynikající patricijský dům „U věže“ s jinými ještě přilehlými domy staroměstských měšťanů na residenci královskou, zvanou Králův dvůr. Byl oblíbeným sídlem krále Václava IV., ale v době husitských bouří sešel tou měrou, že teprve král Jiří z Poděbrad mohl v něm zase trvaleji bydlet. Když král Vladislav II. dvůr opustil, pustl neodvratně, a jeho hlavní branou poblíže „Prašné brány“, i jeho brankou zadní, vedoucí do dnešní „Králodvorské ulice“, nerojilo se

to již dvořany, sněmovníky a cizími poselstvími, nádherným množstvím, které v době květu plnilo velikou sněmovní síň... Proto král Ferdinand I. daroval dvůr roku 1556 nejvyššímu maršálku Ladislavovi z Lobkovic, z jehož rodu přešel 1631 do rukou kardinála Arnošta z Harrachů, který v něm upravil seminář pro bohoslovce. A teprve císař Josef sáhl i do jeho prostor, vystěhoval 1777 kleriky a ubytoval i v nich vojáky, jež později nahradili kadeti. A posléze roku 1902 rozmetala budovy navždy motyka nádeníků.

Zřetel umělecký. Co zde po levé straně ulice vidíme, jsou vesměs novostavby posledních desetiletí, nároží ulice a „Náměstí Republiky“ tvoří monumentální palác „Banky pro obchod a průmysl“, druhé nároží s ulicí „U Obecního domu“ rovněž vynikající stavba hotelu „U města Paříže“. Pravá strana ulice poskytuje v roce milleniovém bedný obraz zbořeníště starobyklých budov a staveniště nových domů obchodních, většinou onoho „bednového slohu“, který má nahraditi patrně pražský barok a ostatní slohy „překonané“..... Teprve druhá polovina pravé strany od rohu „Jakubské uličky“ je zachovaná. Nárožní dům „U zlatého klíče“ (664) ozdoben je právě v rohu sochou Svatého Václava a dům „U modrého klíče“ (665), kde na počátku XV. věku bydlely bekyně, zachoval na svém průčelí sochu Svatého Jana Nepomuckého.

Ale tady již přicházíme na roh „Rybné ulice“, kde se máme sejít s proudem prvním, přicházejícím od třídy „Na Poříčí“.

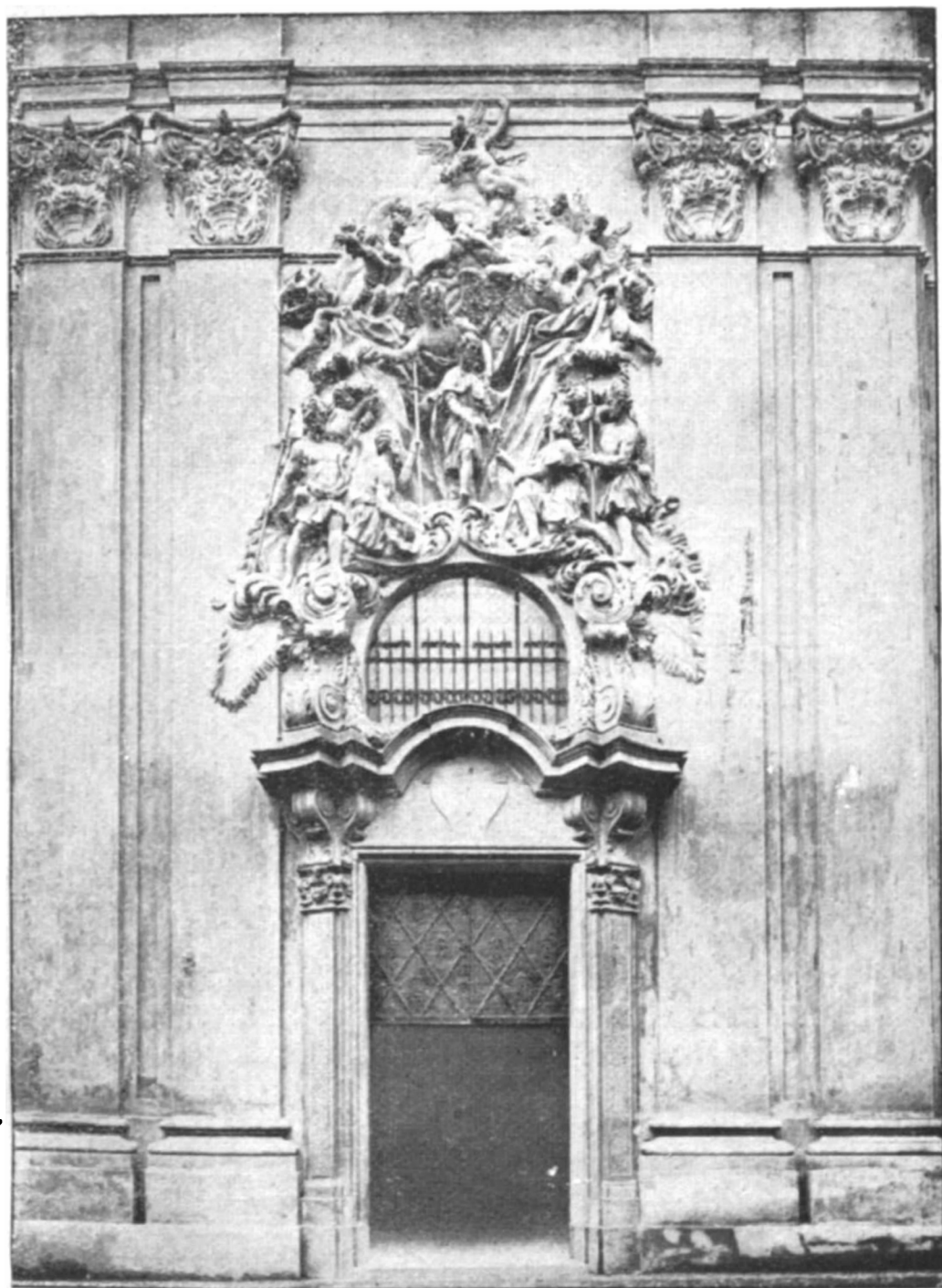
Společně projdeme krátký kus úzké ulice a zahneme v levo do Jakubské ulice, jejíž staré domy po levé straně ustoupily v posledních desetiletích moderním činžákům. S nimi zmizel i proslulý rohový

Štupartský dům.

rozlehlá a ponurá budova, která kdysi hostila krále Jana Lucemburského i jeho choť Elišku Přemyslovnu, později po krátkou dobu i královna Karla. V dobách husitských zpustnul tak, že jej lidová fantazie opředla pověstmi jako obávané rejdiště nečistých duchů, a jeho hospoda dostala jméno „Čertovy krčmy“. Teprve pozd ní jeho držitelé, páni Štuparti z Löwenthalu, jimž patřil od 1664 do 1731, dali mu dnešní jeho jméno. Vyhledávaná zájezd ní hospoda krkonošských pláteníků zmizela teprve roku 1911 a s ní i gotický dům renesančně přestavěný v XVII. věku, umělecky zajímavý svým dělením ploch okny a škarpovitými opěráky. Tady jsme se ovšem dostali již do okrsku Svatojakubského, který s přilehlým okrskem Týnským představuje způsobem jedinečným kus minulosti. Zde máme skutečný dojem, že jsme rázem ze shonu a víru moderního života velkoměstského přenešení o několik století zpět do podivuhodně svérázného města středověku. V tomto romantickém ovzduší vyrůstá před námi ponurý, ale malebný a skvěle vyzdobený

Kostel Svatého Jakuba,

vyplňující většinu pravé strany Jakubské ulice, s průčelím, nalézajícím se v ulici Malé Štupartské.

Portál kostela Svätého Jakuba.

Toto průčelí je ozdobeno malebnými skupinami soch, umístěnými ve výklencích nad vchody do tří lodí kostelních. Také tento nádherný, fantastickým přepychem se stkvící chrám opředla pověst jemným svým předivem. Jeho značné rozměry a pyšná nádhera, starobylý původ i proměnlivé osudy, dojísta v neposlední řadě i tajemná nálada, panující v jeho šerých a rozlehlých prostorách, poskytly hojně živné půdy různým zkazkám a pověstem, vytrysklým z živé a tvůrčí obrazotvornosti lidu. Však také v dějinách města Prahy na nejednom listu setkáváme se s poutavými záznamy o pohnutých a střídavých jeho osudech. V celkovém obrazu Prahy upoutává kostel zvláštností, že jedna z jeho věží zůstala nedostavěným pahýlem.

S e r a f i n s t v í c h r á m u. Svatojakubský kostel je z nejstarších chrámů staroměstských, ne hmotnou stavbou svou, ale svým založením. Dalť je postavit král Václav I. při klášteře, který zde pro mnichy Minority roku 1232 založil. Již tohoto roku, tedy jen šest let po smrti Svatého Františka z Assisi, světce, jenž miloval chudobu a přírodu vším žářem svého dětinně prostého srdce, jenž kázal ptákům a všechna zvířata nazýval svými bratry a sestrami, přišli „menší bratři Svatého Františka“ do Prahy, pozváni sem samým králem. Přišli prý z Mohuče, a tím si vysvětlíme, proč v prvých dobách trvání tohoto kláštera převládal mezi zdejšími řeholníky cizí živel, zatím co čeští členové řádu posíláni do cizích zemí. Těmto z ciziny přišlým šedým bratřím, jak je také zvali po šedých řádových rouchách, jež

Minorité v prvních dobách nosili, posvětil biskup Mikuláš roku 1244 první a nejstarší kostel, zasvěcený Svatému Jakubu, v němž skoro po sto let konali své bohoslužby až do roku 1339, kdy započato se stavbou nového chrámu. Minorité podle své řehole měli se vedle studia bohovědného zabývatí také vyučováním, správou duchovní, a zejména hlásáním Evangelia. Snad to byla právě výmluvnost jejich kazatelů, která je učinila oblíbenými u lidu stejně, jako byli oblíbenými u dvora královského. Bylo to jistě vyznamenáním chudých, žebravých mnichů, že v rozsáhlém, krásně vyzdobeném jejich refektáři konal se slavný kvas při korunování Jana Lucemburského a Elišky Přemyslovny 1311. Královna Eliška byla zvlášť mnichům u Svatého Jakuba nakloněna. Důkazem toho je štědrost v pravdě královská, s jakou dala znovu vybudovati jejich klášter, když roku 1316 stal se obětí požáru vzniklého v Židovském městě. I slavný refektář dala tehdy znovu vyzdobiti. Ještě jednou Jan Lucemburský se skvělou družinou zasedl zde ke korunovačnímu kvasu roku 1337, když po smrti králové Elišky znovu se oženil s královnou Beatricí. Bylo to v posledních letech původního, králem Václavem I. založeného kostela, jenž v tu dobu již nestačil návalu věřících. Proto roku 1339 počali Menší bratři Svatého Františka se stavbou nového, velkolepého chrámu, jenž teprve za Karla IV. byl dostavěn, a arcibiskupem Janem z Vlašimě posvěcen. O čtyři léta později v rozlehlém, v gotickém slohu zbudovaném chrámu na vysokém

katafalku přes noc 12. června 1378, obklopena pěti sty planoucích svěc, odpočivala rakev s tělesnou schránkou Otce vlasti. Ještě dvakrát po té vystaveny zde katafalky s tělesnými ostatky královskými. Mrtvé tělo králové Johanny, první choti Václava IV., jež v novoroční noci 1387 zadávena byla psem královým, spočinulo zde jen jedinou noc dne 9. ledna, kdežto ostatky krále Maxmiliána II.; jež sem dne 6. února 1577 z Lince převezeny, zůstaly zde vystaveny plných šest neděl, až dne 20. března téhož roku převezeny na hrad Pražský. Ale slavné doby lucemburské minuly, a počala léta pohnutá. V bouřích husitských první útok lidu na klášter a na kostel 1420 odrazili řezníci staroměstští, věrní přátelé a příznivci Minoritů. Později však přece konšelé staroměstští zmocnili se kláštera, proměnili jej ve skladiště zbraní, a z bohoslužebných nádob, jež našli, razili zde peníze, aby mohli platiti mzdu žoldněřům. Když později chrám měl opět býti odevzdán svému určení, bylo nutno jej znovu vysvětit. Obřad ten vykonal legát koncilu Basilejského, biskup Filibert u přítomnosti císaře Zikmunda 1437. Potom roku 1484 uvedli sem Pražané vlašského biskupa Augustina z Mirandoly, jenž s odznaky své hodnosti zde sloužil slavnou mši, při které utrakvističtí kněží podávali svátost oltární pod obojí, a lid zpíval husitskou píseň „Věrní křesťané“. Že však ten biskup byl Vlach, nerozuměl slovům písně, nepřátelským papeži i biskupům katolickým. Později ještě několikráte hrozilo klášteru i kostelu u Sva-

Únitřek chrámu Svatého Jakuba.

tého Jakuba nebezpečí úplné zkázy. Dne 7. čer-
čence 1521 vnikla také do tohoto chrámu luza
pražská a zle zde řádila. Řada oltářů a obrazů
Světců padla za oběť obrazoborské jejich vášni.
Klášteř zachudl tak, že král Ludvík dovolil mnichům
žebrati. Když byla v roce 1599 způsobena kostelu
bleskem velká škoda, opraven pomocí mecenášů
v míře takové, že se zastkvěl nádhernými mal-
bami, štíty, praporci i zbrojí pochovaných v něm
šlechticů. Když záhy po té roku 1611 za vpádu
Pasovských napaden byl i klášter Svatojakubský,
dovedli si jej staroměstští řezníci opět důrazně
obhájit. Přechav pak šťastně bouře bělohorské
a hrůzy třicetileté války, byl klášter vyznamenán
od císaře Ferdinanda II. založením ústavu boho-
vědnych studií, zvaného „Kolej Svatého Bonaven-
tury“, která měla právo členům řádu udíletí tituly
doktorů filosofie a theologie jako universita. Avšak
děsný požár, který dne 21. června 1689 zpusťošil
Staré Město Pražské, proměnil i chrám Svato-
jakubský v zříceninu. V několika hodinách kostel
zničen byl nadobro, a stkvělá jeho výzdoba, vytvo-
řená řadou pokolení pražského měšťanstva a české
šlechty, pohřbena v popeli spálenišťě. Stěži z moře
plamenů zachránili řeholníci starou, zázračnou sošku
Panny Marie a obraz Svatého Antonína, dvě umě-
lecká díla, jež pražský lid zbožňoval. Mniši se
pak z ochuzeného kláštera rozprchli, ale kvardián
Antonín Cymburk nedal se bídou odstrašiti a pokusil
se s prázdnýma rukama o obnovu kostela. Podnik
zdánlivě nemožný se podařil, sešly se prostředky,

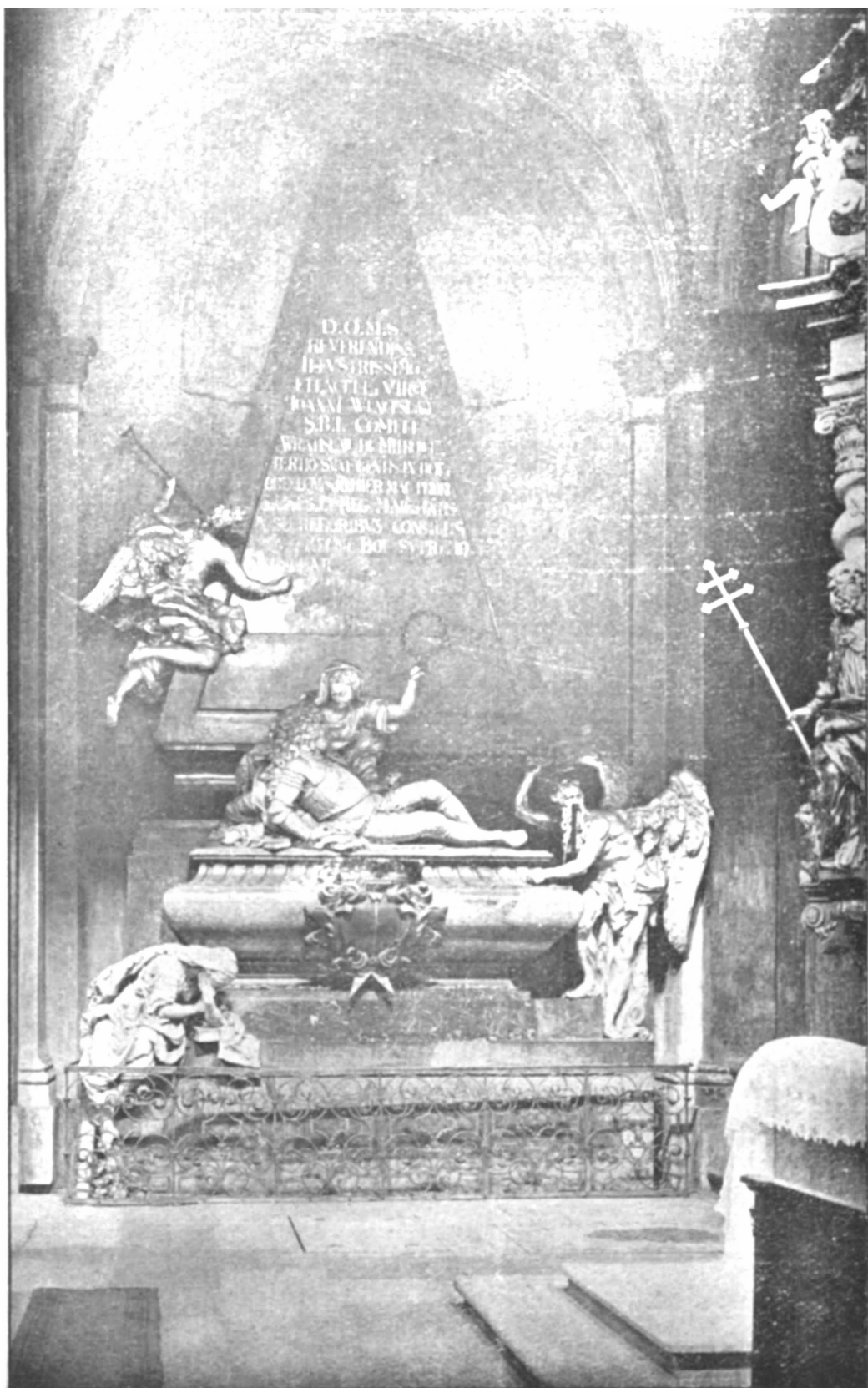
a již v roce 1702 byl nový chrám posvěcen. Od té doby nestihla již kostel žádná vážnější nehoda. S historií kostela úzce spjaty jsou i dějiny budovy klášterní, jež při četných požárech a pohromách podlehla mnohým změnám. Z ní upoutává krásná

Křížová chodba.

nejzajímavější zachovaná část starého kláštera s tak zvaným R a j s k ý m d v o r e m, zbudovaná v ranním slohu gotickém. Takové chodby a „rajské dvory“ nebo „Rajské zahrádky“ bývaly a z části podnes jsou zachovány ve všech klášterech řeholí, jichž zakladatelem byl Svatý František z Assisi. Bývaly v nich pěstovány ozdobné květiny, jakož vůbec zahradnictví zkvétalo v těchto řeholích, jichž členové alespoň péči o stromy a květiny projevovali trochu té něžné lásky k přírodě a všemu jejímu tvorstvu, kterou tolik proslul jejich zakladatel.

Zřetel umělecký. Hroznou požární katastrofou v roce 1689 změnila se starobylá, po věky dochovaná podoba kostela. Sřítla se tehdy i vysoká klenba i chrámový štít, zdi požárem popukaly, zvony se rozlily, vyřezávané zpovědnice s patnácti oltáři a troje varhany shořely. Zničen byl i klášter s nádherným, historicky tak památným refektářem, zmizela stará Svatoannenská kaple . . . Když kvardián Cymburk mohl se ujmouti přestavby kostela, nebyl tento vybudován již v původních gotických tvarech, ale český stavitel Jan Václav Pánek vtiskl mu ráz architektury barokové. Chrám

pozbyl svých starých oken gotických, vysokých a štíhlých, ale šero, které zde následkem toho od počátku XVIII. věku zavládlo, dodalo svatyni tajemného kouzla, z něhož se ovšem rojily pověsti a zkazky, které potemnělý a nádherou oslňující chrám opředly. Vysvěcen jsa dne 11. června 1702, byl dokončen teprve v roce 1737, kdy se poprvé zaskvěla nádherná výzdoba tohoto nejdelšího pražského kostela trojlodního. Na této výzdobě brala podíl celá družina pražských umělců českého baroka, mezi nimi slavní malíři Václav Vavřinec Rainer, Petr Jan Brandl, Michael Václav Halwachs a Petr Keck. Romantická je historie vzniku olejových maleb, zdobících klenbu hlavní lodi a předvádějících řadou jedenácti obrazů pásových hlavně výjevy ze života Panny Marie. Vytvořil je zprvu neznámý malíř, který teprve po dokončení díla prohlásil, že býval kdysi u Svatého Jakuba klerikem, ale opustiv schudlý klášter, vzdělal se v Římě na vynikajícího malíře. Byl to Quido Vogel, který tak napravil poklesek mládí. Ze sochařů a řezbářů pracoval pro chrám i Ferdinand Maximilián Brokof. Ale i jinak byl klášter Svatojakubský semeništem kultury a mezi mnichy Minority, zde usedlými, bylo mnoho mužů učených, nebo životními osudy svými zajímavých. Z nich nejvíce proslul znamenitý hudebník Bohuslav Černo-horský, rodák z Nymburka. Byl zde u Svatého Jakuba ředitelem kůru a proslavil se i jako skladatel i jako učitel hudební theorie. Mezi jeho žáky byli mnozí přední skladatelé čeští XVIII. věku a z cizích zvláště slavný

Brokofuv náhrobek hraběte Vratislava. — Kostel Svatého Jakuba.

Kryštof Vilibald Gluck, jenž stal se reformátorem opery a právem jest čítán k nejgeniálnějším hudebním skladatelům všech dob. Aby se v umění svém ještě více zdokonalil, vyslán byl Černoorský na náklad kláštera do Itálie, kde hudba tehdy byla v největším rozkvětu. I tam záhy upozornil na sebe odborné kruhy a zjednal si pověst tak zvučnou, že dosáhnuv hodnosti mistra posvátné hudby, nějaký čas byl i ředitelem kůru v Padově. Slavného českého pátera, „padre boemo“, jak mu tam říkali, a umělé církevní skladby jeho, znala celá Itálie. Vraceje se do vlasti, zemřel v plném mužném věku ve Štýrském Hradci dne 1. července 1742. Žel, že při požáru kláštera roku 1754 zničeny i všechny tam chované jeho skladby, takže z celé bohaté jeho tvorby dochovaly se nám jen nepatrné trosky. Z pozdějších členů konventu Svatojakubského, ač i ne jeden z nich byl zjevem zajímavým, žádný významem svým nedostihl proslulého „padre boemo“. Ježto prostředky zchudlého kláštera nedovolovaly, aby zde žil větší počet mnichů, pronajímány v pozdějších dobách některé cely světským kněžím. Tak žil zde po leta i chudý, ušlechtilý a vysoce vzdělaný kněz František Doucha, zasloužilý spisovatel a překladatel básnických děl z většiny řečí evropských.

Zajímavý jsou pozůstatky architektury gotické, jež se projevují na východní straně klášterního ambitu v kapli Svaté Anny. Jsou to venkovské opěrací pilíře. Na křížové chodbě pak zachovala celá západní a s částí i severní strana o třinácti klenbových čtvercích gotické tvary se svorníky a konsolami ozdobenými lupením. Gotické tvary zachovaly i půdorys kostela, opěrací pilíře

kolem presbytáře a sakristie, částečné i podélná okénka na hodinové věži.

Pručelí má na ozdobném štítu kamenné sochy Krista, Panny Marie, Jana Evangelisty, Svaté Anny a Svatého Joachyma, vásy s železnými květinami, níže pak nade dveřmi tři veliké, bohatě vyvinuté reliefní skupiny ze života světců Jakuba, Františka Serafinského a Antonína Paduánského.

Dvanáct čtyřhranných piliřů uvnitř kostela je ozdobeno korintskými hlavicemi a odděluje loď hlavní od bočních, nad nimiž jsou galerie. Při severní stěně levé boční lodi stojí mramorový náhrobek Jana Václava Vratislava z Mitrovic, roku 1712 zemřelého nejvyššího kancléře království a velkopřevora Maltských rytířů. Je to mohutné dílo umělecké, jež navrhl architekt Jan Bernard Fischer z Erlachu a provedl pražský sochař Ferdinand Maxmilián Brokof. Není zhotoven z jednotného materiálu, pyramida a před ní se zvedající podstavec se sarkofágem jsou z červeného mramoru, kdežto sochy vyřezány ze dřeva a pokryty tenkou vrstvou sádry. Mistrovská práce vzbuzuje zdání, jakoby tesány byly z bílého mramoru. Sochy představují především hraběte, umírajícího v klíně církve, zosobněné postavou ženy, na jejímž čele hoří plamen a která zvedá hvězdný diadém. Dole pod podstavcem je socha plačící postavy a Saturnus, bůh času s kosou, zvedající přesýpací hodiny. Nahoře je umístěn anděl s polnicí, zapisující jméno zesnulého na stěnu pyramidy. Na soše Saturnově lze čísti nápis, že sochy ty jsou dílem Brokofovým a že pomník dokončen byl v roce 1716. Tělo hraběte pochováno je v rodinné hrobce podlahou kostela právě před náhrobkem a stará pražská pověst vypravuje, že bylo pochováno zdánlivě mrtvé.

Na hlavním oltáři, bohatě pozlaceném, nalézá se ve skříni starobylá a slavná milostná socha Matky Boží Bolestné, překrásná dřevorezba dobře uchovaná. Již roku 1400 děje se o ní zmínka, že ji ověšovali vzácnými klenoty a že stávala na oltáři stříbrem pobitým. Obnovena byla v roce 1902. K soše připíná se stará pověst, jak podivuhodně zadržela zloděje, který ji chtěl okrásti o šperkovanou výzdobu.

Na straně evangelijní stojí v dřevě řezaná kazatelna, jejíž řečniště podpírá český lev s deskou, udávající vznik díla roku 1714. Na řečništi jsou řezby dvou andělů a čtyř

portrétů Minoritů, na stříšce nejvýše Bůh Otec, dole ve výklenku Spasitel s anděly a na okraji stříšky sošky čtyř františkánských světců.

Pod vítězných obloukem naproti kazatelně stojí oltář se sochou zbičovaného Spasitele v zasklené skříni, tak zvané Ecce homo. Socha je dřevěná a pražský lid si o ní vypravoval, že Kristu zde rostou vlasy. Sošky čtyř světců doplňují výzdobu oltáře.

Dřevěná socha Františka Serafinského stojí na oltáři kaple světců zasvěcené a od kůru, k němuž přiléhá, mřížemi oddělené. Socha Jana Nepomuckého stojí po straně oltáře Nejsvětější Trojice v čele boční lodi. Na oltáři Svatého Floriána je dřevěná řezba Panny Marie a řada soch světců, vedle oltáře pak velká socha Spasitele trním korunovaného. Na konci této lodi stojí kamená křtitelnice a nad ní visí na řetízku zčernalá lidská ruka onoho zloděje, jenž chtěl oloupiti milostnou sošku Madoninu.

Stejně významná jsou i díla umění maliřského. Klenba chrámová má ve svých polích freskové obrazy ze života Panny Marie, dokončené roku 1737 zmíněným již malířem Quidonem Voglem ve dvou skupinách. Od hlavního oltáře až k vítěznému oblouku zobrazení jsou v pěti polích Bůh Otec vznášející se nad zeměkouli, Spasitel vznášející se nad zeměkouli s vítěznou korouhví, Duch Svatý ozařující zeměkouli, ověnčená iniciála M a Neposkvrněná Panna Maria stojící na zeměkouli. Od vítězného oblouku až k oknu na kruchtě jsou v šesti polích fresky obětování, zasnoubení, zvěstování, navštívení, očišťování a nanebevzetí Panny Marie.

Na klenbě pod kruchtou je freska milostné Matky Boží Svatojakubské, obraz nesený od andělů, pod nímž klečí františkánští světcí a dole anděličkové drží obraz kostela Svatého Jakuba.

~~Nad hlavním oltářem~~ visí v skvěle pozlaceném barokovém rámu, od andělů neseném, ohromný obraz „Mučednictví a oslavení Svatého Jakuba“. Maloval jej v roce 1739 mistr Václav Vavřinec Rainer a ještě dnes, skoro po dvou stoletích, překvapuje svěží barvitostí. Je to jeden z největších a nejkrásnějších olejových obrazů v celé Praze. V levo na vysokém trůně sedí Herodes, velitelsky kynoucí katanům, u jejichž nohou leží olbrímí tělo sřátého Mučedníka. Ale současně již vznáší se Světec v průvodu nesčetných andělů do nebes, kde je očekáván Kristem a jeho Matkou.

Na jižní stěně boční lodi visí na oltáři obraz „Svaté Cecílie“, malovaný Michaelem Václavem Halwachsem a nad ním je menší obraz „Svatého Bonaventury“ od Petra Kecka. Halwachs maloval i obraz „Svatého Floriána“ na oltáři světců zasvěceném, Keck obraz oltáře „Navštívení Panny Marie“.

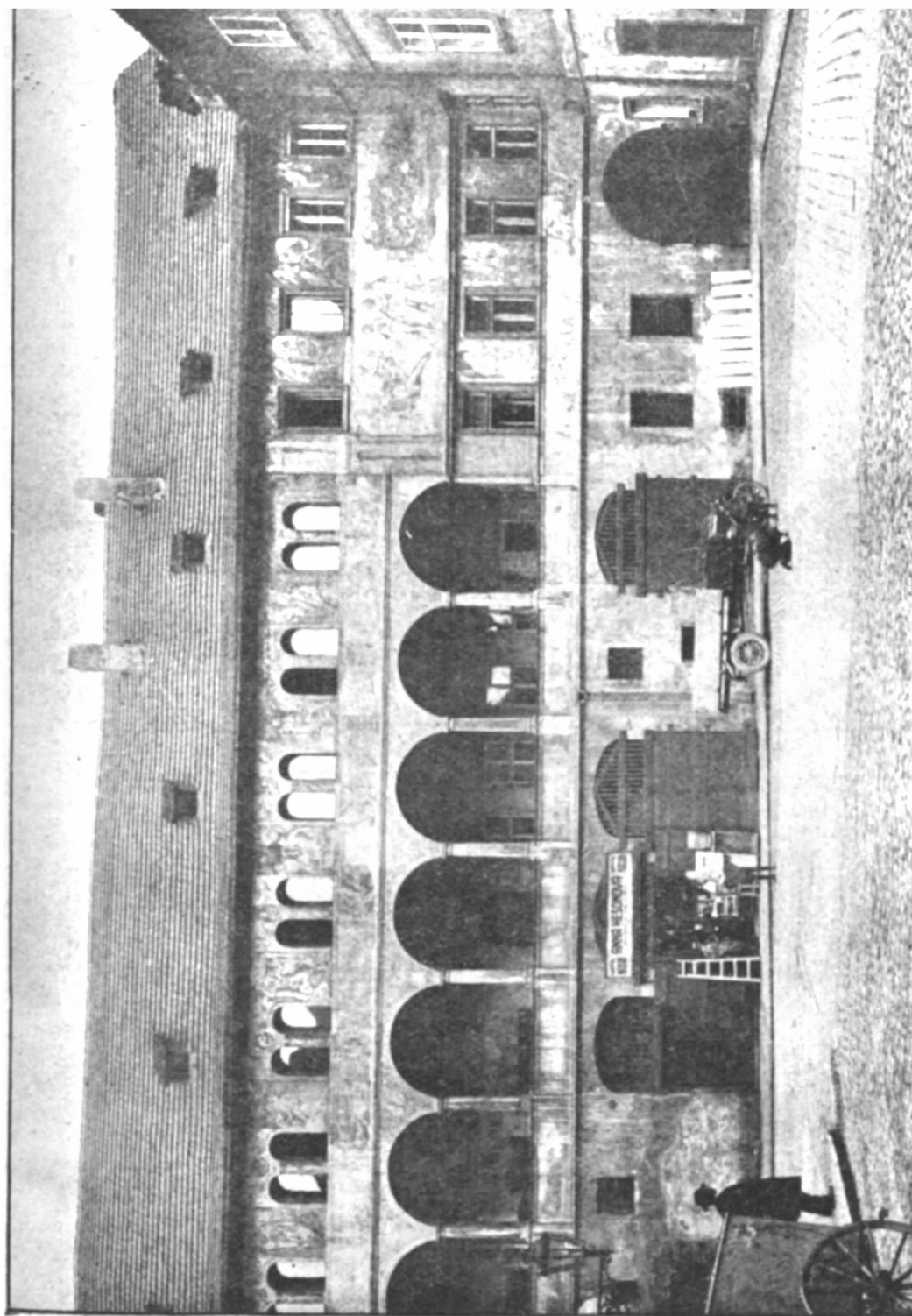
Největší malíř českého baroka, geniální mistr Petr Jan Brandl, zastoupen je v kostele pěti oltářními obrazy. Jsou to malby na oltářích „Všech Svatých“, „Nanebevzetí Panny Marie“, „Rodiny Páně“, „Svatého Josefa“, zejména však na oltáři Svatého Václava, kde zobrazil Světce jak padá rukou bratrovraha Boleslava. Koloristicky zajímavé je osvětlení tváře vévodovy rudou září pochodně nesené jedním z vrahů.

Vycházíme portálem kostela Svatojakubského do Malé Štupartské ulice a na druhém chodníku poněkud v levo kyne nám s průčelí „Modrého domu“ (636) veliké písmeno L pod korunou, hlásající paměť císaře Leopolda I., za něhož stavba vznikla. Ale tudy zároveň již vcházíme průjezdem domu do věkopamátového nádvoří, známého celému národu pod jménem

Týnský dvůr. . .

Zřetel národní. Poutník, který dnes prochází tichým prostranstvím „Týnského dvora“, nedovede si představit ohlušující hluk a šum, který zde vládl před staletími. Právě tady však proudil kdysi nejpestřejší život staré Prahy, neboť zde bila tepna slavného Starého Města Pražského prudkými údery. Více než sedm staletí soustřeďoval se v tomto nádvoří všechen obchodní život pražský, neboť sem vtékaly proudy obchodního ruchu z celého království, aby se odtud zase rozlévaly po všech končinách oblasti, zalidněné českým živlem. Obchod se v Čechách počal rozvíjet velmi záhy, četní cizí

kupci přicházeli k nám s výrobky rodných svých krajů a od nás si zase odváželi výrobky českých lidí do svých domovin. Kronikář Kosmas líčí nám pražské trhy jako prastaré a již na sklonku XI. věku v cizině proslavené. Lákali k nám až z dálných končin obchodníky a peněžníky, již tehdy přinášeli Židé do města Libušina své stříbro a zlato, tkané látky a hedvábi. A tak bylo záhy pro tyto cizí kupce nutno vytvořiti bezpečné středisko, v němž by jejich osoby i zboží jimi přivezené požívaly panovníkovy ochrany. Toto ohnisko ustálilo se posléze v XI. věku v dnešním „Týnském dvoře“. Každý, kdo překročil jeho práh, požíval úplné ochrany vládařovy, za níž platil clo, řečené ungelt, od něhož se později pojmenovala i celní budova dvora. Do tohoto „Ungelta“ musil zajeti každý domácí i cizí kupec, i když jej vedla jeho obchodní cesta jinam. Praze nesměl se nikdo z nich vyhnouti, clo musil zaplatiti a sám ve dvoře bydliti. Proto zde bylo mnoho domů k obývání a velká hospoda „U černého medvěda“. Pro Pražany měla tato okolnost význam veliký. Cizí kupci rádi si večer zasedli s domácími sousedy ke stolům, na nichž se do libosti objevovaly pinty hořkého piva a poháry vína. A jak se jim jazyk zvolna rozvazoval, uslyšely se tu novinky o končinách celé Evropy. Neboť bylo tu na vybranou mezi Poláky, Rusy, Uhry, Benátčany i Janovany, Nizozemci i Francouzi, Řeky, Armény, Turky i Araby, o Němcích ani nemluvě. Ti zde byli vždycky jako doma. A protože Češi byli pohostinní a rytiřští, navazovala se hojná přá-

Dum s loggií v Týnském dvoře.

telství, ne jeden cizinec se v Praze trvale usadil a stal se měšťanem. To mělo pro náš národ význam rozmanitý, ne vždy prospěšný. Ale některé stránky této kolonisace jeví se nám dnes přece jen ve světle příznivějším, než by se zdálo. Do „Týnského dvora“ mohl vjeti jenom kupec bohatý, ježto drobné obchody se zde uzavírali nesměle. Tito středověcí a renesanční velkoobchodníci, usadivší se v Praze, strhli časem všechn velký obchod v Čechách na sebe. Jejich příklad však působil na české nadané lidi, z nichž až na samotný konec XVI. věku vyvinula se řada velkoobchodníků českých, velmi příčinlivých a obratných. Naopak zase příbuzenské svazky a zvláštní přitažlivost češství oněch starých, cizími živly ještě nezkažených pokolení, působil, že se i rody cizích kupců počestily. A tak stojíce na ztichlém nádvoří v zadumání jakoby jsme ještě slyšeli ono změtení cizích jazyků všech evropských i asijských národů, nad něž vítězně vyráží hlahol jadrné staročeštiny. Kvetoucí sláva „Týnského dvora“ zhasla teprve koncem XVIII. věku, kdy přenesli odtud celníci do Haštalské ulice. . . Jako když utne zanikl v nádvoří hlomozný ruch a pestrý život, který tu proudil v nezrocených bystřinách. Tepna Starého Města Pražského ustala biti, hospody a krčmy oněměly, kupci rozptýlili se po domech celé Prahy a dnes k nám promlouvají jen omšelá průčelí starých domů, zaživších nesčetných příhod v toku dávno již zaniklých věků.

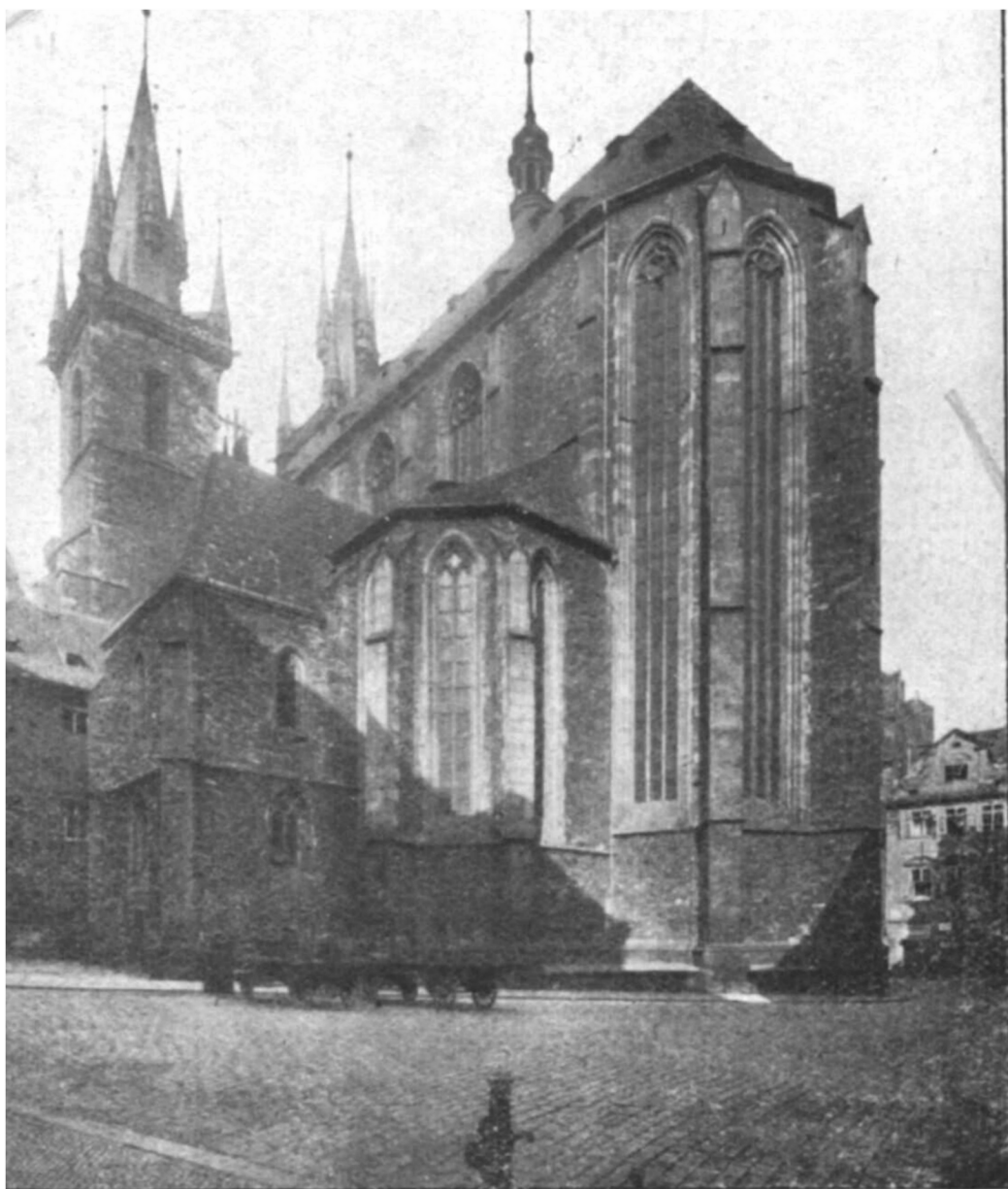
Zřetel umělecký. „Týnský dvůr“, pamatující věky období románského, gotického a renesančního,

změnil během své skoro tisícileté existence svůj zevnějšek častěji. Nejstarší podobu prozrazuje nám samotné jeho jméno „Týn“. Byla to prostora opevněná dřevěnou hradbou, prastará tvrz, doložená zprávou listiny z poslední čtvrtě XIII. věku. Pak se z něho stala pevnůstka gotická, která ustupovala městské tvrzi kamenné za vlády Habsburků. Celých stopadesát roků nás již dělí od chvíle, kdy dvůr přestal žítí starým posláním, a přece ještě dnes je to ohražené místo, na jehož starou slávu upomínají dosud pevné brány, malá zamřížovaná okénka při točitých schodech, střílny prolomené do mocného zdiva. V dobách husitských neušel ani „Týnský dvůr“ zpuštění a požárům, takže teprve za Jiřího z Poděbrad počal znovu rozkvétati. Kultura umělecká dotkla se jej teprve v polovině XVI. věku, když král Ferdinand I. věnoval starý ungeltní dům vynikajícímu celnímu úředníku Jakubu Granovskému z Granova. Ten přestavěl dům ve slohu české renesance, v podobě, jak se podnes zachovala (domy čís. 639 a 640). Dal štít a západní ke kostelu Týnskému obrácené průčeli okrášlit krásnými sgrafity motivů ornamentálních i figurálních, jež se dochovaly až do poloviny XIX. věku, kdy byly barbarsky zničeny — — — — Poněkud šťastnější byly nástěnné malby v průčeli obráceném do dvora. Kompozice výjevů biblických a starořeckých zašly časem tou měrou, že se jich posléze ujali dva nadšení ctitelé Prahy, architekti Josef Fanta a Jan Koula, kteří je obnovili vlastním nákladem.

Vycházíme z „Týnského dvora“ starobylým portálem ven a ocitáme se v slavné staropražské

Týnské uličce.

rozbíhající se do čtyřech různých směrů. Před námi se tyčí grandiósní stavba gotického chrámu, jehož portál zve k obdivu. Postavíme se na jeho schodiště a kocháme se pohledem na malé prostranství, ohraničené domy tak podivuhodných tvarů, se štíty a nárožními, s tajemnými podjezdy a reliefy, že marno bylo by hledati mu rovného i v samé Praze. Je to půdorys prastarý, zcela středověký, podnes vzácně zachovalý, jehož stavby vytvářejí tu kolem chrámu ovzduší skoro pohádkové. Od pochmurného portálu „Týnského dvora“ v levo je to portál domu „U zlatého prstenu“, vedle kterého zve nás podjezd malebného domu „Budovcova“ se štíty ze XVII. věku k pouti klikatou uličkou, a jehož nároží v levo bylo nedávno opatřeno sochou popraveného pána Václava Budovce z Budova. Na místě krásného starobylého domu „U černého jelena“, v němž v XVII. století bydlil zakladatel české maliřské školy Karel Škréta Šotnovský ze Závohřic, je tu rohová novostavba přímo proti portálu kostela. Tímto domem zničen byl uchvacující pohled na portál pro příchozí z oné části „Týnské uličky“, jež sem směřuje od „Dlouhé třídy“. Než obraťme se znovu k této nádherné práci neznámého středověkého sochaře českého, jež uchvacuje i největší znalce středověké plastiky gotické.

Týnský chrám s kapli Svaté Ludmily.

Přeslavným tímto portálem vcházíme s pocitem slavnostního povznešení do vnitra

Týnského chrámu.

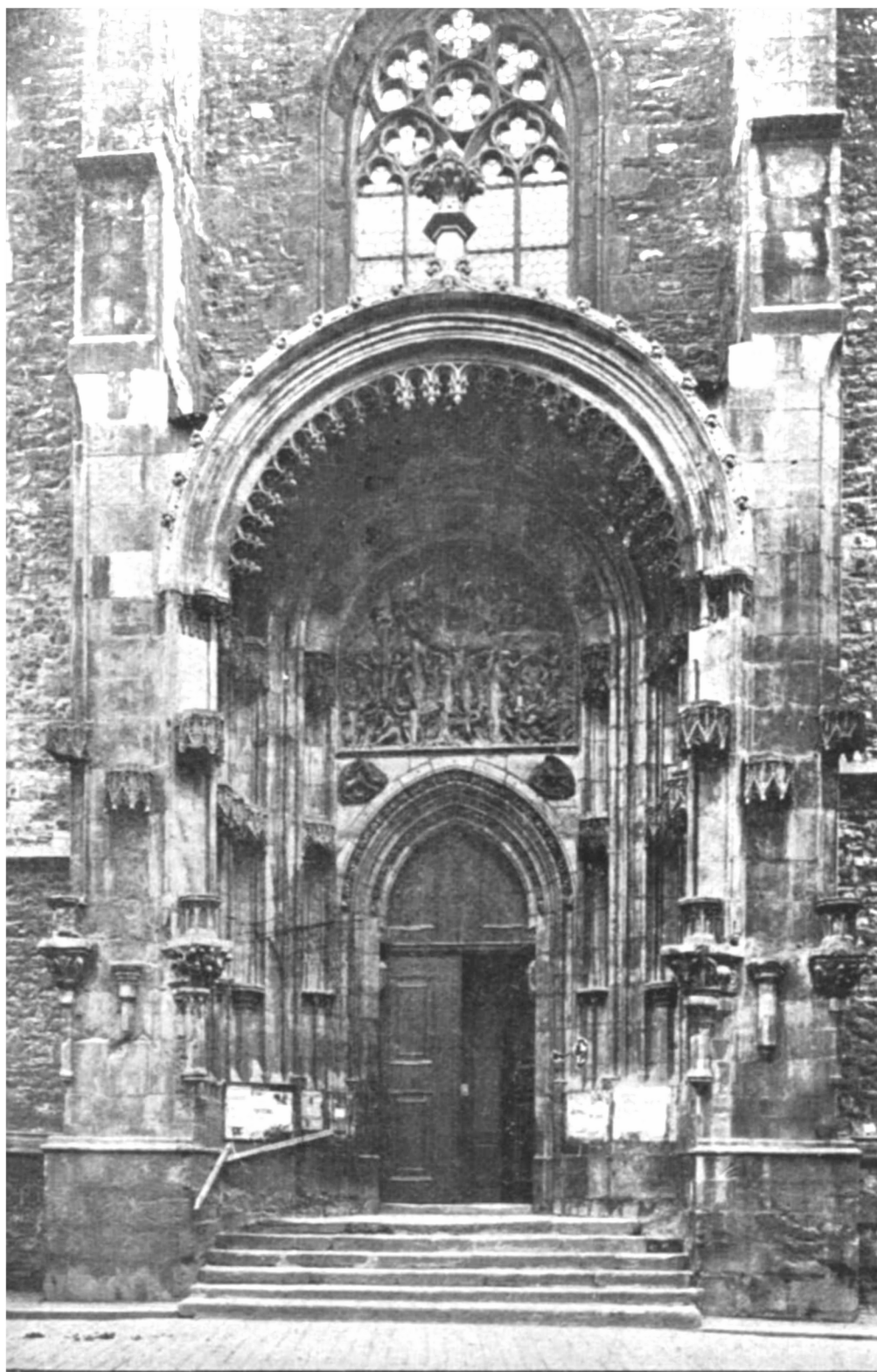
drahocenné té svatyně, již zná celý náš český národ bezmála celé tisíciletí pod jménem kostela „Panny Marie před Týnem“.

Zřetel historický. Při „Týnském dvoře“ jako obchodním střediskem českým, povstal již asi v X. věku špitál Panny Marie k ošetřování nemocných kupců a při špitále i kostel mariánský, o němž se dochovala první zpráva již z roku 1135. Špitál stával na místě nynější fary a souvisel přímo s kostelem, jehož základy nalézaly se poněkud východně od stavby dnešní. Byla to románská rotunda, k níž později přistavena vysoká věž se zvonem, připomínaným roku 1310, kdy jím dal kaplan Berengar znamení Janu Lucemburskému, aby vtrhl do Prahy. Poloha nejstaršího kostelíka dala mu i jeho jméno „kostel Panny Marie před Týnem“. Význam chrámu stoupal již od XIII. věku tou měrou, že při něm byla založena i přední pražská „škola týnská“, připomínaná v polovině století XIV. Král Václav IV. propůjčil jí roku 1394 nynější dům před průčelím kostela, jemuž se podnes říká „Škola Týnská“. Z této nejstarší stavby zachoval se podnes spodek zvonice, vyvinuvší se v „Kapli Svaté Ludmily“ a jedna krypta, objevená roku 1886. Ale vzrůstajícímu Starému Městu Pražskému nepostačoval v XIV. věku malý a stářím již chátrající kostel, který se svou polohou stával

přirozeně reprezentačním chrámem měšťanským. Proto roku 1365 koupila obec špitál a vystavěla z něho faru, jež se podnes na tom místě nalézá. K ní přikoupila i jiné domy a pozemky, tak že někdy po roce 1365 počato se stavbou nynějšího kostela, a roku 1380 dokončen byl již kůr a postranní lodi. Ve čtyřech letech na to stál i hlavní oltář, a postranní loď vyhnána byla do výše lodí pobočných. Na počátku století XV. stál i dolejšek jedné z věží, ale husitské války přerušily stavbu na celé půlstoletí, tak že teprve roku 1457 vystavěn byl vysoký krov kostela, roku 1463 vyhnán i štít do výšky a zdi obou věží až po cimbuří, při čemž vsazena do výklenku průčelí kamenná socha Jiříka Poděbradského. V roce 1511 dovršena byla jižní kostelní věž s cimbuřím a krovem, a tak po době celého století dokonána stavba dnešního gotického chrámu. Teprve po více než třiceti létech dostala věž první znamenitější zvon mariánský a na počátku XVII. věku výzdobu maliřskou. V roce 1623 odstraněny byly s průčelí odznaky husitství, pozlacený měděný kalich a socha Poděbradova, na místě kalichu umístěn roku 1626 obraz Matky Boží s pozlacenou září, kdežto výklenek po soše zůstal podnes prázdný. Nehoda stihla chrám v roce 1679, kdy vížka na střeše kostela zapálena byla bleskem, a oheň zničil krov vysoké lodi tak, že padající trámy prorazily gotickou klenbu, jež při sřícení rozbila mnoho cenných náhrobků. Kostel nejnuteněji opravený obnovil po roce 1710 slavný týnský farář Hammeršmíd. Byl

později poškozen znovu za obléhání Prahy Prusáky, jejichž koule zničily okna, střechy, oltáře i zdi, a ještě roku 1819 zapálil blesk vrcholek severní věže, při čemž celá věž vyhořela, zvony se roztavily, a kusy pavlače i kamenného kříže opadaly. Ale škody záhy napraveny, a v roce 1835 dokončena i dnešní gotická střecha chrámu.

Zřetel náboženský a národní. Vedle dómu Svatovítského není v Praze chrámu, jehož osudy byly by tak bohaté a tak úzce spjaté s dějinami národní kultury české, jako Týnského kostela. Svatovítské kapitule náležely zprvu zisky z „Týnského dvora“ kupeckého, ale 1135 darovány kapitule Vyšehradské. Ta musila však již v XIII. věku podstoupiti těžké boje s obcí staroměstskou o podací právo při kostele, které skončil, posléze vítězstvím mocných rodů kupeckých. Hned po ukončení rozepře jali se stavěti měšťané nový chrám a starali se o jeho rozkvět. V starém kostele stálo sedm oltářů, z nichž dva byly v kryptě po stranách kostela. Nyní se v novém chrámu našlo 24 oltářů. Vchod upraven z náměstí průchodem domu jako dnes. Současně počal se v chrámě rozvíjeti i bohatý život duchovní. V šedesátých letech XIV. věku kázal tu Kourád Waldhauser, po něm Jan Milič z Kroměříže a později i vyšehradský kanovník Jan z Nepomuku. I faráři týnští byli pečlivě vybíráni z vynikajících mužů, vedle nichž tu působili ještě střídník, sakristán, kazatel, správce školy a mnoho oltářníků. Roku 1412 byly zde udíleny odpustky, prohlášené pa-

Severní portál Týnského kostela.

pežem Janem XXIII., ale již 1415 zmocnila se chrámu strana Husova a brzo na to slyšeli tu věřící obrazoborecké kázání Jakoubka ze Stříbra. Po smrti Václava IV. stal se chrám nejpřednější svatyní „strany pod obojí“, která zde konala 1425 synodu. Roku 1427 dosazen za faráře Jan Rokycana, který 1436 slavně v chrámu vital císaře Zikmunda, provázeného skvělým průvodem pánů i legátů z Basileje. Přes to byl Rokycana brzo na nátlak kostnického biskupa Filiberta fary zba- ven a za faráře dosazen rektor university Jan Papoušek. V Týně slouženy byly nejen všechny slavné bohoslužby zádušní, vítána nejen všechna poselstva, ale oslaveny i veškeré kulturní události národa. Roku 1447 přinesena byla do Týna bulla papeže Mikuláše V., potvrzující privileje Karlovy university, slavná mše svatá zvýšila tehdy jásoť rozradostněných mistrů a studentů. Když 1448 přijížděl do Prahy papežský legát kardinál Jan Carvajal, celá Praha šla mu v ústřety do Krče a uvedla jej s nebývalou slávou pod nebesy do Týna. To samé stalo se 1458 nově zvolenému králi Jiříku z Poděbrad, který veden z radnice v jásoť do Týna, kde zapěno Tedeum. Chrám Týnský stal se však záhy i prvním národním Slávinem, v němž pochováváni velicí muži i ženy. Rokycana pochován 1471 vedle sakristie, brzo po něm uloženy v Týně aspoň vnitřnosti krále Poděbrada a 1493 u oltáře Svatolukášského pohřben biskup Lucián. Kostel stal se tak i schránkou uměleckých děl, neboť Rokycanův hrob ozdoben vy-

tesanou podobiznou v biskupském ornátě a s berlou, hrob Luciánův vyznačen krásným baldachýnem, z kamene vytesaným od rektora Týnské školy Matěje Rejska, který stojí v chrámu podnes. Onen sakturienský biskup Lucián Augustin z Mirandoly byl zajímavým zjevem prostředkovatele mezi kališ-
níky a katoliky, který sloužil mše svaté pod infulí, ale rozdával pod obojí. Podobným zjevem byl i sidónský biskup Filip de Novavilla, uvedený do Týna v slávě roku 1504 a působící v duchu smíření. To mohlo se dít v dobách, kdy v chrámě vládli kališníci plni živé víry v nejsvětější Svátost a zakládající roku 1512 při kostele eucharistické „Bratrstvo pod obojí“. Zatím i chrám Týnský byl 1511 dostaven ve velkolepou budovu s krásným hlavním oltářem se skládací malbou, s kazatelnou, baldachýnem Luciánovým, náhrobkem Rokycany, s křížem zdobeným sochami Panny Marie a Jana Miláčka, s mariánským oltářem v boční lodi, jehož socha dosud tu stojí, rovněž tak, jako oltář Jana Křtitele v lodi severní. V těch dobách bylo ještě možné, že každý čtvrtek šel kolem kostela slavný průvod s monstrancí pod nebesy, provázenou kněžími v dalmatikách a literáty, pějícími starobylý hymnus „Člověk jeden vystrojil hostinu velikou...“ Ještě 1516 tu vykonány slavné zádušní pobožnosti za krále Vladislava II., při nichž Slovanský opat Jiří Sovka zpíval Mši pod infulí, ještě mohl farář Jakub Uher kazáním a zpěvem Tedeum oslaviti 1518 spojení Starého i Nového Města v obec jedinou, ale již 1519 farář Jan Poduška počal pū-

sobiti duchem luteránským, katolíkům nepřátelským. Zastavil průvody eucharistické, haněl sochy i obrazy týnské a v duchu tomto pokračováno pak i jeho nástupci, zejména pověstným Havlem Cáherou až do jeho obratu ke kališnictví. Týn stal se obrazem kolísavých a nerozhodných dějin českých kališníků, kteří sem dosazovali hned kněze blízké katolictví a hned zase luterány, a chrám ještě před bitvou na Bílé Hoře byl hlavním kostelem českých Luteránů. Po bitvě nastala rekatolisace, prováděná úspěšně svatovitským kanovníkem Janem Ctiborem Kotvou, jenž dal kostel vysvětití a odstranil vše, co připomínalo luterství. Škoda, že při tom zničeny i některé umělecké památky. Prvním katolickým farářem byl od roku 1622 Jan Petr Čechiádes, za něhož počaly se psáti české matriky a 1627 přineseno k přenocování tělo Svatého Norberta, aby druhého dne nastoupilo triumfální cestu na Strahov. Chrám mohl plně dostáti zvýšeným požadavkům obrozeného katolictví, neboť přese všecky změny v smýšlení farářů během XVI. věku nejen že byly zachovány obrazy, oltáře i nádobi bohoslužebné, ale i jinak lesk svatyně zvýšen byl četnými novými náhrobky šlechty i patricijů, z nichž onen Václava Berky z Dubé a hvězdáře Tycho de Brahe vidíme v ní podnes. Pouhou epizodou byla anexe Týna luteránskými emigranty v roce 1631 při vpádu Sasiků do Prahy, při níž byly i hlavy dvanácti popravených pánů s Mostní věže staroměstské sejmuty a na tajném místě v kostele Týnském pohřbeny.

Kazatelna a oltár Jana Kritele v Týně. 11

Když Valdštýn roku 1633 Sasy z Prahy vypudil, skončila se tím i luteránská vláda v Týně, a rekatolisace pokračovala obohacováním pobožnosti o nové kultury. Obec děkovala roku 1649 Bohu za osvobození Prahy od Švédů postavením nového oltáře hlavního, podnes stojícího, a Vestfálský mír oslavila řadou akcí, z nichž v popředí stojí přinesení milostného obrazu Staroboleslavské Matky Boží do Týna v slavném průvodu. Týnský chrám stával se nyní i centrem kulturních projevů Karlovy university. Když Ferdinand III. spojil roku 1654 obě akademie v jedinou Karlo-Ferdinandskou, projev dál se v Týně, kde se od té doby konaly všechny universitní slavnosti, uváděn byl ve svůj úřad rector magnificus, a profesori zde přísahali obhajovati dogma o Neposkvrněném Početí Panny Marie. Významnou událostí bylo roku 1694 slavné pochování židovského katechumena Šimona Abelesa, umučeného vlastním otcem za svoji příchyllost k víře katolické. Byla to nová zlatá doba kostela Týnského, jehož faráři vybiráni z lidí nejlepších. Po Janu Ignáci Dlouhoveském v XVII. věku přišel Jan Florián Hammeršmid v první polovici století XVIII. Popularita chrámu rostla tou měrou, že obuvnický cech postavil si v svatyni svůj oltář světcům Křišpinu a Křišpiniánu, ⁽²⁰⁾ že zakládány nadace k zvonění i jiným povzbuzujícím výkonům. Týn byl v Praze prvním, kde se počalo v pátek zvoniti. Mráz doby josefinské spálil mnohé květy duchovních obyčejů v Týně, zastavena byla procesí, přestala universitní kázání a přísahy profe-

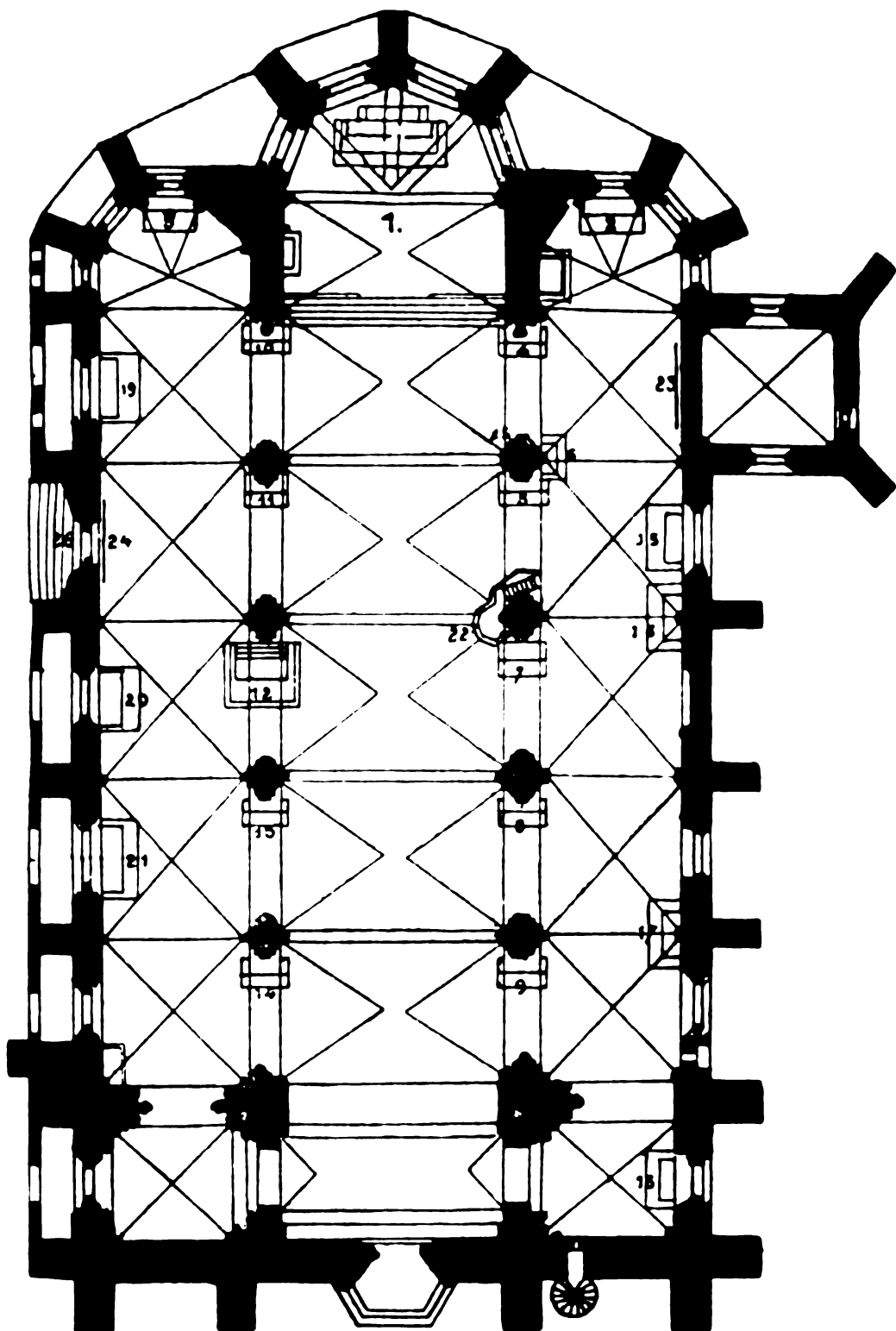
sorské, zaváděna kázání německá, stříbrné nádoby bohoslužebné konfiskováno pro mincovnu, ale kostel hostil i nadále nerušeně svědky národních projevů všeho druhu. Když v srpnu 1784 sloučeny magistráty všech čtyř měst Pražských v jeden, oslaven byl akt svornosti v Týně, který byl přední městskou patronátní svatyní. Tak tomu bylo až do převratu, který přinesl ochlazení starého přátelského poměru městské rady k starobylé svatyni a k všenárodní tradici Týna.

Z ř e t e l u m ě l e c k ý. Chrám Týnský je z nejlepších gotických výtvorů v českých oblastech. Je to stavba o třech lodích, obklopená se dvou stran domy. Dlouhý je 62 metry, široký 29 metrů, výška prostřední lodi obnáší přes 30 metrů, a průčelní věže jsou 80 metrů. Veliký portál vede od strany severní z „Týnské uličky“. Mezi pilíři klene se vysoký oblouk, tvoře vnitřní obrubu vnitřní křížové klenby s gotickými žebry, dvě strany do hloubky se zužují, brána však sama ukončuje se lomeným obloukem. Oblouk zevní ozdoben je dovnitř bohatým okrajem z lupenů, pilíře po stranách jsou hojně rozčlánkovány. Gotické nosiče a baldachýny mají výklenky pro sochy. Nad branou po stranách jsou kamenné štítky český a moravský a nad nimi kamenná polovypuklá řezba představující Umučení Páně. Je to jeden z nejkrásnějších portálů evropských severně od Alp. Svými konsolami, baldachýny a listovím, zejména však mistrovským reliefem nemá sobě rovna. Vznikl asi v polovině XIV. věku, a byl ze starého kostela

znova zde umístěn. Druhý prastarý vchod vede bývalou „Týnskou školou“ a malým dvorkem. Má též gotický portál pěkně rozčláňovaný, nad kterým rozpiná se veliké, umělou kružbou ozdobené okno. Obě věže podepřeny jsou na krajích po piliři, které nad velikým oknem nesou galerii po celém průčelí, na niž z piliřů prostředních vyrůstají ozdobné gotické jehlance. Mezi věžemi uprostřed vypíná se krásný vysoký štít trojúhelníkový, po stranách ozdobený osmi jehlanci a nejvýše kamenným křížem, pod nímž je od roku 1626 postavena socha Madonny místo Jiřika z Poděbrad. Obraz mariánský je vytepan z mědi od mistra Melichara Bartla. Obě věže mají nahoře na římsě bohaté zábradlí, spojující čtyři nárožní věžičky, a na osmihranném štíhlém krovu jsou asi uprostřed jiné podélné čtyři věžičky. Mezi zvony je „Panna Maria“ litá roku 1553 Tomášem Jarošem z Brna. Severní věž je užší než jižní. Deset piliřů uvnitř chrámu rozděluje svatyni na tři lodi. Je vyplněna výtvary veliké umělecké hodnoty, jež samostatně popisujeme, budova sama je vystavěna z opuky a pískovce.

V presbytáři stojí veliký dřevěný hlavní oltář, zřízený obci staroměstskou roku 1649, ozdoben je obrazem „Nanebevzetí Panny Marie“ od mistra Karla Škréty.

Kaple Panny Marie v presbytáři pravé lodi ozdobena je sousoším věrozvěstů Cyrila a Methoda od Emanuela Maxe, pořízeným roku 1847 nákladem Ferdinanda Dobrotivého z jednoho kusu karrarského mramoru o šesti stopách výšky. Naproti stojí křtitelnice z roku 1414. Oltář „Bolestné Panny Marie“ pořízen byl roku 1860 podle nákresu Bedřicha Wachsmanna s obrazy od Lhoty. V této kapli pohřben byl Rokycana a ve zdi je krásný náhrobek Hynka z Roupova. (Viz v plánu: 2.)

Půdorys Týnského kostela.

Kaple Svatého Kříže v presbytáři levé lodi obnovena byla roku 1849 a chová na oltáři Krista na kříži se sochami Panny Marie a Jana Evangelisty, dílo z doby předhusitské. Ve zdi na straně evangelní lze zřítí vzácný dřevěný vypuklý obraz „Učedníků nad mrtvolou Kristovou“, pocházející z XV. století. Ve zdi je zasazen mramorový náhrobek faráře Hammeršmida a rudá mramorová deska nad hrobem Šimona Abelesa. Velký obraz „Nalezení Svatého Kříže“ pochází od Jana Jiřího Heintsche (3).

Při polosloupě vedle kaple Svatého Kříže stojí barokový Oltář Svaté Barbory z roku 1723 s obrazem mistra Karla Škréty (4).

Při prvním pilíři po pravé straně je Oltář Spasitele v Gethsemani, pocházející z roku 1663, s obrazem potměným stářím (5), po straně Oltář Jana Nepomuckého s dřevěnou sochou Světcovou (6). Zde stojí i náhrobek hvězdáře Tychona Brahe (25).

Při druhém pilíři stojí Oltář Jana Křtitele, nejstarší oltář Týnského kostela, pocházející z první polovice XVI. věku. Je pracován ve slohu přísné renesance a byl roku 1847 obnoven Hellichem. Skládá se z archy ze dřeva vyřezávané a pomalované, ozdobené řadou reliefů z historie novozákonní (7).

Při tomto pilíři na straně k hlavní lodi stojí kazatelna, jejíž spodek pochází ze století XIV. Je provedena z kamene goticky a byla 1847 Hellichem obnovena. Stříška v podobě gotického baldachýnu má sošky čtyř Evangelistů, Madony, Spasitele a Ducha Svatého. Pod baldachýnem na zlaté půdě je malován od Hellicha obraz Jana Nepomuckého. Před schody je portál se sochami světců Vojtěcha a Prokopa a ve štítu s obrazem poprsí Spasitelova. Také do zábradlí schodů vsazeno je sedm obrazů církevních učitelů malovaných na pozlacených deskách měděných. To je ona kazatelna, z níž mluvili po dlouhá staletí věhlasní mužové všech vyznání křesťanských a lze ji právem nazvat pamětníkem dějin českého kazatelství celého půltisíciletí (22).

Při třetím pilíři je Oltář rodokmenu Kristova pocházející asi z roku 1690, na němž je krásný obraz neznámého mistra (8).

Při čtvrtém pilíři stojí Oltář Svatého Václava, který roku 1664 postavili soudcové Staroměstského pořádku sladovnického na památku osvobození Prahy od Švédů (9).

Při polosloupu od hlavního oltáře na levo je barokový Oltář Zvěstování Panny Marie, zřízený 1721 rodem Voříkovských z Kundratic a ozdobený překrásným obrazem mistra Karla Škréty, jedním z jeho nejlepších děl (10).

Při prvním pilíři po levé straně je Oltář Svatého Josefa, zřízený 1664 primátorem Turkem ze Šturmfeldu a ozdobený rovněž obrazem Škrétovým (11).

Při druhém pilíři, proti kazatelně, je Oltář Svatého Lukáše, nad nimž se vznáší zmíněný již gotický kamenný baldachýn, náhrobek biskupa Luciána, pracovaný mistrem Matyášem Rejskem v roce 1493. Oltář sám založen již ve století XIV. a 1604 zveleben cechem staroměstských malířů. Později 1661 byl starý oltář vyměněn za nový, malovaný Škrétou. Dnešní oltář je dílo Hellichovo z roku 1852 a jeho obrazy na zlaté půdě malované pokládají se za nejlepší jeho díla. Prostřední deska představuje Svatého Lukáše jak maluje Matku Boží s Jezulátkem před nim se vznášející. Okolo oltáře jsou kované mřížky a na stupni stojí dva vysoké gotické svícny. Baldachýn tvoří nyní nad oltářem kapličku, spočívající na pilířích, které přes římsu vybíhají v jehlanečky. Ve výklencích pilířů stojí z hlíny pálené sošky českých patronů, modelované řezbářem Veselým. O tyto čtyři pilíře opírají se bohaté gotické oblouky, jejichž svršky přes římsy přecházejí ve fialy. Žebra křížem do růžic se sbíhající tvoří vnitřní strop baldachýnu. Na prostřední růžici vymalováno je na zlaté poprsí Kristovo, na čtyřech vedlejších hlavy andělíčků (12).

Oltář při třetím pilíři zasvěcen je Očišťování Panny Marie a pochází z roku 1675, při čtvrtém pilíři stojí Oltář Svatého Vojtěcha z roku 1648 s obrazem Škrétovým (13 a 14).

V pravé lodi nutno si ještě povšimnouti vedle sakristie Oltáře Panny Marie Královny se sochou Matky Boží z počátku XV. věku, pak Oltáře Svaté Anny z roku 1706 s velkým obrazem (16 a 17).

V levé lodi je velký Oltář svatých Křišpína a Křišpiniána, patronů pořádku obuvnického z r. 1714, Oltář Svatého Františka Pavlánského se sochou světce pod sklem ve skřini, přenesenou sem 1784 ze zrušeného kostela Svatosalvátorského. U vchodu z Týnské uličky před mříží kaple Svatého Kříže je Oltář Maří Magdaleny s velkým obrazem novějšího původu, po stranách visí dva obrazy na dřevě ze školy staroněmecké, představující světice Barboru a Kateřinu (19, 20, 21)

Kaple Svaté Ludmily přiléhá k sakristii. Je to ve svých základech pozůstatek původní stavby, jenom křížová klenba je novější. U gotického oltáře Svaté Ludmily koná se tu o jejím svátku Mše svatá.

Za staré rekvirované zvony pořízen a v září 1925 posvěcen byl nový veliký zvon „Svatý Václav“ s reliefem Světcovým.

Vyjdeme velkým portálem znovu do „Týnské uličky“ a projdeme její úzkou částí směrem k „Staroměstskému náměstí“. Vidíme, jak z domu „U kamenného zvonu“ klene se přes uličku vzdušná chodba vedoucí do malého oratoře v kostele, kde je v koutě hned vedle věže umístěný a silně zamřížovaný. A již po několika krocích vycházíme z uličky, z jejíhož prahu zjevuje se nám „Staroměstské náměstí“, toto „sanktuarium staropražské“, díváme se na dlouhou frontu radnice před sebou a majíce po pravé ruce Šalounův bronzový pomník Mistra Jana Husa, přecházíme zvolna k uličce a náměstičku „U radnice“, kde nás upoutává mocná architektura

Kostela Svatého Mikuláše.

Zřetel historický a náboženský. Až do druhé poloviny XIV. věku, kdy počala novostavba Týnského chrámu, byl největším a nejslavnějším farním kostelem na Starém Městě Pražském chrám Svatého Mikuláše „Na kurném trhu“, založený měšťanstvem za krále Přemysla Otakara I. Podací právo aspoň patřilo ještě ve XIV. věku vzácné patricijské rodině Olbramoviců. V té době měl 16 bohatě nadaných oltářů. Také zde kázal Milič z Kroměříže a po něm Matěj z Janova, také zde

Věže a štít kostela Týnského.

byli faráři jen osoby vynikající. V bouřích husitských byl svědkem dějů pohnutých právě tak, jako v století XVI. měnil faráře kališnické s luterskými. Pověstný farář Jan Mystopol zde dlouho farářoval, a jeho zásluhou stal se kostel luteránským. Po roce 1621 zůstal chrám opuštěn až do roku 1628, kdy jej i s farou daroval císař strahovskému opatu Kašparu Kvestenberkovi, který tu zřídil kolej pro kleriky premonstrátské. Fara byla pak zrušena a část osady i záduší připadlo kostelu Týnskému. Když se do kláštera „Na Slovanech“ přistěhovali roku 1635 španělští Benediktini z Monteserratu, darován kostel Benediktinům slovanským, kteří zde zásluhou prvního opata Adama Benedikta Bavorovského počali probouzeti čilý život duchovní i kulturní. Za opata Zdislava Ladislava Berky z Dubé počal klášter bohatnouti, a za jeho nástupce, slavného českého benediktina Matouše Ferdinanda Sobka, pozdějšího arcibiskupa Pražského, dosáhl i významu v životě veřejném. Vynikajícím byl i jeho nástupce opat Jan Prokop Manner, povolán roku 1665 z kláštera Sázavského, a zejména Anselm Vlach, který počal roku 1727 stavěti novou prelaturu s kaplí a konvent s krásným refektářem a bibliotékou. Dílo své vyvrcholil roku 1732, kdy chátrající prastarý gotický chrám dal strhnouti a jal se budovati nový skvělý kostel barokový, jehož stavbu svěřil Kiliánu Ignáci Dinzenhoferovi. V prosinci 1737 sloužena v novém kostele poprvé slavná mše svatá. Trpěv později všemi příkořími válek, byl posléze roku 1785 zrušen a přešel

koupí roku 1791 v majetek Pražské obce. Ta z kostela učinila městský archiv, později pro pěknou akustiku koncertní síň pro hudbu církevní, a roku 1871 pronajala jej k náboženským účelům pražské ruské obci pravoslavné, která jej dala pěkně opravit. Po vypuknutí světové války roku 1914 byl kostel Rusům vzat a stal se chrámem pražské posádky. Náčelník stavební sekce zemského velitelství, plukovník Raudnic, nakomandoval do chrámu řadu vynikajících českých maliřů, kteří za vedení architekta a maliře Jaroslava Majora zrenovovali fresky a namalovali tiepolovskou „Křížovou cestu“. Po státním převratu roku 1918 propůjčen kostel „Československé církvi“, která tu zřídila své hlavní duchovní středisko. V zrušené a prodané prelatuře zřízeno bylo roku 1816 ochotnické „Mikulášské divadlo, později knihtiskárna i obydlí pro chudinu, posléze v roce 1898 byla zbořena.

Z ř e t e l u m ě l e c k ý. Kostel náleží mezi nejkrásnější díla velikého Dinzenhofera, který tu provedl centrální stavbu, v níž ke čtverhrannému středu připojeno je na pravé straně křídlo, obsahující v polokruhu apsidu a dvě první oddělení střední lodi a dvou pobočných. Kupole nese lucernu, podepřenou čtyřmi páry mohutných piliřů sloupy sesílených, mezi kterými jsou bohatě zdobené portály k postranním kaplím. Nejvyšší část vysoké kupole ve středu chrámu je barvy blančité a ozdobena zlatými hvězdami. Pod kupolí ve čtyřech rozích jsou obrazy Evangelistů, pod obloukem kupole umístěny dokola polovypukliny

osmi apoštolů. Kostel je hlavní frontou obrácen k radnici, odkudž je velkolepý pohled na celé průčelí, korunované dvěma věžemi. V střední části průčelí vystupují po obou stranách dva páry polo-
vičných sloupů zakončených kruhovými štíty. Ke kovaným vratům vede jedenáct stupňů a po obou stranách jsou anty, z nichž vyrůstají figury jako nosiči břevna. Na vrchu římsy portálu spočívají rovněž dvě figury, které se sklánějí. Z náměstíčka „U radnice“ vede do kostela pěkný portál se sochou Svatého Mikuláše. Zbořením prelatury získán byl na kostel pohled, pro který Dinzenhofer celek nekomponoval.

Freskové malby kopule pocházejí od bavorského mistra Kosmy Damiána Assama, jiné fresky od českého malíře Jana Krištofa Lišky, který tu vytvořil zejména obraz Svatého Benedikta i hlavní oltářní obraz Svatého Mikuláše. Malby své rozvěsili zde i mistři Matěj Cimbrecht, Bedřich Hess, Leopold Ignác Ingriss a Michal Václav Halwachs. Toto bohatství kulturní bylo po zrušení kostela rozprodáno nebo zničeno. Pozdější výzdobu malířskou provedl Petr Maixner a Jan Hanover, práce kovolitecké Zimmer a štukatérské Josef Effenberger. Od lucerny visí velkolepý lustr křišťálový, několik centů těžký, dar cara Alexandra III. Za starý oltářní obraz pověšen Špillarův „Ukřižovaný Kristus“ s postavou vojína.

Poutníkům vycházejícím malým portálem kostela Svatomikulášského padne do očí právě dostavěná „Nová úřední budova obce Pražské“, typická ukázka nového pražského „stylu bednového“, projektovaná vinohradskými architekty Koutským a Ježkem, obložená dole mramorovými deskami, ozdobená jednoduchým piliřovým portálem, jinak naprosto bez okras. Touto stavbou počíná zároveň prastará pražská

Chrám Svateho Mikuláše na Starem Meste.

Kaprová ulice.

do nedávna vynikající součást bývalého pražského „Ghetta“, nyní z gruntu přestavěná a zmodernizovaná, kterou se dostaneme na „Smetanovo náměstí“.

Pouť proudu třetího.

• Třetí proud poutnický uhne se z Denisova nádraží vpravo a vejde do starobylé části poříčského okresu Svatoklimentského, jehož význam soupeří s oblastí Svatopetrskou. Vkročíme do

Klimentské ulice.

v které si prohlédneme staré Helmovy mlýny připomínané již koncem XIV. věku, ozdobené dosud dvěma renesančními štíty a velkými slunečními hodinami s vybledlou malbou. Obrovská novostavba paláce „Ministerstva železnic“ stojí na ploše zbouraných starých domů a na zasypaném rameni Vltavy. Kolem budovy „Poštovních koníren“ zahhneme vlevo do „Samcovy uličky“ a ihned se obrátíme na pravo do „Lodecké ulice“, v níž dosud stojí starobylý dům „U Horských“ (1182), připomínaný již v bouřích husitských a ozdobený charakteristickými pražskými štíty renesančními. Na konečném rohu této ulice a „Petrského náměstí“ stojí podobný prastarý dům „U zlatého kříže“ (1181), který za Zikmunda krále patřil purkmistru Janu Literátovi, a průčelí má ozdobeno

soškou Madonny ve výklenku nad vraty. Přejdeme po pravém chodníku známého nám již náměstíčka Petrského k ústí

Soukenické ulice.

části to starobylého „Latranu“, osazeného dlouho členy cechu soukenického, kteří tu řemeslně pracovali ve svých domech. Dnes je ovšem i po slávě této ulice, jejíž starobylé domy ustoupily bezvýznamným novostavbám. Z nich vyniká jen dům knihtiskařské rodiny Wiesnerovské (1196), kdysi majetek mecenáše hraběte Petra Straky z Neda-bylic, v němž po delší dobu redigována česká revue „Květy“. Ale na samém prahu ulice při náměstíčku je průchodní dům „U Čapků“ (1186), připomínaný již roku 1385 a přestavěný roku 1612, kdy ozdoben ve dvoře skvělou renesanční loggií. Překročíme šířku „Revoluční třídy“ a vcházíme do prastaré

Dlouhé třídy.

nesoucí toto pojmenování již od roku 1310, kdy byla ještě hlavní a nejživější tepnou Starého Města Pražského, dokud ji nepředstihla „Celetná ulice“, a kdy se do ní ze čtvrti Poříčské vcházelo „Odranou branou“. Podnes je to ještě rázovitá ulice se štíty milých starých domů. Její útulné mansardy a krásně lomené hřebeny prejzových střech patří barokovým domům s vraty a podjezdy, vedoucími na dvory obchodních firem. Vejdeme do této podnes živé ulice od „Revoluční třídy“ a vidíme po pravé

i levé straně všední stavby domů, které kdysi stávaly u samých liradeb, a z nichž jeden dosud slove „Branka“ (725). Ale po překročení uliček „Hradební“ a „Benediktinské“ uvidíme již domy památné.

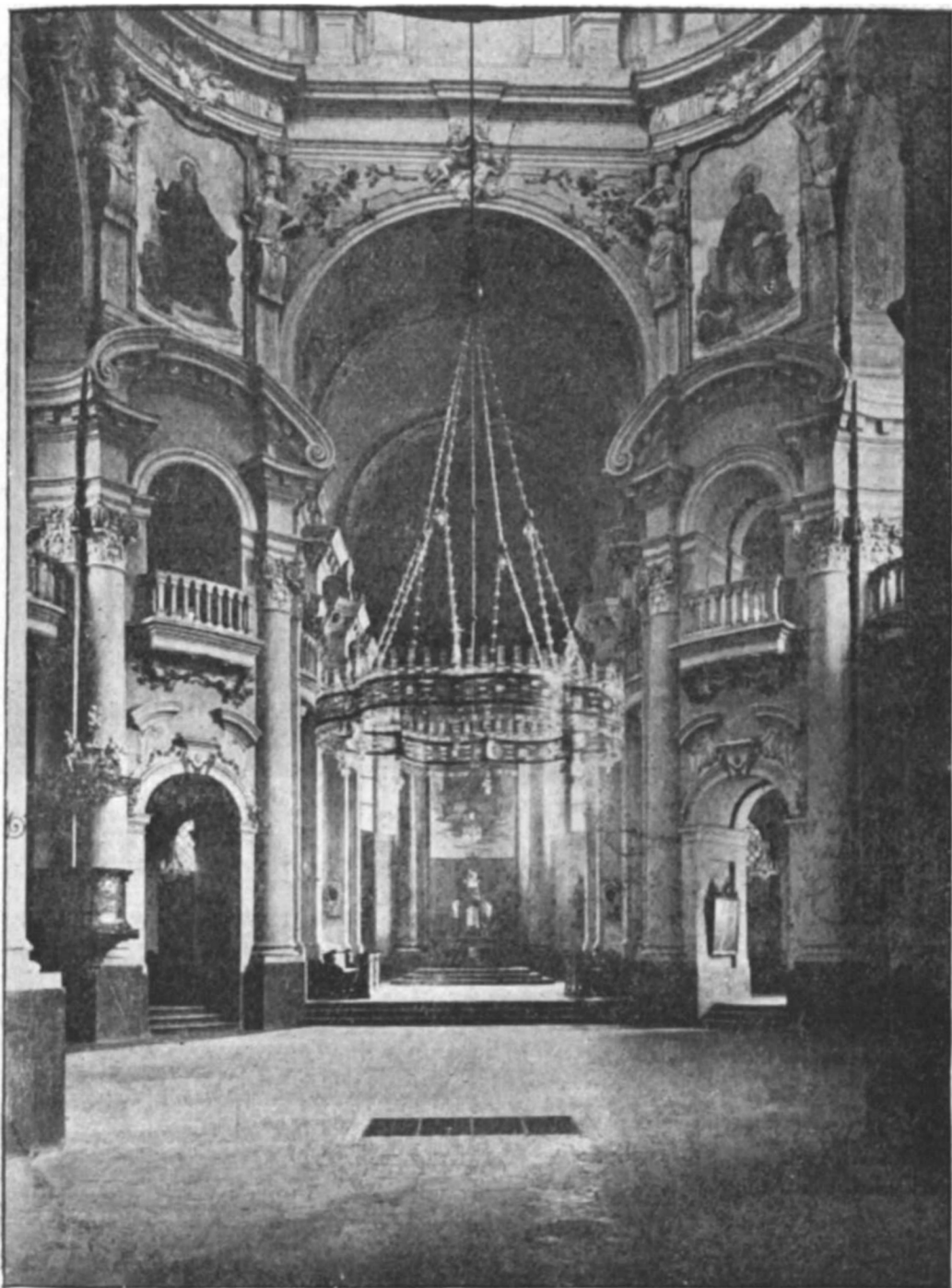
Po pravé straně ulice hned rohový dům „Na Baště“ byl pěknou ukázkou patricijského sídla z XVIII. věku se sochou Jana Nepomuckého v průčelí. Vedlejší dům „U Petráčků“ (728) byl do nedávna proslulou staropražskou hospodou. Nyní tu stojí na ploše obou domů novostavba se zachovaným starobylým portálem.

Sousední dům „U zlatého hroznů“ (729) má zajímavé nádvoří s nádhernými arkádovými chodbami po třech stranách. Na východní a severní straně zvedá se v prvním patře jako chodba skvělá galerie z kamenných toskánských sloupů, jejichž archivoly nesou lehkou římsu. Vždy dvě a dvě pole těch sloupů spočívají na přízemních rustikovaných obloucích. V průčelí domu je arkýř se známkou zlatého stromu.

Přejdeme kolem „Rybné ulice“ a hned druhý dům „U Opiců“ (733) upoutává malebným průčelím se sochou „Panny Marie na zeměkouli“ nad portálem. Také dům „U Krkavců“ (735) je znamenitý svou fasádou jako vedlejší rokokový dům „U červeného věnce“ s freskovým obrázkem v průčelí, představujícím světce Jana Nepomuckého a Floriána, kořící se Matce Boží.

Mineme ústí „Rámové ulice“ i vchod do ulice „V Kolokovně“, přejdeme kolem počátku „Dušní ulice“ kolem řady novostaveb a staneme u starobylého domu „U Pavlánů“, kde jsme již na půdě „Staroměstského náměstí“.

Po levé straně „Dlouhé třídy“ vidíme na rohovém domě „U Mazánků“ (715), vedoucím i do „Rybné ulice“, na průčelí veliký obraz „Panny Marie Královny“ v bohatém štukovém orámování. Druhé nároží tvoří dům „U Wohanků“ (714), novostavba s plastickou výzdobou průčelí od Celdy Kloučka. Na domě „U zlatotepců“ (711) je ve výklenku starobylá socha „Panny Marie na zlaté skále“. Mineme zajímavé štíty dvou sousedních domů a vidíme dům „U Celestýnů“ (706), novostavbu s dvěma arkýřema, proslulou svou pověstí o kapli Templářů a dále na rohu „Masné ulice“ velikou novostavbu bývalého pravovarečného domu „U zlaté štíky“. Do „Masné ulice“

Vnitřek chrámu Svateho Mikuláše na Starém Městě.

couvá již krásný renesanční dům „U modré růže“ (618) s erbem rodu Švandů ze Semčic v průčelí a po něm mijíme několik starých domů až k ústí do „Týnské uličky“, kde stojí na rohu prastarý dům „U Peruckých“ (612) a hned vedle něho dům „Peklo“ (611) s krásným průčelím, honosícím se nad okny medailonky světců, mezi nimi i Jana Nepomuckého. Za „Týnskou uličkou“ končí již „Dlouhá třída“ rohovým domem „U slona“ nebo „U Kuklíků“, který byl sice na místě barokového domu z roku 1773 přestavěn, ale jehož starý charakter celkem zachován. Fronta do „Dlouhé třídy“ ozdobena je freskami historických výjevů v domě se odehrávších, nároží tvoří arkýř, nesený karyatidou rytíře nad podjezdem do „Staroměstského náměstí“. To je památný dům, který hostil papežské legáty a náležel celé řadě slavných rodů české šlechty.

Odtud ubírá se třetí proud společnou cestou s proudem druhým kolem kostela „Svatého Mikuláše“ a „Kaprovou ulicí“ na „Smetanovo náměstí“.

Pout' proudu čtvrtého.

Poutníci rozhodnuvši se pro skupinu čtvrtou zahnou od „Denisova nádraží“ rovněž na pravo přes „Těšnov“ do ulice „Klimentské“, kterou projdou společně s proudem třetím až k renesančním „Lodním mlýnům“, odsouzeným k zboření. Tu na pravo lze nahlédnouti do prastaré „Barviřské ulice“, jejíž rohový dům „U Vykasovských“ (1225) vyčnival kdysi zadním průčelím z hladiny Vltavy, až sem se rozlévající. Ozdobný arkýř na čtyřech konsolách zachoval si na zadní fačadě posud sousední dům „Rybářský“, honosící se v ulici barokovým štítem. Ale je nutno spěchat „Klimentskou ulicí“, jejíž staré domy rovněž ustupují kvapem novostavbám. Na pravo mijíme zadní průčelí novostavby paláce Okresní ne-

mocenské pojišťovny, a hned za ním před námi se tyčí gotická stavba

Kostela Svatého Klimenta.

Zřetel historický a náboženský. I tento kostel stál v okrese „Na Poříčí“ již v XIII. věku, a první zmínka o něm děje se roku 1226 u příležitosti uvedení Dominikánů do Prahy. Král Přemysl Otakar I. vystavěl jim u kostela klášter, který brzo rozkvetl a přestěhoval se k mostu. Místo kláštera vznikla tu fara, v níž na počátku XV. věku působil horlivý protivník Mistra Jana Husa farář Jan Protiva. Po něm ujali kostel Husité a kališníci až do roku 1621. Po ohni v roce 1689 vzrůstal se znamenitě, měl pět velkých oltářů, mezi nimi i Jana Nepomuckého a Panny Marie Pasovské, bohatě ozdobený perlami, granáty a zlatem. I sbor českých literátů působil tu na zvláštní kruchtě. Roku 1784 byl i tento chrám zrušen, odsvěcen a prodán na sýpku obilnou. Teprve roku 1850 koupila kostel česká protestantská obec helvetská a upravila jej v střízlivě ozdobenou modlitebnu. Dnes je zde modlitebna „Českobratrského evangelického sboru“.

Zřetel umělecký. Starobylá gotická budova honosí se klenbou z doby vladislavské a presbytářem snad již z XIII. věku. Má pouze jednu loď, v ní pěkně vyřezávanou kazatelnu a řadu starých náhrobků.

Dřevořezbové dvěře, vedoucí z věže do „Novomlýnské uličky“, jsou z roku 1609. Na severní straně kostela je nevysoká věž, z které kdysi zazníval zvon ulitý roku 1550

Tomášem Jarošem v Brně. K návrhu architekta Mockera upravil roku 1894 stavbu stavitel Mikeš. Bývalý hřbitov je proměněn v sad.

Po několika krocích vejdemo do živé „Revoluční třídy“ a hned naproti ústí „Klimentské ulice“ projdeme na druhé straně chodníku průchodem novostavby do „Hradební uličky“ a odtud do klikaté „Haštalské ulice“. Obě tyto prastaré ulice změnilo letos úplně svůj ráz a staly se fádnicími frontami obchodních domů. Hned při východu na „Haštalské náměstí“ uvidíme před sebou budovu

Kostel Svatého Haštala.

Zřetel historický a náboženský. Je zajímavé, že římskému mučedníku Haštalovi jsou v celé střední Evropě zasvěceny pouze dva chrámy, v bavorském Mosburku a v Praze. Založili je asi Němečtí rytíři v XIII. věku, neboť poprvé děje se o něm zmínka roku 1234, kdy byl vzat od nich pod ochranu samé královny, již odtud náleželo i podací právo. Když byl počátkem XIV. věku péčí královny Elišky rozšířen přistavěním dvou-lodní budovy, náležel mezi největší pražské kostely, a proslul svojí školou, připomínanou již roku 1374. Ze šesti oltářů nejdůležitější byl onen Božího Těla. I zde působil kazatel Pavel uvědoměle orientovaný protihusitsky, začež v bouřích roku 1420 fara zničena a kostel ovládnut Husity. Od roku 1436, kdy biskup Filibert kostel znovu vysvětil, vládli tu kališníci, z nichž farář Jan Cikán pěstoval na počátku XVII. věku staro-

Kostel Svatého Haštala.

český rorátní zpěv v adventě. Po něm se však kostel stal doménou Luteránů, z nichž Jiří Tesák počal tu zaváděti i německá kázání. Po převratu bělohorském spravoval kostel převor kláštera Anežského, a pro chudobu záduší stal se posléze filiálním chrámem fary Týnské, jejíž faráři zde konali služby Boží až do roku 1739. Rovněž tento chrám těžce byl porouchán požárem roku 1689, a když se zotavil, dostal opět vlastního faráře. Z nich Jan Ignác Bukovský vystavěl dnešní faru a obnovil zašlé obroči. Ostatky světce Haštala jsou uloženy v skleněné skříní na oltáři Svaté Žofie, a byly asi po roce 1368 darovány kostelu Karlem IV.

Zřetel umělecký. Kostel až do požáru roku 1689 ryze gotický přestavěn byl Pavlem Payerem tak, že hlavní loď byla gotických tvarů zbavena, a proslulý orloj z roku 1524 zmizel. Stojí nyní volně na náměstí, a vnitřek složen je ze dvou nestejných částí. Starší díl představují obě stejně vysoké lodi na straně severní, novější pak část, loď hlavní i jižní, vystavěné teprve v první polovině XIV. věku. Loď střední má zakulacená okna a těžké pilíře. Starší část rozdělena je třemi okrouhlými pilíři ve dvě lodi téže výšky, a má křížovou klenbu o osmi polích. Gotická okna jsou zachována rovněž jako cínová křtitelnice z r. 1550. Oltářů je zde jedenáct a jsou barokové. V jižním rohu průčelí je zvonice.

Hlavní oltář zbudován 1731 farářem Bukovským a obraz „Umučení Svatého Haštala“ maloval Josef Scheiwl. Sochy světců Jana Křtitele, Jana Nepomuckého, Václava a Ludmily jsou dřevěné.

V jižní lodi stojí oltář Svaté Anny z roku 1723, jehož cenný obraz maloval mistr Petr Molitor roku 1739. Při pilířích hlavní lodi jsou oltáře světců Václava z roku 1770 a Jana Nepomuckého z roku 1698, oba opatřeny novějšími obrazy Hübnerovými.

Na severní zdi je Oltář Svatého Kříže, postavený 1716 od Jana Petsche, se skupinou Kalvarie. Po jejím boku je socha Spasitele na Olivetské hoře od anděla posilňovaného, na druhé straně pak Krista k sloupu přivázaného, trním korunovaného a kříž nesoucího.

Na straně východní je Oltář Matky dobré rady s obrazem Josefa Scheiwla, nad nímž je v okně malba postavy abatyše Anežky České.

Pozoruhodná je tu řada náhrobků vynikajících rodů patricijských. Kazatelna s barokovou stříškou, na níž stojí socha Jana Křtitele, má na řečništi sošky Mojžíše a papeže, na zábradlí schodů pak řezby dřevěné čtyř Evangelistů.

Poutníkům vycházejícím dveřmi severní lodi kostela Svatohaštalského kyne vstříc starožitná a úzká „Anežská ulička“, kterou se brzo dostaneme k velikému ochozu

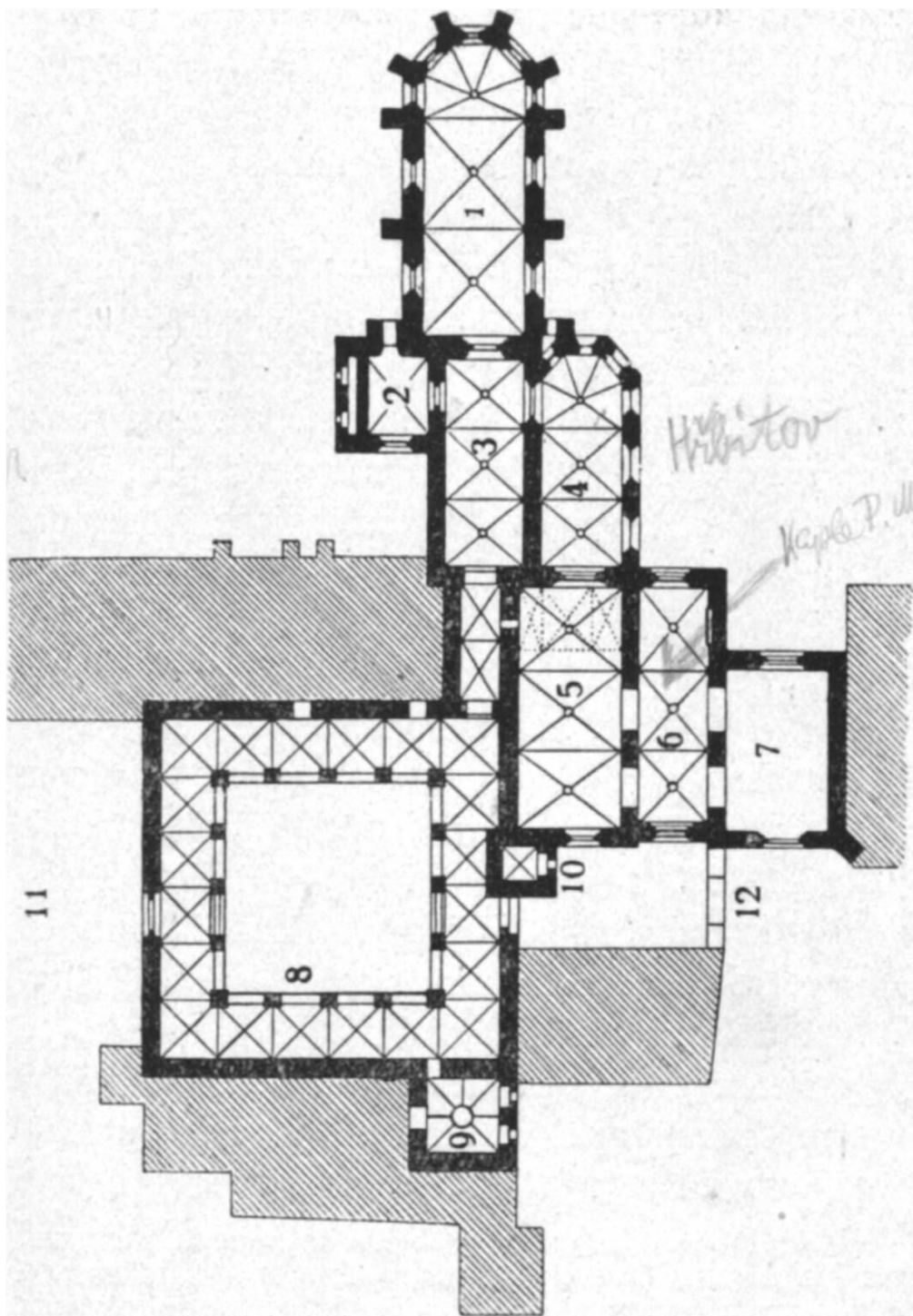
Kláštara Blahoslavené Anežky,

nedocenitelné památce ranní české gotiky, jež kdysi platila za nejnádhernější a nejslavnější založení klášterní na celém bohatém Starém Městě Pražském.

Zřetel historický a náboženský. Blahoslavená Anežka Česká, kterou si český lid záhy zvykl ctíti jako světici, na jejíž přimluvu dály se zázraky, opovrhla skvělou slávou světskou, jež se jí nabízela, a oddala se životu nábožnému. Již roku 1232 uvedla do Prahy k Svatému Jakubu řád Minoritů a později v roce 1234 s pomocí

bratra Václava I. vstúpila i ženský klášter prísneho rádu Klarisek. Pri ženskom klášteře založila roku 1251 i mužský klášter Minoritů pro obstarávání duchovní správy v klášteře panenském. Klarisky používaly kostela Svatého Františka, založeného hned s jejím klášterem roku 1234, při mužském konventu zřízen pak kostel Svaté Barbory. V husitských válkách byl klášter s chrámy těžce poškozen, takže jeptišky musily se utéci do sesterského kláštera v Panenské Týnici. Opuštěných budov bylo používáno jako zbrojnice a mincovny. Roku 1436 vrátili se sice Minorité a roku 1474 i několik jeptišek, ale v bouři roku 1483 vypuzeni byli Minorité odtud navždy, a služby Boží konali zde mniši od Svatého Jakuba a jiní. Když roku 1627 po návratu jeptišek z Týnice klášter se vzmohl, postižen byl známým požárem roku 1689 a zivorel až do svého zrušení roku 1782, kdy rozprodán soukromníkům. Celá skupina budov během času děsně zohavena.

Zřetel umělecký. U brány vedoucí do kláštera z „Anežské uličky“ stojí v pravo v koutě bývalá Kaple Svatého Michala ze XIV. věku, dnes jednopatrové skladiště (viz plánek číslice 12 a 7). Za klášterní branou do prvního dvora je na levo jednopatrový byt fortníkův s kuchyní (9) a na pravo věž chrámová s přístavkem (10). Za věží je pobořený „kostel Svatého Vavřince“ (5) a zbytek bývalé „Kaple Panny Marie“ (6), nyní kulny. Pak je kůr „Kostela Svatého Františka“ (4), k němuž přiléhá bý-

Půdorys kláštera Anežského.

valá síň konventní (3) a znovuzřízená „Kaple Svaté Maří Magdaleny“ (2). Nežáze stojí Kostel Svaté Barbory (1). Podle věže vkročíme pak do gotického klášterního ambitu (8), k němuž se na východ poji panenský klášter. Na západ bývala veliká klášterní zahrada, sahající až k „Milosrdným bratřím“, hřbitov pak stával jižně od kostela Svatého Františka. Všechny tyto památky jsou z doby přechodu slohu románského v gotický a částečně i z času rozkvétající již gotiky. Oba zachované velké kostely jsou jednolodní se silně vystupujícími pilíři, a žebrování kleneb je někde profilu kruhového nebo z kruhu do velice ostré hrany vybihajícího. Zajímavé jsou i kružby a svorníky klenby. Aby tento skvost českého umění byl zachován a obnoven, o to usiluje „Jednota pro obnovu kláštera Blahoslavené Anežky“, která již roku 1897 zakoupila a roku 1901 krásně obnovila kostel Svaté Barbory. Později obnoven i kostel Svatého Františka s přilehlou síní konventní a kaplí Maří Magdaleny, a je naděje, že celý ochoz bude zachráněn. Středisko zachraňovacích snah je nyní v klášteře Křižovníků u Karlova mostu.

Kostel Svaté Barbory, který se nejlépe zachoval, má loď o dvou čtvercích klenbových a chór založený po pěti stranách pravidelného osmiúhelníku. Přední okrasou je portál vyzdvižený na způsob vítězného oblouku a z obou stran bohatě roubený, kterým z konventní síně vchází se do kostela. Na stěnách odkryty byly i malby temperové, představující výjevy biblické.

Na hlavicích sloupů v portále mezi síní konventní a kostelem Svaté Barbory nacházejí se portrétní masky mužské a ženské s korunami, představující asi některé

Přemyslovce z věku XIII. Podle podání pochována byla v kapli Panny Marie, tedy v pravé lodi kostela Svatého Františka, abatyše Anežka Česká (†1282) i její bratr Václav I. (†1253), pak Kunhuta, vdova po Přemyslu II. (†1285) i její dcera Anežka (†1296).

Vracíme se z kláštera Anežského zpět „Anežskou uličkou“, majíce po pravici zahradní zeď fary sva to ha štalské a uličkou mezi farou a kostelem dostaneme se opět na „Haštalské náměstí“, mineme několik novostaveb a přes „Kozí plácek“ vejdem do „Věžeňské ulice“. Pravé nároží s „Dušní ulicí“ tvoří tak zvaná Stará škola, synagoga vystavěná původně Židy z Portugalska ve XII. věku, která průběhem staletí několikrát vyhořela, až se jí dostalo dnešní podoby v maurském slohu od architektů Nyklase a Bělského v roce 1868. Je nyní Templem reformované církve židovské s tmavým, ale bohatě vyzdobeným vnitřkem. Protější nároží tvoří již fara a

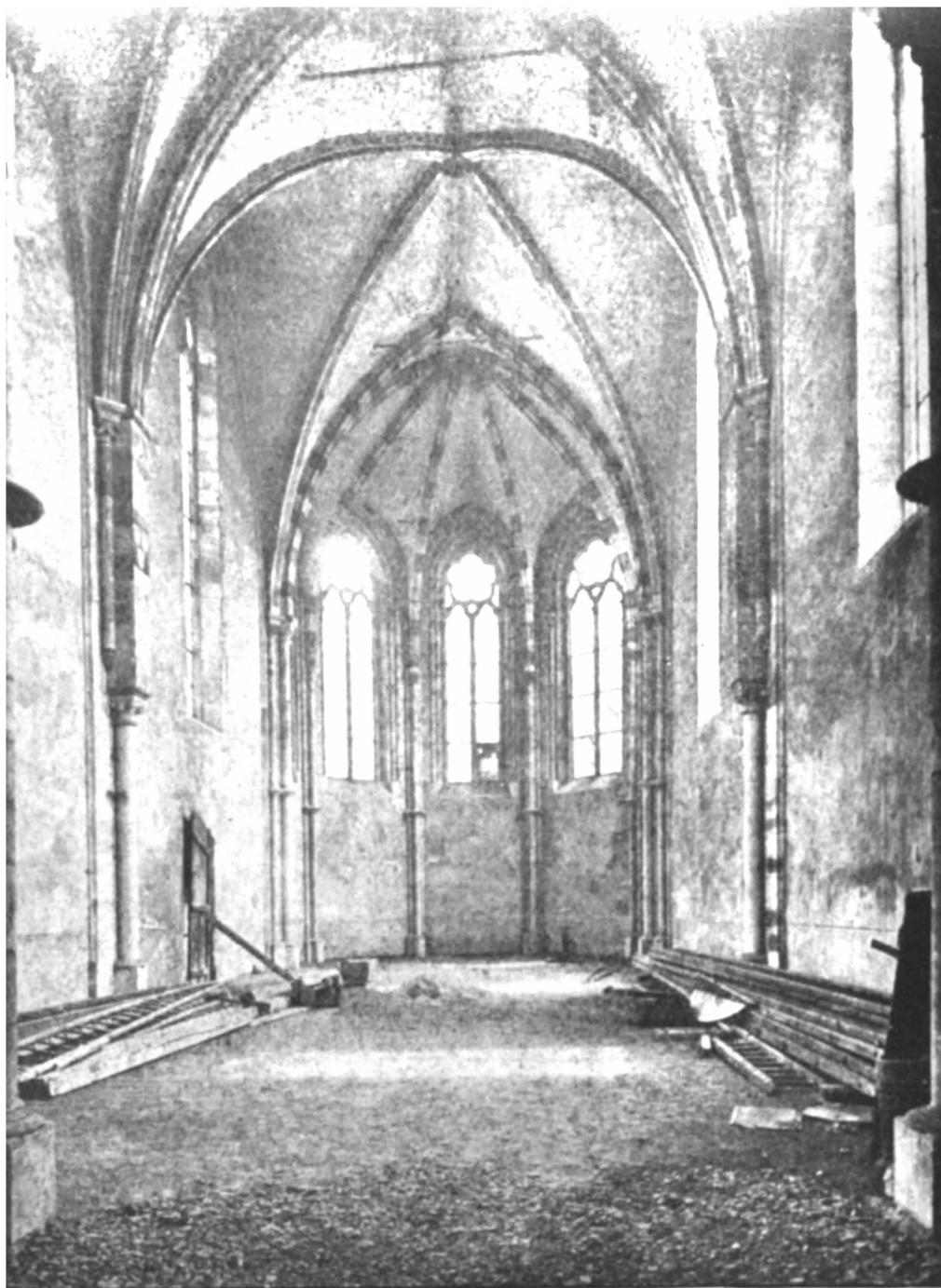
Kostel Svatého Ducha.

Zřetel historický a náboženský. Člen bohatého pražského rodu patricijského, Mikuláš Rokycanský, založil roku 1346 ve farnosti Svatého Kříže Většího nový klášter panen řádu benediktinského a olomoucký biskup Jan Volek přispěl v následujících létech k vystavění kostela klášterního, zasvěceného Svatému Duchu, jím samým 1348 posvěceného. Místnosti kláštera rozkládaly se kolem kostela tak, že se tři stran objaty byly ulicemi, na východní frontě byl hřbitov. První jeptišky přišly sem ze starobylého kláštera Svatojirského na Hrad-

čanech a náboženskou správu vedl probošt se šesti kněžími. Duchovní život zdárně se tu rozvíjející přerušen bouřemi husitskými, jeptišky musily utéci a kostel dán pražským Němcům husitsky orientovaným. Po ohni 1499 zůstal opuštěn a teprve 1589 získala kostel s farní osadou svatojirská abatyše Judita Eibenštolerová od Rudolfa II., která dala kostel opravit a vydržovala faráře s kaplanem. Tím stal se chrám svatyní katolíků a již 1616 vzniklo při něm „Bratrstvo Svaté Otilie“. Po požáru 1689 obnovila kostel abatyše Mechtilda Šenvajsová v nynější jeho podobě. Až do roku 1721 působili tu mniši Cyriakové, pak za faráře stanoveni již kněží světští. Po zrušení kostela Cyriaků přenesena sem roku 1784 kamenná socha Bolestné Panny Marie a chrám byl vůbec vyzdoben památkami z četných zrušených kostelů. Poslední farář Augustin Krčmář založil zde roku 1923 „Družinu Ducha Svatého“.

Zřetel umělecký. Kostel původně gotický je vysoká stavba s táhlými okny teď polokruhy zakončenými. Jest jednodlní s klenbou rovněž polokruhovou a presbytář má užší. Z původní stavby zbyly po dvou obnovách jen hlavní zdi a venkovské opěrací piliře. Chrám byl celý obnoven v letech 1916—1923 architekty Sochořem a Čapkem a má dnes šest oltářů.

Hlavní oltář slohu barokového dosahuje až ku klenbě a honosí se velkým obrazem „Seslání Ducha Svatého“ od mistra Gretsche. Po stranách stojí sochy světců Augustina a Josefa. Nad tabernakulem je zmíněná socha Bolestné Panny Marie od Cyriaků přenesená. Dřevěné svícny jsou dobrou prací řezbářskou.

Pohled z Konventní síňe do kostela Svaté Barbory.

Po obou stranách hlavního oltáře jsou na dveřích dřevořezby světců Františka Xaverského a Ignáce z Loyoly. Kazatelna rovněž má na řečništi tři řezby ze života Františka Xaverského. Pod kazatelnou pak stojí malá křtitelnice cínová z roku 1721 s nápisem a jménem dárnyně, svatojirské abatyše Kláry Šlindlové z Hiršfeldu.

U kazatelny stojí Oltář Svaté Otilie, zřízený „Bratrstvem Očistce pod ochranou Svaté Otilie“, jehož členové byli v hrobce před oltářem pochováni. Obraz Světic je dobré dílo. Na oltáři za sklem je dřevěná socha Svaté Rosalie v hrobě a skříň se soškou Madony, provedené hrubou dřevořezbou, s reliefem požáru v roce 1689, v němž zůstala neporušena.

Kult Svatého Václava jeví se v několika uměleckých dílech. Na stěně při „Oltáři kredenčním“ visí obraz Světcův. Jiný visí při „Oltáři Svaté Cecílie“ a představuje Světce před císařem Jindřichem na sněmu německých knížat. Je to dílo asi z druhé polovice XVII. věku a v roce 1905 obnovený. Jeho protějškem je obraz, představující „Vítězství Jaroslava ze Sternberka“, který drží korouhev se Svatým Václavem. Oba byly sem asi přeneseny z kláštera Anežského. Pod mensou „Oltáře Judy Tadeáše“ jsou polychromované sošky, znázorňující, jak Svatý Václav nese dříví chudšům, jak mlátí pšenici na hostie a jeho mučednickou smrt. V sakristii je pěkně řezané poprsí svatého vévody.

Za kostelem Svatého Ducha vcházíme do Josefovské třídy, kdysi hlavní tepny zrušeného židovského Ghetta pražského. Všecky bývalé nálebné domy a domečky této jedinečné změti stavitelské zmizely při asanaci, prováděné od roku 1897, při níž prolomena byla „Josefovská třída“ dnešní širokou „Pařížskou třídou“. Na samém konci „Josefovské ulice“ nalézá se

Starý Židovský hřbitov.

působící pod klenbou věkovitých počernalých bezů jako zapomenutý kout prastarého města středo-

věku. Opředeny pavučinou starožitných pověstí a legend dřímají tu ve fantastické změti nakupené náhrobní kameny až z doby gotické, jichž hebrejské nápisy vytesány jsou dovnitř, lišice se tak od náhrobků renesančních s texty vypouklými. Původ hřbitova ztrácí se v šeru naší historie, rozšiřován byl v době husitské i později, a dnes měří skoro 130 árů. Nejstarší náhrobek pochází z roku 1439, poslední byl postaven roku 1787. Na okraji hřbitova stojí v „Josefovské třídě“ ještě Pinkasova synagoga, vystavěná rabinem Horovicem asi v roce 1490. Obrátíme se od železných vrat hřbitovních zase zpět a brzo zahneme na levo do „Maiselovy ulice“, protínající „Josefovskou třídu“ směrem od kostela Svatého Mikuláše. Tady po pravé straně stojí zajímavá budova

Židovské radnice.

dvoupatrový dům se střechou mansardovou a vysokou, mědi pokrytou věží s krytým ochozem, nad níž viděti ciferníky hodin s čísly hebrejskými i obyčejnými. Vystavěl ji v XVI. věku boháč Mardochaj Maisel, po dvojím ohni byla pak přestavěna roku 1765 stavitelem Josefem Schlesingrem v nynější podobě. Přes úzkou „Červenou uličku“ sousedí s radnicí proslavená

Staronová synagoga.

jednoduchá kobka v podlouhlém čtverhranu, pocházející z polovice XIII. věku. Dvě úzká okna na podélních stranách slabě ji osvětlují. Silné lomené

klenuti spočívá na dvou osmihranných sloupech, o které se nahoře opírají žebra křížové klenby na konsolách spočívající.

Z temné předsíně vchází se ozdobným gotickým portálem, v jehož ušlechtilém profilu vypíná se v obloukovém poli krásně provedený vinný keř, do temného vnitřku s nesčíslnými lampami. Na východní stěně je letopočet 1381, po stranách stěn jsou umístěna sedadla pro věřící, uprostřed je vyvýšené místo, opatřené železnou mříží, kde se předčítá z thory. K pilíři připevněna je obrovská rudá korouhev po způsobu starých cechovních z roku 1716. Synagoga je vůbec jednou z nejstarších staveb celé dnešní Prahy.

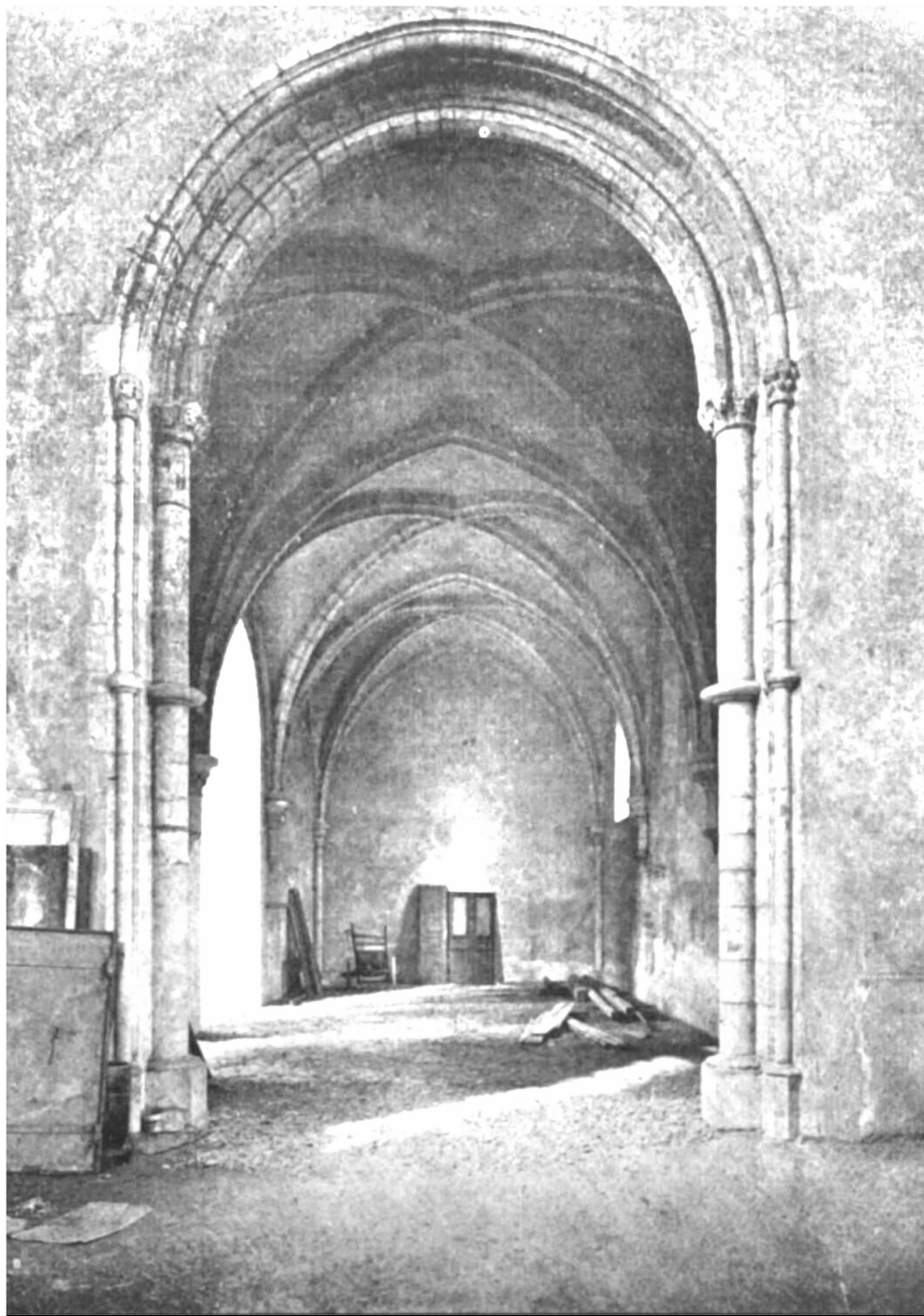
Hned proti ní vejdemo do klikaté uličky „U Starého hřbitova“, kdysi zvané „Hampejské“, kde stále kráčíme podle hřbitova, a kde stojí

Klausova synagoga.

založená rabinem Löwem Bezalelovým a Mardochajem Maislem koncem XVI. věku, přestavěná roku 1694, s „Židovskou nemocnicí“. Projdeme částí „Břehové ulice“, zahneme v levo do „Sanytrové ulice“ a kolem parlamentních budov dostaneme se na „Smetanovo náměstí“.

P o u ť p r o u d u p á t ě h o .

Poslední směr pouti od „Denisova nádraží“ k hrobu Svatého Václava běží po „Těšnově“ v pravo až k břehu Vltavy, kde od „Hlávkova mostu“ počíná nová promenáda „Petrského ná-břeží“. V místech, kudy teď kráčíme, rozlévaly se ještě před nedávnem vody řeky, z jejíž hladiny takřka vyrůstala řada mlýnů a fronta starobyklých domů s podloubími a s dlažbou sestavenou z mlýn-

Pohled z kostela Svaté Barbory do Konventní síně.

ských kamenů . . . Zmizel i historický „Ostrov Primátorský“, patřící obci staroměstské, která ho určila pro oddech všem členům magistrátu. A tak zmizel celý staroslavný kout pražský, aby ustoupil nové, bohdá skvělejší Praze budoucí.

Jdeme kolem dlouhé fronty budoucího reprezentačního paláce Ministerstva železnic, projektovaného architektem Antonínem Engelem, mimeme průčelí k zmizení odsouzených bývalých mlýnů i dlouhou moderní budovu Okresní nemocenské pojišťovny pražské, s portálem ozdobeným čtyřmi sochami dělníků, a stihneme podnes zachovalou partii města, zvanou

Nové mlýny.

kde se mlýny připomínají dávno před založením Nového Města Pražského. Vidíme Městskou vodárnu s tmavou věží z roku 1606, vystavěnou z pískového štukovi, jež má v sobě sedmero skleповých klenutí a nejvýše „lusthaus podlahou položený“ s dvanácti okny, v němž byla „knižata česká“ od Přemysla až do Rudolfa II. postupně vymalována. Věž vévodí zde celému okolí, a bude snad zachována. Přejdeme ještě kolem průčelí budovy parních Eliščiných lázní, vystavěných roku 1869 v slohu anglické gotiky od pražského vlastence Josefa Kanderta, a docházíme k

Štefanikovu mostu,

kdysi „Mostu císaře Františka Josefa“, spojujícímu dnešní moderně přestavěnou „Revoluční třídu“

s podletenským nábřežím „Bělského třídy“. Vystavěn byl dle anglických plánů od bývalé karlínské firmy Rustonovy, a otevřen slavnostně v květnu 1868. S mostu, zajímavého dvěma vysokými branami s galeriemi, je krásný pohled na Letnou a Hradčany, zvláště při západu slunce, kdy černé obrysy architektur s věžemi a s obrovitým zjevem dómu Svatovítského odrážejí se od hořícího pozadí. Projdeme pod mostem na nově upravené

nábřeží Na Františku.

kde hned na počátku vidíme se rozvíjeti novostavbu paláce Ministerstva obchodu, projektovanou architektem Josefem Fantou. Ale pak lze zřítí jen ubohou ruinu starého a pověstného tohoto okresu, který zmizí brzo navždy i s pověstmi o krásné době svého rozkvětu za milované abatyše Anežky České . . . Uzříme odtud konec obnoveného gotického kostela Svaté Barbory, zubožený portálek průchodu do kláštera Blahoslavené Anežky se sochou této abatyše, a kolem improvizované budovy staroměstské „Sokolovny“ docházíme ke skupině budov nemocnice

U Milosrdných.

Průčelí novostavby nemocnice zakrývá nám částečně stavbu starou, stojící na místě špitálu a gotické kaple, založené roku 1357 pražským patriarchem Bohuslavem Olbramovicem. Až do roku 1620 drželi jej po pět čtvrtstoletí Čeští Bratři, ale pak jej Ferdinand II. odevzdal z vděčnosti za služby

ve válce mu prokázané řádu Milosrdných bratří. Ti z darů hraběte Humprechta Černína z Chuděnic špitál v létech 1687 až 1703 skvěle přestavěli. Později musil býti špitál stále rozšiřován, zejména roku 1849 dostal nové křídlo, k němuž v posledních letech přirostlo zmíněné již křídlo pobřežní. Při špitálu stál již od počátku

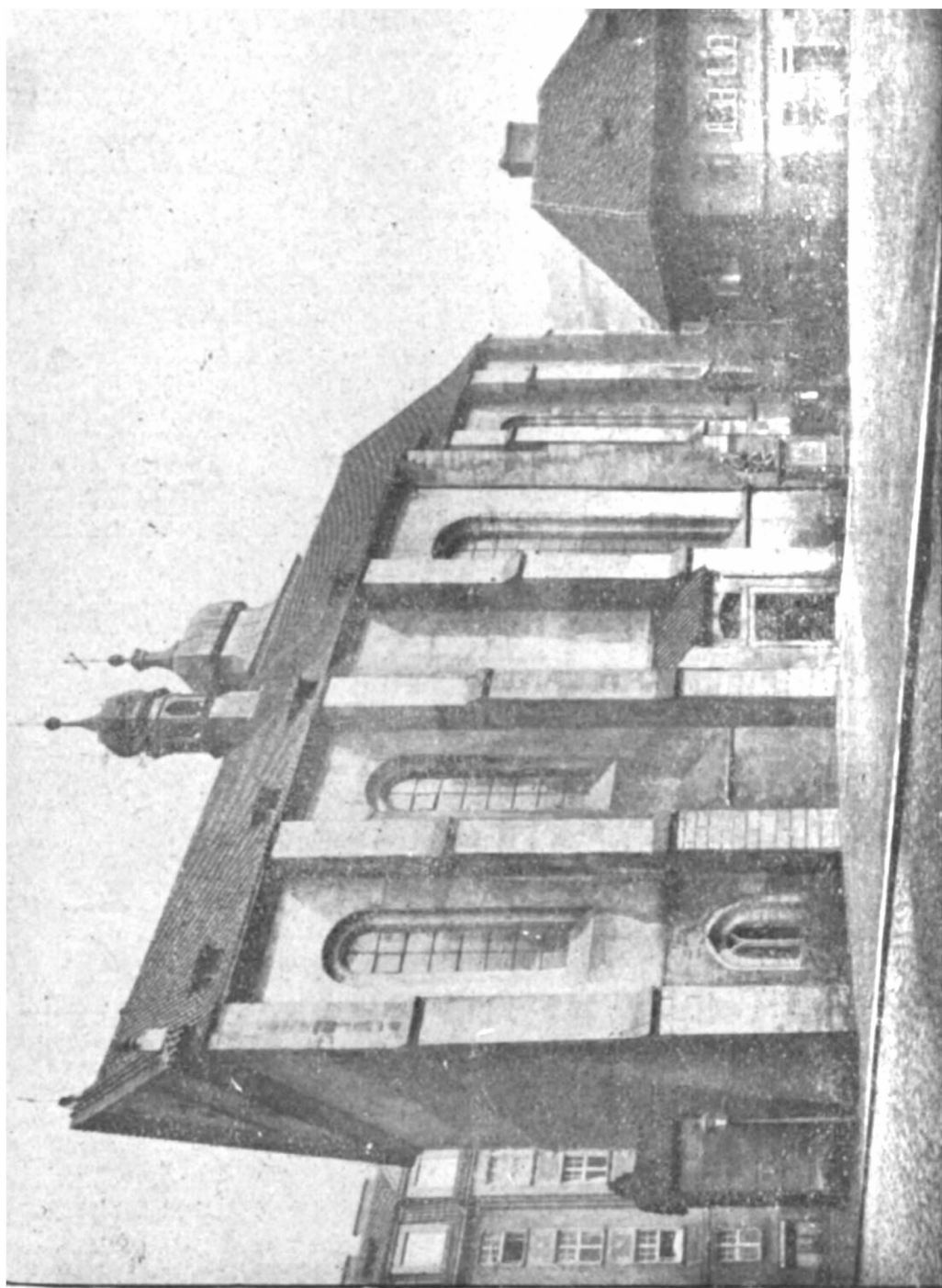
Kostel Svatých Šimona a Judy,

zprvu kaple, již Čeští Bratři přestavěli v prostranný chrám, vysvěcený roku 1620. Milosrdní bratři kostel upravili a dali si jej vysvětit roku 1632 biskupem Šimonem Brosiem z Hornštejna. Stojí v jihozápadním cípu konventu.

Zřetel umělecký. Kostel stavěn je slohem barokovým, ale řada oken, ač nahoře zakulacená, má pasy gotické. Jednolodní prostor má polokruhový presbytář a postranní galerie, pod nimiž po každé straně je po čtyřech kapličkách. Klenba je ozdobena pásovou sítí na způsob pozdní gotiky. Oltářů je v kostele osm.

Na západním průčelí kostela stojí sochy Panny Marie a světců Jana Božího, zakladatele Milosrdných bratří, jakož i Jana Grande. Právě proti tomuto průčelí stál presbytář trojlodního gotického kostela ze XIV. věku „Svatého Kříže Většího“, stojícího při klášteře řádu Cýriaků, o nichž jsme se již zmínili. Byl celkem zbytečně zbořen r. 1890 a na jeho místě postavena školní budova.

Hlavní oltář má jednak fresky od Josefa Hagera z roku 1773, mezi nimiž spatřují se i obrazy Svatého Václava a Jana Nepomuckého, jednak krásný střední obraz na plátně malovaný mistrem Václavem Vavřincem Rainerem, který zobrazil Nejsvětější Trojici s orodovnicí Šimonem a Judou po jedné, a patrony řádu po druhé straně.

**Chrám Svatého Ducha
na Starém Městě Pražském.**

Oltář Jana z Boha má sličný obraz zakladatele řádu, malovaný Rudolfem Biesem. Mramorový Oltář Panny Marie, postavený knížecí rodinou Lobkoviců roku 1763, má dřevěnou sošku z roku 1716. Po kostele visí ještě čtrnáct obrazů různých světců z roku 1707, pocházejících asi z kostela Cyriaků, mezi nimiž je i obraz Svatého Václava.

Z plastických děl upozorniti třeba na kazatelnu, která má na řečništi i na stříšce několik řezaných sošek, na pilířích v lodi je šest a v presbytáři dvě bílých soch světců, v sakristii jsou vykládané dubové skříně a v lodi vyřezávané dubové stolice z roku 1708, vesměs práce řeholních bratří.

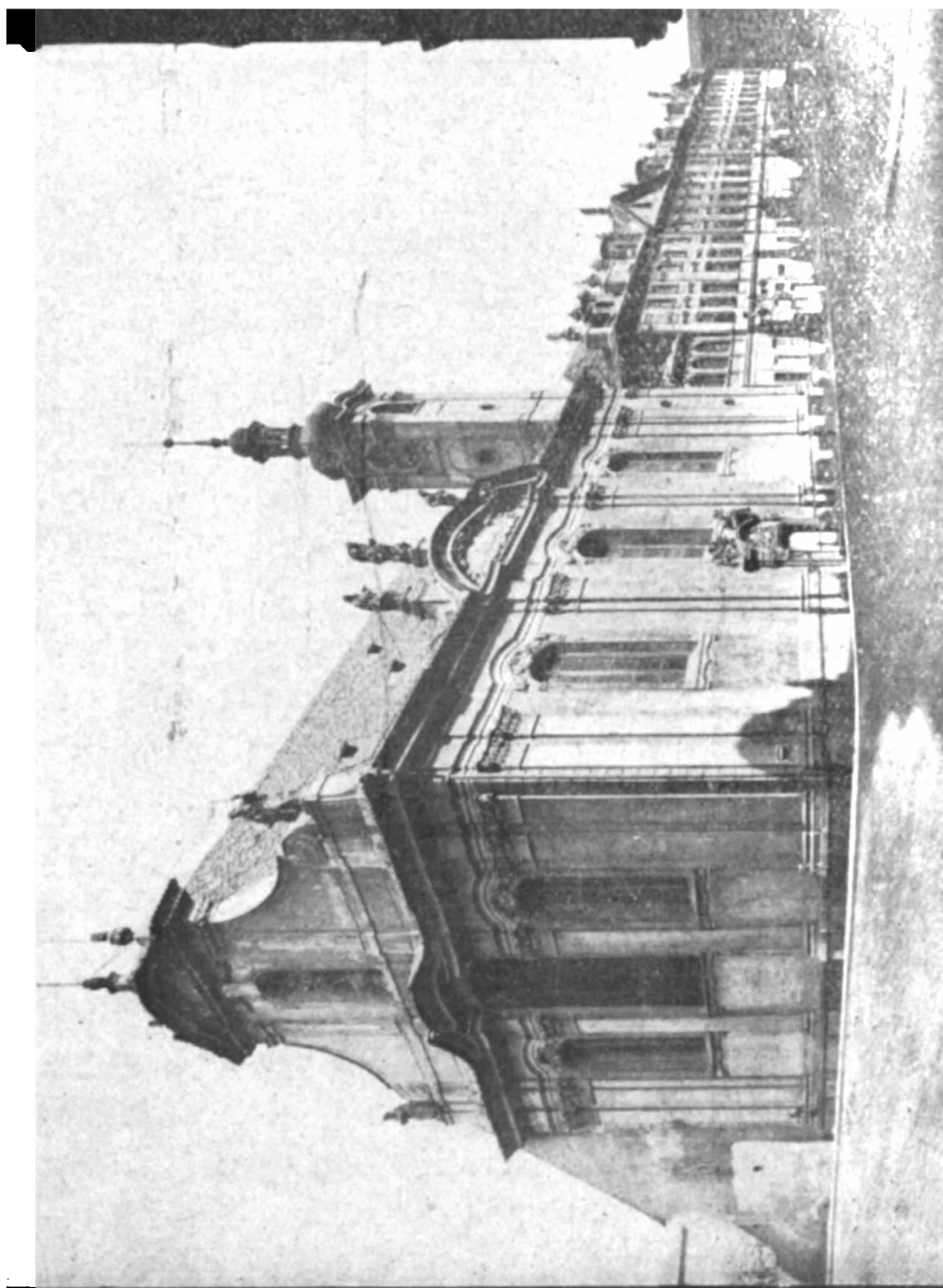
Nad průčelím konventu stojí také řada krásných barokových soch, mezi nimi světců Václava a Jana Nepomuckého. Uvnitř jsou lékárna i refektář ozdobeny řadou obrazů a na chodbě v prvním patře je obraz „Panny Marie Pomocné“ z roku 1681.

Janské náměstí,

na které přicházíme hned za nábřežím „Na Františku“, počíná novostavbou skvělého Domu československých inženýrů, dostavěného letos dle plánů architekta Františka Krásného. Jméno získalo toto starobylé náměstíčko z legendy o Svatém Janu Nepomuckém, jehož utopené tělo připlulo až sem a bylo rybáři vyloveno. Roku 1717 postavena tu byla socha Světceva, zohavená po převratu 1918 uražením hlavy a po opravě postavená u kostela Svatého Ducha. Odtud plavívalo se v předvečer svatojanský procesí na loďkách až ke Karlovu mostu. Dnes je náměstíčko staveništěm budoucí části Karlovy university, jejíž fronta poběží v čáře s „Pařížskou třídou“ a

Mostem Svatopluka Čecha,

spojujícím tuto třídu s pobřežím „Pod Letnou“. Je vystavěn z kamene a železa dle projektu „Spolku

Klášter a kostel Milosrdných Bratří
na Starém Městě Pražském.

architektů a inženýrů“ z roku 1902, přihlížejícího k budoucí úpravě Letné. Hned za mostem běží až k budově parlamentní nové

Dvořákovo nábřeží.

po jehož délce rozprostírá se nádherná fronta budovy Právnické fakulty Karlovy university, jejíž krásný portál jest obrácen proti „Janskému náměstí“. Budova se letos dostavuje podle projektu architekta Františka Kavalíra. „Břehovou uličkou“ oddělena je tato novostavba od vkusné novobaro-kové budovy Filosofické fakulty Karlovy university, dostavěné 1925 pro „Slovanský seminář“ a ústav pro dějiny umění, v níž jsou umístěny i bohaté sbírky z odkazu vinohradského faráře Ferdinanda Josefa Lehnera. S ní souvisí starší budova bývalého „Akademického gymnasia“, v níž jsou dnes umístěny klubovny poslanců všech politických stran parlamentních a sněmovní kanceláře. Vzdušnou chodbou spojena je budova s vlastním „Parlamentem“, od jehož rohu počíná již

Alšovo nábřeží.

běžící odtud až ke klášteru Křižovníků u „Karlova mostu“. Nábřeží toto spojeno je „Mánesovým mostem“ s malostranským pobřežím. U tohoto mostu sejdou se poutníci všech pěti proudů, putujících od Denisova nádraží. Od mostu je pěkný pohled na

Smetanovo náměstí.

utvořené po převratu řadou starých paláců a novostavbou monumentální Filosofické fakulty,

dostavěné 1928 dle plánů architekta Jana Kotěry, s průčelím ozdobeným mohutnými sloupy a reliéfy. Ze starých budov je v levo dům umělců

Rudolfinum.

vystavěný „Českou spořitelnou“ dle plánů architektů Josefa Zítka a Josefa Schulze pro skvělou koncertní síň a obrazárnu. Tento dvojí účel vyjádřen je i v zevnější dvoudílnosti budovy. Monumentálním schodištěm vejdemo ze „Smetanova náměstí“ do přední části, v níž se nalézala velká „Koncertní síň“. Zadní část budovy je přístupna menším portálem z „Alešova nábřeží“, a je vyhrazena sbírkám umění výtvarných. Je tu umístěna od 1885 „Obrazárna Společnosti vlasteneckých přátel umění“ založena již roku 1796. Zabráním nejlepších místností sněmovnou zůstalo z původních 14 sálů obrazárně pouze osm, čímž kulturní význam sbírek poškozen. V dolejší dvoraně pořádány jsou občasně výstavy moderních umělců českých i cizích.

Význam obrazárny spočívá v dílech staročeské školy malířské. Lze tu viděti karlíštejnský oltář mistra Tomáše z Modeny, malíře Karla IV. a nejstarší český obraz z poloviny XIV. věku „Predella s třemi svatými“, jakož i votivní oltář arcibiskupa Očka z Vlašimi ze sedmdesátých let XIV. věku. Z konce tohoto století je malba „Osm svatých“ z Dubečku, obraz „Ukřižování“ z Emauz, dvě oltářní desky mistra třeboňského, představující „Krista na hoře Olivetské“ a „Vzkříšení“, z jehož dílny pochází i druhé zdejší „Ukřižování“. Ze století XV. jsou tu charakteristické obrazy Madon, tři desky z legendy o Svatém Jakubu a oltář od Svatého Jiří. Období malířského baroka representováno je výtvary Karla Škréty, zejména podobiznami současníků, obrazem „Svatého Lukáše“ i slavným portretem „Svatého Václava“, reprodukováným nedávno „Výborem Svatováclavským“. Také Václav Va-

vřinec Rainer má tu náčrty k svým proslaveným freskám, dvě své vlastní podobizny i s portretem své choti. Po- sléze slavný Petr Jan Brandl zastoupen „Svatým To- biášem“, čtyřmi podobiznami a sbírkou kreseb. Z mo- derních mistrů jsou tu zastoupeni Manes, Navrátil, Brožík, Hynais, Schikaneder, Ženišek, Mařák. Vedle obrazů jsou zde vzácné sbírky kreseb Josefa Manesa a rytin. Světové malířství zastupují zde obrazy Rubensovy „Smrt Svatého Tomáše“, a „Svatý Augustin“ z r. 1637, původně visící v kostele Svatotomášském. Pak Nizozem- čané mají zde van Dycka, Tenierse, Terborcha, Halse a jiné proslulé mistry. Vidíme i Murilla, Holbeina a Cra- nacha.

Po převratu 1919 zabrala republika nejen Ru- dolfinum, ale také sousední budovu „Akademického gymnasia“ a umístila v nich

Poslaneckou sněmovnu

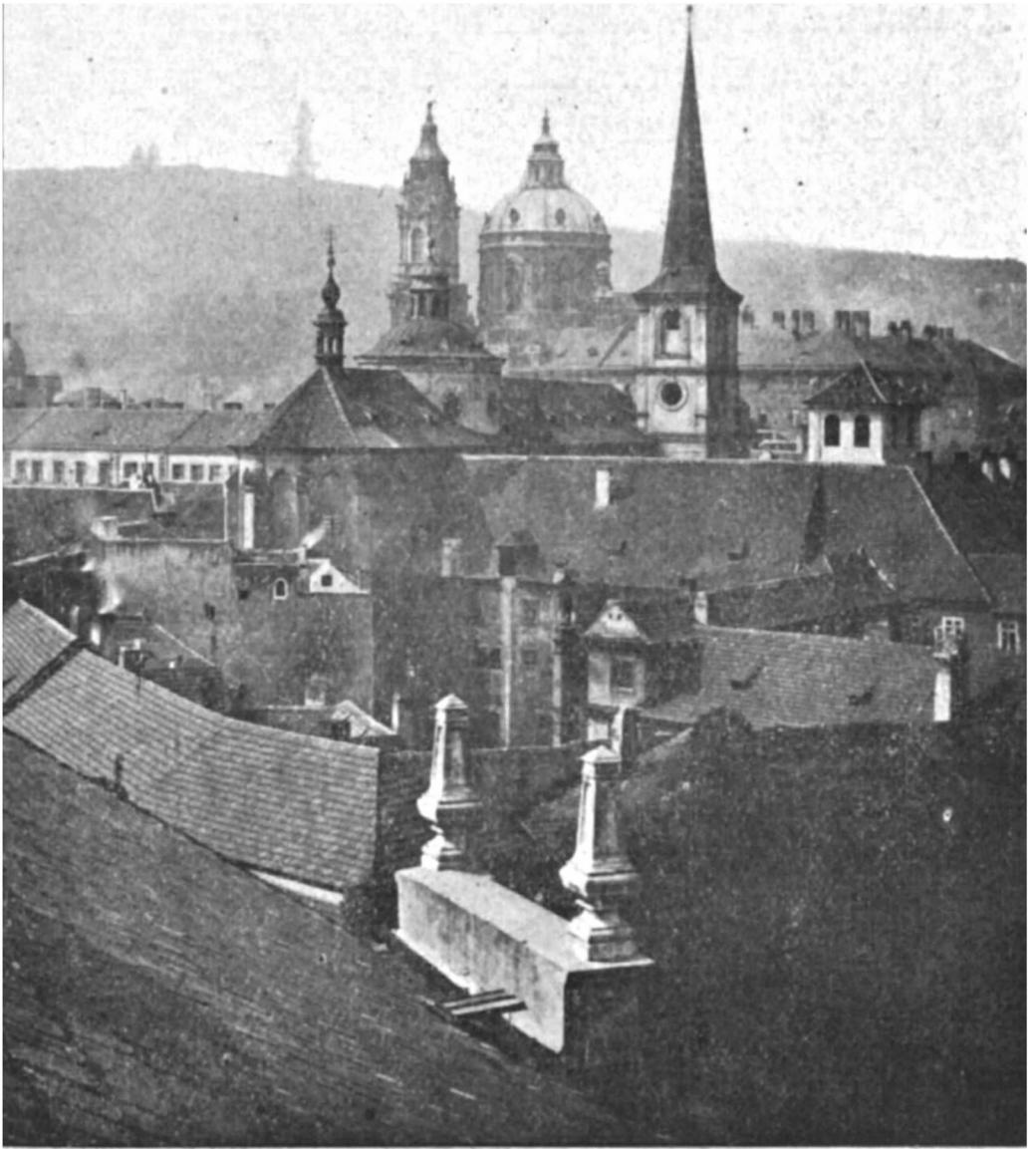
svého „Národního shromáždění“. Úprava budov provedena začátkem roku 1920 architektem Rošt- lapilem. Bývalý „Koncertní sál“ přeměněn byl v za- sedací síň sněmovní, v níž na straně severní umí- stěno presidium s řečnickou tribunou, stolicí před- sednickým a lavicí ministerskou. Naproti zvedají se amfiteatrálně poslanecké lavice v šesti blocích.

Galerie ve středu prvního poschodí je vyhrazena obe- censtvu, po levé straně sedí novináři, pravá určena pro presidenta republiky, zahraniční diplomaty, senátory a vzácné hosty. Zvláštní salonky mají v budově vláda, předseda i mistopředsedové, knihovna, pošta a hovorny.

Pro obecenstvo určen je do sněmovny postranní vchod ze „Sanytrové ulice“ a proti tomuto vchodu vidíme honosné průčelí budovy

Uměleckoprůmyslového Musea.

dostavěného nákladem „Obchodní a živnostenské komory pražské“ roku 1899 dle plánů architekta

Kostel Svatého Tomáše.

Pohled od „Letenské ulice“ na presbytář, klášterní budovu a věž s typickou vysokou střechou. V pozadí lze vidět věž a kopuli kostela Svatého Mikuláše a Petřín s rozhlednou.

Josefa Schulze. Největším příznivcem musea stal se baron Vojtěch Lanna, první předseda musejního kuratoria, který daroval do sbírek 650 předmětů a velkolepou kolekci skla. Ve sbírkách prvního poschodí lze shlédnouti:

Církevní památky, z nichž vyniká oltář z hradu Velhartic, domácí oltářik z doby rudolfinské a řada uměleckých soch.

V jiném sále je sbírka skla darovaná Lannou, čítající na 1300 kusů. Mimo ni je tu sbírka skla orientálního, antického a benátského, vysokou cenu pak má bohatá kolekce skel českých, slezských a německých.

V síni votivní je sbírka prací emailových, z nichž vynikají předměty z Limoges, pak řezby ve slonové kosti a rohu. Litinové práce zastupují tu bronzové plastiky skupiny Venuše a Amora od Benedikta Wurzelbauera z roku 1599 a kuň Adriana de Vries, dokončený 1610.

Sbírký keramické chovají italskou majoliku, doplněnou kusy z Přímoří a Španělska, fayencové výrobky francouzské a delftské z Holandska. Opět cenou vyniká kolekce majoliky české, moravské a slovenské, rovněž česká i německá kamenina a výtvary z hmoty Wedgwoodovy.

Ve sbírce porculánu zastoupena je výroba vídeňská vedle míšeňské, porculán francouzský a italský, pak ovšem kusy české, mezi nimiž upoutá sbírka miniatuur, z větší části českého původu ze století XVIII. a XIX. V soškách najde se i krásné sousoší Jana Nepomuckého.

Také práce hlíněné zastoupeny jsou českými džbánky z Berouna, kachlemi z Kutné Hory, dlaždicemi, plastikou terakotovou, v níž upoutají vázy ze zámecké zahrady v Troji, práce to XVII. věku.

V druhém poschodí najdou se kovové práce českého původu, v nichž jsou pozoruhodny železné kuté kříže, mříže, zámky, zbraně, tlukadla, okrasné odlitky z prastarých hutí komárovských u Hořovic. Viděti lze i sbírku plaket a medailí, práce cinové, mosazné a bronzové.

Překvapením je sbírka textilní, obsahující vzácné ukázky vyšívek, krajek, perských a tureckých koberců, gobelínů, českého vyšívání ze století XV. až XIX. Vynikají kolekce italských, flanderských i dánských krajek a vyšívaných krojů z XVIII. a XIX. věku.

! Umění zlatnické a stříbrnické je representováno sbírkou šperků, v nichž vyniká velká kolekce prstenů, náušnic, řetězů, tabatěrek, jídelních příborů. Sbirka hodinových strojů a plášfů doplňuje jemné tyto práce.

Jiné je umění sbírky vějířů, prací z vosku, ozdobných krabic z věku XV. až XIX. Síň doplněna je dřevěnými modely z dílny sochařů Platzerů, tvořících v XVIII. věku a sochaře Vorlíčka ze století XIX. K této sbírce pojí se síň s nábytkem české výroby ze století XIV. až XIX., s kusy německými a italskými, se sbírkou dřevěných hodin a kolekcí vyřezávaných rámu.

Důležitý je český interiér v sále XI., originál české umělecky průmyslové výstavy ze světové výstavy pařížské 1900, představující síň ve slohu lidovém dle návrhu architekta Kouly. K němu se pojí vnitřky pracovny, hnihovny, salonu a kaple, navržených architektem Fantou. Také výstavní vnitřek školy umělecko-průmyslové s pracemi žáků upoutává pozornost.

Mezipatro po pravé straně je určeno pro pořádání občasných výstav uměleckého průmyslu. V zimě se tu pořádají odborné přednášky. Levou stranu vyplňuje knihovna, obsahující na 16 tisíc svazků knih, přes 30 tisíc předlohových listů, sbírku listů bibliofilských, diapositivů a fotografií.

Třetí strana „Smetanova náměstí“ naproti sněmovně, ohraničena je budovou **Právnické fakulty Karlovy university**, ozdobené v průčelí mramorovým poprsím architekta Kouly, který byl profesorem „Umělecko-průmyslové školy“, jež je rovněž v budově umístěna. V domech přilehlých jsou umístěny ženský učitelský ústav a dívčí školy. Obrátíme se nyní od náměstí k

Mánesovu mostu.

vystavěnému Pražskou obcí v letech 1911 až 1914 a přejdeme po jeho pravém chodníku na půdu Menšího Města Pražského. S mostu zachytíme krásný pohled v levo na „Karlův Most“

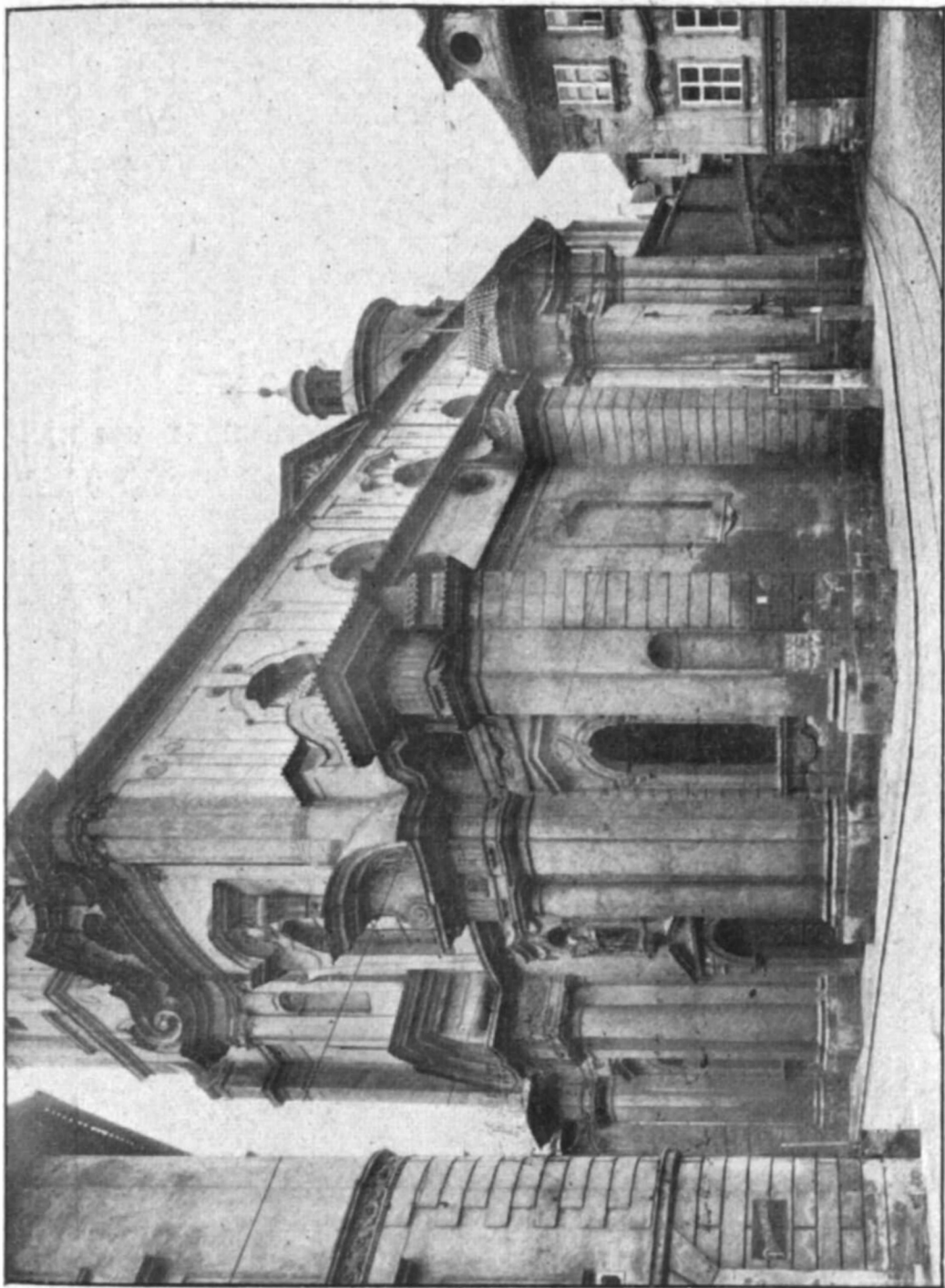
s alejí soch a skvělým vyústěním do Starého Města, v pravo na „Most Svatopluka Čecha“ s olesněnou stráni „Letné“ a před sebou uvidíme královský obraz „Hradčan“, vyrůstající ze změti malebných věží a střech. Opustíme most a jdeme kolem nedávno založeného parku, vyrostšího tu na místě starobylé „Pavelské uličky“ a budov „Vojenských zásobáren“, zmizelých navždy v roce 1926. Po levici mineme nároží „Lužické ulice“ a vcházíme do

Letenské ulice.

běžící velikou oklikou až do okresu Svatého Tomáše. První rohový dům v levo je starý zájezdní hostinec „U zlaté lodi“, nyní určený k zbourání a pak se střídají staré domy s novostavbami státních úřadů, po pravé ruce vysoká zeď chrání „Valdštyňskou zahradu“ a o kus dále po levici je stejně vysoká zeď „zahrady kláštera Anglických panen“, ozdobená sousoším, představujícím Pána Ježíše s Pannou Marií a Josefem Pěstounem. Za zdi vidíme již po levici podloubí starobylého paláce Lobkovicovského, po pravé straně ulice vchod do proslulé „zahrady pivovaru Tomášského“ a před sebou zříme oblouk vzdušné chodby, spojující zmíněný palác s oratoří kostela Svatotomášského. Projdeme pod obloukem a stanem u portálu

Kostela Svatého Tomáše.

Zřetel historický a náboženský. Král Václav II. udělil již roku 1285 poustevníkům řádu Svatého Augustina staveniště za městskou zdi malo-

**Pručelí kostela Svatého Tomáše
na Menším Městě Pražském.**

stranskou při prastarém kostelíku Svatého Tomáše, který mu břevnovský opat Křišťan za tím účelem postoupil. Augustiniáni jali se hned stavěti kostel nový, ale že byl založení příliš rozsáhlého, pokračoval pomalu a teprve 1315 byl dohotoven kůr, zasvěcený Svatému Tomáši. Veliká loď vysvěcena byla teprve 1379. Zatím stavěl se i konvent, jehož ambit připomíná se roku 1338, jeho knihovna 1368, refektář 1398 a dormitář 1420. Pivovar vznikl již 1358. Ale sotva dostaveno, propadlo 1420 všecko zkáze vypálením v husitské bouři a mniši rozptýleni. Po sedmnácti letech vrátili se někteří potaji, ale opat se poprvé připomíná teprve 1497. Byl to Augustin z Domažlic, který kostel i klášter znovu-zřídil, ale jen na krátko. Požár 1503, zřícení kůru 1509 a nový požár 1541 zničily poznovu opravené budovy, a teprve 1551 počalo se zase opravovati za vydatné pomoci krále i rodu Lobkovicovského. Pak byl kostel 1593 znovu vysvěcen. I knihovna a severní část kláštera dostavěna byla architektem Dominikem de Bossi roku 1603, ale i toto dílo sešlo zase brzo tou měrou, že na počátku XVIII. věku byly klášter i kostel zříceninou. Jal se proto opat Serafin Melzer znovu stavěti v letech 1725 až 1731 podle plánů geniálního Kiliána Ignáce Dinzenhofera. Chrám požíval vždy přízně vysokých kruhů a byl oblíbeným pohřebištěm vynikajících osobností ze šlechty i měšťanstva. Mniši pěstovali vědy a jako lektoři přednášeli mnozí z nich na Karlově učení. V XVI. věku byl to jediný farní katolický kostel na Menším Městě Pražském a musil

si najímáti českého kazatele, aby mohl dostáti všem požadavkům katolické společnosti. Jedním z nich byl v XVI. věku známý kronikář Václav Hájek z Libočan, který tu sepsal i věhlasnou svoji „Kroniku“. Za Josefa II. byl počet mnichů omezen na polovic, přes to vzmožil se později opět a zavedením nábožných bratrstev oživil duchovní život osady.

Zřetel umělecký. Ze starého gotického kostela zůstaly v dnešní stavbě jen zdi, utvořivší kostru jeho trojlodní architektury s presbytářem uzavřeným do pěti stran dvanáctihranu, jehož klenba měla původně pět polí, z nichž dvě ustoupily později kupoli. Na severní straně fasády stojí v levém boku vysoká věž se štíhlou jehlancovitou střechou, upoutávající pozornost svou nezvyklostí. Nad hlavním portálem stojí kamenná socha Svatého Augustina z roku 1683 a nad postraním vchodem v „Josefské ulici“ socha Svatého Tomáše. Vnitřek svatyně působí slavnostně. Dlouhá a vysoká střední loď s freskami, v pozadí zlatem se skvoucí hlavní oltář, řada pobočních oltářů a piliřů a v postraních lodích otevřené pavlače pod hořeními okny, to vše působí dojmem tajuplnosti a tvarové sytosti. Po obou stranách kůru jsou oratoře uzavřené těžkým mřížovím a ony po pravé straně spojeny jsou vzdušnou chodbou s palácem kdysi knížecím. Ačkoliv byla podlaha vyvýšena, leží přece pod úrovní ulice. Ohromné pilastry nesou vysoké oblomované kládi s římsou daleko vysazenou. Ve výši hlavic zařazeny jsou dvojnásobné arkády ambitů nad vedlejšími loděmi se nalézajících a do kostela ote-

vřených. Nad římsou prolomena jsou veliká a barokově vykrojená okna.

Velikých pět polí v hlavní lodi, kupoli a tři menší pole v presbytáři pokryl mistr Václav Vavřinec Rainer v letech 1728 až 1730 nádhernými freskami. Je to v hlavní lodi cyklus ze života Svatého Augustina, v kupoli a presbytáři cyklus legendárních výjevů ze života Svatého Tomáše. Fresky obnoveny byly 1858 malířem Josefem Hellichem.

Hlavní oltář, vysvěcený 1639, dosahuje až ku klenbě, ozdoben je velkým obrazem „Zavraždění Svatého Tomáše“ a hořejším menším obrazem Svatého Augustina s dítětem, čerpajícím vodu z moře lžicí do důlku na břehu. V roce 1637 objednal je převor Jan Svitavský u slavného mistra Rubense a originály visely tu až do počátku XIX. věku, kdy byly nákladem „Společnosti vlasteneckých přátel umění“ restaurovány a uloženy v obrazárně v Rudolfinum, kde jsme je již viděli. Kostel dostal náhradou za velký obraz kopii mistra Pirnera, která byla však 1924 strávena ohněm, tak že musila býti nahrazena novou kopií mistra Hlavy. Tím zachráněn byl vzácný originál národu. Oltář má několik pozlacených soch a řezeb. Jeden ze čtyř oltářů kněžského kůru nese kopii obrazu Nejsvětější Trojice, známé to malby Karla Škréty v kostele Svatého Jindřicha. Druhý oltář, na straně epištolní, má velký Škrétův obraz Nanebevzetí Panny Marie z r. 1645.

V levé lodi jsou tři oltáře při zdi, ozdobené obrazy Všech Svatých, Jana Nepomuckého a Svaté Rodiny. U pilířů stojí rovněž tři oltáře s obrazy Karla Boromejského, Svaté Anny a Narození Páně.

V pravé lodi stojí pod kruchtou oltář s velkým olejovým obrazem Svatého Tomáše od Karla Škréty. Druhý oltář má votivní olejový obraz za sklem, představující Pannu Marii s Jezulátkem a pod ni klečícího španělského šlechtice. Proti kazatelně stojí mramorový oltář Morzinský s měděným, v ohni zlaceným svatostánkem. U pilířů je oltář s obrazem Svaté Otilie, druhý s obrazem Svatého Kříže a skříní s ostatky Svatého Justa. Na třetím oltáři je olejový obraz Svatého Mikuláše Tolentinského z roku 1671 od mistra Karla Škréty. Dole v pozlaceném rámci lze viděti milostný obrázek „Panny Marie dobré rady“, malovaný na dřevě v Genazzaně.

Kaple Svaté Doroty je pokračováním pravé boční lodi a stojí na místě, kde již v XIII. věku byla kaple, kterou král Václav II. obmyslil vzácným ostatkem hlavy

Vnitřek kostela Svateho Tomáše.

těže světice. Bývala až do Josefa II. farním kostelem. Má těžké valené klenuti a je tmavá.

Pokračováním levé boční lodi je chodba, ukončená na východě zdí s gotickým oknem z bývalého kostela. Z chodby vedou dveře do sakristie, honosící se původními gotickými tvary a uprostřed pilířem, na němž spočívá lomená klenba o čtyřech čtvercích se žebry. Vybavena je skvěle řezanými dubovými skříněmi na paramenta a řadou olejových obrazů.

Z chodby vedou dveře i na ambit kláštera s četnými náhrobky, mezi nimiž památným je kámen slavné latinské básničky Alžběty Johany Westonie, původem Angličanky, která zemřela v Praze 1612. Na východní straně ambitu je památná kapitolní síň či kaple Svaté Barbory z roku 1338. Zachovala celkem starobyloou podobu a stará její lomená klenba s oblými žebry spočívá na dvou osmihraných původních pilířích. Je ozdobena mnoha dobrými obrazy, zejména velkým obrazem „Matky Boží se skupinou světců“ který je kopií originálu z obrazárny v Drážďanech.

Klášter sám nezachoval si nic gotického, refektář však stojí na původním místě. — Kniho vna čítá na deset tisíc svazků, mezi nimiž je převzácný rukopis, zvaný „Codex Thomaeus“ z roku 1391.

Vyjdeme z kostela do Josefské ulice a octneme se u rohového Lobkovicovského paláce barokového, vystavěného 1723 tímto knížecím rodem, který si dal z něho do oratoře vystavěti krytou chodbu. Později 1841 koupili jej knížata Oettingenská, od nichž získala budovu Pražská obec, která tu do nedávna hostila české gymnasium malostranské. Aby se uvolnilo elektrické dráze kolem projíždějící, bylo v domě zřízeno podloubí. S palácem sousedí

Kostel Svatého Josefa.

Zřetel historický a náboženský. Roku 1655 koupil císař Ferdinand III. na Menším Městě

Rainerova freska v kostele Svatého Tomáše.

Pražském dům, který dal upravit na klášter pro Karmelitky, jež do Prahy přijely ze zemí rakouských. První převorkou stala se proslulá Marie Elekta, jež tu zemřela 1663. Leopold I. vystavěl 1672 nový klášter, a nynější kostel dle plánů Parigiho dostaven byl 1692. Když 1782 byl klášter zrušen, odstěhovaly se jeptišky na čas do kláštera Pohledu u Německého Brodu a odtud vrátily se 1792 zase do Prahy, kde jim Leopold II. daroval zrušený klášter Barnabitů na Hradčanech, kde bosé Karmelitky žijí podnes. Opuštěný klášter Svato-Josefský daroval Josef II. v roce 1782 Anglickým pannám, vychovatelkám ženské mládeže, které starý klášter rozšířily a podnes v něm působí.

Zřetel umělecký. Kostel je okrouhlá centrální stavba, v níž osm dvojitých korintských sloupů nese kupoli bez tamburu, a světlo padá pouze malými okny v kupoli a okny v průčelí. Fasáda má ráz počátku baroka, poutá mocným štítem, neseným čtyřmi polovičními štíty. Kamenný orel nad hlavním oknem má na prsou písmeno L, na paměť císaře Leopolda. Uprostřed štítu je socha Svatého Josefa a po stranách sochy Svaté Terezie a Svatého Jana od Kříže. Nade dveřmi čte se letočetný nápis, udávající rok 1691. Před průčelím je malý sad s železnou mříží. Pět oltářů pochází z dob Karmelitek.

Hlavní oltář Svatého Josefa z roku 1699 má krásný obraz Pěstouna s Pannou Marií a Jezulátkem, malovaný mistrem Petrem Brandlem. Nad ním je obraz Františka Sáleského, po stranách sochy Terezie de Jesu a Jana od Kříže. Před oltářem je mřížka z mramoru.

Průčelí kostela Svatého Josefa
na Menším Městě Pražském.

Na evangelijní straně je oltář Svaté Tekly s olejovým obrazem světice a sochami světců Václava i Ludmily. Oltář Svaté Anny na téže straně, se sochou světice, pochází z roku 1753.

Na straně epištolní je oltář Svaté Terezie s obrazem mistra Petra Jana Brandla z roku 1697. Druhý oltář na této straně, zasvěcený Svatému Janu Nepomuckému, ozdoben je sochou světce a pochází z r. 1735.

Klášter je budova velmi rozložitá, v jejímž prvním patře nalézá se Loretánská kaple, napodobená věrně dle původní svatyně. Na dlouhých chodbách visí v prvním patře cyklus olejových obrazů ze života Svatého Aloise, v druhém poschodí podobný cyklus, zachycující legendu Svatého Stanislava Kostky. Oba cykly maloval slavný jezuitský mistr Ignác Raab.

Rozsáhlá je klášterní zahrada, která bývala před husitskými válkami arcibiskupským dvorem, jehož budovy táhly se k nynější „Mostecké ulici“. V zahradě je kaple Svatého Eliáše, vystavěná po způsobu jeskyně z krápníků, na jejímž oltáři je dřevěná socha světce a na klenbě pět fresek z jeho života. Pod kaplí byl prvotně hrob Marie Elekty a hrobka Karmelitek.

Z „Josefské ulice“ dostaneme se zbytkem „Letenské ulice“ k nároží staroslavné „Pisecké ulice“, která dnes je celému národu známa pod jménem

Tomášská ulice.

Rohový dům „U Šnellů“, s proslulou plzeňskou pivnicí, sahá zadní frontou až ke kostelu Svatého Tomáše. Odtud je překrásný pohled na kopule chrámu Svatého Mikuláše. Po obou stranách ulice jsou fronty domů vesměs památných svým původem, výzdobou nebo úřady v nich umístěnými.

Dům „U zlatého jelena“ (26), původně vystavěný v staré renesanci, má překrásné barokové průčelí z roku 1726, se stříkanou omítkou, skvělým portálem, ozdobeným kamennou sochou Svatého Huberta s jelenem a s mansardovou střechou. Vinárna tohoto domu bývala střediskem staropražské vlastenecké společnosti doby obrozenské.

Dum „U Zlateho jelena“
v Tomášské ulici na Malé Straně.

Za domem „U zlatého hroznu“ (25), s domovním znamením, je ušlechtilé rokokové průčelí domu „U zlatého preclíku“ (22) a pak rohový dům při Valdštejském náměstí „U tři čápů“ (20), stojící na místě bývalého klášterního pivovaru, pod jehož domovním znakem četl se nápis: Frustra mundus invidet quande Deus providet.

Po levé straně ulice jsou domy zemské s úřadovny zemského výboru. Z nich hned rohový Velikovský dům (518), jehož druhé průčelí stojí na „Malostranském náměstí“, je starožitný palác s loubím a krásným arkýřem, jehož stará sgrafita obnovil 1899 Celda Klouček. Až do roku 1836 patřil rodu Šternberků, nyní je majetkem zemského fondu.

Za „Thunovskou ulici“, spojující „Tomášskou ulici“ s „Novými schody zámeckými“, počíná dlouhé podloubí čtyř domů málo významných, teprve poslední dům (15) je památný tím, že zde dlouho bydlil slavný český skladatel hudební Václav Tomášek, na jehož paměť zasazeny byly v průčelí 1874 dvě desky.

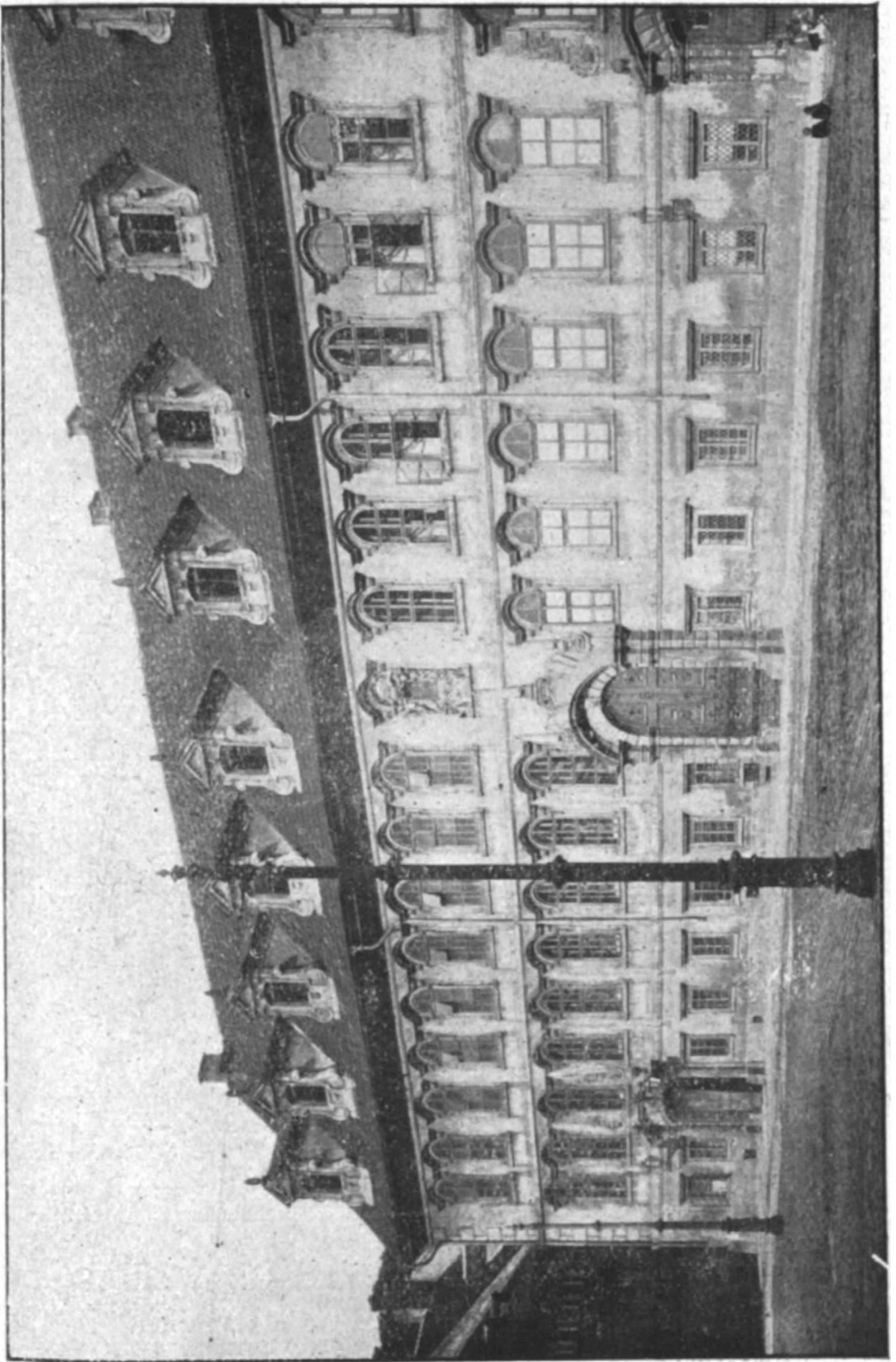
Sousední Aueršperský dům (16) leží již na „Valdštejském náměstí“, a jeho nároží tvoří ústí „Sněmovní ulice“. Je to prastará budova s podloubím a průčelím, ozdobeným obrazem Madonny, nyní majetek zemského fondu.

Valdštejské náměstí

proslaveno je však obrovským palácem vévody Friedlandského Albrechta z Valdštejna, tvořícím celou východní frontu proti „Aueršperskému domu“. Stavba

Valdštejského paláce

počala roku 1623 vedením stavitelů italských, z nichž se připomínají Ondřej Spezza a Jan Marini. Slavnou loggii provedl Bartoloměj Bianca. Pro staveniště byla skoupena celá řada domů, tvořících velkou skupinu obydlí předních rodů šlechtických. Veliká budova s několika domy a zahradou, vystavěna je ve slohu pozdní renesance. Dvoupatrová

Palác Valdštejnský na Malé Straně.

fronta, dlouhá skoro 45 metrů, ozdobena je třemi portály, z nichž prostřední má nad sebou v druhém patře slepé okno s obrazem Panny Marie, který podle italského nápisu je kopií obrazu Panny Marie z Valle di Urrazo. Jako vjezdu užívá se pouze levého portálu. V budově je nyní ministerstvo obchodu.

V prvním poschodí je slavnostní sál, dvě poschodí vysoký, ozdobený na stropě velikou freskovou malbou, představující vévodu jako triumfátora na vítězoslavném voze čtyřspřežním, majícího hlavu ověčenou vavřinem a osvětlenou zářícími hvězdami osudu. Malba obnovena byla roku 1854.

Ze sálu krátkou chodbou na západ jde se do kaple Svatého Václava, rovněž až do druhého poschodí sahající, s oratoří, v níž visí obrazy od Albrechta Dürera a Quida Reni. V kapli je krucifix ze slonové kosti a skvostná kroupenka.

Soukromé pokoje vévodovy byly v zadní části paláce k zahradě. V původním stavu jsou zachovány tři salony, vybavené s královským přepychem. Vidíme mramorové krby, kachlová kamna, nábytek skvěle vykládaný, benátská zrcadla, na stropěch fresky a na stěnách gobeliny i vzácné obrazy, po různu stojící staromišeňské vázy, poháry a bibeloty. Poslední salon byl pracovnou, v níž v zasklených skříních uloženy jsou jízdecké boty a kord, vyšíváné sedlo a kreví potřísněný nákrční límec, v němž byl vévoda zavražděn.

V levo z pracovny vcházelo se na galerii, kde stojí bronzové odlitky soch a váz mistra Adriana de Vries, jež kdysi stávaly v zahradě, a byly Švédy odvezeny jako válečná kořisť. V pravo vedou tajné točité schody do prostranné krápníkové jeskyně s lázněmi, odkudž dveřmi na jižní straně přichází se v přízemí do proslavené loggie, zvané

Salla terrena, jejíž stěny i strop klenby vyzdobeny jsou štukem a freskovými malbami, představujícími scény mythologické a výjevy z války trojské vedle štítů a vítězných odznaků. Stojí zde rovněž odlitky soch Adrianových. Vchod z loggie do zahrady tvoří tři vysoké půlkruhové oblouky na štíhlých sloupech toskánských, po dvou sdružených.

Proslulá zahrada má kašnu s vodomety, v zadní části velký rybník s ostrovem a ukončena je jízdnou s galerií. Vysoká zeď ji odděluje od „Letenské ulice“.

Vyjdeme z paláce zase na „Valdštejnské náměstí“, kráčíme podél jeho fronty k jihu a přijdeme do tichého zákoutí, které je pokračováním náměstí. Obklopeno je třemi starými domy, jež byly postaveny na půdě kláštera Svatotomášského. „Dům Rosentretrův“ (18) obýval proslulý pražský malíř Antonín Steevens, v jeho nádvoří je obraz Svatého Jana Nepomuckého na průčelí. Obraz téhož světce je i na průčelí barokového „domu Brasova“ (19).

Na severní frontě náměstí stojí Ledeburský palác (162), vystavěný rodem Kolovratů r. 1787, v jehož zahradě na vysoké zdi pod zámeckými valy vymaloval kdysi Václav Vavřinec Rainer freskový obraz bitvy. Také vedlejší úzký dům U zlatého slunce (161) patří rodu Ledeburskému a upoutává pozornost reliefem slunce nad pěkným portálem. Ale tady již opouštíme náměstí a vcházíme do

Valdštejnské ulice,

jejíž celou pravou stranu zaujímají budovy paláce Valdštejnského a po levé straně stojí domy a paláce bývalé šlechty. Z nich dům U tří králů (158) chová nyní „Archiv ministerstva vnitra“ a od něho běží železná mříž zahrady k paláci Kolovratskému. V zahradě stojí rozkošný barokový dům Fürstenberský s bohatě členěnou prejzovou střechou a malebnými vikýři (155).

Kolovratský palác (154) vystavěli v XVIII. věku hrabata Černinové, po nichž tu byl pánem sesazený kurfiřt Hanavský, a od jeho dědiců koupil jej Zdeněk z Kolovrat, který průčelí opatřil svým erbem a rodovým heslem „Stále a věrně“. Dnes je v paláci úřad ministerského presidia. Sousedící Fürstenberský palác (153) pochází ze století XVII. a knížecí rod Fürstenberský bydlil zde od roku 1747. Od paláce v pravo běží železná mříž slavné

Fürstenberské zahrady, která budovu i vzadu obkličuje. Je překrásně položena pod „Starými zámeckými schody“ a ozdobena zahradními stavbami, z nichž zděné terasy, verandy s freskami a gloriety se štukovými pracemi vytvořily z ní nádherný obraz majestátní krásy. V paláci jsou teď úřadovny ministerstva sociální péče.

Dům „U bílého beránka“ (152) byl nedávno přestavěn v slohu novobarokovém, jeho zahrada táhne se rovněž až k „Starým zámeckým schodům“. V roce 1870 zemřel tu hrabě František Thun, mecenáš umění a pracovník pro dostavbu Svatovítské katedrály. Dnes je zde palác „Belgického vyslanectví“.

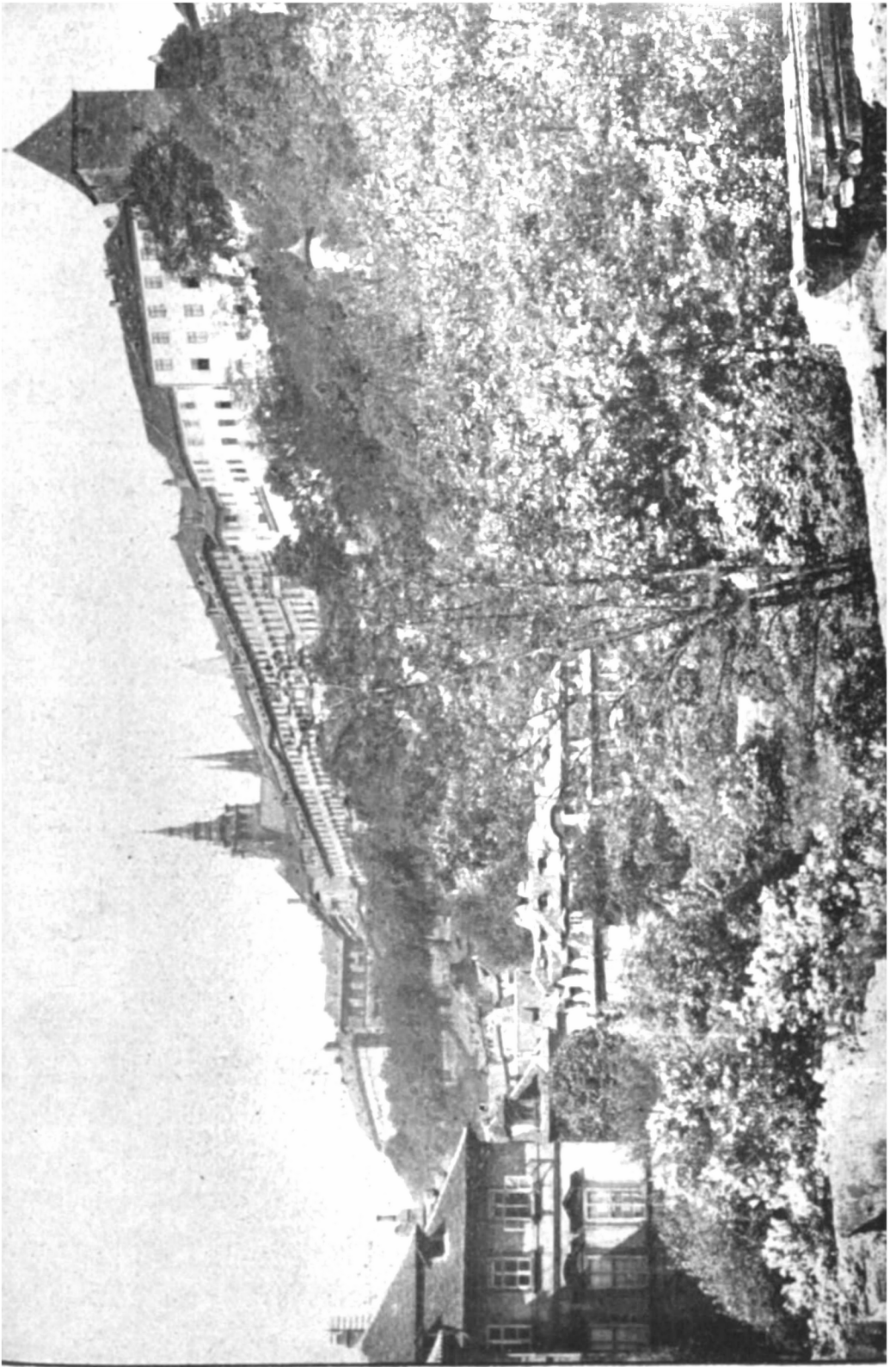
Klárov.

na který teď z „Valdštejnské ulice“ vstupujeme, je prostranství, prodlužující se na pravo novým parkem až k „Letenské ulici“ a „Mánesovu mostu“. Hned proti ulici však vyplňuje celou frontu dlouhá budova, v níž je Klárův

Ústav slepců.

dostavěný nákladem pražského mecenáše umělců a spisovatele Pavla Aloise Klára od stavitele Vincence Kulhánka roku 1844. Syn Rudolf Klár přistavěl 1885 druhé křídlo budovy. Nad domem vypíná se štíhlá věžička a na průčelí nahoře je krásná kamenná řezba Josefa Maxe, představující „Tobiáše, jemuž syn vrací zrak“.

Při ústavě je Kaple Svatého Rafaela Archanděla, vystavěná 1838 dle návrhu stavitele Svatovítského dómu Josefa Krannera. Na hlavním oltáři je z kararského mra-

Fürstenberská zahrada. 3

moru v Římě vytesaná socha patrona slepců Archanděla Rafaela od mistra Emanuela Maxe. Na polokruhové klenbě nad oltářem jsou fresky, představující žehnajícího Spasitele uprostřed světců, jež dle návrhů Josefa Führicha provedli Vilém Kandler a Antonín Lhota. Na levo od vchodu visí známý obraz „Kristus na hoře Olivetské“ od Emanuela Krescence Lišky. Maxova a Dvořákova poprsí zakladatelů ústavu jsou rovněž v kapli, před níž je umístěno kovové poprsí purkrabí hraběte Karla Chotka, spoluzakladatele ústavu.

S budovou „Ústavu slepců“ sousedilo do nedávna veliké stavení „Kasáren pod Bruskou“, roku 1928 zbořené. Naproti nim, právě na úpatí „Starých zámeckých schodů“ stojí zajímavý Richterův dům U Verdugů (147), na němž je od r. 1928 umístěno bronzové poprsí velikého dramatického umělce Eduarda Vojana a nad nimž na hřebenu vrchu stojí „Richterova villa“ se čtyřmi řeckými sloupy v průčelí. Odtud lze se dáti na pravo kolem starobylého domu „Na Nové hospodě“ (145) podél vrchu Opyše přikrou vozovou „Starou cestou“ vzhůru k Hradu. Ale vlevo nabízejí se nám

Staré zámecké schody.

kteřé nás po 98 stupních dovedou až na prostranství před „Černou věží“. Jdeme vzhůru mezi dvěma vysokými zdmi, z nichž levá chrání „Fürstenberskou zahradu“, kdežto pravá obezdivá hřbet malebně posázeného vrchu tak zvané Svatováclavské vinice. Až do XV. věku slula tato úzká část zámecké hory, podlouhle dolů se klonící,

Na Opyši.

kde dle prastaré tradice měl Svatý Václav vinici,

kteřou sám vzdělával a kde i víno ke mši svatě lisoval. Vinice se zachovala podnes a ještě v 70. letech XIX. věku stála v ní zeď s obrazem Světce, lisujícího z hroznů víno. Náležela až do husitských válek Svatovítské kapitule a také později 1751 byla zase kapitule darována. Ale ta ji 1792 prodala soukromníkovi.

Vinice na Opyši je živoucím svědectvím, že kněz Václav byl eucharistikem, a právě živel eucharistický je příčinou, že je světec znám po celém katolickém světě. Starobylost tradice ověřena legendami X. věku, starobylými kalendáři Pražské diecése a lekcemi církevních hodinek římského breviáře. Krásně zachytil tento odstín hagiografického portrétu Václavova básník Xaver Dvořák v sonetu, v němž Světec praví k révě:

„Svůj tajemný mok nech jen odevzdaně
pod tíhou lisu bolestného lít,
dej zdrojem býti každé svojí raně,
nech do krůpěje krev svou vyronit!
Jak sluncem byl on dříve, s nebes báně
jež žhnoucí vnikalo v tvých hroznů kryt,
hle, v slunce mystické má slovem Páně
zas nebes zázrakem se proměnit.“

„Však v srdci tvém až zahořím pak znova,
tvé srdce hroznem bude, do nachova
jejž vznitím k vinobraní v podletí.
A pod lisem až martyria vzdá se
krev tvoje, v slunce toho jase
vzplá ke cti jeho slavnou obětí!“

Vystoupíme na poslední schod a po pravé ruce vidíme ústí vozové „Staré cesty“, objímající hřbet Opyše od zadu, po níž prchal z Pražského hradu král Bedřich Falcký, když obdržel zprávu o ztracené bitvě na Bílé Hoře. Na samém kraji cesty stojí tu opatrovna pro děti Klárova „Ústavu slepců“ se sochou Svaté Barbory v nároží. V levo zve nás

k vystoupení malý rondel v hradbách, lemujících Hrad proti Menšimu Městu Pražskému. Z rondelu je jeden z

nejkrásnějších pohledů

na uchvacující panorama Prahy, sahající až do vzdáleného okolí, pod námi otvírá se tu čarokrásná propast se zahradami malostranskými, prolámanými labyrintem prejzových střech, věžiček a portálů, obraz drahocenný a opojující. Sestupujeme po schodech rondelu, ponechávajíce v levo branku, vedoucí pod Hradem k „Rajské zahradě“ a vcházíme branou „Pod Černou věží“ a pak druhou branou kolem ponuré

Černé věže

do „Svatojiřské uličky“ na Hradě pražském. Věží šla původně od XIII. věku hradní brána či malá fortna, z níž zezděním 1568 utvořen tmavý žalář pro dlužníky, a nová brána vystavěná byla ne-daleko jižněji s ohradou a mezibraním. Když 1538 blesk věž zapálil a zničil ji až na klenutí, při čemž za své vzala i její silně pozlacená olověná střecha z dob Karla IV., byla opatřena střechou z hla-zených cihel. Později ještě purkrabí Jan z Vrtby dal nově pokrytou střechu opatřiti větrnou ko-rouhvičkou se svým erbem. Projdeme věží do staro-slavné

Svatojiřské uličky

a staneme na půdě předrahe všem věrným Čechům. Hned na počátku po levé ruce stojí památný historický

Jižní portál basiliky Svatého Jiri
ve Svatojirské uličce.

Lobkovický palác.

původně náležející Vojtěchovi z Pernštejna, jehož nabyt Zdeněk Popel z Lobkovic jako věna s chotí Polyxenou z Pernštejna. Přestavěn byl částečně 1677 a obnoven 1791 za korunovace Leopolda II., při čemž starý portál zachován. Kdežto fasáda proti Praze je holá, zde v uličce ožívují dům vrata se železnými klepadly.

Uvnitř jsou však dosud krásné sály, zbytek bývalé nádhery, z níž viděl známý nám již týnský farář Hammeršmíd staré, pestré a zlatem zdobené čalouny v pokojích a veliký sál pokrytý štukovím i bohatou malbou. Skvostný je odtud ovšem pohled na Prahu. Do ulice proti „Purkrabství“ je pěkná „Kaple Svatého Václava“. V české historii je domem památným, neboť paní Polyxena z Lobkovic poskytla v něm útulek oběma z okna vyhozeným místodržicím Martinicovi a Slavatovi. Poslednější pobyl tu celý rok, hoje své zranění utržené pádem z okna.

Tereziánský ústav šlechtičen.

sousedící hned s palácem Lobkoviců, vyplňuje celou další frontu ulice až na konec. Na jeho místě stávalo kdysi děkanství „Všech Svatých“, teprve 1573 zakoupil Vilém z Rožmberka domy v okolí a dal zbudovati mistrem Oldřichem Augustalisem jedinou budovu. Čtyry vysoké štíhlé věže krášlily průčelí paláce k městu, jak lze zřítí na starých pohledech Prahy. Za švédského vpádu byla zdejší bohatá knihovna rožmberská uloupena.

Za ním následoval vlastní Rožmberský dům, po požáru přestavěný v letech 1557 až 1563. Dědic Vilémův Petr Vok z Rožmberka vyměnil jej s císařem Rudolfem II., který tu umístil komorní registraturu. Obě palácové budovy přestavěny byly 1755 pro „Tereziánský ústav“ podle plánů Dinzenhoferových architektem Anselmem Luraghem

Při tom byly sneseny ony čtyry věže tak, že zůstaly pouze spojky, na nichž jsou nyní balkony. Portál nalézá se při kostele „Všech Svatých“ a je nesen čtyřmi štíhlými sloupy. V paláci je vysoká Kaple Neposkvrněné Panny Marie a spojení s kůrem v kostele „Všech Svatých“. Nyní jsou zde umístěny úřadovny ministerstva vnitra.

Po pravé straně ulice vidíme hned za „Černou věží“ budovu bývalého purkrabství, na jehož místě stával asi prvotní Hrad Pražský. Dnešní stavba

Nejvyššího purkrabství

je dílo italského mistra Jana Ventury z roku 1555, rozsáhlý dvůr oddělen je od ulice vysokou zdí, prolomenou vraty, nad nimiž jsou zazděny erby nejvyšších purkrabí Adama z Valdštejna 1636, Jaroslava Bořity z Martinic 1642, Jana Josefa z Vrtby 1712 a Karla Egona z Fürstenberka 1780. Východní část purkrabství je již zbořena a na jejím místě stojí domek se zahrádkou.

Hlavní budova mivala ozdobu sgrafitovou. Vede do ní ve věžovité budově schodiště, po němž se dostaneme do prvního poschodí, kde je veliká síň se stropem ozdobeným freskou „Soudu Šalomounova“. Zde se konaly soudy purkrabské. Po pravé straně předsíně nalézá se kancelář, z které vedly dříve dveře na chodbu ke „Krvavým schodům“, kde prý býval odsouzenec hned po odsouzení popraven.

Nízký domek, jehož jedno okno jde do zahrádky před věží „Daliborkou“ na hradní zdi, nazývá se lidově „Kancelář císaře Karla“. Mezi tímto domkem a domem k Černé věži přistavěným vchází se k věži pojmenované

Daliborka.

Vystavěna je z bělohorské opuky asi při druhém opevňování hradu za Přemysla II. v století XIII.,

opravena byla 1496 za Vladislava II. a nazvaná podle prvního vězně po této poslední opravě, rytíře Dalibora z Kozojed.

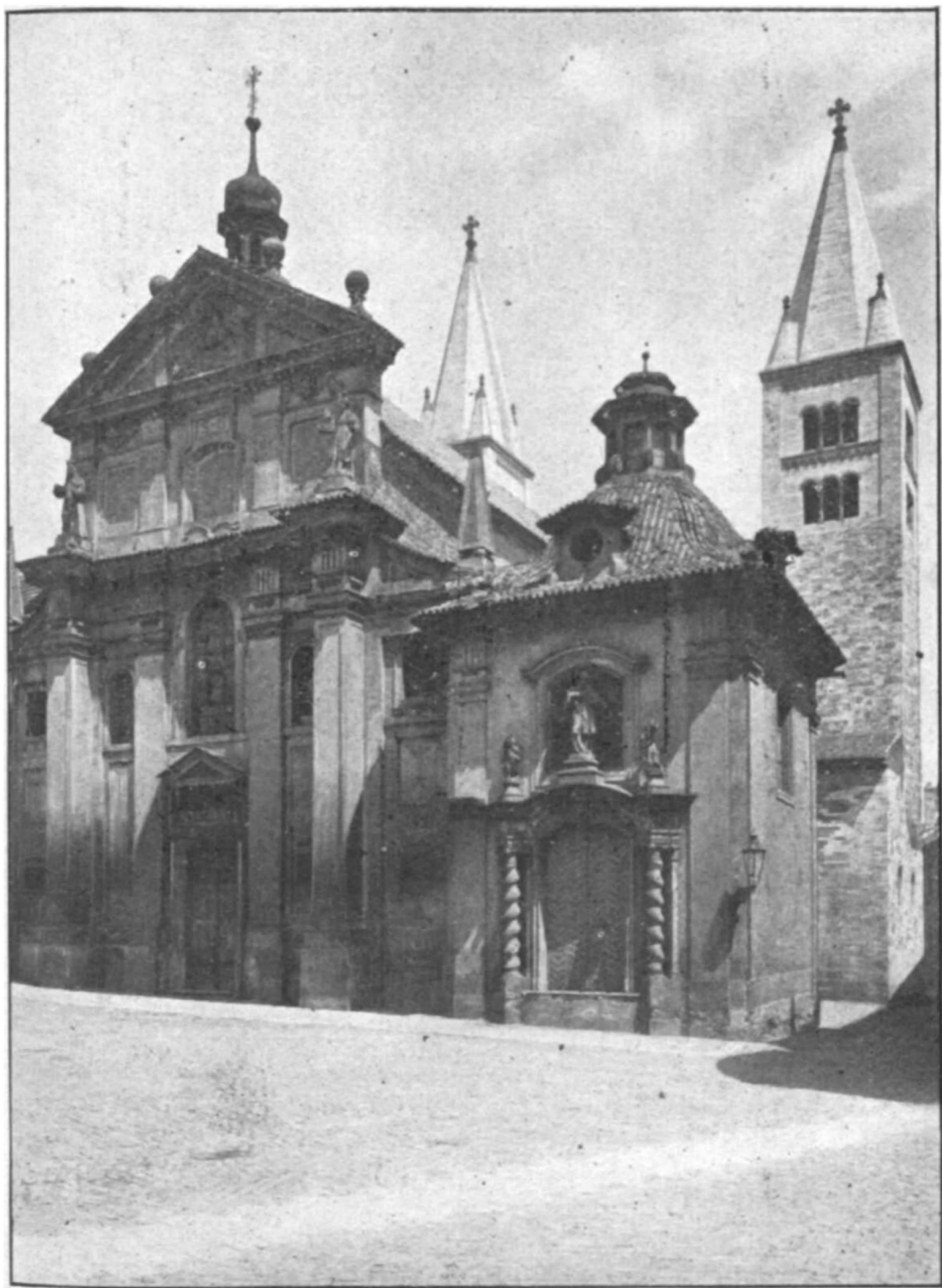
Před věží stojí zříceniny staré budovy o dvou nízkých patrech, která kdysi byla dveřmi spojena s věží. Asi z prvního patra, v němž patrně bývala jen jakási tmavá chodba, vedou schody dolů do světlé místnosti, z níž přijde se do druhého patra věže, odkudž vidí se také do třetího poschodí. Úzké dveře, umístěné v polokulatém přístavku, ukazují vchod do prvního patra, pod ním nalézá se tak zvaný „džbán“. K onomu vede dolů devět silně vyšlapaných schodů. Druhé, ze silných dubových fošen zhotovené dveře vedou do kulatého, čtyřmi malými okny osvětleného sklepení. Uprostřed je otvor a nad ním silné opotřebené vytahovací kolo. Ve „džbánu“ nalézá se krb a uprostřed větší, kamenem přikrytý otvor do hladomorny.

Vrátíme se z „Daliborky“ na nádvoří, kde ve východním rohu je pod pavlači domku vchod do „Černé věže“. Pak vycházíme z purkrabství zase do „Svatojiřské uličky“ a po několika krocích vystoupíme po malém schodišti mezi starými domky do spleti uliček „U Daliborky“. Severní část nazývá se lidově

Zlatá ulička.

někdy také „Uličkou alchymistů“, ačkoliv se nedá doložit, že by zde hledači zlata někdy bydleli. Až do sklonku XVII. věku byla zde jen oblouková klenutí severní hradní zdi, nad níž táhla se kolem zámku branná chodba spojující „Daliborku“ s baštou. Za Karla VI. dostali prostoru mezi těmito obloukovými klenbami zámečtí branní střelci, kteří si zde vystavěli malinké domečky a když 1784 byli rozpuštěni, prodali domky občanům.

Zlatá ulička patří mezi skutečné zajímavosti staré Prahy. Vidíme řadu maličkých domečků, jaké jsme nikde

Pručeli basiliky Svatého Jiri
s kaplí Svatojanskou a románskými věžemi. 3

jinde dosud nespatriili. Vstoupime-li do některého z nich, přijdeme nejprve do kuchyňky s okenkem, a z ní vede do hořeniho patra kolmý žebřík. Hořeni místnůstka je osvětlována bývalými střílnami na sever a jedním nebo dvěma okny do uličky vedoucími. Nejmenším je domeček číslo 19. Z každého domku je krásný výhled do „Jeleniho příkopu“, na „Královskou zahradu“, na „Mičovnu“ a na letohrádek „Belveder“.

V západním cípu „Zlaté uličky“ je vchod do bezejmenné věže, vlastně bašty hradební, v níž bylo rovněž vězení pro politické provinilce a hladomorna. Jedna místnost byla kaplí pro vězně, v níž se nalézal kříž se stříbrným Spasitelem a dva svícny ze XVI. věku. Okenní výklenky jsou přeměněny v obydlí zámeckého dělnictva. Z této bašty vede stará branná chodba až k „Daliborce“. Posud se zde spatřují v starých střílnách dubové čepy, v nichž nalézá se střílnu zakrývající kolotoč.

Ze „Zlaté uličky“ vyjdeme do jižní části ulice „U Daliborky“ rovnoběžně s ní běžící uličky, v níž dosud najdeme několik historických domů i domků. Zejména pěkný „Kapitulní dům“ (31) obýván byl od 1714 chrámovými hudebníky, z nichž se připomíná i slavný skladatel Škroup a později ředitel kůru Josef Förster. Naproti němu je veliký rohový dům „Hospoda u Daliborky“ (10), kdysi majetek kláštera Svatojiřského, jehož správce tu bydlil. S ním sousedí v ulici „U Daliborky“ i v „Svatojiřské ulici“ půvabný barokový dům (9). Západním ústím ulice „U Daliborky“, mezi zmíněným hostincem a kasárnami „Hradní stráž“ (33) vracíme se opět do „Svatojiřské ulice“ a projdeme ji vzhůru až na „Náměstí Svatého Jiří“. Tu upoutává naši pozornost především starobylá

Basilika Svatého Jiří.

Zřetel historický a náboženský Basilika Svatojiřská je nejstarší svatyně v Praze, neboť

v místech, kde nyní stojí, zbuďoval vévoda Vratislav, otec Svatého Václava, již kolem roku 915 malý kostelík ke cti Svatého Jiří. Do tohoto kostelíka dal mladistvý vévoda Václav přenést tělo své babičky, mučednice Svaté Ludmily, jak se o tom zmiňuje již staroslověnský „Prolog“, psaný někdy roku 950. Ctihodná abatyše Mlada Přemyslovna, sestra vévody Boleslava Pobožného a pravnučka Svaté Ludmily, když se navrátila z Říma, kde u papeže vyprosila založení biskupství Pražského, dala asi roku 973 vystavět na místě prvotní nepatrné svatyňky Vratislavovy veliký kostel, jenž dodnes tvoří značnou součást basiliky. Zbytek této svatyně poznán byl při obnově 1901 v románské apsidě, vnikající do spodku „Kaple Svaté Ludmily“ v přízemí jižní věže, kde zjištěny i fresky z nejstarší doby. Při obležení Pražského hradu knížetem Konrádem Znojemským zažehnota byla 1142 hořícím šípem nepřátelským střecha kostela, který i s klášterem vyhořel. Avšak pevné zdi chrámové obstály tehdy v prudkém požáru, tak že se jeptišky mohly záhy zase na Hrad vrátiti a současný svědek, letopisec „Kanovník Vyšehradský“, vypravuje dojemně, kterak „prohlédly kostel, spatřily oltáře, a nejvíce ostatky Svaté Ludmily, dědičky své, se slzami hledaly, povolavše Vernhera kameníka a zedníka, aby mezi kameny a oharky hledal, od něho žádaly. A hle! Z vůle Boží kameník Vernher našel rakev neporušenou, od ohně ani nedotknutou...“ Proto mohla horlivá abatyše Berta kostel nejen opravit, nýbrž rozšířila jej na stranu západní, dala

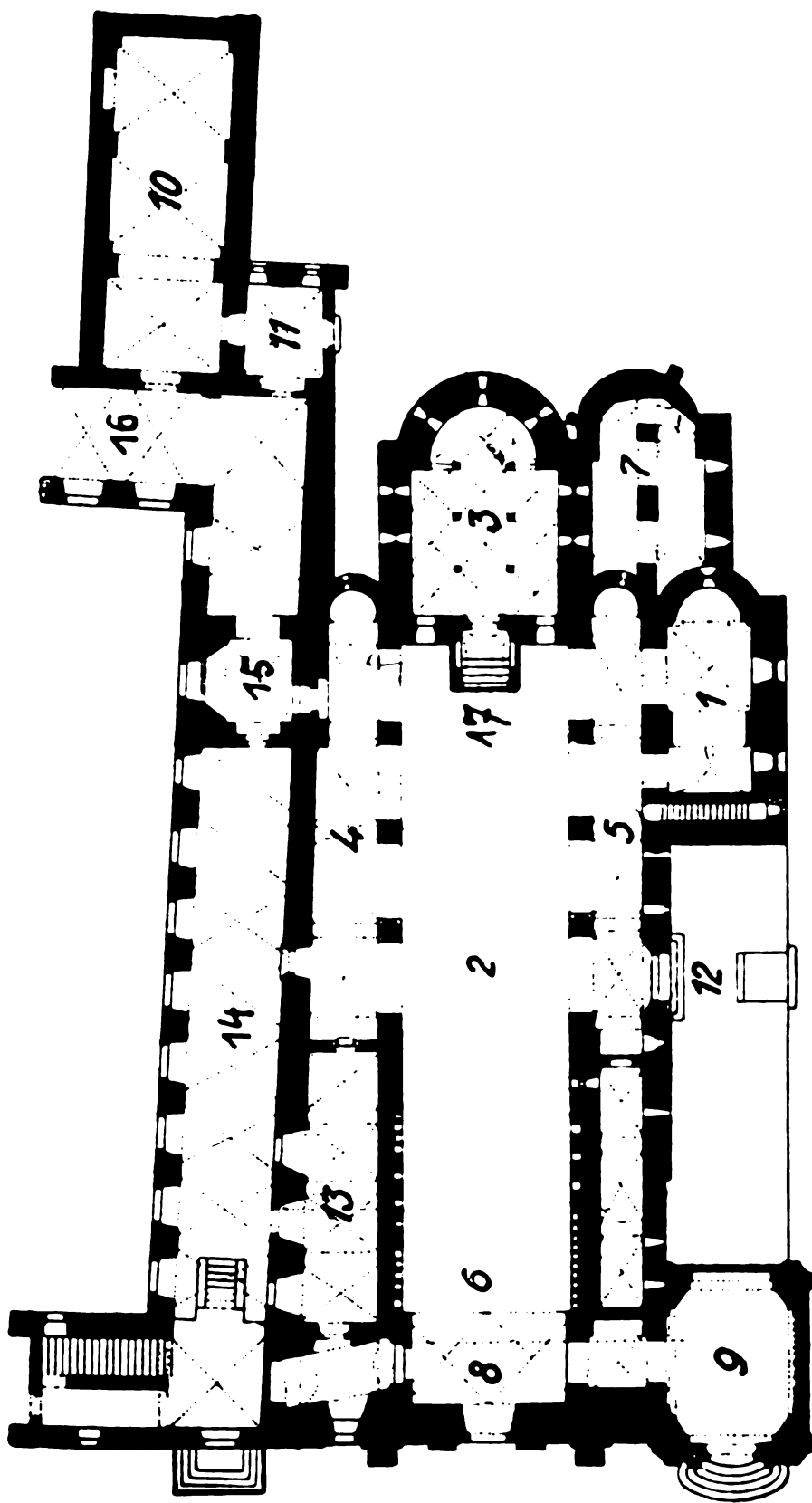
k jeho bokům přistavěti dvě věže a vnitřek vykráslila freskami. Tak vznikla románská basilika v nynější podobě, k jejímuž jižnímu boku u presbytáře přistavěna i románská „Kaple Svaté Ludmily,“ jejíž hořejší část byla ve XIV. věku nově zbudována ve slohu gotickém. Z téže asi doby pochází i gotické průčelí, jehož hrotitá okna zevnitř kostela jsou i dnes ještě na kruchtě patrna. Při požáru 1541 značně bylo poškozeno a století XVII. dalo pak i tomuto průčelí formu baroka. Později byla 1717 přistavěna k jižnímu boku „Kaple Svatého Jana Nepomuckého“. Během času kostel valně sešel, takže již hrozil sesutím. Jak tento truchlivý stav těžce nesli čeští lidé, o tom svědectví vydávají verše velikého básníka Jaroslava Vrchlického, který apostrofoval slavný pomník české minulosti krásnými sapfickými strofami:

V troskách snící odvěká basiliko,
často noha stanula u tvé brány,
s citem větší naděje k tobě nyní
lehčí se vrací.

Vidím, kterak s kamenem pne se kámen
dílem plným piety pozdních vnuků,
zřím tvé věže, do dálky kterak svítí
za dómem Víta.

Cítím, jsi nám vnukům též zachráněná,
velký symbol ztajené síly české,
která nedá zahynout víře s láskou
ve srdcích dětí.

Vskutku byla zachráněna, neboť v letech 1888 až 1891 obnoveny byly obě věže, v roce 1897

Půdorys basiliky Svateho Jiri
s kaplemi a klásterem.

vyklizeno bylo vnitřní zařízení chrámu a snesena klenba hlavní lodi. Pak byl 1899 zbořen bývalý kůr jeptišek, posléze stát i země spojily se k nákladným opravám v letech 1901 až 1905, tak že mohl býti vnitřek kostela během roku 1917 dokončen způsobem, který dovolil dne 16. září ve svátek Svaté Ludmily jeho slavné vysvěcení. Opravné práce do roku 1905 řídil stavitel František Mach a po něm Ludvik Lábler.

Zřetel umělecký. Kostel 44 metrů dlouhý a 12 metrů široký je v podstatě trojlodní basilika s ukončením polokruhovým a má na východní straně vedle pobočných lodí dvě štíhlé věže, zcela zbudované z tesaných kvádrův opukových. Stavba jeví ovšem stopy všech slohů. Hlavní průčelí na straně západní provedeno je v krásné pozdní renesanci zhnětené již barokem první polovice XVII. věku. (Viz v plánku: 8). Rozděleno je ve dvě poschodí, a dva pilíře i dvě toskánské leseny nesou nečleněný architrav, nad nímž je vlys s triglyfy, který korunuje mocná římsa. Nad ní vypíná se mocný štít rozdělený čtyřmi jednoduchými lesenami ve tři pole, a v jeho trojhranném tympanonu nalézá se v římsovém orámování krásná kamenná řezba, zobrazující, kterak „Svatý Jiří potírá draka“, provedená v červeném mramoru. Oba nárožní pilíře byly původně gotické, nyní jsou na nich umístěny sochy vévody Vratislava I. s modelem chrámu a Ctihodné Mlady s korunou v ruce. Průčelí zastírá úplně starou románskou stavbu ze století XII., jenom v pozadí lze zřítí obě románské

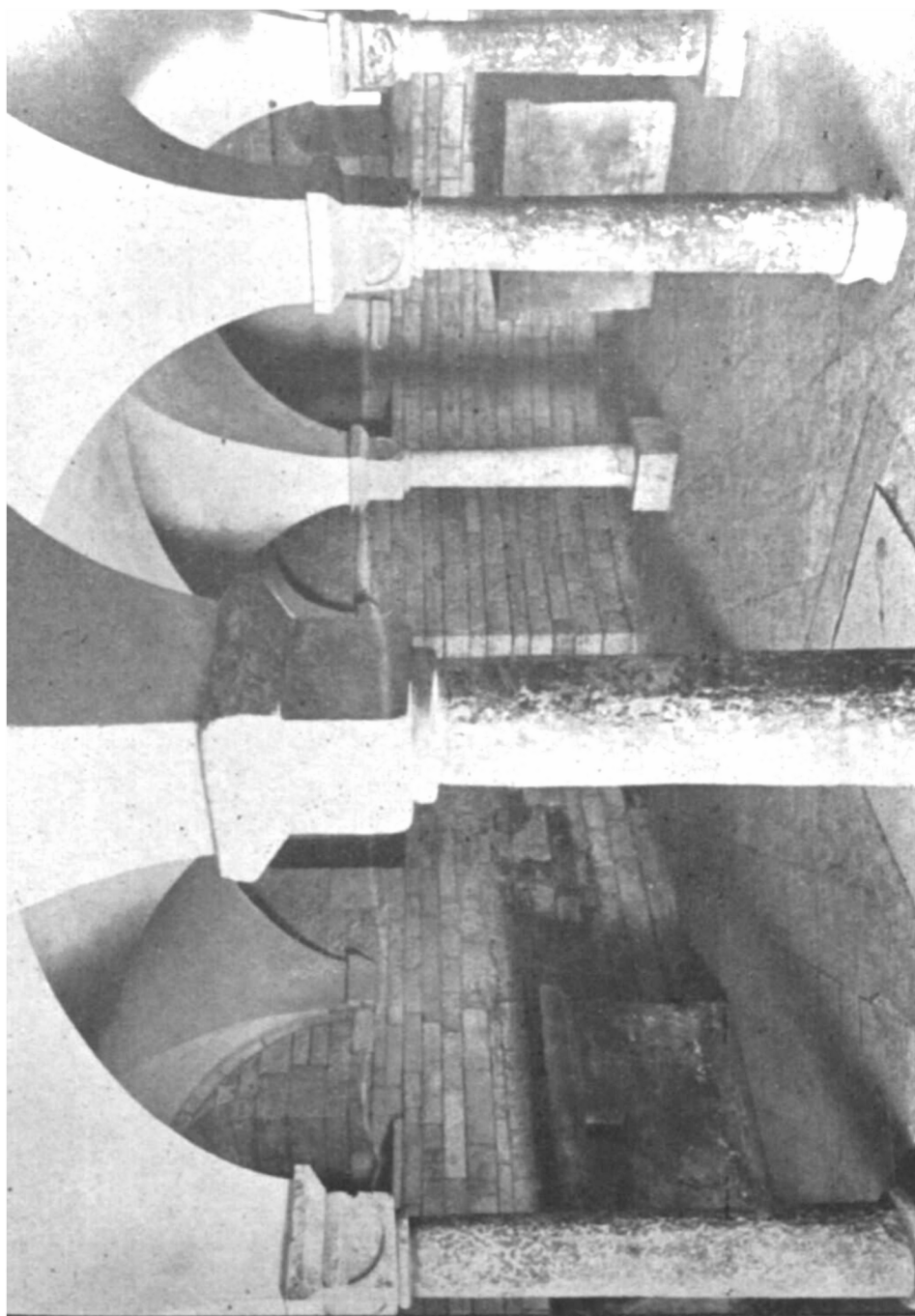
Vnitřek basiliky Svatého Jiří.

věže. Teprve když kolem „Kaple Svatojanské“ zahneme do „Svatojiřské uličky“, objeví se nám vlastní románská stavba, zbudovaná z kvádrů bělostné opuky. Jsou to malebně seskupené románské apsidy, oblé a v půdorysu polokruhové výstupky, jimiž se zde zakončují presbytář i boční kaple. K nim druzí se trojboké gotické zakončení „Kaple Svaté Ludmily“ (7). Tady si též povšimneme, že známé dvě štíhlé věže jsou nestejně široké, že severní (15) z nich je užší. Obě jsou zakončeny jehlancovými kamennými střechami, jejich boky jsou pak rozčlánkovány vodorovnými římsami, pod nimiž vine se ladné ob'oučkové podřímsí, kdežto v hořejších patrech probourány jsou potrojnými, štíhlými sloupky dělenými, okénky. To je ona drahocenná ozdoba všech pohledů na Prahu hradčanskou, dvě bělostné ruce hradu, o nichž Vrchlický horoval jako o prosebnicích:

Však dvě věže, bílé to věže tvoje,
které zřely perutě věků táhnout
kol svých skrání, nadějí světlou k nebi
kynou nám k výši . . .

V ulici „Svatojiřské“, uprostřed jižní boční zdi chrámové podivují se poutníci velikému a překrásnému portálu renesančnímu (i2), který byl na počátku XVI. věku zde postaven se skvělou ozdobou v kameni tesané polovypukliny, znázorňující „Zápas Svatého Jiří s drakem“.

Vnitřek kostela byl upraven v původních tvarech románských. Je tu šest piliřů a sloupů, z nichž dva kulaté mají staré hlavice románské.

Románská krypta pod presbytářem.

Jimi se dělí hlavní loď (2) od pobočných. Převládá tu klidná plocha, přerušovaná jen polokruhovými oblouky, spočívajícími na zminěných nízkých hmotných sloupech a piliřích, prolomená nad to i polokruhově zaklenutými okénky pod stropem a ladnou řadou sdružených oken dvou až čtyřdílných nad bočními loděmi. Nový strop je dřevěný a kasetovaný. Na bočních stěnách lodi vidíme v pravo ve zdivu stopy dvou polokruhových oblouků, jež označují konec kostela kdysi Mladou vystavěného. Abatyše Berta prodloužila vyhořelý kostel skoro o pět metrů na západ, což je rovněž na zdivu dobře patrné. Starý kůr jeptišek byl při obnově 1899 zbořen, a ponechána jen jeho část při západním průčelí, jež tvoří nynější kruchtu. Projdeme-li od hlavního portálu celou délkou hlavní lodi, staneme uprostřed před schodištěm (17) do

Krypty, klenuté to prostory pod presbytářem (3), do které sestoupíme po sedmi schodech. Tato tajemná místnost připomíná starokřesťanské podzemní katakomby, jakýsi menší kostel či podzemní kapli. Klenba krypty spočívá na šesti štíhlých sloupech. Na staré mense oltářní stojí rokoková soška Svatého Mikuláše ze dřeva vyřezaná a jí po stranách drží dvě sošky andělků svícny. Odtud této románské kryptě říká se též „Kaple Svatého Mikuláše“. Vyjdeme z krypty po schodech zase do hlavní lodi a vystoupíme po dvojitém schodišti s kovanými výplněmi vzhůru do

Presbytáře kostela (3), jehož světlá a velebná prostory nad kryptou se vypínající, ozdobena je na klenbě zbytky malby z XII. věku. Uprostřed vidíme mystický nebeský Jerusalemský s branami, hradbami a věžemi, kolem pak svatých Evangelistů a v cípech klenby Serafíny. Hlavní oltář byl sestaven 1917 ze zbylých součástí starých oltářů. Nad oltářem je v zasklené skříni zajímavá baroková řezba „Svatého Jiří potírajícího draka“. Před oltářem stojí dva velké svícny s podstavci v dřevě vyřezanými v první polovici XVIII. věku. Vlevo na piliři

**Gotická kaple Svate Ludmily
v basilice Svatého Jiri.**

vítězného oblouku visí Krucifix z pozdně románské doby, o kterém se „Kanovník kostela Pražského“ ve svém letopise k roku 1252 zmiňuje, kterak „tekla jest krev z nohy Ukřižovaného u Hrobu Svaté Ludmily v kostele Svatého Jiří v Praze, an Poměn, sudí krále Českého, klonil se Jemu, a rukou setřel krev z nohy Ukřižovaného...“ V severní stěně presbytáře je románský portálek a vedle renesanční z opuky vytesaný svatostánek. Jižní stěna je ozdobena obrazem „Svaté Ludmily“, malovaným na počátku XVIII věku mistrem Janem Jiřím Heintschem. V apsidě presbytáře je na klenbě freska z konce XVI. věku, představující „Korunovací Panny Marie“, po stranách pak obrazy Svatého Benedikta a Scholastiky. Z presbytáře vystoupíme po pěti stupních do

Kaple Svaté Ludmily (7), vzdušné gotické prostory, oddělené od presbytáře kutou mříží barokovou, osazeno v mramorovém pažení. Na střední klenbě vidíme staré freskové obrazy ze sklonku XVI. věku, představující světce Jeronýma, Marka, Augustina, Matouše, Řehoře, Lukáše, Jana Miláčka a Ambrože. Na pěti polích klenby pětibokého zakončení je vymalován uprostřed Kristus a po jeho stranách Jan Evangelista, Panna Maria, Petr a Maří Magdalena. Na stěnách pod touto klenbou jsou malby světců Ivana, Cyrila, Metoděje a Štěpána, světic Kláry a Rosalie. Na jižní stěně kaple zobrazení světců Norbert, Linhart, Vít, Václav a Jiří, nejvýše pak František Serafinský přijímající stigmata. Lze tu vidět i znaky Svatovítské kapituly a abatyše Judity Eibenštolerové. Na vnitřním lici oblouku, tvořícího vchod do kaple, jsou obrazy světců Scholastiky, Benedikta, Ludmily a Vojtěcha. Na západní stěně je vymalováno roku 1858 několik výjevů ze života Svaté Ludmily od Josefa Hellicha, tedy z doby, kdy kaple byla obnovena nákladem hraběte Jana Krakovského z Kolovrat. Uprostřed kaple je krásný náhrobek Svaté Ludmily, tesaný z opuky někdy za abatyše Kateřiny z Lipoltic koncem XIV. věku. Na hořejší desce leží Světice provedena ve vysokém reliéfu, s rukama sepjatýma a svnutým závojem na hrdle. Rovněž boční stěny náhrobku nesou reliéfy světců, na jižní straně Benedikta, Voršily, Vojtěcha, Mladý a Jeronýma, na straně severní neznámého mnicha mučedníka, Václava, Kateřiny, Jiřího a Zikmunda. Na příčných stěnách za náhrobkem zavěšeny jsou dva obrázky na plátně z první polovice XVIII. věku, představující „Zavraždění Svaté Ludmily“ a „Přenesení Světice do Prahy“. Vrátime se přes presbytář do hlavní lodi (2) a vstoupíme odtud do

Trojdielný kamenný reliéf Vratislavovy kaple
z doby kolem roku 1200.

Jižní boční lodi (5), kde pod oknem stojí skříň s ba okovými relikviáři ze dřeva vyřezávanými, z nichž dva mají podobu poprsí světců s věncem na hlavách a dva podobu pyramid s ostatky mučednic z družiny Svaté Vořšily. Z boční lodi zabočíme vpravo do starobylé románské

Vratislavovy kaple (1), která se pokládá za původní kostelík zbudovaný vévodou Vratislavem, přestavěný po požáru v XII. věku. Na zdivu této kaple spočívá jižní věž kostela (1). Ze století XII. jsou nástěnné malby, jichž zbytky tu dosud vidíme. V klenutí apsidy zobrazen je trůnící Kristus, obklopený duhovou svatozáří a odznaky čtyř Evangelistů. Po stranách stojí Panna Maria a Jan Miláček. Na klenbě samotné kaple zobrazen je nebeský Jerusalems podle „Zjevení Svatého Jana“, na západní stěně jsou výjevy z mučednictví Svatého Blažeje a Kryštofa, s obrovskou postavou Kryštofovou, nesoucí Ježíška přes řeku. Tady je umístěn i trojdílný kamenný relief, v jehož prostředním poli zřime trůnící Pannu Marii s Ježíškem na klíně a nahoře dva andělé s kaditelicemi, dole pak klečící abatyše Mlada i Bertu. V levém křídle klečí abatyše Anežka Přemyslovna, v pravo její bratr král Přemysl Otakar I. Je to vynikající památka sochařského umění českého z doby kolem roku 1200, která kdysi zdobila asi nynější jižní portál v „Svatojiřské ulici“. V apsidě všimneme si na starém oltářním stole tesaného reliefu „Klanění Svatých Tří Králů“ z konce XV. věku a vrátíme se opět do hlavní lodi. Jdeme tu kolem

Náhrobku Vratislava I., otce Svatého Václava, s dřevěným domečkovitým nástavcem z druhé polovice XV. věku, ozdobeném malbami. Na západní straně abatyše Mlada podává berlu klečícímu biskupu Pražskému Dětmarovi. Na severní straně na šikmé stěně je Ukřižovaný s Pannou Marií a Janem Miláčkem, u kříže klečí abatyše, po stranách jsou Svatý Jiří a Svatá Ludmila. Na kolmé stěně je vymalováno pět erbů. Na východní straně vévoda Vratislav I. drží model kostela Svatojiřského. Na šikmé ploše jižní strany je opět Ukřižovaný se Svatým Václavem a jiným vévodou českým, po straně a na kolmé stěně opět pět erbů. Vedle tohoto náhrobku před vchodem do krypty stojí ještě

Náhrobek Boleslava II., bratra abatyše Mlady, pokrytý mramorovou deskou a obklíčený železnou kutou mříží barokové práce. Také do dlažby kostela vsazena je v těchto místech řada náhrobních kamenů svatojiřských abatyší.

Na jižní stěně hlavní lodi visí obraz výjevu „Svatá Ludmila učí Václava dobročinnosti“, malovaný r. 1853 mistrem Josefem Hellichem. Na piliřovitém zbytku starého zdiva vidíme zasklenou skříňku s rokokovou soškou Svaté Apollonie. V rohu jižní stěny umístěn je vchod do „Kaple Svatojánské“ (9). Přejíždíme přes hlavní loď, všimneme si ještě nad hlavním vchodem umístěné kručty (8), na poprsní zdi ozdobené kutou barokovou mříží z bývalého kůru jeptišek, a octneme se pak při

Severní stěně hlavní lodi, kde povšimneme si ještě barokové sochy Jana Nepomuckého ze dřeva řezané a stojící v severozápadním rohu. Na stěně visí obraz „Nanebevzetí Panny Marie“, malovaný asi 1688 Janem Jirím Heintschem, přenesený sem z bývalého hlavního oltáře. Vedle vidíme

Kazatelnu barokové práce, ozdobenou reliefem dřevorezbovým, líčícím výjevy z umučení Svatého Jiří. Nad kazatelnou visí dřevěná řezba sošky „Svatého Jana Křtitele“ z druhé polovice XVII. věku. Ale tady již vkročíme do

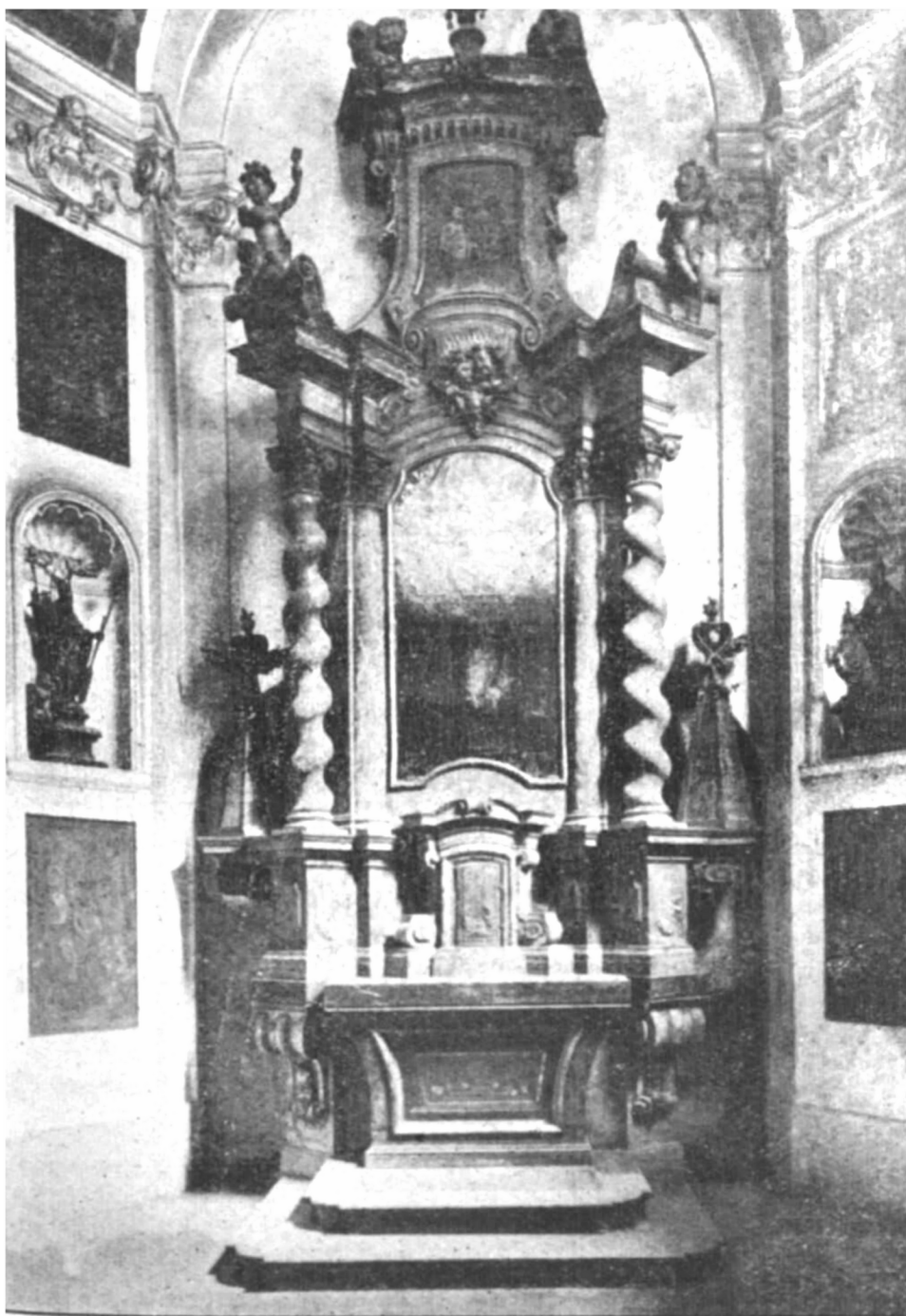
Severní boční lodi (4), kde na oltářiku stojí kamenná gotická socha „Bolestné Panny Marie“ z počátku XV. věku a ve výklenku vedle zpodělnice stojí baroková soška Svatého Václava. Přicházíme do sakristie (13), před níž visí dva obrazy na plátně malované, vlevo „Křest Páně“, vpravo „Zavraždění Svaté Ludmily“, oba z XVIII. věku. Posléze dveřmi v severní zdi umístěnými vyjdeme do chodby (14)

Kláštera Svatojiřského.

Zřetel historický a náboženský. Abatyše Mlada Přemyslovna zbudovala na severní straně nového kostela Svatojiřského za pomoci svého bratra vévody Boleslava II. klášter Benediktinek, který byl prvním českým klášterem vůbec. Utěšeně vzkvétal během věků, a za Karla IV. dostalo se mu privileje velikého významu, neboť abatyše obdržela titul knížecí a právo korunovati společně s arcibiskupem Pražským českou královnu. Tento lesk pohasl za bouří husitských, ale

byl obnoven a po třicetileté válce rozkvetl zase v plné nádheře. Za Josefa II. roku 1782 byl klášter zrušen. Zprvu užívalo se jej za byty pro novosvěcence generálního semináře kněžského, od 1791 za kasárny. Podnes v jeho východní části nalézá se střežiště hradní stráže se vchodem z ulice „U Daliborky“. V části západní, do které se vchází ze „Svatojiřského náměstí“ vedle hlavního portálu kostelního, byla do 1848 umístěna káznice pro kněze, pak věznice pro politické provinilce, a od roku 1874 jsou tu byty kněží kostela Svatovítského, skladiště matrik arcidiecése, skladiště „Dědictví Svatojanského“ a zpěvní síň pro pěvecký sbor svatovítský. Část tohoto západního křídla byla 1880 odbourána pro rozšíření stavebního nového probošství.

Zřetel umělecký. Vejdeme ze severní boční lodi basiliky do klášterní chodby (14) s klenbou ozdobenou štukovými ornamenty a s podobiznami devíti svatojiřských abatyši, rozvěšených po stěnách. Vedle nich tu visí čtyři portréty ze slavnostní brány, jež 1729 při oslavě Jana Nepomuckého stála před průčelím Svatovítského dómu, a podobizna arcibiskupa Mayera z Mayernu († 1733). Z chodby přijdeme do čtvercové klenuté prostory pod věží severní věže (15), v níž na jižní straně do lodi chrámové je oblouk románský, ozdobený na vnitřním líci románskou malbou a vyplněný novým zaskleným pažením dřevěným. Ostatní tři strany mají gotické oblouky lomené.

Vnitřek kaple Svatojanské při basilice
Svatého Jiří.

Za tímto podvěžím pokračuje klášterní chodba, ozdobená náhrobníky abatyši, velkou barokovou dřevorezbu „Krucifixu“ se sochami andělů po stranách a náhrobkem Mistra Albrechta Rankův s jeho portretem z konce XVII. věku. Východní část chodby (16) chová řadu obrazů ze století XVII. a XVIII., malovaných mistry Heringem a Kovářem. Z této části chodby vchází se do

Kaple Svaté Anny (10), kterou z původní románské podoby vystavěla do dnešního tvaru abatyše Anna Mechti!da Schönvajsová z Ekštejna. Je to vysoká prostora o třech klenutých polích (10). Klenba má štukovou a freskovou výzdobu, římsa vchodu dřevěnou sošku Svaté Anny z konce XVI. věku. Oltář je barokový z roku 1674, a vlevo od oltáře ve výklenku, uzavřeném kutou mříži, odpočívají od 1675 v zasklené rakvi ostatky abatyše Mladý Přemyslovny, zemřelé dne 8. února 994. Koruna i berla po levici ležící jsou věrnými kopiemi insignií abatyši svatojiřských, a na berle nad to je zavěšen šátek z roku 1691 s krásně vyšitými postavami českých patronů. Vedle visící obraz Heintschův představuje abatyši Mladu, a na protější straně jsou obrazy světic Anny, Rosalie a Panny Marie s květinami. Pod kruchtou lze viděti mramorový náhrobek abatyše Kunhuty, sestry krále Václava II., s českým nápisem z konce XVII. věku, vedle kterého postaven je původní náhrobek této slavné abatyše, pocházející ze století XIV. Odtud lze vejiti do

Kaple Svatého Martina, malé a prosté svatyněky čtvercového půdorysu (11). Barokový oltářik je z roku 1676, ve výklenku stojí tu pověstná kamenná socha Brigitty, představující polozetlelou mrtvolu, mající jep-tiškám připomínati pomíjejnost tohoto života.

Vyjdeme nyní z „Kaple Svatomartinské“ zpět na klášterní chodbu a vrátíme se severní boční lodi zase do západní části (6) hlavní lodi basiliky, kterou zaměříme ke vchodu do

Kaple Svatého Jana Nepomuckého.

Zřetel historický a náboženský. V době vroucího toužení českého národa po svatořečení milovaného Mučedníka a patrona pojal metro-

politní kanovník Jan Ludvík Josef Steyer úmysl vystavěti zavčas k jeho počtě kapli, k níž kámen základní položen v roce 1717, a která vysvěcena byla 1722 biskupem hrabětem Rudolfem Šporkem.

Zřetel umělecký. Kaple (9) má malou kruchtu a světlou kopuli s lucernou. Klenba je ozdobena freskami Václava Vavřince Rainera. Rovněž piliře kaple honosí se svatojanskými obrazy na plátně malovanými. Při východní zdi stojí mramorový oltář s obrazem „Svatého Jana Nepomuckého“ a „Svatého Josefa“ od Rainera. V oltářní mense uloženy jsou ostatky Svatého Pia Mučedníka, jež kanovník Steyer přivezl z Říma. Při jižní stěně stojí oltář s obrazem Panny Marie, a před kaplí visí obraz „Svatého Jana Nepomuckého mezi květy“, pocházející z XVIII. věku.

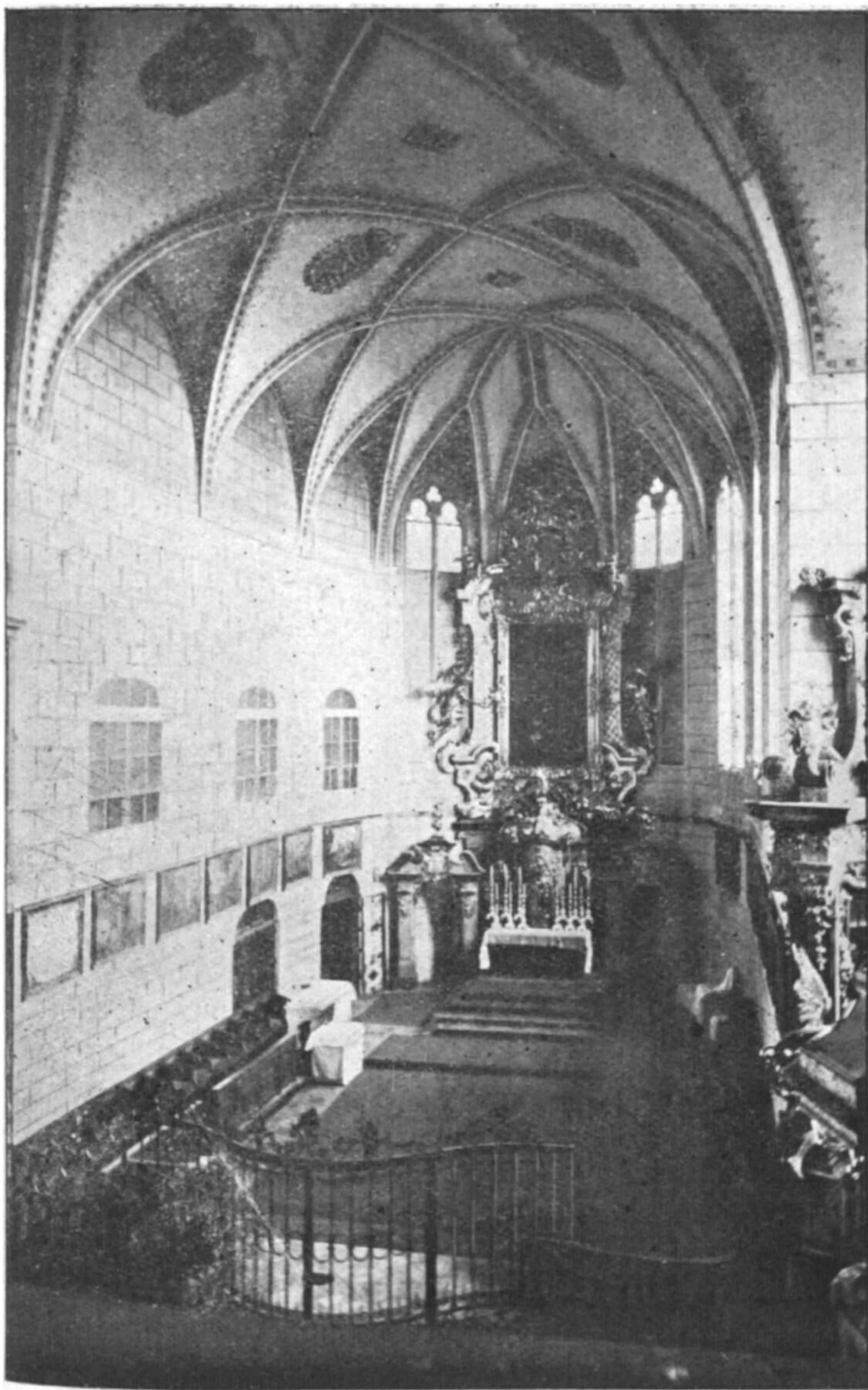
Rainerovy fresky na klenbě představují „Apotheosu Světcovu“ v kruhu českých patronů, nad římsou odpočívá tu český lev a personifikace Vltavy v podobě starce ležícího v rákosí. V lucerně je namalován polétující anděl s věncem a palmou. Ve čtyřech cípech klenby jsou v kartušových rámech zachyceny výjevy z legendy svatojanské, malované hnědě v hnědém.

Šest obrazů visících na piliřích pochází od žáků Rainerových a představují výjevy: „Mučení Janovo“, „Dětství světcovo“, „Jan před Václavem IV.“, „Pouť do Staré Boleslavi“, „Zkouška neporušeného jazyka“ a „Průvod s tělem Světcovým“.

Vyjdeme portálkem kaple po několika schodech na „Svatojiřské náměstí“ a prohlédneme si její ryze barokové průčelí, ozdobené lepou sochou Světce od sochaře Brokofa. Ale v levo od „Svatojiřské ulice“, hned vedle portálu bývalého „Ústavu šlechtičen“, zve nás k návštěvě tichý

Chrám Všech Svatých.

Zřetel historický a náboženský. Kolegiální chrám „Všech Svatých“ povstal za časů slavného děkana Pražského kostela, jménem Vita, na jehož popud nejvyšší zemský sudí Čěč svatyni 1263 založil. Když byla 1264 posvěcena, založil v ní král Přemysl Otakar II. 1267 mši mariánskou za rodinu královskou a kapli bohatě vyzdobil skvostnými baldachýny, opatřiv ji paramenty i zlatým nádobím liturgickým. Odtud nazývána „kapli královskou“. Král Václav II. připojil ke kapli 1295 na krátký čas proboštství a kapitulou Mělnickou se všemi statky a kapitula Svatovítská darovala jí svůj dům v levo při kostele, v němž bydlel děkan s kněžstvem. Císař Karel IV. založil při kapli 1341 samostatnou kollegiální kapitulou, v níž probošt i kanovníci byli jmenováni králem, a to od 1366 výhradně ze sboru mistrů „Karlovy koleje“. Při tom přestavěl znovu kapli, svěřiv dílo staviteli dómu Petru Parlérovi. Ten dokončil stavbu kůru asi 1386, a kaple zaskvěla se pak v nádheře opravdu královské, ozdobena jsouc kamenými řezbami a barevnými okny. V té době rozkvetl jí zlatý věk za proboštů ze vznešených rodů, mezi nimiž byli i pozdější arcibiskup Jan Očko z Vlašimě a Petr z Rožmberka. Odvislost kapituly od university určovala i její náboženskou orientaci, zprvu katolickou, později husitskou. V bouřích husitských byla kapitula ochuzena a její význam poklesl, teprve v druhé polovině XV. věku opět

Vnitřek kostela Všeck Svatých.

ožila v duchu katolickém. Ale strašný požár hradu královského 1541 zničil i krásný kostel „Všech Svatých“ se všemi ozdobami a zařízením, tak že tu na místě honosné kaple královské ležely dlouho ubohé zříceniny. Teprve arcikněžna Alžběta, žijící na Hradčanech, ujala se trosk a dala chrám obnoviti, načež byl 1580 znovu vysvěcen arcibiskupem Brusem z Mohelnice. Jest-li že se nepovznesl hmotně k bývalému lesku, ozářen byl za to 1588 duchovním ohněm, tryskajícím ze vzácného pokladu ostatků těla českého patrona Svatého Prokopa, které sem byly přeneseny ze Sázavského kláštera. Až do roku 1768 uloženy byly ostatky uprostřed kněžského kůru, od té doby spočívá tělo Světcovo pod postranní kruchtou. Jsa v bouřích bělohorských cizími kalvinskými živly vydrancován a zneuctěn, byl pak znovu vysvěcen, vzmáhal se zvolna k bývalému lesku, tak že od roku 1672 probošti obdrželi právo pontifikálií, jež 1843 rozšířeno bylo i na děkany. Zvláštní význam kostela tkvěl po staletí v jeho poměru k zemskému soudu, jehož členové vcházeli do něho bezprostředně z „Vladislavského sálu“, aby před velkým oltářem skládali i se svědky přísahy. Pak je důležité i tím, že při všech opravách a dostavbách Svato-vitského dómu zastával jeho místo, neboť arcibiskupské i kanovnické mši celebrovány byly u jeho oltářů Dnes kapitula čítá šest členů, profesorů Karlovy university, kteří bydlí po různu v Praze a jen v jisté svátky konají v chrámě služby Boží. Do nedávna byl zde probošten, věhlasný biblista,

spisovatel a profesor Jan Ladislav Sýkora, děkanem pak profesor mravouky Antonín Vřešťál.

Zřetel umělecký. Jižní strana kostela s kůrem je obrácena k městu a jeví zevně dosud stopy požáru z roku 1541. Jediný vchod do chrámu je na severním jeho průčelí, obráceném k „Svatojiřskému náměstí“. Portálem vejde se odtud do vnitřku svatyně, která má dlouhý kněžský kůr a loď, osvětlovanou gotickými okny s kružbami. Klenba je mnohem nižší, než bývala před ohněm, ačkoliv má gotická žebra, pocházející z doby novější. Kůr je od lodi oddělen vysokou mříží a jsou do něho prolomena tři okna z oratoře bývalého „Ústavu šlechtičen“. Kostel má nyní čtyři oltáře.

Na severní straně lodi pod kruchtíčkou stojí Oltář Svatého Prokopa, na kterém v dřevěné pozlacené tumbě nalézá se větší část ostatků Světcových. Na tumbě jsou řezby ze života patrona, čtyři postavy, značící jeho ctnosti, a na vrchu klečící socha Prokopova. Oltář pořízen 1669 nákladem děkana Kinnera z Löwenthurmu. Slavný básník Jaroslav Vrchlický jako bohoslovec pražského semináře 1872 pojal u tohoto oltáře plán své znamenité básně „Legenda o Svatém Prokopu“.

Hlavní oltář je ozdoben velkým obrazem Všech Svatých, zasazeným v bohatém barokovém rámu. Nad světci vznáší se Nejsvětější Trojice a mezi nimi v popředí lze viděti české patrony, zvláště Prokopa a Jana Nepomuckého. Obraz maloval slavný mistr Václav Vavřinec Rainer. Kolem na stěnách presbytáře visí dvanáct obrazů ze života Svatého Prokopa, zřízené 1669 nákladem děkana Bohumíra Aloise Kinnera z Löwenthurmu. Na jednom z nich, visícím nad mříží po straně evangelijní, je nápis se stručným životopisem Světcovým a zpráva o jeho přenesení ze Sázavy.

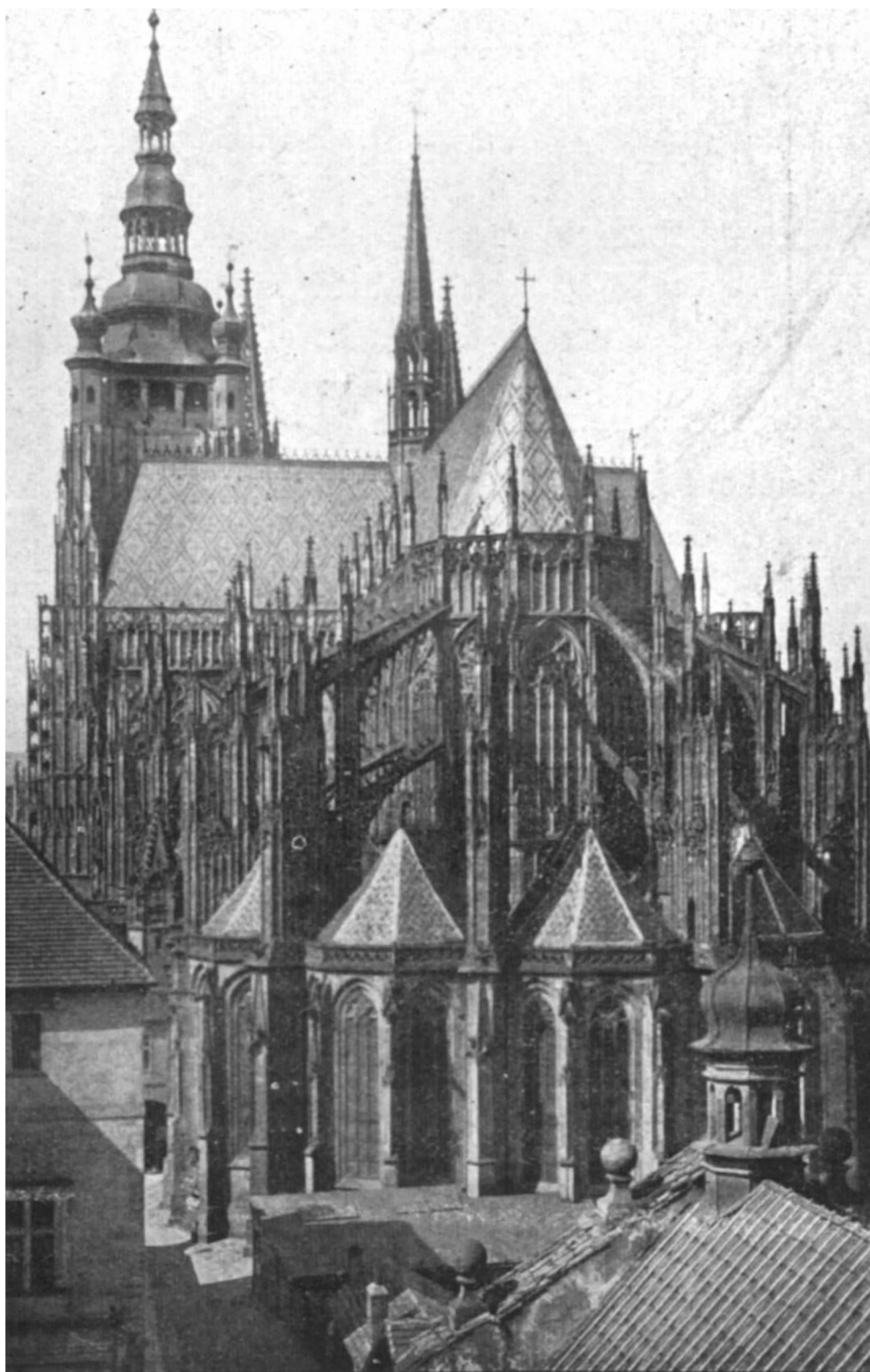
Jižní strana lodi má Oltář Snímání Páně s krásným obrazem hlavním, pod kterým visí obrázek „Chrudimského Spasitele“. — V jihozápadním rohu lodi pod kruchtíčkou stojí Oltář svatých Andělů s třemi pěknými obrazy archandělů Michala, Gabriela a Rafaela.

Maliřská výzdoba kostela vykazuje fresky na klenbě, představující čtyřikrát znak francouzské královny a arcivévodkyně Alžběty, obnovitelky kostela, a dvakrát znak kapituly u Všech Svatých. U kazatelny na pilíři visí kopie obrazu Panny Marie z římského chrámu Maggiore a památní dřevěná deska s dějinami chrámu, pořízená děkanem Bartolomějem Flaxiem z Čenkova.

Vycházíme portálem z chrámu opět na „Svatojiřské náměstí“, mineme v levo hlavní vchod do „Vladislavského sálu“, v němž se letos nalézá výstava svatováclavských památek, přecházíme kolem presbytáře velechrámu Svatovítského s věncem starobylých kaplí a staneme posléze na severní straně náměstíčka před průčelím nové budovy

Probošství Svatovítského

vystavěného na místě dřívějších tři domů, z nichž v jednom bývala „Rudolfova slévárna“ z roku 1594, v jiném „Svatovítská kamenická huť“ XIV. a XV. věku a v třetím fara. Také část starého kláštera Svatojiřského ustoupila novostavbě, již 1879 vystavěl dómský architekt Josef Mocker v středověké manýře s neomýtnutou cihlovou fasádou. Nároží ozdobil sochař Ludvík Šimek krásnou soškou Svatého Václava pod baldachýnkem. Uvnitř je „Kaple Panny Marie“ s obrazem mistra Františka Sequense. Ze zadních oken je překrásná vyhlídka na „Jelení příkop“ a Zámeckou zahradu“. Bydli zde probošt kapituly, světici biskup Václav Frind, německý spisovatel a zasloužilý kulturní pracovník. Za proboštvím zatáčíme se v levo do úzké a starobylé

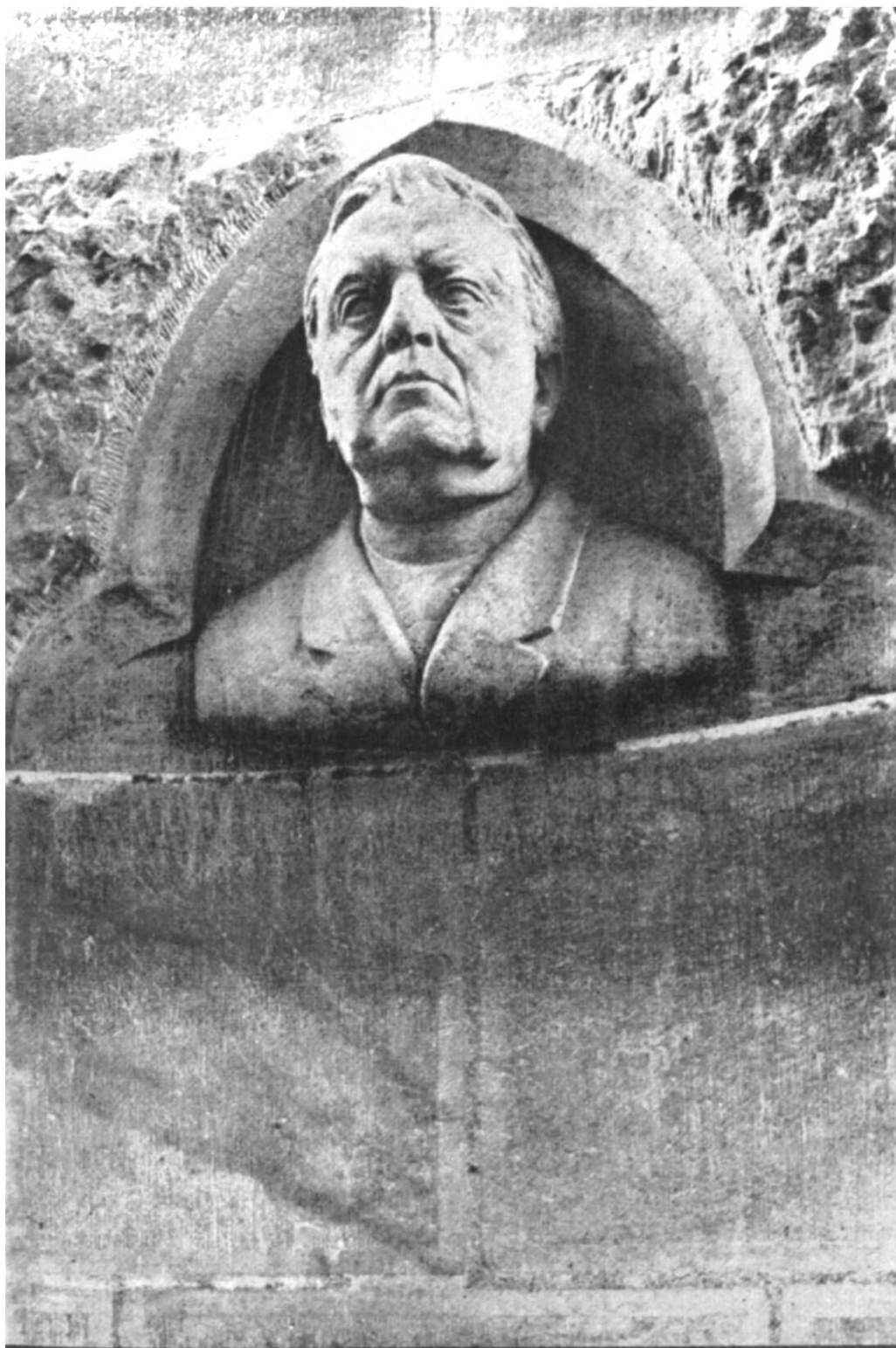
Pohled na presbytář dómu s věncem kaplí.

Vikářské uličky.

ohrazené po jedné straně velechrámem a po druhé několika domy a domečky kapitulními, vystavěnými nad „Jelením příkopem“. Název dostala po „vikářích“, totiž kněžích, ustanovených k zastupování biskupa, probošta, děkana a kanovníků kapituly v chóru, když nemohli sami své povinnosti konati. Tu hned první dům (35) je novostavba

Biskupského paláce Podlahova.

známého to střediska kulturní práce, v němž jako v úle s četnou druží pomocníků pracuje světic biskup Antonín Podlaha, jeden z největších žijících mužů českého národa, skromný a tichý muž svatého života, vyplněného prací bezoddyšnou a mravenčí, jejíž rozsah a význam nelze současníkům vůbec doceniti. Znalec umělecké kultury spojuje se v něm s učencem bohoslovcem a filosofem, mnohonásobným redaktorem, vzácným sběratelem a iniciátorem. On tu udržuje při životě ohrožené „Dědictví Svatojanské“ i „Svatoprokopské“, on zde rediguje bohatý i vzorný „Časopis katolického duchovenstva“ a velkolepý „Český Slovník bohovědný“, on svým obrovitým a čistým zjevem mohl jediný u nás vyvolati odtud hnutí „Výboru Svatováclavského“, aby nebylo zapomenuto 1000. výročí mučednické smrti vévody Václava Svatého, on posiloval chřadnoucí osnovu hnutí za dostavěním velechrámu Svatého Víta. On dovedl provésti divy práce nejen svou bezpříkladnou pílí, ale také svým jedinečným mecenášstvím, jež si

**Poprsí biskupa Antonína Podlahy
v novém triforiu dómu.**

v naši historii hledá sobě rovného. Právem tedy vděční současníci dali v triforiu velechrámu vytesati poprsí Podlahovo vedle ostatních velikých mužů národa. Třetí dům odtud (37) je staroslavný

Mladotův palác, druhdy starodávny „Rožmberský dům“, který kapitula 1483 koupila pro svého arcijáhna. Nápis na domě hlásá, že jej v dnešní podobě postavil roku 1705 děkan Adam Ignác Mladota ze Solopisk, český spisovatel, po jehož smrti tu byla chována bohatá knihovna kapitulní.

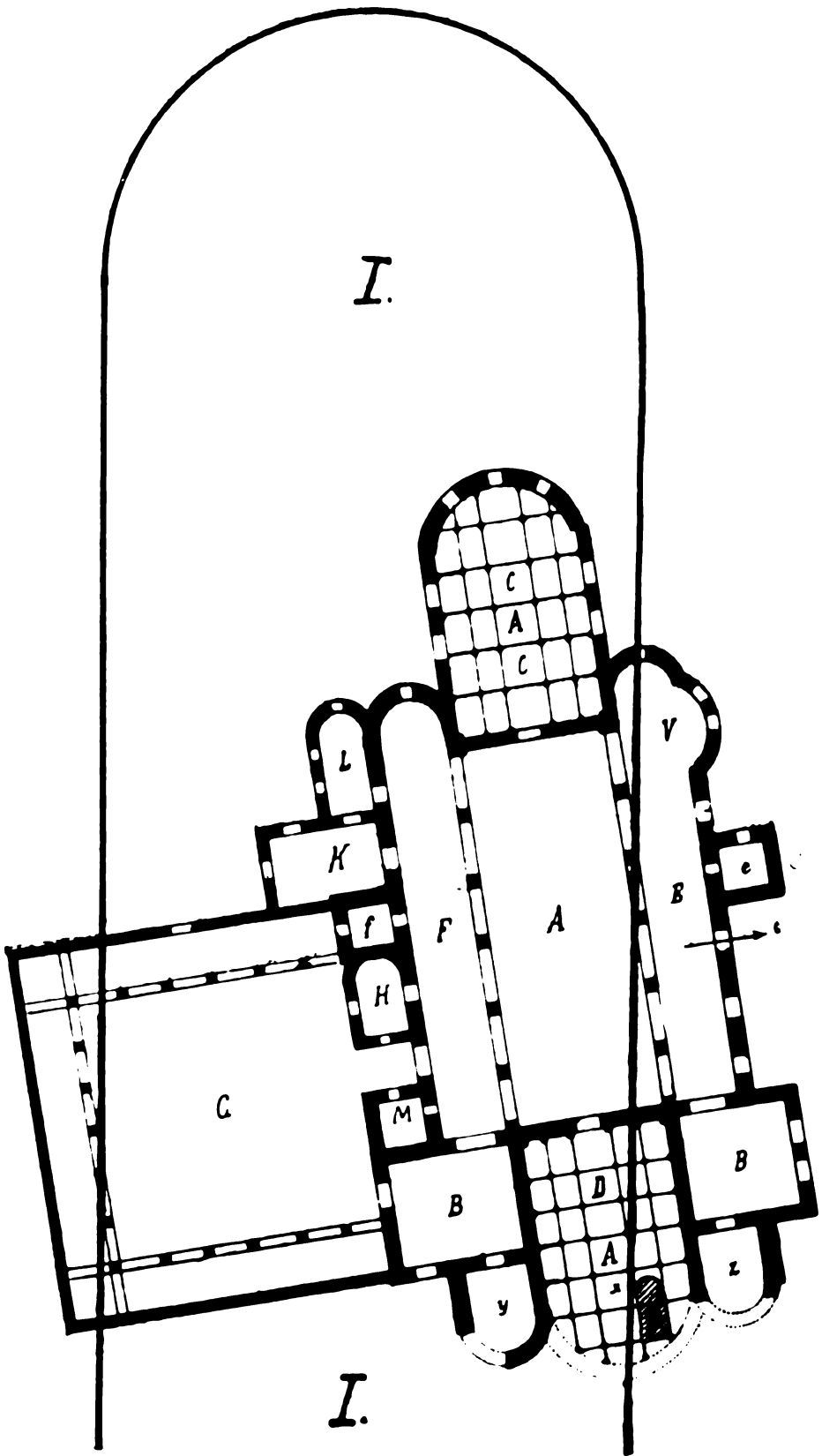
Vedlejší dům (38) slove Staré vikářství, v němž lze po schodech sejiti na dvoreček, kde stojí kulatá stará Bílá věž, zvaná též „Mihulka“, která má čtyři poschodí. Renesančními dveřmi po starých kamených schodech dostaneme se do hořejšího patra. Schody, jež vedly dolů, byly zasypány v XVIII. věku. Bývalo tu vězení politických provinilců.

Pověstná česká hospoda Na Vítkarce je v domě (39), zvaném „Nové vikářství“, proslulém v naší literatuře schůzkami spisovatelů, z nichž Svatopluk Čech dal odtud konati pověstné výlety pana Broučka, oblíbené figury svých humoristických románů.

V posledním domě (40) bývalo kdysi děkanství, nyní je zde umístěna Fara Svatovitská, v níž působí známý bohovědný spisovatel Klement Kuffner. Odtud zahneme vlevo na „Třetí nádvoří hradní“ a před námi stojí slavný a drahý všem Čechům

Velechrám Svatého Víta.

Zřetel historický. Prastaré legendy vypravují o vzniku kostela Pražského krásný příběh, jak Svatý Václav obdržev od císaře Jindřicha I. svatý ostatek ramene mučedníka Víta, dal vystavěti před svou smrtí okrouhlý románský kostelík ke cti tohoto Světce. Vysvěcen jsa za vévody Boleslava Ukrutného nestačil záhy velkým návalům věřících, tak že vévoda Spytihněv II. pojal

Půdorys basiliky Svytlahňevovy z roku 1067.
I. je hlavní loď dnešní katedrály.

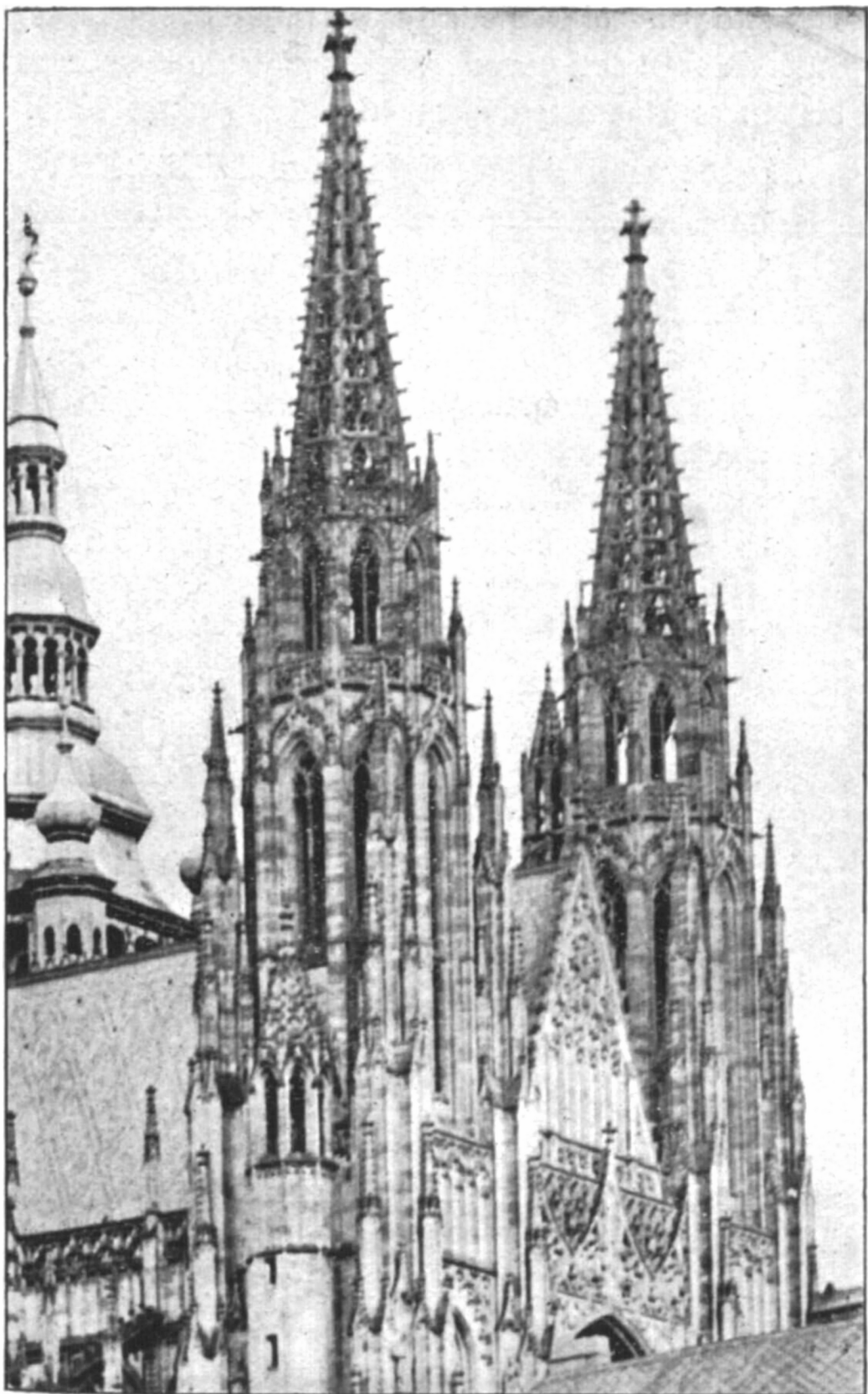
roku 1060 úmysl vystavěti basiliku větší, kteráž skončena byla teprve po jeho smrti za Vratislava II. v roce 1067.

Byl to větší, trojlodní chrám, stavěný rovněž ve slohu románském, se stropem dřevěným a věží nazad. Měl 50 oltářů se 100 kněžími a stál částečně až do požáru 1541. Do této basiliky koupeny 1255 nové varhany za 26 hřiven stříbra. Kolem kostela byl hřbitov s „Rajským dvorem“ (G). Stály tu i „Kaple Svatého Stanislava“ pod zvonici (viz v plánu M), „Kaple Svatého Tomáše“ nad hrobem Břetislava II., kterou dala vystavěti jeho sestra princezna Ludmila kolem 1100 (H), „Kaple Svatého Michala“ (K), jež sloužila za sakristii a kaple „Svatého Gotharda“ (L) Poblíž dnešního „Starého probostství“ stála „Kaplička Svatého Mauritia“ (a). Hlavní vchod do basiliky byl od jihu (c), poblíž věže jižní (e), a vešlo se nejprve do jižní lodi (E), odtud do lodě hlavní (A) a severní lodi (F). U západního kůru byla křížová loď (B) a „Kůr Panny Marie“ s „Kryptou Svatého Martina“ (D). Na východě byl „Kůr svatých Vít a Václava“ s „Kryptou svatých Kosmy a Damiána“ (C), odtud k jihu původní „kaple Svatého Václava“ z roku 928, jež se půdorysně kryje s dnešní slavnou kaplí Světcovou (V).

Ale částečně tento komplex byl rozbourán z rozkazu krále Jana Lucemburského a jeho syna Karla IV., aby uvolnil staveništi nového velechrámu arcibiskupského, nynější gotické stavbě slavného dómu. Základ k němu položen 21. listopadu 1344. K jeho vystavění určeny byly desátky ze všech stříbrných dolů v Čechách. Stavba byla svěřena Matyáši z Arrasu, jenž zhotovil plány a řídil stavbu od počátku až do roku 1352, kdy vedení přejal Petr Parlér z Gmundenu a pokračoval v ní až do roku 1397. Ten dokončil 1362 klenbu první lodi a 1365 vnitřek velikého kůru v dolejší části tou měrou, že mohly býti zasvěceny oba hlavní oltáře Panny Marie a Svatého Vít. Roku 1366 dostavěna byla

„Kaple Svatého Václava“ s pravděpodobným použitím staršího zdiva a za rok 1367 dokončen jižní portál příčné lodi a sakristie nad ním, tedy útulek pokladní komory. V roce 1371 zhotoven byl velkolepý obraz mosaikový na jižním zdivu chrámu a pak dne 12. července 1385 skončeno klenutí presbytáře, 1386 vystavěno triforium, počata stavba veliké věže, načež dne 2. června 1392 položen základ k stavbě dlouhé chrámové lodi. Po Petru Parlěřovi vedl stavbu, hlavně věže, syn jeho Jan Parlěř, který zemřel okolo roku 1407, kameník Petrlík, a jiní stavitelé až do roku 1418. Pak ovšem husitské války přerušily další stavbu, tak že teprve za krále Vladislava II. přikročeno opět k dílu. Za něho vystavěl stavitel Beneš Ried z Piestingu 1493 královskou oratoř, v roce 1509 pracovalo se na severní straně dlouhé lodi a o severní věži. Ale strašlivý požár hradu dne 2. června 1541 poškodil starou stavbu strašlivě a novou téměř zničil. Proto císař Ferdinand I. dal starou část obnoviti dvorským stavitelům, z nichž zejména mistr Bonifác Wohlmuth zakončil 1563 velkou věž proslavenou renesanční přilbou měděnou. Brzo na to skončili 1567 mistři Scherer a Schmidthaimer stavbu velikých varhan. Později utrpěl vnitřek chrámu vandalským pustošením kalvinských kněží krále Bedřicha Falckého 1619, kteří zničili mnoho vzácných památek starého umění. Torso chrámové podnítilo arcibiskupa Matouše Ferdinanda Zoubka z Bilenberka k dokončení stavby za pomoci císaře Leopolda I. Položen byl tedy dne 3. dubna 1673

základní kámen k nové stavbě barokové, ale pe-
něžní nesnáze zmařily tento nový pokus, jehož
zdi byly 1842 odklizeny. Za obléhání Prahy od
Prusů 1757 poškozen byl chrám střelbou velmi
těžce, ale péči stavitelů Luragha, Kunce a Haffe-
neckera škody zase napraveny, zejména 1770 byla
opravena střecha věže v starém svém útvaru. Po-
sléze přišel kanovník Václav Michael Pešina,
který dal podnět k založení spolku, jenž by pe-
čoval o dostavění velechrámu. Ačkoliv byl již 1844
povolán, nemohl se pro nepříznivé okolnosti hned
ujmouti díla, a započal svou činnost teprve 1859
pod jménem „Jednota k dostavění chrámu Sva-
tého Víta“. Dala především 1862 opravit důkladně
starou část, načež 1. října 1873 položen základní
kámen k části nové. Do roku 1892 vystavěny
byly obě průčelní věže, 1900 dokončena železná
konstrukce střechy a její kryt, načež 1903 doko-
nána klenba střední vysoké lodi. Stavební náklad
do letoška, tedy za 66 roků činnosti překročil
obnos desíti milionů korun. Stavbu řídil do roku
1871 architekt Josef Kranner, po něm do 1899
Josef Mocker a od té doby po celých třicet let
stará se o ni Kamil Hilbert. S jeho nastou-
pením byl konec „purismu“ Mockerova a Hilbert
dovedl nejen stavěti, ale pečoval i o výzkum pra-
staré „Rotundy Svatého Václava“ i „Basiliky Spy-
tihněvovy“. Dostavbu končí v roce svých šedesátin.
Velkého vzpružení dostalo se „Jednotě“ spolu-
prací biskupa Antonína Podlahy, který s po-
mocí Boží dočkal se uskutečnění svého „gotického

Gotické věže západního průčelí dómu.

snu“, dostavění katedrály v millenioém roce mučednické smrti vévody Václava, i jejího vysvěcení biskupem Janem Sedlákem dne 12. května 1929.

Zřetel umělecký. Vyjdeme z „Vikářské uličky“ na „Třetí nádvoří hrádní“ a staneme před hlavním portálem velechrámu, který velebností celku i krásou svých detailů náleží mezi nejkrásnější gotické stavby celého světa. Tady vidíme novou západní část celé stavby, která existuje teprve od konce XIX. věku a k níž stará, věkovitá stavba byla vlastně jen vysokou presbytáří s věncem kaplí. Nové jsou i obě štíhlé (33 a 35)

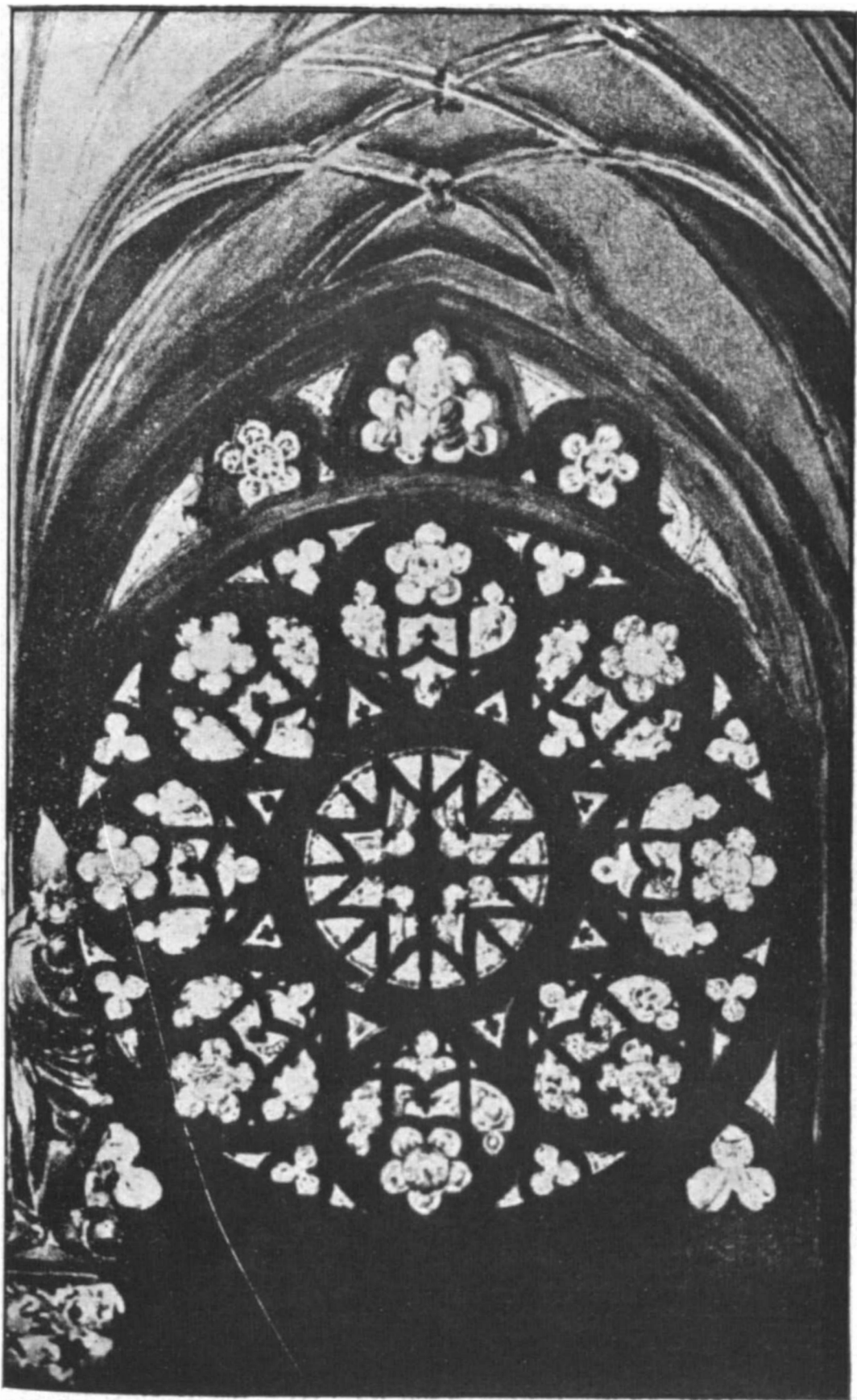
věže průčelí.

ozdobené řadou soch světců, zhotovených 1903 sochaři Hergesellem, Kalvodou, Vosmikem, Kastnerem, Zálešákem a Halmanem. K nim roku 1908 přibyla ještě socha Karla IV. dílem mistra Suchardy. V krásné spleti architektury a sošnictví upoutává již z venku obrovité

Růžicovité okno průčelí.

vyplněné barevnými skly, představujícími „Stvoření světa“ podle návrhů malíře Františka Kysely. V prosinci 1925 zadány zasklívací práce uměleckému sklenáři pražskému Josefu Vlasákovi, který je dne 26. června 1928 zdárně dokončil. Celkový náklad na okno obnášel 240 tisíc korun (34).

Okno obsahuje malby Boha Otce, stvoření andělů a dílo šesti tvůrčích dnů, dle koncepce Josefa Cibulky. Vedle malíře Kysely je velkolepé okno dílem sklenářského mistra Josefa Vlasáka, jenž každý jednotlivý detail předlohy

Obrovská ružice okna západního portálu.

sestavil ze skel velmi jemně barevně odstíněných, což předpokládá více než pouhou řemeslnou zdatnost. Jeho rukama prošlo tu 26.740 kousků barevného skla, které vyplnilo plochu skoro 100 metrů čtverečných v obrovské kamenné kružbě o ploše 170 plošných metrů, složené z 248 bohatě profilovaných kusů a dokončené již 1915. Přes to, že většina barevných skel musila býti objednána z ciziny, je okno přece dílem českého umu, dosáhnuvšího v měkkém a jemně odstíněném sladění barev úspěchu, kterému se bude podívatí statisíce návštěvníků.

Bronzová vrata portálu.

jimiž se pod obrovitým oknem vchází do katedrály, zhotovena jsou podle návrhů malíře Vratis'ava Huga Brunnera a sochaře Otakara Španiela v pražské slévárně Franty Anýže, který provedl i práce ciselérské. Náklad půl milionu korun věnovala pražská „Živnostenská banka“ roku 1926. Soutěže umělecké účastnilo se několik výtvarníků, jejichž návrhy byly 1926 vystaveny v refektáři Klementina.

Jdemě od hlavního portálu (34) vpravo do „Třetího nádvoří hradního“ a přicházíme na rohu katedrály k starobylému domu (číslo 48), nazývanému

Staré proboštsví.

ozdobenému v nároží krásnou sochou Svatého Václava a nesoucím nad pěkným portálem vchodu nápis: „Praepositura Sanctae Metropolitanæ Ecclesiae et Reverendissimi Semperque Fidelis Capituli Pragensis“. Vystavěl jej po husitských bouřích probošt Pavel Pouček někdy kolem 1485. Dům nyní hostí kanceláře hradní správy. Při opravných pracích přišlo se na východní stěně budovy na románské zdivo a sloupkové dvojokno, jakož i na

Pohled na jižní frontu katedrály.
V levo „Staré proboštství“ s „Monolitem“,
v pravo „Stará věž“ a „Porta aurea“.

zbytky románské kaple, přináležející prvotnímu domu pražských biskupů, stojícímu na tomto místě v XII. věku. Za domem při jižní straně chrámu stála do nedávna kašna se slavnou jezdeckou

Sochou Svatého Jiří.

potírajícího draka. Jezdecká tato plastika, ulitá z bronzu od bratři Martina a Jiřího Kološe, pochází prý z doby Karla IV., ač se nyní vznik posunuje do XV. věku. Toto umělecké dílo stávalo kdysi před basilikou Svatého Jiří a k dómu bylo přenešeno v XVIII. věku. Tehdy z druhé dračí hlavy tryskal mocný pramen vody, který se při korunovačních slavnostech zaměnil proudem vína. Zjev bohatýra, protknuvšího kopím zlou saň, na koně i jezdce se sápadící, působil na četné české básníky symbolicky. Stavěli jej vedle Svatého Václava jako obránce národa proti „videňské sani“, a Jaroslav Vrchlický řekl to ve svých slokách nej-lapidárněji:

Drakobijče, Svatý Jiří,
s námi buď!
Ať saň zmaru jak chce hýří,
raň ji v hruď!
Kopí tvoje, Svatý Jiří,
dobře míří,
Bůh to suď!

Je-li Svatý Václav něha,
sila tys!
Sila s něhou ať nám ťlehá
v sval i rys!
Sila s něhou, Svatý Jiří,
ať se šíří
jako kdys!

Bronzová socha Svatého Jiří Drakobijce.

Bodej draka, Svatý Jiří,
přímo v chřtán!
Zdeptej havěť netopyři
nezdolán,
rozvěj zlobu, Svatý Jiří,
jako pýři
do všech stran!

Kašna se sochou bude brzo posunuta dále do hradního nádvoří, kde bude stát na žulovém podstavci. Opodál proboštství a kašny Svatojiřské stojí již nyní

Monolit Mrákolínský.

obrovský jehlanec tesaný ze žuly a ozdobený reliefy, postavený na „Třetím nádvoří hradním“ jako památník padlým českým vojinům ve světové válce. Za kašnou svatojiřskou vidíme se týčiti mohutnou, skoro sto metrů vysokou starou (26)

Věž boční.

Založena byla asi roku 1402 proti původnímu plánu hned vedle „Křížové lodi“, ale nedosáhla zamýšlené výšky a byla pak 1541 zničena požárem. Z bývalé „Kaple Hazenburské“ v přízemí vedou visuté schody na první zvonici, kde od času císaře Ferdinanda I. visí sedm zvonů.

Zvon **Z i k m u n d** je největší, o spodním otvoru 2·56 m. a o výšce 2·03 metrů. Je bohatě vyzdobený reliefy „Zvěstování“ a „Nejsvětější Trojice“ dle Dürera, křížem s klečícími postavami Ferdinanda s chotí Annou, konečně celými postavami svatých patronů Vojtěcha a Víta, Ludmily a Prokopa, Václava a Zikmunda. Odlil jej Jaroš Brněnský v roce 1549 a zavěšen byl v prvním poschodí věže.

V druhé zvonici visí zvon **V á c l a v**, široký 1·76 a vysoký 1·42 metrů, odlitý 1542 s reliefy „Svatého Václava“ a „Svatého Víta“. Pak je tu

Zvon Jan Křtitel o šířce 1.575 metrů, odlitý 1546, se znakem kapituly chráněným svatými patrony Zikmundem a Vojtěchem. Zvon Josef je 82 cm široký, odlitý 1602 s „reliefem Panny Marie na půlměsíci“ a erbem arcibiskupa Berky z Dubé. Zvon Dominik je široký 1.215 m, původně ulitý 1556 od Tomáše Jaroše, ale 1891 přelit Josefem Diepoldem v Praze. Zvon Marie má šířku 58 cm a je odlit 1890 od Diepolda. Sedmý zvon má jméno Ježíš, je 42 cm široký, ozdobený malým reliefem Jana Nepomuckého, přelitý roku 1844 „Na neysw. gmeno ležíš . . . nákladem lana Nepomuka Hoffmanna, wydawatele musikalii w Praze od Karla Bellmanna zwonáře“.

Stará věž byla do výše 57 metrů vystavěna slohem gotickým, kdežto ostatek se zelenou, mědi krytou bání, je zbudován 1562 ve slohu renesančním Wohlmudem a Tirolelem, ovlivněném v roce 1770 barokem. Toto zakončení věže je neodlučitelnou součástí pohledu na Hrad Pražský, a pro svou jedinečnou malebnost obdivováno i cizinci i básníky. Není tedy divu, že to vyvolalo bouři odporu, když bývalý architekt dómu Mocker ve svém „purismu“ hodlal tuto smaragdovou přilbu snést a nahradit ji novogotickou dostavbou. Na vrcholu bání je veliký plechový lev český s železným křížem v tlapách. V jižním okně prvního poschodí je krásná ze železa kutá mříž pozlacená, vodorovnými příčkami ve tři oddělení rozdělená, dílo to z doby Rudolfa II. Na pilíři věže zvenčí je zazděna tabulka s nápisem, obsahujícím dějiny stavby od 1344 do 1396, od kanovníka Václava z Radče. V druhém věžním patře nalézají se hodiny, zřízené 1552 Ferdinandem I., jejichž největší cimbál váží 36 centů a je odlit brněnským Jarošem. S cimbuří věže, k němuž vede

206 stupňů, je čarovný pohled po celém veleměstě Praze. Vedle věže uźřime

Jižní portál dómu.

zvaný „Porta aurea“ (38), složený ze tří gotických portálů, jimiž se vchází do předsíně jižní „Křížové lodi“, která před požárem 1541 oslňovala nádherou. Pak byly ty tři portály zadrženy na celá staletí, až teprve nyní jsou zase vráceny starému svému poslání. Nad nimi vidíme rozprostíratí se jednu z nejvzácnějších ozdob celé stavby,

Mosaikový obraz.

představující „Vidění Posledního soudu“. Stěna obrazu je rozdělena přístěnnými fiálami, vycházejícími z piliřů arkád, ve tři pole.

V prostředním poli nejvýš sedí Spasitel v duhové mandorle, obklopen jsa anděly. Pod Spasitelem klečí šest svatých patronů českých ve dvou skupinách. Tři z nich klečí po pravici, světcí Prokop, Zikmund a Vit, tři po levici Spasitelově, světcí Vojtěch, Ludmila a Václav. Pod nimi v klínových polích středního arkádového oblouku klečí proti sobě Karel IV. a jeho choť Alžběta Pomořská. V západním poli nahoře na obláčcích klečí Madonna obrácená k Spasiteli se skupinou šesti Apoštolů. Dole je znázorněno „Vzkříšení mrtvých“. Ve východním poli nahoře klečí svatý Jan Křtitel se skupinou druhých šesti Apoštolů, a dole je scéna vystihující „Osud zavržených“, jež ďáblové táhnou do pekelných plamenů. Pozadí jsou většinou zlatá. Tato nádherná mosaika zhotovena byla 1370 benátskými umělci nákladem Karla IV., časem utrpěla ovšem škody, a při obnovování průčelí 1890 byla pečlivě sňata, uložena v předsíni „Vladislavského sálu“, odkudž ji vysvobodil malíř Viktor Foerster, který ji 1910 zase na bývalé místo pěkně umístil.

Vpravo před vlastním vchodem do předsíně „Křížové lodi“ nalézá se visuté schodiště

Mosaikový obraz „Poslední soud“
na jižním průčelí dómu z let 1370–1371.

vedoucí až na galerii hořejší střechy, mistrovské to dílo Petra Parléře (38). Je dvojité, aby se mohlo současně vystupovati i sestupovati, na prolámaném zábradlí jsou šitky s erby. Přístup jen z „Kaple Svatováclavské“. O dvě okna dále k východu tyčí se gotická

Věžička nad schodištěm.

jímž se vystupuje na dolní galerii chrámu a dále k východu projdeme pod oblouky vzdušné

Spojovací chodby.

spojující oratoř chrámovou s královským hradem, již 1493 vystavěl král Vladislav II. a střízlivě přestavěla Marie Terezie (39). Pak se zastavujeme před

Sousoším Svatého Jana Nepomuckého

stojícím již na jižní straně presbytáře pod oknem „Kaple Svatojanské“ mezi opěrnými pilíři (41). Postava Světcova leží tu na mohutném podstavci mezi dvěma anděličky, podpírána velkým andělem. Je to typické, více již rokokové dílo slavného Františka Platzera z roku 1763, chráněné krásnou kovanou mříží, jež dal provést svým nákladem svatovítský sakristán Václav Křečinský a roku 1904 obnovil ji Vincenc Vosmik nákladem světícího biskupa Jana Nepomuka Sedláka. Ale tady již obcházíme na volné prostranství „Náměstí Svatojiřského“ kolem

Presbytáře velechrámu.

tedy nejstarší části stavby, která je nyní důkladně opravena. Kolkolem je věnec nižších kaplí

krytých nízkými stříškami, mezi nimiž zvedá se vysoká střední loď, opřená smělymi oblouky, vyrůstajícími ze štíhlých ozdobných pilířů a pokrytá strmou střechou břidlicovou. Z náměstí lze si nejlépe prohlédnouti tuto ladnou a ztepile vznosnou stavbu z přelomu XIV. a XV. věku, odtud jsou patrný i plastické detaily, tesané ozdoby kružeb v oknech, kamenné výzdoby zábradlí i umělých schodišť, nestvůrných a pitvorných chrličů pod římsami k odvádění deškové vody, štíhlých jehlanovitých fiál, vyvrcholujících opěrné pilíře, z nichž každá je na hranách ozdobena jinak utvářenými lupeny a na svém vrcholku křížovou kyticí.

Vracíme se odtud znovu „Vikářskou uličkou“ podél velechrámu, všimneme si nyní postranního vchodu (29), vedoucího do chrámu „Kaple Svatého Zikmunda“ (21) poblíž „Staré sakristie“ (20). Nad tímto vchodem strmí do výše při severovýchodním nároží severní části „Křížové lodi“ překrásné

Vřetenové schodiště.

jež z osmihraného půdorysu vyrůstá do výše první galerie plnými boky, a odtud jako vzdušné schodiště otevřené až do výše podstřešního zábradlí „Křížové lodi“. Bohatá výzdoba skládá se z volně stojících prutů, kružeb a stříškových štítů. Vstup ke schodišti je založen uvnitř v předsíni „Kapele Svatého Zikmunda“ (29). Pak ještě prohlédneme vchod do „Nové sakristie“ a do předsíně schodiště k příští „Chrámové pokladní komoře“ (24),

a octneme se zase před hlavním portálem (34) jímž nyní vejdemo do

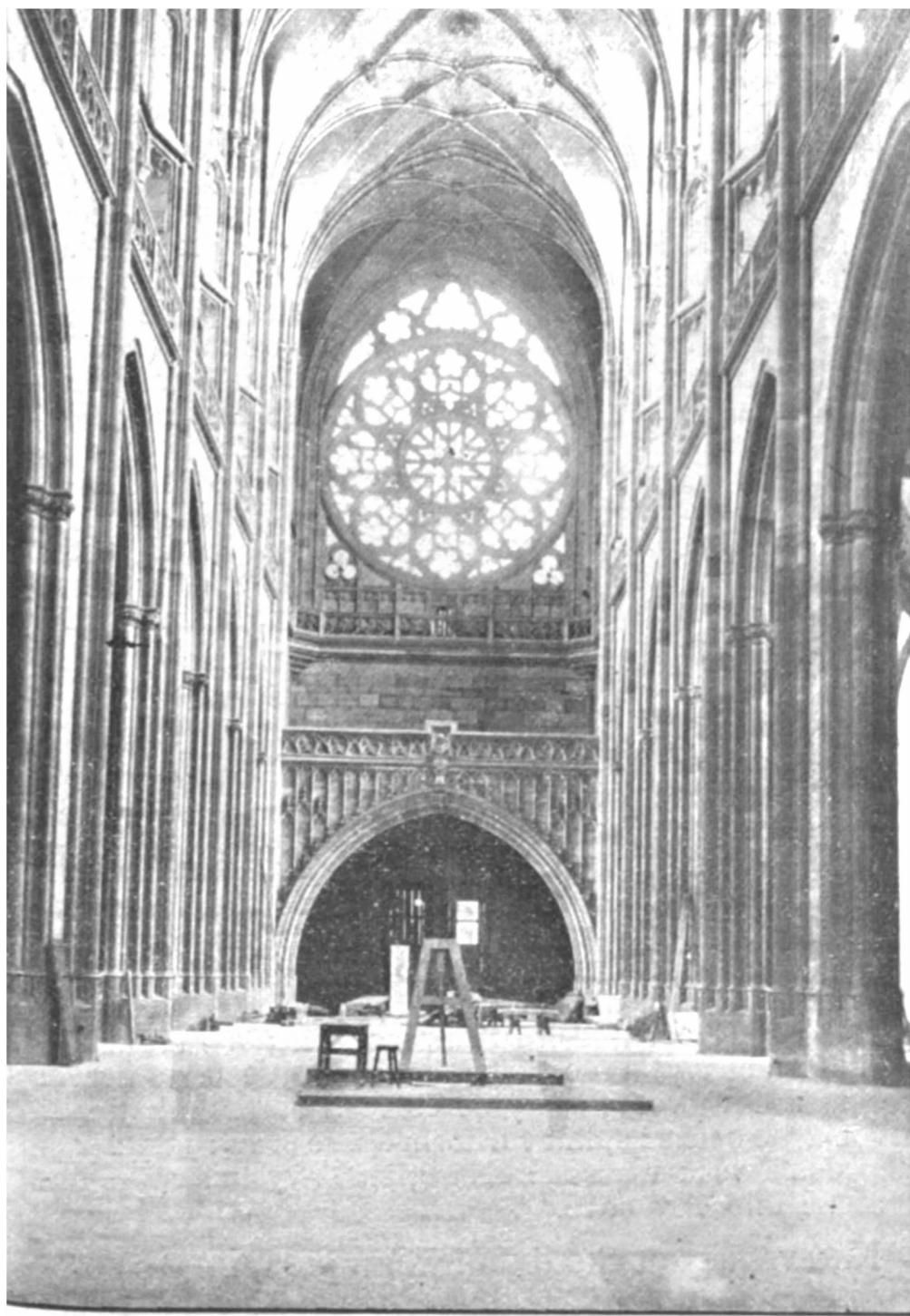
Vnitřní katedrály.

Ohromující je dojem, kterým posvátná prostora zapůsobí na diváka při vstupu z venku. Zprvu se obrátíme, abychom z vnitřku plně se nasýtili pohledu na pestrost obrovské barevné růžice okna průčelního, které jsme již zvenčí poznali, jakož i plastické krásy reliefů bronzových vrat, ale oko sváděno je neustále do výše, překvapující sterými podrobnostmi. Kolkolem chrámu obdivujeme řadu velikých hrotitých oblouků a arkád, jež spočívají na mohutných pilířích. Nad nimi jde kolem překrásná chodba na způsob galerie či pavlače, tak zvané

Triforium.

opatřené zevně zasklenými okénky a dovnitř sloupky i kameným zábradlím. Chodba je přerušena v pravidelných mezerách pokračováním dolejších piliřů. Dříve bývaly v těchto piliřích malé průchody, nyní zazděné, nad nimiž jsou v kameni tesaná poprsí mužů i žen, kteří se ve století XIV. i XIX. o stavbu dómu zasloužili.

Poprsí kamenná v staré části triforia počínaje v severní části lodi u nárožního pilíře nad „Starou sakristií“ (20), představují po řadě kanovníka Václava z Radče, pátého ředitele stavby († 1416), prvního stavitele dómu Matyáše z Arrasu († 1352), druhého stavitele Petra Parléře († 1396), kanovníka Ondřeje Kotlíka, čtvrtého ředitele († 1380), kanovníka Beneše Krabici z Weitmile, třetího ředitele († 1375). U prvního pilíře severní části

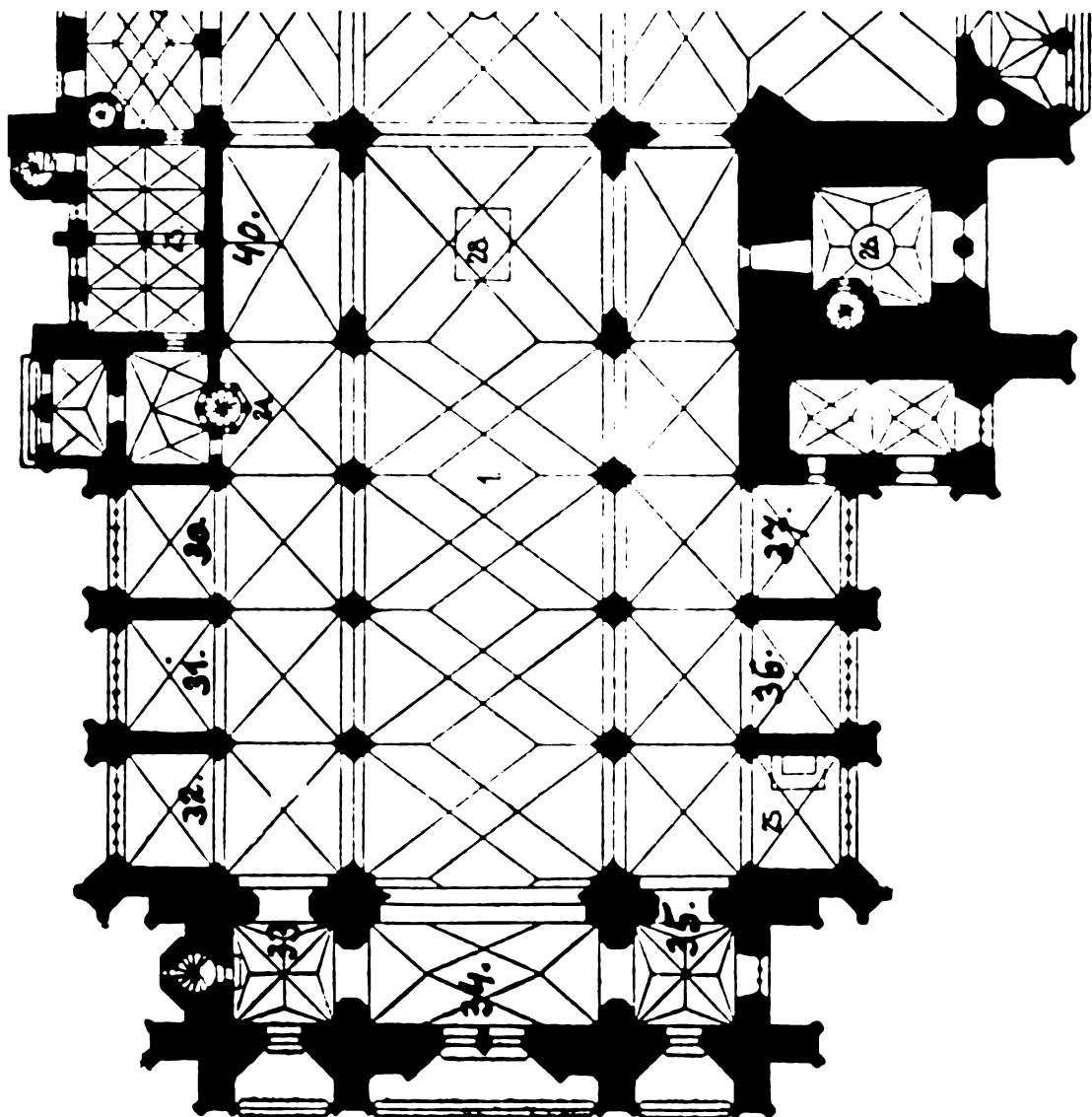

**Pohled do západní části hlavní lodi.
Růžice okna a nové triforium.**

polygonálu jsou poprsí lucemburských princů a bratrů Karla IV., vévody Václava Lucemburského († 1384) a moravského markraběte Jana Jindřicha († 1375). Pak následuje první Karlova manželka Blanka z Valois († 1348), druhá jeho choť Anna Falcká († 1353), třetí choť Anna Svidnická († 1362) a čtvrtá Alžběta Pomorská († 1381). Přimo nad hlavním oltářem u pilíře „Kaple Svatých ostatků“ jsou poprsí Karla IV. († 1378) a Jana Lucemburského († 1346), po nich jdou Eliška Přemyslovna († 1330), král Václav IV. (1419) a jeho choť Johanna Bavorská († 1386). S ní sousedí u pilíře jižního konce polygonálu první arcibiskup Arnošt z Pardubic († 1364) a na jižní straně lodi připojují se ještě druhý arcibiskup Jan Očko z Vlašimi († 1380), třetí arcibiskup Jan z Jenštejna († 1400), kanovník a druhý ředitel stavby Mikuláš Holubec († 1355) a naposledy arcidiakon a první ředitel Leonard Bušek († 1350). Poprsí byla v přirozené velikosti vytesána přimo v pískovcových kvádrech pilířů podle návrhů Petra Parlěře v letech 1378 až 1392, jsou výborně modelována se zřejmou snahou po individualisaci tváře. Nad každým poprsím je soudobý nápis.

V nové části triforia na severní straně jsou vytesaná poprsí od západního vchodu počínaje: dovršitel stavby architekt Kamil Hilbert, první restaurátor dómu Josef Kranner, vynikající členové „Jednoty Svatovítské“ advokát Javůrek, kníže František Thun, arcibiskupové František Kordač i František de Paula Schönborn a horlivý propagátor dostavby hrabě František Thun z Hohenštejnu. Na jižní straně triforia zahajuje řadu druhý stavitel nové části domu Josef Mocker a po něm následují hrabě Vojtěch Schönborn, hrabě Lev Thun, světící biskup Antonín Podlaha, kardinál Bedřich Schwarzenberg a řadu končí iniciátor obnovy a dostavby kanovník Václav Michael Pešina z Čechorodu, který se činnosti stavební huti sice nedožil, ale o němž epitaf v triforiu dobře praví: „Myšlenka jeho došla však v národě ohlasu, jehož výsledkem je dokončené dílo chrámové.“

Nad vzdušnou chodbou triforia jde řada obovských oken kolkolem chrámu a mezi nimi tyčí se pouze štíhlé pilíře do výše, které nesou celou mohutnou klenbu dómu, ozdobenou šikmo se protínajícími žebry. Tady lze nejlépe oceniti důmysl architekta, umějíciho rozložiti velikou tíhu

Půdorys nové západní části dómu. Novostavba obsahuje hlavní portál (34), dvě novogotické věže průčelní (33 a 35), šest nových kaplí v bočních lodích, „Hilbertovo schodiště“ (24) a „Novou sakristii“ (23). Ze staré stavby je tu označen půdorys zbořené „Kapele Svatého Vojtěcha“ (28) a boční věž (26).

klenby tak, aby bylo možno ponechati podporou jen několik těchto štíhlých piliřů, které jsou pouze zvenčí dovedně zachyceny piliři opěrnými. Nasytivše se pohledu na obrovitou prostoru velechrámu, dáme se nyní cestou od hlavního vchodu (34) podél severní strany hlavní lodi. Tu vejdemo od vrat vlevo nejprve do prostory (33)

Předsíně pod severní věží,

kde v klenbě uzřime velký otvor určený k dopravě kamenů stavebních do výše a nad vchodem ke schodišti do věže pěkný dekorativní relief sochaře Josefa Drahoňovského. A pak již jdeme kolem

První severní kaple,

dosud nezasvěcené (32), kde vpravo zřime základ pro budoucí oltář a na stěně pod oknem zasazených několik náhrobních kamenů, z nichž upoutává pozornost onen kanovníka Filipa Oldřichova ze Želetavy (†1403). V sousední

Druhé severní kapli

uzřime stejný základ pro oltář (31) a rovněž řadu do stěny zasazených náhrobních kamenů, mezi nimiž má jeden děkan kapituly u „Všech Svatých“ a administrátor pražského arcibiskupství Blažej Kremeri z Plané. Do této kaple darovala pražská banka „Slavie“ malované okno, které se bude sestavovati dle návrhů malíře Alfonse Muchy.

Třetí severní kaple

bude záhy ozdobena kamenou architekturou oltáře dle návrhu Kamila Hilberta a obrazem rudolfin-

ského malíře Bartoloměje Sprangera „Nanebevzetí Panny Marie“ z roku 1593, který před obnovou visel v „Kapli Svatováclavské“ na omítce zezděného západního vchodu, a 1889 byl odtud sňat. Od roku 1909 zřízena je tu „Nová hrobka arcibiskupská“ (30). Hned vedle této kaple upoutá naši pozornost kamené

Hilbertovo schodiště

k příští „Chránové pokladni komoře“ (24), velmi ozdobně vystavěné roku 1909 dle návrhů stavitele dómu Kamila Hilberta. Z této budoucí komory hledí dovnitř lodi již nyní dvě zamřížovaná okna. Z ulice „Vikářské“ sem vedou dvoje krásně pracovaná železná vrata. Na dlouhé stěně, oddělující za schodištěm loď od „Nové sakristie“ (23), je uprostřed umístěna od 1927 originální dřevořezba

Bilkova oltáře,

dar „Ministerstva školství“ v ceně jednoho sta tisíc korun. Na dřevěné mense vidíme dvě ze dřeva vyřezané knihy a svícen v podobě ruky. Nad tím visí na stěně známý relief mistra Františka Bílka z roku 1899, představující „Ukřižovaného Krista“ rozprostřeného na obrovské desce, zaplněné obrazovým i slovesným výkladem umělcovým (40). Hned za dřevořezbou ocitáme se v

Křížové lodi dómu.

honosící se v severní části krásnou „Wohlmütovou kruchtou“ a na jihu starým portálem „Branou zlatou“. My vejдемe hned vlevo do budoucí

Kaple kúrové

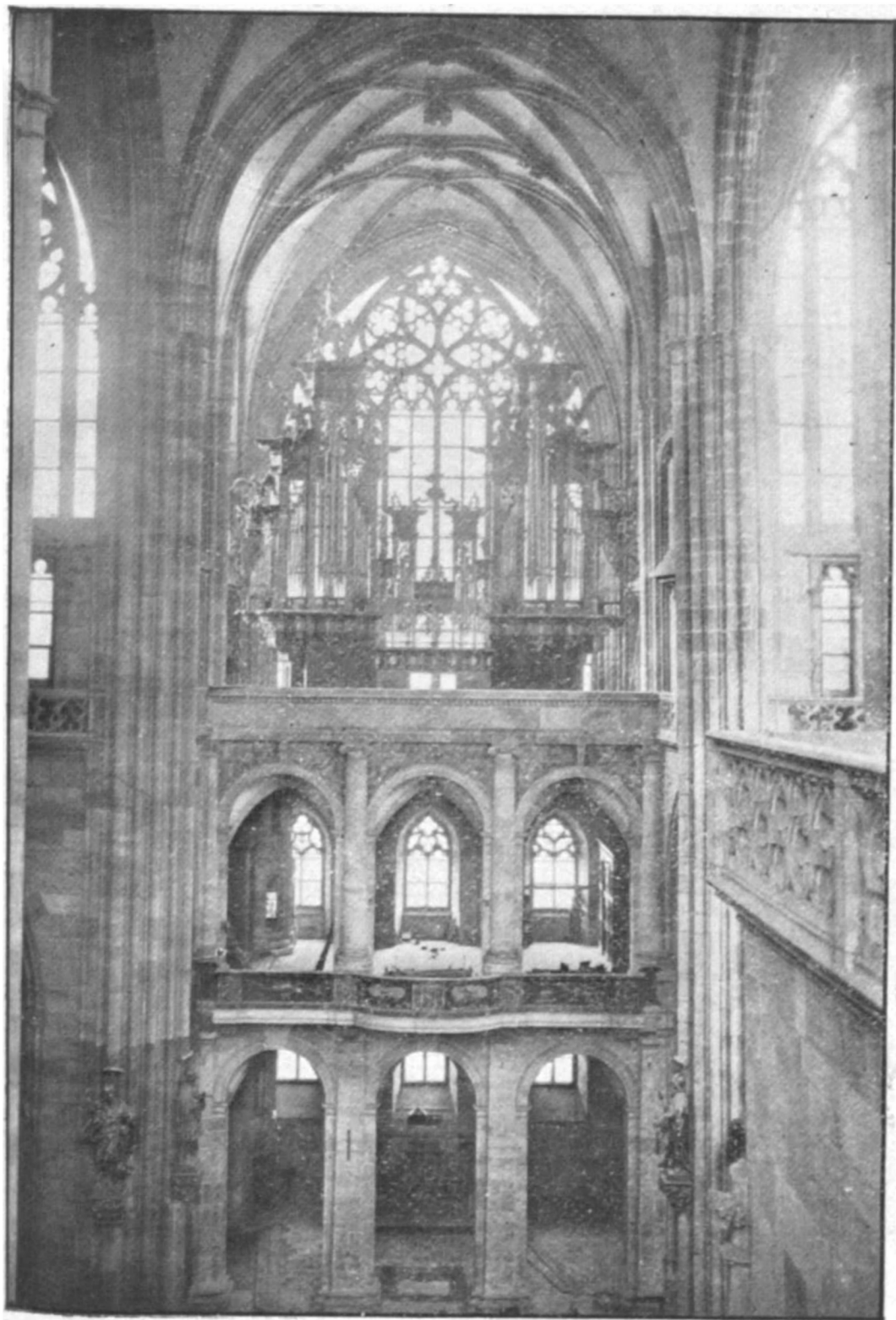
pod kruchtou (22), do jejíž arkády vloží se kamená výplň sochaře Josefa Drahoňovského a prastarý „Epitaf Špauerův“. Ostatní výzdobu utvoří sošný „Kristus“ od Jaroslava Horejce a „Trůn arcibiskupský“, z dubového dřeva vyřezávaný v druhé polovici XVII. věku, až dosud uložený v „Městském Museu“ pražském. Vchody do kaple budou uzavřeny starobylými z dubového dřeva v roce 1639

vyřezávanými dveřmi

o dvou křídlech. Ozdobeny jsou polovypuklinami postav světcův. Levá část má v horním pasu čtyři Evangelisty a v prostředním svaté patrony Víta, Václava, Vojtěcha a Zikmunda. Pravá část dveří ozdobena nahoře postavami církevních učitelů, uprostřed patrony Prokopem, Ludmilou, Janem Nepomuckým a Ivanem. Pod každým z osmi patronů je reliefek z jejich života, nebo zobrazení mučednické smrti. Jan Nepomucký, který se tu mezi patrony objevuje již celých 90 let před kanonisací, má pod sebou relief svého shození s Karlova mostu. Spodní pasy obou dveří jsou vyplněny ornamentálními maskami. Nad kapli vypíná se do závratné výše zmíněná již

Wohlmutova kruchta.

Skvělá, barokově již citěná renesanční její arkáda, vestavěná do severní části křížové lodi (22), se zajímavými gotisujícími klenbami, zbudována byla v letech 1557 až 1561 stavitelem Bonifácem

Wohlmutterova kruchta v křižové lodi.
Dole pohled do „Kaple kûrové“.

Wohlmutem původně při staré dělicí zdi, tak že spolu s ní uzavírala starou část chrámu s presbytářem. Když bylo rozhodnuto, že tato zeď bude probourána, aby místo původně projektovaných dvou oblastí chrámových vznikla jediná imponantní prostora katedrály staronové, byla kruchta v letech 1924 a 1925 pečlivě rozebrána a přesunuta o devadesát stupňů do severní fronty lodi křížové.

Z této kruchty díval se kdysi maličký Jan Neruda v noci do chrámu, kde se dal zavřít, aby mohl sledovat tajemnou „Mši svatováclavskou“, o níž se v Praze vypravovala prastará pověst buditelská. Ve snu pak viděl slavný průvod poprsí z triforia, postav z kamenných náhrobků, stříbrných andělů svatojanských, a pak samého Svatého Václava, nesoucího stříbrnou rouškou zastřený kalich . . . „Vysoká, mladistvě mohutná postava, na hlavě prostou kovovou přilbu, drátěná košile je zakryta ornátem z leskle bílého hedvábu. Kaštanové vlasy vlní se v bohatých kadeřích, tvář jeví vznešenou přívětivost a klid . . .“ Tento motiv zpracován byl i jako „legenda svatovítská“ četnými básníky, kteří v něm vyjadřovali své touhy po osvobození národa.

Obejdeme východní nárožní piliř kruchty a octneme se na půdě starého kostela z dob Karlových. V těchto místech do nedávna stála zmíněná již stará dělicí zeď, v letech 1923 a 1924 zbořená. Obrátíme se opět vlevo do

Kaple Svatého Zikmunda.

v jejíž severní zdi prolomen byl 1869 do „Vikářské uličky“ postranní východ (29). Kaple sama (21) zasvěcena byla burgundskému králi a mučedníku († 524), když Karel IV. přinesl 1365 z kláštera Svatého Mořice ve Švýcarsku jeho svaté ostatky, které byly nalezeny 1918 v krásné skřínce

Socha Svatého Michala u vchodu do „Staré sakristie“.

v slohu doby karolinské ve staré gotické mense oltární. Nazývá se i Černínskou kaplí pro četné hroby členů hraběcího rodu Černínů z Chudenic. Umělecká výzdoba pochází z různých období, celek byl renovován v letech 1918 až 1920.

Období renesance patří tu náhrobky nejvyššího číšníka Hanuše Řehoře z Herberštejnu († 1548) a rytmistra Jakuba Proskovského z Proskovic († 1545), padlého v bitvě s Turky. Oba jsou pracovány v reliefu jak v odění rytířském klečí před křížem.

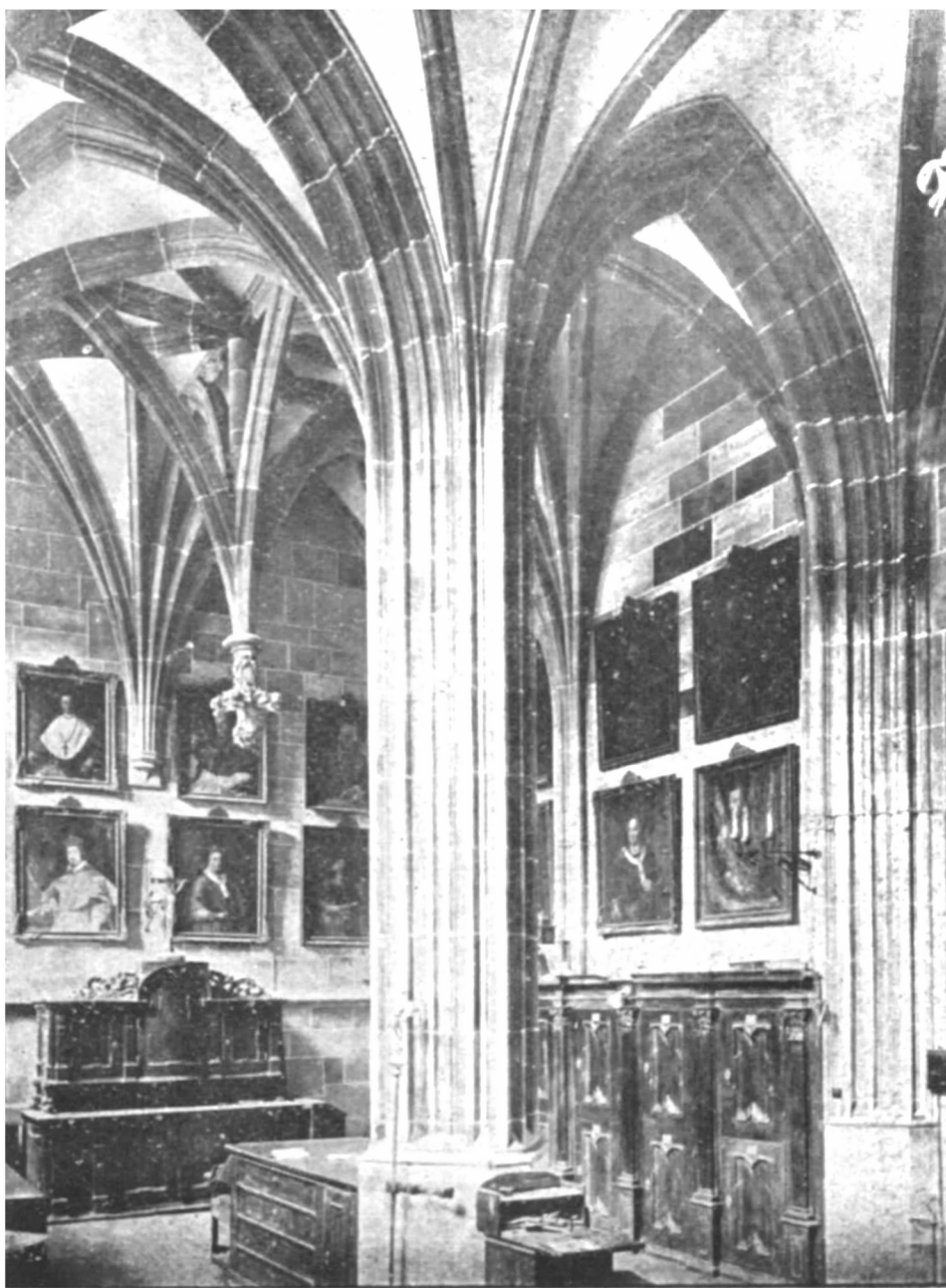
Době baroka náleží dřevěný Oltář Svatého Zikmunda z počátku XVIII. věku. Rovněž řada náhrobků, patřících hraběcí rodině Černínů z let 1651 a 1632, posledního panujícím knížeti sedmihradskému Zikmundu Bathorymu († 1613). Na východní stěně jsou malby freskové čtrnácti malých výjevů ze života Svatého Zikmunda a na stěně západní freska „Nanebevzetí Panny Marie“, vesměs z doby po roce 1600. Renovovány byly v letech 1918 až 1920. Nad vchodem do severní boční lodi bývala velká freska „Ukřižovaného Krista“ s patrony a císařskou rodinou, malovaná 1631 Matějem Mayerem. Byla však odtud snata a přenesena do „Kaple Božího Hrobu.“

Umění empírovému náleží tu náhrobek velícího generála hraběte Josefa Žiškovice († 1783). Na hrobky hraběcích rodů Černínů, Vřesovců a Vratislavů, jež se tu nacházejí pod dlažbou, položeny byly nyníjší desky s vytesanými nápisy teprve v roce 1879.

Z doby moderní jsou malovaná okna kaple, z nichž jedno, s obrazy světců Lukáše, Josefa, Zikmunda, Viléma, Barnabáše a Marka, provedeno 1870 dle návrhu Antonína Lhoty nákladem Viléma Mattouše z Litoměřic na památku Josefa Blasa, kdežto druhé, s obrazy světců Václava, Volfganga a Johanny, vzniklo 1875 po návrhu Františka Sequense darem Václava Zikmunda Moravce a jeho choti. Obě provedl sklenářský závod Neuhäuserův v Išpruku. Následujícím vchodem vejde me do

Staré sakristie.

kte rá bývala zároveň zasvěcenou „Kaplí Svatého Michala“ (20), jehož polychromovaná dřevěná socha

Vnitřek Staré sakristie.
Na stěnách podobizny arcibiskupů Pražských.

stojí u vchodu na bohaté konsole přístěnného pilíře. Místnost má krásnou visutou klenbu díla Beneše z Loun z roku 1493.

Sakristie ozdobená je obrazy podobizen arcibiskupů Pražských, počínajíc Janem Loheliem († 1622) až do kardinála Lva Skrbenského z Hřiště. Portrety visí nad skříňemi pro liturgická roucha na stěnách východní a jižní. Na západní stěně visí obrazy „Svaté Ludmily“ a „Svatého Václava“, malované Janem Jiřím Heintschem dle originálů Karla Škréty. Přeneseny sem byly od bývalého náhrobního „Oltáře Svatého Víta“, který byl umístěn za hlavním oltářem. V severozápadním koutě sakristie umístěno je schodiště do

Chrámového pokladu.

uloženého až dosud v síni nad sakristií (20), odkudž se v dohledné době přestěhuje do zminěné již „Chrámové pokladní komory“ (24). Známý tento drahocenný poklad skládá se ze vzácných předmětů náboženského umění, který se v bouřích husitských zachránil ukrytím na Ojvině u Žitavy. Jsou to umělecké výtvořiny zlatnické a stříbrnické, roucha liturgická, drahocenné rukopisy a jiné vzácnosti.

Umění malířské vykazuje tu obrazy: „Veraikon“, „Madona žehnající“, z Říma 1369 přinešená Karlem IV., tabulový obraz „Madony s Ježíškem“, z první polovice XV. věku, miniatury v románském „Evangeliáři“ a v míšálu Jana ze Středy z druhé polovice XIV. věku.

Zlatnictví je zastoupeno „Křížem ostatkovým“ se vzácnými kamejemi, „Pacifikálem“ s ostatkem Svatého Kříže, křišťálovým „Křížem processionálním“, ostatkovým „Pektorálem“, zlatým „Křížem s ostatkem roucha Páně“, relikviáři, z nichž vynikají onen „Svatého Mikuláše“, „Svatého Jiří“, „Svatého Václava“, „Svaté Barbory“, „Svaté Kateřiny“, řadou relikviářů gotických, renesančních, barokových, skříňkou na šperky, „zlatou růží“ císařovny Marie

Anny, kalichy gotickými i barokovými, konvicemi a čišemi renesančními, monstrancemi barokovými i empirovými.

Stříbrnictví je reprezentováno zejména krásnými her-
mami světců Ludmily, Vojtěcha, Václava a Anny, půvo-
dem ze XIV., XV., i XVI. věku, vedle řady stříbrných
poprsí pozdější doby.

Umělecké zpracování křišťálu jeví se krásným „Džbá-
nem s ubrusem Páně“ a „Schránkou se závojem Panny
Marie“, slonové kosti „Obřadním hřebenem Svatého
Vojtěcha“, „Loveckým rohem“ a „soškou Madony“ z roku
1649, řezba v perleti „Náprsním relikviářem“ a v onyxu
„Čiši Karla IV.“

Umění výšivkové podává tu skvosty paramentiky,
vzorek rudězlaté látky „roucha Svatého Václava“, „ruka-
vici Svatého Vojtěcha“, fialově zlatou látku „roucha
Svatého Vojtěcha“, jeho perlemi vyzdobenou „mitru“,
baroková i renesanční mešní roucha vyšitá perlemi, „mitru
cisařovny Eleonory“, barokové „mitry“ a vyšívány „po-
hřebni štít“.

Kovové práce bronzové honosí se „Tumbovým ro-
mánským relikviářem“, domečkem se štíhlou sedlovou
stříškou, obloženým měděnými plotnami, bohatě emailo-
vanými, pocházejícím z XII. věku. Znamenitým dílem je
„Votivní svícen Svatého Václava“, darovaný pražskými
sladovníky a ultý 1532 Hanušem Vischerem v Norim-
berce. Prastarou památkou je také známý „Jerusalemský
svícen“, ranně románský odlitek bronzový. Oba svícny
jsou nyní umístěny v kaplích dómu.

Mezi rukopisy je drahocenným pokladem „Zlomek
evanglia Svatého Marka“, psaný asi v pátém století a
přinešený z Itálie Karlem IV. K pokladu patří i „Evan-
geliář latinský“ z IX. věku, „Evangeliář českého původu“
z XI. století, latinské „Kancionály Arnošta z Pardubic“,
drobnomalbami zdobený „Misál Jana ze Středy“, mnoho
drahocenných knih liturgických, převzácný „Autograf
Svatého Jana Nepomuckého“, mnoho prvotisků i tisků
pozdějších.

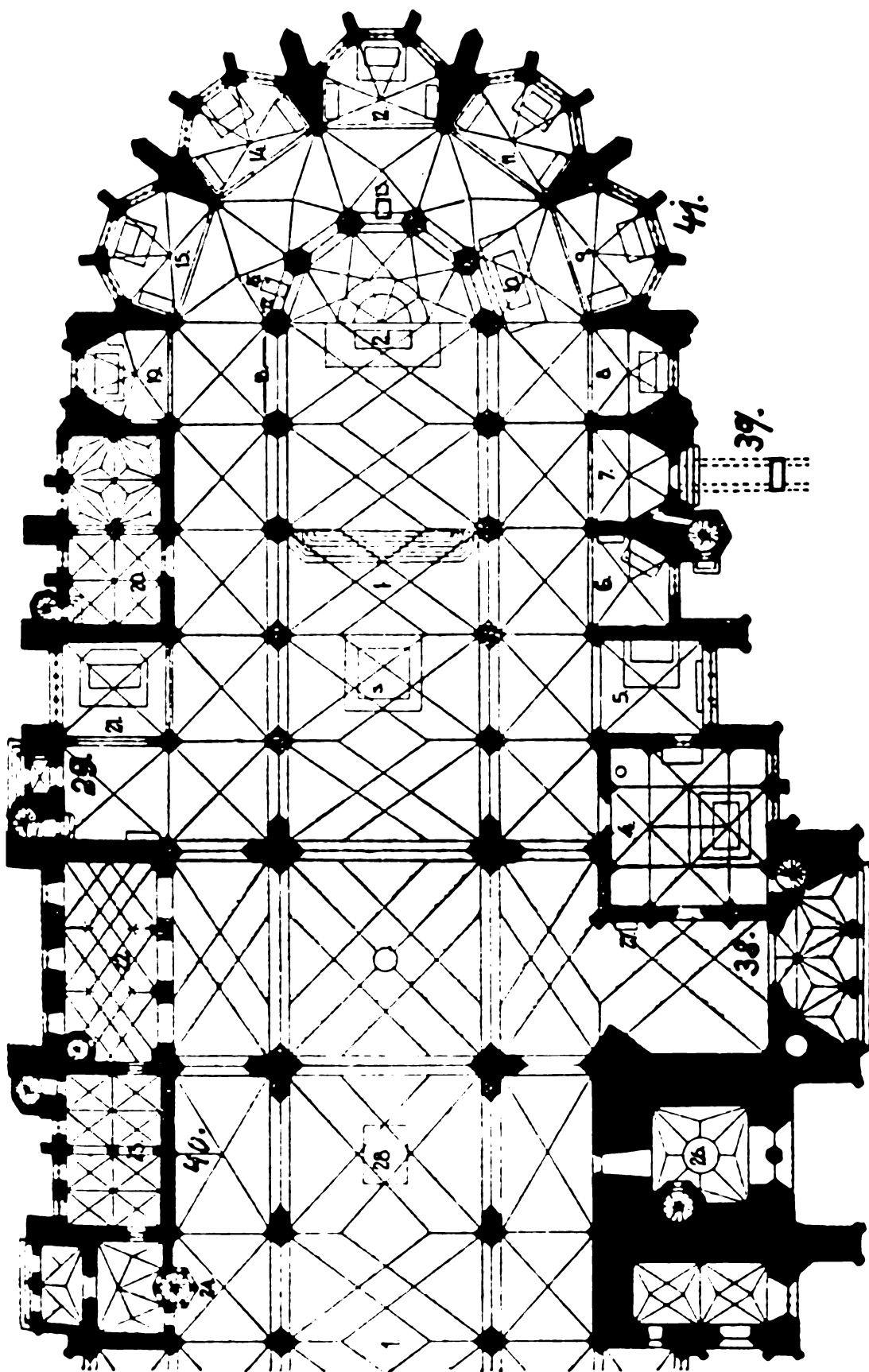
Největším pokladem sbírek je však skupina památek
po Svatém Václavu, jeho helmice, brnění, meč a re-
likviáře s ostatky. Meč byl již v době před Karlem IV.
chován v nádherné zlaté pochvě, posázené kamejemi a
perlami.

Vyjdeme ze sakristie a prohlédneme si venku na její stěně visící obrazy. Jeden představuje „Triumfální průvod Kristův“ a malovaný je dle podobné kompozice Tizianovy českým malířem z počátku XVII. věku, jenž mezi světce umístil též Svatého Václava. Jiný byl malován v první polovině XVIII. věku a předvádí „Svatého Mořice“. Třetí je znamenitou prací Petra Brandla, „Křest Páně“ z roku 1722, poslední pak vyobrazil „Navštívení Panny Marie“ a je dílem malíře Jana Jiřího Häringa, z první polovice XVII. věku. Před sakristií stojí též vykládaná lavice z druhé poloviny XVI. století. Za východním piliřem sakristie otvírá se nám pohled do bohatě vyzdobené

Kaple Svaté Anny.

zvané též „Kaple Nostická“ (19), dostavěné Petrem Parlěrem asi 1358. Od ochozu je oddělena krásnou kovanou mříží s mramorovými sloupky a hvězdovitými lucernami z dob arcibiskupa Martina Medka. V oltáři zasazena je drahocenná „Ostatková deska“ z pozlaceného stříbra, posázená drahokamy a pocházející z roku 1266. Bývala původně v kostele Svatého Martina v Treviru, odtud se dostala v době francouzské revoluce do Prahy, kde ji koupil hrabě Josef Nostic a 1846 ji daroval Svatovítskému dómu. Památky kaple náleží rovněž různým dobám.

Renesanci náleží tabulový obraz „Madona s Ježíškem v růžovém keři“, visící na východní zdi, pocházející z počátku XVI. věku a v druhé polovině XVII. století přemalovaný. Rovněž z bývalého náhrobku papežského

Půdorys hlavní i křížové lodi dómu, presbytáře a bočné lodi,

nuncia při dvoře Rudolfa II. Octavia de Sancta Cruce z roku 1581 zazděný je v severozápadní zdi kaple mramorový epitaf.

Ranému baroku patří již dva náhrobní kameny hraběcí rodiny Žďárských ze Žďáru (1649) a Nosticů (1650). Umístěny jsou při západní zdi v původním gotickém výklenku.

Doba moderní vytvořila ostatní díla umělecká, z nichž vyniká „Oltář Svaté Anny“, tesaný z pískovce dle návrhu Josefa Mockera. Sochy oltářní, představující světce Annu, Lukáše a Metoděje, jakožto patrony umělců, provedl Ludvík Šimek. Na stěnách jsou malby freskové, monumentální kompozice Jana Swertse, představující výjevy ze „Života Svaté Anny a Panny Marie“, které voskovými barvami na omítce z malty mramorové provedli František Čermák, Emil Lauffer, Bohumil Roubalík a František Ženíšek.

V hořejším pase zobrazeny jsou motivy „Zvěstování Panny Marie“, „Klanění svatých „Tři králů“, „Svaté ženy pod křížem“, „Anděl ohlašuje zmrtvýchvstání Krista“. V pase prostředním zachyceny náměty „Narození Panny Marie“, „Mládi Panny Marie“, „Panna Maria v službě chrámové“, „Smrt Svaté Anny“. Dole je vymalován „Sňatek světců Joachyma s Annou“, „Dobročinnost obou světcův“, „Pout do Jerusalema“, „Obětování v chrámě“, „Odchod Joachymův na poušť“, „Sen Joachymův v poušti“, „Sen Svaté Anny“ a „Setkání obou manželův“.

Podle návrhu Jana Swertse provedeno bylo i malované okno kaple, představující „Rodokmen královského rodu Davidova“, v sklenářské dílně Neuhäuserově v Inšpruku. Arciotec Jesse odpočívá dole a z jeho srdce vyrůstá rodokmen. Vzhůru se pnoucí větve obepínají poprsí patriarchův i králův a končí se květem, z něhož vystupuje Panna Maria. V kružbě je kříž Spasitelův se znaky čtyř Evangelistů.

Kaple byla v letech 1878 až 1880 vyzdobena péčí „Jednoty vlasteneckých přátel umění“ nákladem 72 tisíc korun a dne 24. května 1880 vysvěcena biskupem Karlem Františkem Průchou. Při vycházení z kaple utkví zrak na protější stěně mezi pilíři presbytáře, kde visí dvoudílný veliký

Relief dřevořezbový.

znamenitou polovypuklou plastikou zobrazující útěk zimního krále Bedřicha Falckého v roce 1620 z Prahy. Zhotovil ji pražský řezbář Jiří Bendl k rozkazu císaře Ferdinanda II. a vypracoval v ní cenný pohled s ptačí perspektivou na Prahu v roce 1620. (12)

Oko postihuje na Vyšehradě starožitnou bránu se sedmi věžičkami, na Týnském chrámu je dosud husitský kalich, Karlův most je dosud bez výzdoby sošné a tyčí se na něm pouze kříž, staroměstské kostely Svatého Mikuláše, Svatého Jiljí a Svatého Jindřicha prozrazují své starobylé tvary, řezba zachovává i podobu kostelů dnes již zbořených. Na druhé menší části řezby za sochou Schwarzenberkovou lze viděti krajinu pod Žižkovem s částí Nového Města Pražského u Poříčské brány.

Kaple arcibiskupská.

jinak též zvaná „Kapli Pernštejnskou“ nebo „Kapli Kinských“ (15), kteří tu mívali hrobku, je první kapli severní části polygonálu presbyterního. Podzemní hrobka arcibiskupů zřízena byla ze staré krypty Kinských od arcibiskupa Příchovského.

V kryptě odpočívají těla dosud zde pochovaných arcibiskupů hraběte Antonína Petra Příchovského z Příchovic († 1793), rytíře Václava Leopolda Chlumčanského z Přestavlk († 1830), hraběte Aloise Josefa Kolovrata Krakovského († 1833), hraběte Ondřeje Aloise Ankvicze Skarbeka z Poslavic († 1838), barona Aloise Josefa Schrenka z Notzinku († 1849), kardinála Bedřicha Schwarzenberka († 1885) a kardinála Františka de Paula Schönborna († 1899).

Renesanci náleží tu při levé postranní zdi veliký náhrobek Vratislava z Pernštejna († 1582), vytesaný z červeného mramoru, s ležící postavou velmože v rytířském brnění. Je to asi dílo dvorního stavitele Oldřicha Austalise de Sala.

Ostatní výzdoba umělecká náleží většinou době moderní. Je to především Oltář Svatého Vojtěcha, který nákladem kardinála Schönborna podle nákresů Josefa Mockera vyřezal 1898 řezbář Václav Mráz. Oltářní sochy světců Vojtěcha, Cyrila a Methoděje, jakož i reliefy jsou dílem Jana Kastnera. Tabulové obrazy na zadních stranách křídel vytvořil Zikmund Rudl.

Freskové malby výjevů ze „Života Svatého Vojtěcha“, provedeny dle kartonů Františka Sequense a zachycují vlevo zdola počínaje motivy „Posvěcení na biskupa ve Veroně“, „Modlitba za déšť na Zelené Hoře“, „Uvitání biskupa v Praze“. Vpravo zdola „Papež posílá Vojtěcha k pohanským Prusům“, „Vojtěch káže Prusům evangelium“, „Břetislav přenáší ostatky Vojtěchovy do Prahy“. Malby provedeny byly v letech 1888 až 1890 ze sbírek duchovenstva Pražské arcidiecése.

Barevná okna byla provedena 1879 dle nákresů Josefa Mockera a Františka Sequense. Na prostředním vidíme nahoře Svatého Jana Nepomuckého mezi dvěma anděly a dole světce Bedřicha i Leopolda, dar hraběte Bedřicha Thuna Děčínského. Postranní okno vpravo představuje Jana Apoštola a pod ním Svatou Rodinu. Postranní vlevo pak Tomáše Apoštola a pod ním Antonína Paduánského se zjevivším se Ježíškem. Obě tato okna daroval 1879 prelát Antonín Jandaurek.

Před kaplí v ochozu pochován byl 1680 světící biskup Tomáš Pešina z Čechorodu, jeden z nejslavnějších vlastenců a spisovatelů českých XVII. věku. Vycházejíce z kaple vidíme hned před sebou znamenitou

Soclu kardinála Schwarzenberka.

vytvořenou geniálním sochařem Josefem Václavem Myslbekem v roce 1895 na objednávku kardinála Schönborna, odlitou v bronzu a postavenou před kaplí roku 1904.

Je to jeden z mála vrcholů českého sochařství světové úrovně, oživený bronzu přísného a vznešeného podání.

**Pomník kardinála Bedřicha Schwarzenberka
od Josefa Myslbeka.**

Klečící kardinál vyrůstá ze základny podstavce v draho-
cenném úboru liturgickém, který Myslbek řešil sochařsky
způsobem monumentálním a jedinečným.

Kaple Svatého Jana Křtitele.

zvaná též „Kapli Svatého Antonína Poustevníka“, jehož oltář tu někdy stával, nebo „Kapli Arnoštovou“ (14), ježto ji dal svým nákladem vystavěti 1352 arcibiskup Arnošt z Pardubic. Pro poměrně mělké základy musila býti „Jednotou“ důkladně restaurována. V této kapli počínají hroby českých vládařů, jichž těla sem přenesl 1373 kanovník a historik Beneš Krabice z Weitmile ze staré „Spytihněvovy basiliky,“ a jimž Karel IV. dal vytesati náhrobky, jež tu dosud stojí. Vpravo u zdi vidíme „Náhrobek Břetislava II.“ († 1100) a vlevo „Náhrobek Bořivoje II.“ († 1124).

Románské době náleží tu svým spodkem bronzový Jerusalemský svícen, stojící vlevo u oltáře. Tuto dolejší část přineslo dle Dalimila české vojsko 1162 jako válečnou kořist z Milána. Je to krásná litina bronzová asi z XII. věku. Náleží do chrámového „Pokladu Svato-vitského“.

Renesanci patří dva náhrobní kameny, zasazené po stranách oltáře do zdi, s polovypuklinami portretů arcibiskupů. Vpravo je náhrobní deska z červeného mramoru arcibiskupa Antonína Brusa z Mohelnice († 1580), a vlevo zcela s ní shodná deska arcibiskupa Martina Medka († 1590).

Barok hlásí se již v pozdně renesančním dřívku a svršku zmíněného „Jerusalemského svícnu“, který dal zhotoviti roku 1641 arcikníže Leopold Vilém, biskup Vratislavský a Olomoucký, a na jehož ramenech střídají se jímky pro svíčky s drobnými poprsími českých patronů. Malířský barok zastoupen o b r a z e m „Svatého Filipa Nerejského“, roku 1772 dohotoveného Janem Quirinem Jahnem.

Moderní době náleží Oltář Svátého Jana Křtitele, dílo Krannera a Mockera, vytesaný z opuky 1876 nákladem císaře Ferdinanda Dobrotivého. Terakotové sošky světců Jana Křtitele, Cyrila a Metoděje zhotoveny dle návrhů Václava Levého a Josefa Václava Myslbeka. Levý provedl první dvě.

Malby na skle s množstvím drobných postaviček navrhl pro okno prostřední Josef Matyáš Trenkwald a provedl Jan Quast. Daroval je 1864 karlínský měšťan Ferdinand Friedland a zobrazuje Pannu Marii na trůně se světcem Antonínem Poustevníkem a Janem Křtitelem, dole pak namalován arcibiskup Arnošt z Pardubic s odznaky a erbem. Levé okno daroval 1866 Prokop Ratzenbek a podle návrhu Antonína Lhoty provedl Jan Quast. Uprostřed zobrazen Svatý Petr, dole světcí František Serafinský a Alžběta. Lhota navrhl a Quast provedl i okno prave, darované 1866 neznámou dívkou, se světcem Pavlem Apoštolem uprostřed a Giselou i Rudolfem po stránkách.

Vycházejíce z kaple vidíme naproti na piliři vpravo náhrobní kámen Kryštofa Quarinonia (†1604), proslulého tělesného lékaře Rudolfa II. a mezi dvěma piliři vysokého kůru obraz „Svátého Jana Nepomuckého před Václavem IV.“ Právě uprostřed polygonální presbytáře leží

Kaple Panny Marie.

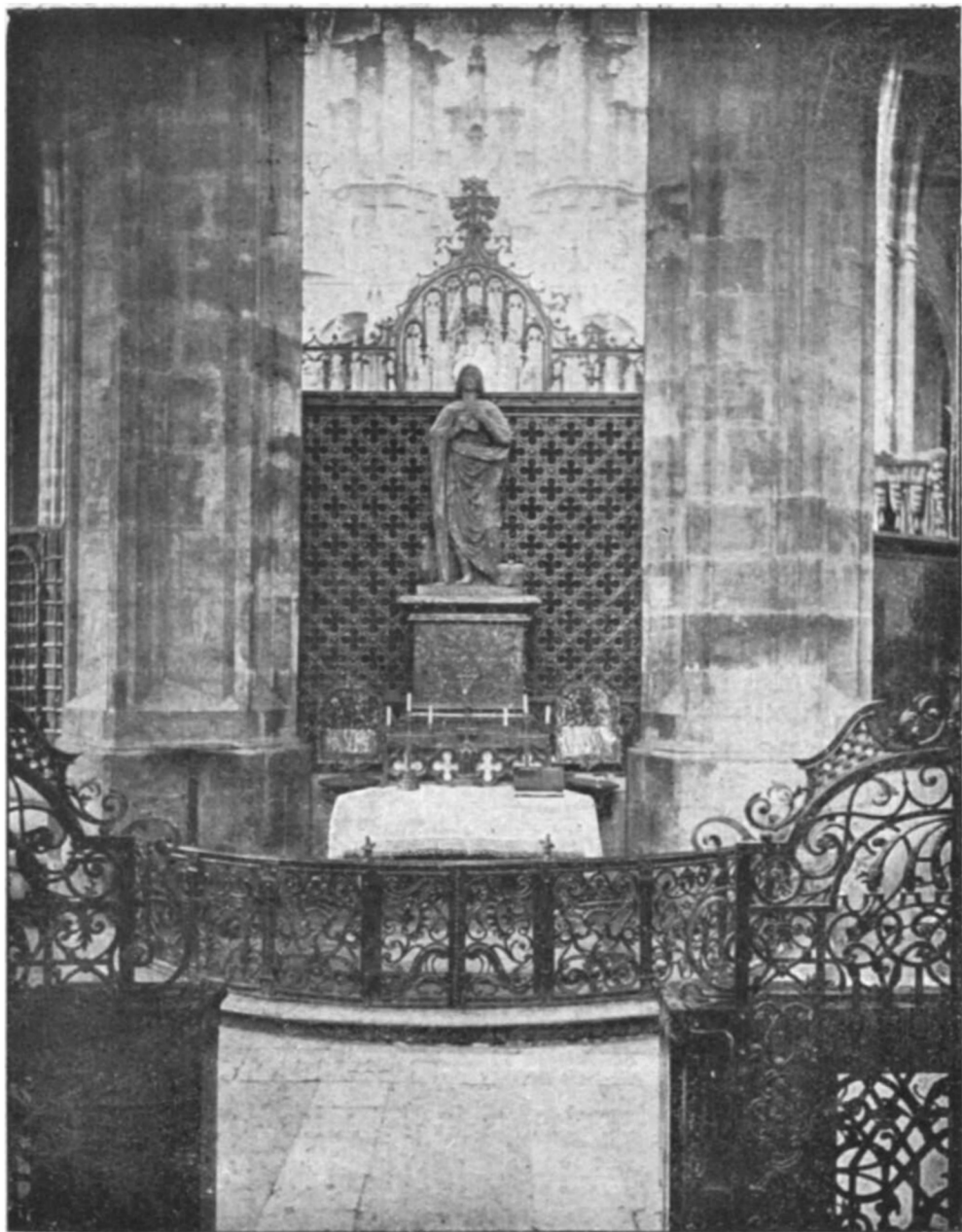
bohaté svou historií (12), zvané i „Kaplí císařskou“, ježto ji císař Karel IV. vystavěl a dne 9. července 1368 arcibiskupem Janem Očkem z Vlašimi vysvětil, „Kaplí Berkovskou“ slula proto, že v ní měl slavný rod Berků z Dubé od 1621 svou kryptu, „Kaplí Křížovou“ pro kříž na oltáři kdysi postavený, který teď visí u jižního vchodu do dómu, „Kaplí Svaté Ludmily“ pro oltář této světice, který tu od 1849 do 1901 stával a 1921 přenešen byl do nové „Kaple Ludmiliny“ u západního portálu.

Posléze slula kdysi i „Kapli Nejsvětější Trojice“ Pokračují zde náhrobky starých vévodů českých, vpravo u boční zdi „Náhrobek Břetislava I.“ († 1055), který přenesl ostatky Svatého Vojtěcha, a v němž uloženy i pozůstatky jeho choti Jitky Svinibrodské. Vlevo je „Náhrobek Spytihněva II.“ († 1601), původce druhé basiliky Svatovítské. Z obnosu 20 tisíc zlatých, které 1890 věnovala „Česká spořitelna“ v Praze, vyzdobena byla kaple v letech 1895 až 1903 k nynějšímu lesku.

Renesanci patří tu v severovýchodní zdi zazděný náhrobní kámen nejvyššího purkrabí pražského Zdeňka Lva z Rožmitálu († 1535) z červeného mramoru, bohatě vypuklinami erbovými ozdobený, vzácný svým českým nápisem. V jihovýchodní zdi zazděna je bronzová deska náhrobní nejvyššího kancléře Jana Pfluga z Rabštejna († 1537). Náleží sem i pozdně renesanční práce bronzové desky nejvyššího maršálka hraběte Lva Buriána Berky z Dubé († 1626) a dřevořezba sousoší Ukřižovaného Krista s Pannou Marií a Janem Evangelistou po stranách. Sousoší, upevněné na příčném břevnu, zasazeném do průčelních pilířů kaple, dal zhotoviti 1621 císař Ferdinand II. Zhotoven byl hradčanským řezbářem Danielem částečně ze starého „Krucifixu“, který kalvinští kněží 1619 shodili a rozbili.

Moderní doba obohatila kapli Oltářem Navštívení Panny Marie, provedeným dle návrhu Josefa Mockera řezbářem Václavem Mrázem 1903. Sochařskou výzdobu provedl Jan Kastner reliefy „Navštívení Panny Marie“ a nad ním „Svatba v Káni Galilejské“. Tabulové malby na křídlech oltáře provedl Antonín Krisan. Oltářní kříž a svícny dle návrhů Kamila Hilberta zhotovil stříbrník Alois Tengler.

Freskové malby provedl v letech 1895 a 1896 František Sequens, po něm 1897 až 1898 Antonín Krisan. Na stěně vlevo zobrazeny jsou motivy „Neposkrvněné Početí Panny Marie“, „Zvěstování Panny Marie“ a „Svatý Václav dostává rámě Svatého Víta“. Na stěně vpravo motivy „Korunování Panny Marie“, „Narození Páně“, a „Karel IV. daruje chrámu ostatky Svatého Víta z Pavie“.

Náhrobek Svatého Víta.

Malovaná okna zhotovena byla dle návrhů Josefa Mockera a Františka Sequense 1896 a zobrazují v prostředním z nich „Nejsvětější Trojici“, v pravém skupinu světců Jana Křtitele, Ludmilu, Metoděje a Václava, v levém Pannu Marii a světce Vojtěcha, Cyrila i Klementa. Votivní nápisy a letopočty těchto nových oken byly opakovány z oken starších, která byla odtud přestěhována do kostela v Mešně u Rokycan.

V ochozu před kaplí jsou pod dlažbou pohřbena těla čtrnácti pražských biskupů ve dvou řadách, které sem přenesl 1374 Beneš Krabice ze staré basiliky Spytihněvovy, a jejichž náhrobní desky jsou již dávno vyšlapány. Leží tu i Šebíř († 1067) a řada končí Řehořem Zajícem z Valdeka († 1301). Později pohřben tu byl ještě vynikající probošt Jiří Píšek z Horšova Týna († 1586). Naproti kapli mezi dvěma piliři kůru stojí

Náhrobek Svatého Víta.

v němž jsou uloženy ostatky Světcovy (13), totiž rámě, získané Svatým Václavem od císaře Jindřicha, a kosti přivezené z Pavie Karlem IV. K tumbě přidělán oltář se soškami, na mramorovém podstavci pak stojí socha mladistvého světce Víta z pískovce zhotovená 1840 Josefem Maxem. Vzadu mezi piliři chrání sochu pozlacená mříž, kopie to mříže z „Kaple Svatého Kříže“ na Karlštejně. Od náhrobku přecházíme již do jižní strany polygonálu presbytáře a vracejíce se tedy zvolna směrem k hlavní lodi vcházíme nejprve do

Kaple Svatých Ostatků.

zvané též „Kapli Saskou“ (11), protože byla založena před rokem 1356 saským vévodou Ru-

dolfem I., zetěm Karla IV. Saský erb, v levé boční zdi do kamene vytesaný, dosud se tu spatřuje. Později slula i „Kaple Šternberskou“, podle krypty tohoto rodu dosud se zde nalézající. Význam kaple tkví i ve vzácnosti pohřbených zde králů. Vpravo u boční zdi je „Náhrobek Přemysla Otakara I.“ († 1230), otce Blahoslavené Aněžky Přemyslovny, vlevo pak „Náhrobek Přemysla Otakara II.“ († 1278), slaveného „krále zlatého a železného“.

Náhrobek Přemysla I. zhotovil 1377 Petr Parlěř a lze se domnívati, že i ostatní náhrobky v kaplích jsou jeho dílem, nebo zhotoveny v jeho huti. Prozrazují to krásně tesané postavy vévodů i králů, ležící na víkách náhrobků. Dal je zhotoviti vesměs Karel IV., když těla vládců z bývalé basiliky Svytlavovy byla sem přenášena postupně, jak ji musili vzhledem k postupující novostavbě gotické odbourávati.

Kaple má ovšem i význam duchovní pro množství ostatků, patřících více než stu světců, jež Karel IV. snesl z celé Evropy původně na svůj Karlštejn. Oltář bývá o jistých svátcích otvírán, aby zasklené ostatky mohly býti věřícími uctívány. O svátku svatojanském vystavuje se tu zlatá monstrance s neporušeným jazykem Světcovým.

Gotice patří tu kamenná mensa oltářní ze XIV. věku, součást bývalého „Oltáře svatých Vojtěcha a Doroty“, založeného vévodou Rudolfem I., který je zde vytesán klečící před Svatým Vojtěchem. Také některé z ostatků zde uložených mají ještě původní kovové obložení s vyrytými nápisy z doby Karla IV. Na stěnách lze rozeznati zbytky starých maleb.

Baroku století XVIII. náleží hořejší část tohoto oltáře, zařízení na způsob otvírací skříně, chovající uvnitř mnoho zasklených zásuvek, vyložených vyšívanými vzácnými látkami ze XVII. věku. V těchto zásuvkách uloženy jsou ony Karlem IV. snesené ostatky, jež byly 1645 do Svato-

vítského dómu přenešeny. Stříbrný relikviář na oltáři na způsob monstrance, chovající ostatky Svatého Januaria, darován byl chrámu 1709 neapolským mistokrálem hrabětem Jiřím Adamem z Martinic. Kuriositou je dělová koule, zavěšená vlevo na pilíři na řetěze, pocházející ze zhoubné střelby Prušáků na dóm 1757. Po stranách oltáře na stolečkách leží mnoho ostatků v relikviářích tvaru ruky.

Moderní době patří malovaná okna, zhotovená 1878 podle návrhů Josefa Mockera a Františka Sequense. Prostřední věnovala 1869 hraběnka Karolina Saint Quentinová, a je na něm zobrazena Panna Maria s Ježíškem v středu klečících andělů, níže postavy světců Vojtěcha, Doroty a Bennona. V postranních oknech, darovaných 1878 světicím biskupem Karlem Průchou, viděti nahoře světce Ondřeje Apoštola a Jakuba Staršího, pod nimi Anežku Přemyslovnu, Víta, Jana Sarkandra, Aloise, Alfonse a Františka Paulanského.

V ochozu před kaplí, poblíž „Svatojanského hrobu“, pochován je světicí biskup a probošt Jan Ignác Dlouhoveský z Dlouhé Vsi (†1701), český básník a buditel.

Kaple Svatého Jana Nepomuckého.

do které teď vcházíme (9), nazývala se původně „Kapli Vlašimskou“, neboť ji svým nákladem založil arcibiskup Jan Očko z Vlašimě, zřídil v ní 1367 oltář a byl tu 1380 pochován. Podle pozdějších oltářů a maleb nástěných slula i „Kapli Svatých Erharda a Otilie“, posléze i „Kapli Navštívení Panny Marie“, bezpochyby za Jana z Jenštejna.

Době románské náleží zde svaté ostatky Vojtěchovy, uložené v dřevěné, olověným plechem pobité rakvi tvaru středověkých relikviářů se střechou sedlovou, která byla nalezena 1880 při bourání staré „Kaple Svatého Vojtěcha“, kdysi v dnešní nové hlavní lodi se nalézající (28). Ostatky uloženy jsou nad mensou oltářní za sklem.

**Náhrobek Svatého Jana Nepomuckého.
Pohled se strany jižní.**

Gotice patří v pravo u boční zdi ležící mramorový náhrobek arcibiskupa Jana Očka z Vlašimě, jehož postava je znamenitě vytesána v bílém mramoru, ležící na viklu. U nohou mu leží věrný pes, nad ním erb rodu, dvě supí hlavy. Na stěně východní viděti je zbytky freskových maleb z konce XIV. věku, představující „Křest Svaté Otilie“.

Renesanční je vlevo při stěně východní stojící krásná bronzová náhrobní deska hraběnky Ludmily z Thurnu, rodilé Berkovny z Dubé († 1558) s dvěma synáčky, jimž klade ruce na hlavičky. Na nárožním piliři stojí na kamenné konsole dřevořezba sochy Panny Marie s Ježíškem z první polovice XVI. věku.

Baroku již částečně patří pozdně renesanční oltářní obraz „Panny Marie Pomocné“ čili „Pasovské“, malovaný na plech 1602, který býval vroucně uctíván pražským lidem v bývalé „Kaplí Panny Marie“ u „Bruské brány“. Po zboření kaple 1791 přenesen byl do bývalé „Kaple Svatého Vojtěcha“ u dómu stojící, a po jejím zboření 1880 přenesen sem. Rámec obrazu je stříbrný. Na oltáři stojí čtyři veliká stříbrná poprsí svatých patronů českých Vít, Václava, Vojtěcha a Cyrila, jež dómu věnoval 1699 arcibiskup hrabě Jan Josef Breuner pro hlavní oltář. Odtud přenesena později do této kaple.

Moderní doba vytvořila dnešní Oltář kaple, dle návrhu Kamila Hilberta vyřezaný Václavem Mrázem 1918 a malovaná okna. Ornamentální jejich část navrhl Josef Kranner, figurální Petr Maixner a Rudolf Müller. V prostředním vyobrazeny jsou tři výjevy ze života Svatého Jana Nepomuckého, v pravém „Navštívení Panny Marie“ a „Filip Apoštol“, v levém okně viděti apoštola „Jakuba Menšího“ a světce „Ehrharda i Otilii“. Provedeny byly 1871 od Murana v Inšpruku nákladem děkana Adolfa Würfla.

Vycházejíce z kaple staneme v ochozu v němž obdivu před skvělým dílem, vytvořeným v době nesmírného nadšení národa z kanonisace milovaného patrona Jana z Nepomuku. Je to jeho

Sříbrný náhrobek.

který ve tvaru veliké stříbrné rakve (10) zhotoven byl v letech 1733 až 1736 z dobrovolných sbírek

v ceně půl milionu korun. Ostatky Světcovy uloženy jsou v této rakvi, spočívající na rukou dvou stříbrných soch andělů nadlidské velikosti s obrovskými křídly. Na víku rakve je socha klečícího Světce v životní velikosti, jeho hlavu zdobí zlatá hvězda a patero menších hvězd z brilantů. Vedle sochy drží anděl na desce obraz neporušeného jazyka z achátu.

Ostatky uloženy jsou v zlatem a drahokamy vystlané menší rakvi křišťálové, vsunuté do rakve stříbrné, hlava přikryta vavřínovým věncem z ryzího zlata, ruka drží zlatou palmu, na prstě je zlatý prsten s velkým diamantem a na prsou diamanty posázený kříž. Na podhlavniče leží bulla kanonisační.

Náhrobek nakreslil stavitel Josef Emanuel Fischer z Erlachu a podle náčrtku zhotovil pak model sochař Antonín Corradini, provedení ve stříbře je dílem vídeňského stříbrníka Josefa Würtha.

Později v roce 1746 obehnán náhrobek mramorovým zábradlím s bronzovými výplněmi, na nichž jsou vypuklé obrazy mučení a smrti Janovy. Ve čtyřech rozích sedí čtyři alegorické sochy ctností Světcových: Mlčelivosti, Moudrosti, Sily a Spravedlnosti. Nákladem biskupa Zdenka Jiřího Chřepického z Modliškovice zhotovil vše pražský stříbrník Josef Seitz.

Ještě později 1771 přidán byl na hrob baldachýn a čtyři stříbrné sochy andělů, držící věnce, zhotovené od pražského zlatníka Ignáce Nováka nákladem probošta Strachovského ze Strachovic. Kolem visí 27 lamp stříbrných a jedna zlatá. Baldachýn byl obnoven 1815 a 1829 od truhláře a jeho látková část nahrazena novou 1815, 1829 a 1889. Je dílem paramentního ústavu pražské „Akademie křesťanské“ a stála 16 tisíc korun.

Na pilířích před hrobem jsou dvě dřevořezbové sochy havířů, klečících a držících kahance se světlem, pořízených v první polovině XVIII. věku panstvím v Dymokurách.

Celý náhrobek je z nejvzácnějších památek dómu, po stránce hmotné drahocenný, po duchovní stránce

nedocenitelný. I v ohledu národním musíme v něm vždy viděti ohnisko obrody a zdroj nadšení nesčíslných poutníků ze všech končin vlasti československých. Básníci opěvovali nesčíslněkrát tento skvost náboženské i národní tradice české, a Xaver Dvořák v mocném vzrušení zvěčnil jej skulpturálními verši:

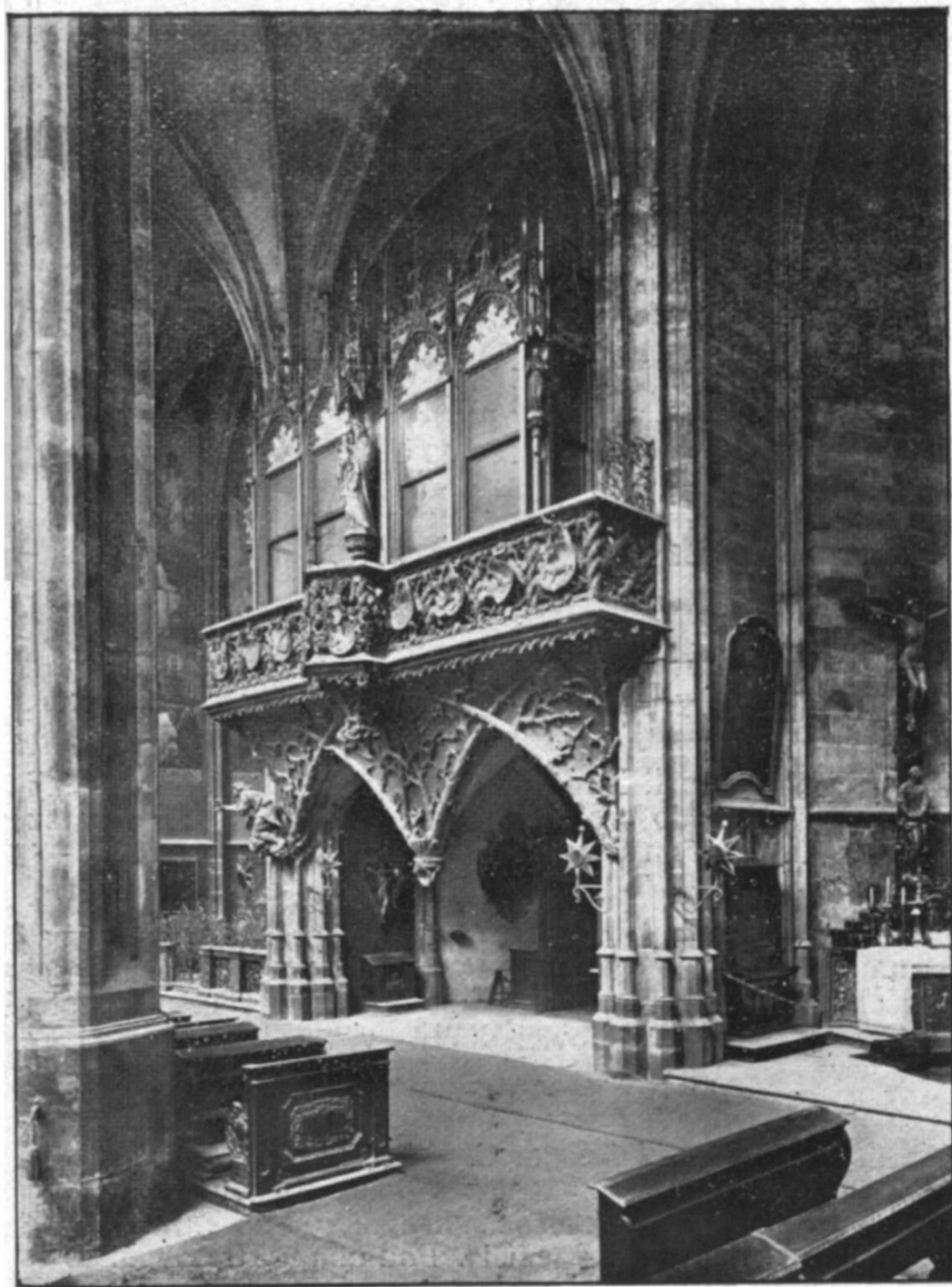
Ve rakvi stříbrné ve mocném pohnutí
nesou jej andělé na bílé peruti
v sklonu, jak úcta je jímá,
uprostřed zbožného ruchu a víru
pod palmou vítěznou, spjatý snem míru,
tiše on dřímá!

Na jihovýchodní straně před náhrobkem všimneme si ještě ve dlažbě dřevěných dveří zdvihacích, pod nimiž vede jedenáct schodů do

Kapličky podzemní.

nalézající se pod náhrobkem v místě, kde tělo Světcovo odpočívalo, a kde až do časů císaře Josefa II. 1784 sloužily se mše. V době od 1393 až 1719 byla krypta označena nahoře náhrobním kamenem v dlažbě zasazeným a dvojitou mříží chráněným. U něho děly se od pradávna zázraky.

Právě pod oknem „Kaple Svatojanské“, mezi dvěma pilíři (41) stojí Platzzerovo sousoší Svatého Jana Nepomuckého z roku 1763, skvělý to doplněk stříbrného náhrobku uvnitř dómu, o němž jsme se již výše zmínili. Přejíždějíc kolem nárožního pilíře kaple, opouštíme zároveň půdu sta-

Královská oratoř

robylého polygonálu s jeho pěti kaplemi a vstupujeme do východní části jižní lodi, která tu počíná

Kapli Svaté Máři Magdaleny,

zvané též „Kapli Valdštejnskou“ (8), podle hrobky slavného historického rodu Valdštejnského, v níž tu pohřben i arcibiskup hrabě Jan Bedřich z Valdštejna († 1694). Slula i „Kapli pana Přecha“, podle kapitulního děkana Předvoje († 1358), který měl zásluhu o její vystavění. Prostinký „Oltář Nejsvětějšího Srdce Páně“ je pouze dočasný a bude nahrazen dílem uměleckým.

Gotice XIV. věku náleží tu na východní stěně pod římsou zbytky freskových maleb, představujících „Pannu Marii s Ježíškem mezi světci.“

Renesanci patřil tu krásný obraz „Andělé ukládají tělo Kristovo do hrobu“, malovaný na dřevě na sklonku XVI. století a dnes umístěný v „Kapli Thunovské“.

Barokové kultuře již patří pozoruhodný obraz Svatého Jana Nepomuckého, jehož poprsí tu vymaloval v druhé polovici XVII. věku žák Karla Škréty, malíř Karel Kulík († 1719) a zavěšený na levé boční stěně kaple. Později, v první polovici XVIII. věku, vznikl zasklený dřevořezbový relief „Ukřižování Páně“, zavěšený vedle obrazu Kulíkova.

Moderní umění dalo kapli malované okno, věnované 1880 hrabětem Arnoštem z Valdštejna. Podle návrhu Františka Sequense zobrazen tu námět „Marie Magdaleny umývající nohy Pánu Ježíši“. Pod ním portrétování apoštolové Bartoloměj a Matouš.

Také freskové malby jsou teprve z let 1905 až 1907, kdy je nákladem preláta Františka Brusáka ve výši 24 tisíc korun provedl známý náboženský malíř Zikmund Rudl. Na širších stěnách zobrazena je tu glorifikace „Nejsvětějšího Srdce Pána Ježíše“ a „Srdce Panny Marie“, na užších stěnách vlevo motivy „Kristus dobrý pastýř“, „Spasitel podává Janu Miláčkovi hostii“ a „Klanění se Nejsvětější Svátosti“, vpravo pak „Maria ochrankou“

lidstva“, „Maria na svatbě v Káni Galilejské“ a „Trůnici Madonna“. Dole ještě lze zřítí výjevy ze „Života Svaté Máří Magdaleny“. Přimo naproti této kapli vidíme mezi pilíři obraz

Pustošení dómu Svatovítského.

provedený polovypuklou prací do dřeva řezaného reliefu. Pražský řezbář Jan Jiří Bendl zachytil v něm fanatický útok kalvínského pastora Abrahama Skultéta, který s vojáky zimního krále Bedřicha Falckého 1619 skácel kříže, rozbil kazatelnu i oltáře a dal odstraniti sochy světcův ženami v nůšich.

Menší deska dřevořezby vypořádňuje náhlé potrestání tupitele „Hrobu Svatého Jana Nepomuckého“ roku 1619, a umístěna je mezi následujícími dvěma pilíři polygonálu za „Svatojanským hrobem“. Řezby vznikly před rokem 1680, kdy řezbář v Praze zemřel.

Oratoř královská

vyplňuje následující kapli (7), do které vede od jihu z nádvoří postranní vchod, při poslední úpravě zpřístupněný po malém schodišti a opatřený pěknými dveřmi. Z hradu do oratoře vede vzdušná chodba (39), o níž jsme se již zmínili výše.

Vladislavské gotice náleží překrásná visutá klenba umělá, na níž spočívá pavlač oratoře. Klenbu i kamenné zábradlí provedl mistrovsky na rozkaz Vladislava II. v roce 1493 Beneš z Loun, známý též pod jménem Ried z Piestingu. Kamenná spleť sukovitých větví dubových zdobí originelně klenbu i zábradlí. Od Průšáků bylo 1757 kus zábradlí zničeno, ale 1878 obnovila vzácné dílo „Jednota Svatovítská“.

Baroku náleží již cenná dřevořezba „Krucifixu“ z první polovice XVII. věku, visící nad klekátkem na východní stěně pod oratoří a pocházející z bývalého „Klášteřa Anežského“. Také zmíněné již dveře s vypuklou

dřevořezbou, uzavírající jižní postranní vchod, pocházejí z roku 1629. Na pravo od vchodu nalézají se dvířka do schodiště, vedoucího na galerii kolem střech kaplí, obezděného vížkou, již jsme viděli při pochůzce kolem dómu.

Z nové doby je hořejší zasklená část oratoře novogotické, vystavěné 1882 dle návrhu Josefa Mockera. Průčelí je ozdobeno sochami „Panny Marie“ a světců Františka Serafinského i Alžběty, pracovanými Eduardem Veselým. V lomeničkách kolem sochy Madony vymaloval František Sequens čtyři anděly. Po celé architektuře jsou rozesety erby z emí koruny Svatováclavské, uherské a polské. Sousedici

Kaple Svatého Kříže.

nazývala se původně „Kapli Svatých Šimona a Judy“, později „Kapli Svatého Sylvestra“ (6). Nápadný je půdorys této kaple o čtyřech stranách, vzniklý obezděním zmíněné vížky se schodištěm na galerii. Připomíná se již 1369 a 1373 přenesl sem Beneš Krabice z Waitmile z „basiliky Spytihněvovy“ tělo královny Juty († 1297), choti Václava II., krále Rudolfa I. († 1307) a vévody Rudolfa Švábského († 1290). Dne 30. května 1870 byly tyto hrobky po dlouhém pátrání nalezeny i s deskami gotickými.

Gotice karolinské patří tu freskové malby s třinácti postavami, jejichž zbytky za oltářem byly později částečně přemalovány. Vedle oltáře vlevo nad klekátkem lze zřítí za sklem překrásný obraz „Tváře Kristovy“, Veraikon, malovaný na dřevě a opatřený plochým rámcem, na němž dal Karel IV. vymalovati drobné postavy svatých patronů Víta, Vojtěcha, Ludmily, Václava, Prokopa a Zikmunda, pravděpodobně české práce. Obraz sám dal Karel IV. na zlaté půdě vymalovati v Římě 1369 podle prvoobrazu řeckého, chovaného v kapli chrámu Lateránského. Původně byl uložen na Karlštejně a náleží do „Pokladu Svatovítského“. Ze starší ještě doby je tu hrob pražského biskupa Jana Třetího z Dražic.

Pomník maršálka hraběte Leopolda Šlika († 1723.)
Dílo sochaře Matyáše Brauna.

Z doby renesance je na oltáři veliký kříž, jehož sochu Spasitele dal vyřezati z dřeva cedrového císař Rudolf II. v Miláně. Postaven byl původně u „Mausolea královského“ v prostřed domu a 1619 ukryt Vilémem Popelem z Lobkovic před kalvínskými zuřivci. Na pravé boční stěně visí podélný obraz „Ukřižování Páně“ z počátku XVII. věku.

Rozkvétajícímu baroku náleží oltářní mensa, přenesená sem od schodů k presbytáři, ozdobená krásným, ze stříbra tepaným Antependiem z počátku XVIII. věku. Na něm lze viděti uprostřed bohatých květinových rozvilin polovypuklé poprsí Svatého Jana Nepomuckého. Na pravé boční stěně visí veliký obraz, malovaný na plátně v roce kanonisace 1729 mistrem Augustem Massucim v Římě, kde byl při svatořečení ve slavnostním průvodu nesen dne 19. března 1729. Představuje „Apotheosu Svatého Jana Nepomuckého“. Nahore na stěně visí obraz „Svatých Šimona a Judy“ z prvé poloviny XVIII. věku. Pozdně barokové práce je obložení zmíněného již renesančního kříže zlaceným plechem, provedené 1763 nákladem děkana Jana Michala Hertsche a kanovníka Františka Xavera Tvrdého. Ti dali zhotoviti pražským zlatníkem Janem Pakoniem v pozlaceném plechu vytepaný tabernakl, stojící pod křížem na oltáři.

Moderní doba projevuje se tu malovaným oknem, které nákladem dvorního krejčího Karla Römische a podle návrhu Antonína Lhoty 1869 zhotovil Jan Zachariáš Quast. Vyobrazen tu Kristus v mandorle a světci Šimon, Juda, Sylvestr papež, Karel Boromejský a Terezie.

Kaple Svatého Ondřeje.

do které nyní vstupujeme (5), je poslední otevřenou svatýňkou na této straně staré stavby a koresponduje s „Kaplí Svatého Zikmunda“ na severní straně. Nazývá se též „Kaplí Martinickou“ pro hrobku hraběcího rodu Bořitů z Martinic, která je v podzemí rozdvojena v pohřebišťě Lobkoviců a Martiniců.

Renesance projevuje se tu řadou uměleckých děl, z nichž vyniká vpravo vysoko na stěně zasazený krásný náhrobek nejvyššího hofmistra Jana Popela z Lobkovic († 1569). Části architektury zhotoveny jsou z červeného

mramoru, figurální motivy z mramoru bílého. Jan Popel klečí v rytířském brnění před Nejsvětější Trojicí. Horní část obohacena reliefem „Zmrtvýchvstání Páně“. Pozdně renesanční jsou pod oknem umístěné náhrobní desky Martinického rodu. Vlevo je deska z okna vyhozeného místodržitele Jaroslava Bořity z Martinic († 1649) a v kapli pochován i jeho syn, proslulý katolický magnát hrabě Bernard Ignác z Martinic († 1685).

Moderní době náleží oltář kaple, stojící u levé boční stěny, který v Řimě vytesal z karrarského mramoru sochař Theodor Vilém Achtermann a pro dóm Svato-vitský koupil 1875 probošt Adolf Würfel za 40 tisíc korun. Hlavní mramorový obraz představuje „Kalvarii se třemi kříži“, v lomenici je „Vzkříšení Páně“.

Malované okno zhotoveno nákladem Magdalény Roeslerové dle nákresů Františka Sequense a Josefa Mockera 1880 a má nahore v kružbové růžici poprsí Krista s anděly, symbolisujícími božské ctnosti, dole pak světce Matěje, Barnabáše, Štěpána, Vavřince, Lukáše a Marka.

Freskové malby na levé stěně provedeny byly nákladem hraběte Jindřicha z Martinic a na stěně pravé knížat Jiřího a Ferdinanda z Lobkovic. V letech 1881 až 1884 vytvořil je František Sequens jako cyklus výjevů ze „Života Svatého Ondřeje“, zpracovav na pravé stěně motivy „Povolání Ondřeje k apoštolství“, „Ondřej káže Řekům“ a „Ondřej v žaláři“. Po levé straně zříme jak „Ondřej na cestě k popravišti pozdravuje kříž“ a jeho „Visi Krista v oblacích“.

Hned za nárožním piliřem kaple vidíme ve stěně zasazený překrásný renesanční mramorový

Náhrobek Jiřího Popela z Lobkovic.

nejvyššího púkrabí a presidenta apelací († 1590). V rytířském brnění klečí tu zesnulý před vzkříšeným Spasitelem, drže v sepjatých rukou růženec. Také toto umělecké dílo ušlo zničení 1619 jen včasným odstraněním. Pozdně renesanční jsou i čtyry cinové rakve Lobkoviců, zemřelých 1589, 1590, 1592 a

1609, které nalez^{eny} 1887 v těchto místech v hrobce pod dlažbou. Naproti tomuto náhrobku stojí u piliře

Domník Leopolda Šlika.

polního maršálka a nejvyššího kancléře († 1723), okázalé dílo sochařského baroka, vytvořené dle návrhu architekta Josefa Emanuela Fischera z Erlachu proslulým pražským sochařem Matyášem Braunem. Po stranách vysokého obelisku stojí bůh války Mars a bohyně moudrosti Minerva. Nahoře vznáší se v oblacích postava „Pověsti“ a ve výklenku obelisku stojí poprsí Šlikovo, pod nímž dřímá lev.

Hned za náhrobkem Jiřího Popela z Lobkovic kynou nám mohutné železné dveře slavné „Kaple Svatováclavské“ (4), kolem nichž přejdeme k nárožnímu piliři, na jehož dnes ještě prázdnou konsolu umístěna bude brzo socha Panny Marie z kostela v Dejšíně u Plzně, darovaná dómu světicím biskupem Antonínem Podlahou. Na stěně kaple poblíž piliře je zazděn pěkný náhrobník *am e n Toletani Minesia*, Vlacha z doby Rudolfa II. Pohlédneme-li vzhůru, uvidíme na piliřích arkády nově tesané hlavice, představující na straně u kaple družinu Blanických rytířů a na protějšku hlavu Svatého Vojtěcha. Zahneme kolem rohu a ocitáme se v jižní části

Křížové lodi.

kteřá je spojena s „Třetím nádvořím“ známým nám již skvělým východem (38), zvaným „Porta aurea“,

Vnitřek kaple Svaté Ludmily.

který se dosud restauruje. Bližšíme-li se k němu při levé straně, setkáváme se nejprve s novým kamenným reliefem, zvaným

Damátník padlým.

provedeným dle návrhu sochaře Karla Pokorného a věnovaným dómu 1921 Ministerstvem školství (27). Pod postavou vojína čte se tu nápis: „Postůj, poutniče, a vzpomeň hrobů, z nichž vyšla ti svoboda“. Za reliefem uźřime

Západní vchod kaple Svatováclavské.

který byl dlouho zazděný a obnoven teprve z daru kanovníka Jana Bernarda. Ozdobné pobití dřevěných dveří vchodu provedl Antonín Charvát dle návrhu architekta Kamila Hilberta. Nad dveřmi je reliefová výplň sochaře Ludvíka Šimáka. V slepém okně nad tím je mosaika, pořizená nákladem paní Foerstrové. Dojdeme k východu, pokocháme se pohledem na gotické to dílo kamenné, vyhlédneme do nádvoří a vrátíme se pak podle protější stěny „Křížové lodi“, kde v rohu vidíme schodiště do podvěží, se strojem k vysávání prachu. Za ním dřevěná vyřezávaná zpovědnice trojdílná, s třemi řezbovými reliefky z druhé poloviny XVII. věku, nad níž je zazděno pět starobylých kamenů náhrobních. U rohového piliře uźřime nahoře vznášející se dřevorezbu polychromovanou, barokové dílo „Nanebevzetí Panny Marie“ s dvěma anděly. Zahneme kolem piliře do

Jižní boční lodi novostavby

a prohlédneme si hlavici pilířku arkády při severní stěně věže, kde jsou ve věnci vytesaná drobná poprsí ředitelů stavby, vyšehradského kanovníka Šittlera, inženýra Materny, ministerského rady Láblera, stavebního rady Zlatníka, inženýra Roštlapila a sekčního šéfa Zdenka Wirtha. Pak již vstupujeme z vnitřku novostavby vchodem do přízemí staré věže, které kdysi hostilo (26)

Kapli Hasenburskou.

Zřízena byla po roce 1396 a brzo na to byl v ní pohřben arcibiskup Olbram ze Škvorce († 1402). Jeho nástupce arcibiskup Zbyněk Zajíc z Hasenberka zřídil zde pro sebe i členy svého rodu mramorovou hrobku, v které byl roku 1411 pohřben. Nad jeho hrobem založil tu 1415 bratr Oldřich Zajíc oltář a jiné tři oltáře vštípil moravský markrabí Jošt, který kapli dal vyzdobiti. Po ohni 1541 zůstala kaple troskou až do 1712, kdy byla vyklizena, při čemž Tomáš Vojtěch Berghauer našel kosti obou arcibiskupů, jež zde opět uložil. Před dostavbou věže bylo nutno dolení její zdi uvnitř až do výše klenby značně sesiliti, čímž kaple byla sůžena. Na pravo od vchodu jsou v dutém pilíři tmavé schody na zvonici, o jejichž zvonech jsme již mluvili výše. Nyní zde bude upravena nová (26)

Kaple Božeho Hrobu.

v níž se umístí dřevořezby „Ukřižovaného“ od pražského mistra Kotyzy, a na východní stěnu pře-

nesou pražští malíři Josef a Maxmilián Boháčové překrásnou fresku „Votivního obrazu“, který se nalézal nad vchodem do severní boční lodi uvnitř staré části kostela. Fresku maloval 1631 pražský malíř Matěj Mayer a před probouráním staré dělicí zdi ji Boháčové opatrně snesli po částech se stěny.

Nahoře v oblacích drží Panna Maria s Jezulátkem společně královskou korunu, vznášejíc se nad modelem dómu Svatovitského, neseného Svatým Václavem a Svatou Ludmilou, po jejichž stranách viděti ostatní svaté patrony české. Pod modelem visí krucifix a dole klečí před ním členové císařské rodiny Ferdinanda II. i III.

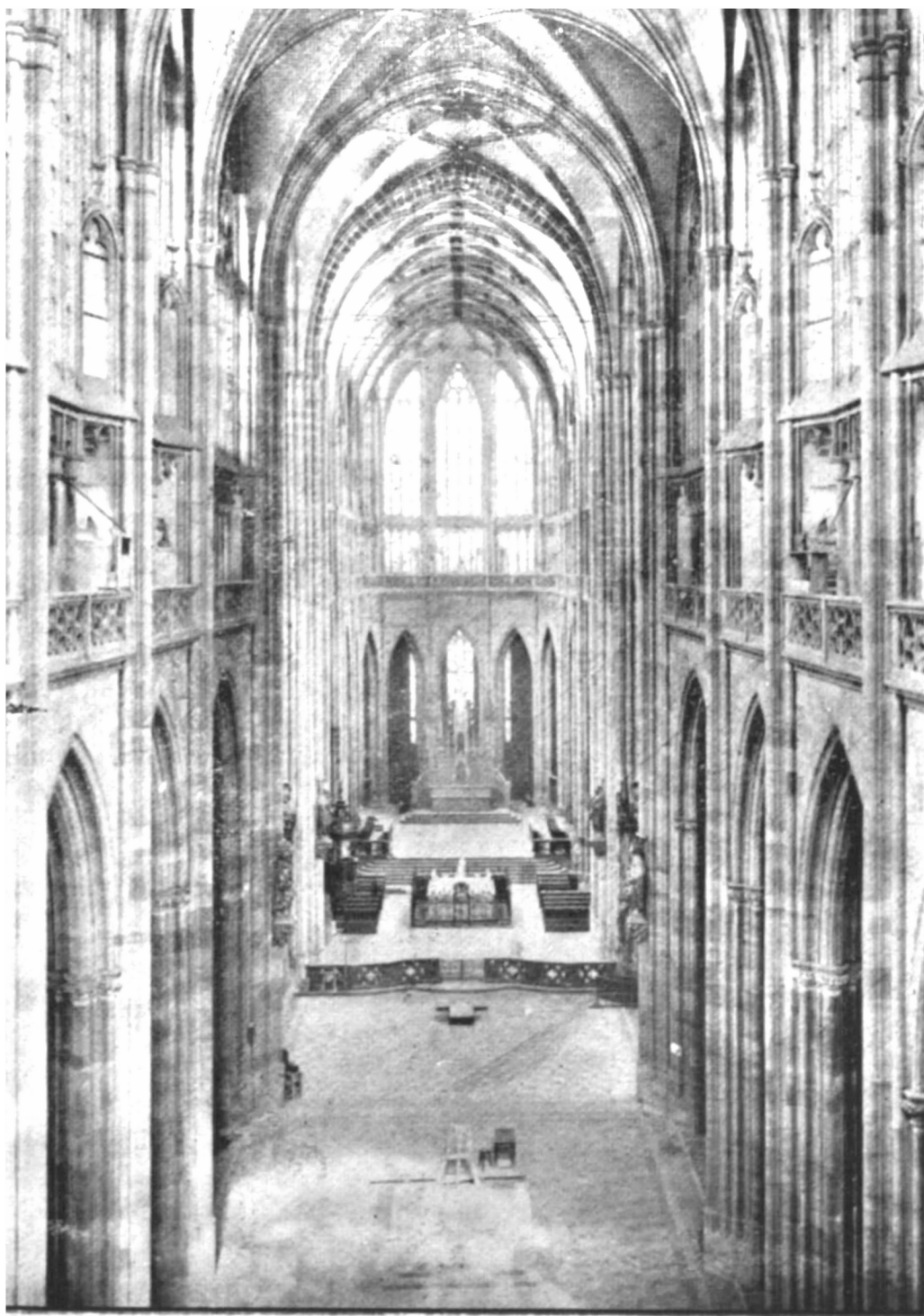
Vyjdeme z kaple do jižní boční lodi a jdeme kolem severní stěny boční věže, v níž jsou nově zazděny staré náhrobní kameny rytířů Tobara z Encesfeldu († 1553) a Oktaviána Spinuly (†1592), mezi něž vložili sličný mramorový náhrobek „dvojčat Nostických“. A hned za kameny vcházíme do první otevřené prostory nové

Kaple Thunovské.

již nyní vysvěcené (37), na jejímž oltáři visí krásný obraz „Andělé ukládají tělo Kristovo do hrobu“. Malován na dřevě koncem XVI. věku a dostal se z „Malostranské radnice“ oklikou až do dómu. Na stěně proti oltáři visí dvě krásné reliefní desky světic, nově polychromované a darované sem biskupem Podlahou. Za oltářem je vchod do starých místností

Přístavby věžové

jejíž přízemí sloužovalo za „Kapitulní siň“ a první poschodí za „Kapitulní archiv“. Jižní průčelí při-

**Hlavní loď katedrály.
V pozadí presbytář s hlavním oltářem.**

100

100

stavby utvořeno je opěrným piliřem věže a západní jeho průčelí až do polovice 70. let XIX. věku bylo provisorně zakončeno. Nyní tvoří částečně východní stěnu „Kaple Thunovské“. Skvělou ozdobou kaple je

Votivní okno,

kteřé věnovala 1927 „První česká vzájemná pojiřfovna“ v Praze, na paměť svého jubilea stoleté činnosti. Návrhy pracoval František Kysela na myšlénkový námět Josefa Cibulky, inspirovaný veršem biblickým: „Kdož v slzách rozsévají, v radosti žnouti budou“. Nápis lze čísti v dolejší části okna s jménem dárce, s letopočtem a českým znakem. Uměleckou práci sklenářskou dohotovil 1929 mistr obrovské okenní růžice dómu Josef Vlasák.

Vrcholící kružbový trojlist neře nápis a jeho zobrazení: „Oko Páně nad spravedlivými“. Doleji do kružbových čtyřlistů vymalování vlevo Svatý Florián jako vítěz nad ohněm, vpravo Svatá Barbora, vítěz nad vzduchem a zemí, uprostřed Svatý Kryštof, vítěz nad vodou. Střední část okna zobrazuje pojiřfovací činnost dle hesel: povodeň, krupobití, požár, smrt, úraz, stáří. Kysela šel po vzoru oken ranně gotických, uplatniv skvělé vlastnosti skla v jeho třpytu a barevném jasu, při čemž našel rovnocenného partnera v mistru Vlasákovi.

Druhā kaple jižní.

neni až dosud zasvěcena (36), ale je do ní již věnováno malované okno, dar Šubrta z Petrohradu, které se bude prováděti dle návrhu malíře Svolinského. Poslední je na západním konci jižní lodi

Kaple Svaté Ludmily.

skoro úplně vyzdobená (25), v níž byl 1921 postaven „Oltář Svaté Ludmily“ s mramorovou so-

chou Světice, kterou 1845 vytvořil Emanuel Max. Oltář stál v letech 1849 až 1901 v „Kapli Panny Marie“ (12) ve staré části chrámu, jež se kdysi také zvala „Kapli Ludmilinou“.

Oltář povstal péčí kanovníka Václava Pešiny, který dal spodek zhotoviti Emanueli Maxovi a Josefu Krannerovi z darů císaře a šlechty. Kamenné řezby představují na čelné straně uprostřed světce Cyrila a Metoděje, po stranách pak klečícího vévodu Bořivoje a Svatého Václava. Na levé straně je erb Sardinie a vévoda Spytihněv I. Na straně pravé erb Habsburků a vévoda Vratislav I. Opravil je Ludvík Šimek. Na oltáři je šest nových poprsí světic, modelovaných od sochařů Václava Antoše a Karla Pokorného. V sklípku nad oltářním stolem zasažena je mřížka ozdobená 838 českými granátky a za ní je uschována relikvie hlavy Svaté Ludmily s korunou posázenou perlami, zachráněná z rumu po požáru roku 1142.

Nad oltářem zavěšen je starý barokový krucifix dřevořezbový, který se nalézal kdysi v krásném barokovém domě „U hřebene“ v Celetné ulici, a byl dómu odtud věnován před jeho zbořením 1882. Ve stěnách kaple zazděny jsou staré náhrobní kameny členů metropolitní kapituly Svatovitské z XVI. a XVII. věku, mezi nimiž i Tomáše Pešiny z Čechorodu. Kaple bude časem ozdobena malovaným oknem, věnovaným Antonínem Natali Seidlem.

Obracíme se zde opět do vnitra hlavní lodi (1), zrakem svým polaskáme nádherné arkády s triforiem a okny, přelétneme ještě jednou smělou gotickou klenbu žebrovanou a středem lodi dáme se znovu na pouť poslední. Uchváčení plesnou radostí nad dokončeným dílem, vzpomínáme vzrušených veršů velkého básníka Xavera Dvořáka, volajícího:

Je dílo dokonáno, sen tvých Otců!
Sem svaté křížmo, stigma poslední,
a věže zdvihly se plát do všech konců:
národe volný, jásej tomu dni,
diadém vsazen na tvé hrdé čelo,
celou se zemí světlo rozletělo.

V ráz pilíře jak palem pně se vzpjaly,
oblouky klenby korun jich jsou spleť,
v barevných oknech duhy rozkvétaly,
zdi zastíraly mosaikou šedí,
jak život proběhl by pod tělesem
a prostor plnil tajemným svým plesem.

Je dílo dokonáno! včas se zvedli
Matyáš, Petr, Mistři z hrobů svých,
by myšlenku svou naplněnu shlédli,
vavříny slávy zbledlých na skráních:
sen pokojný teď teprv obejmě je
tu v stínu kamenné jich epepeje . . .

Ještě dříve než dojdeme zase do „Křížové lodi“
zastavíme se na místě (28), kde kdysi stála

Kaple Svatého Vojtěcha.

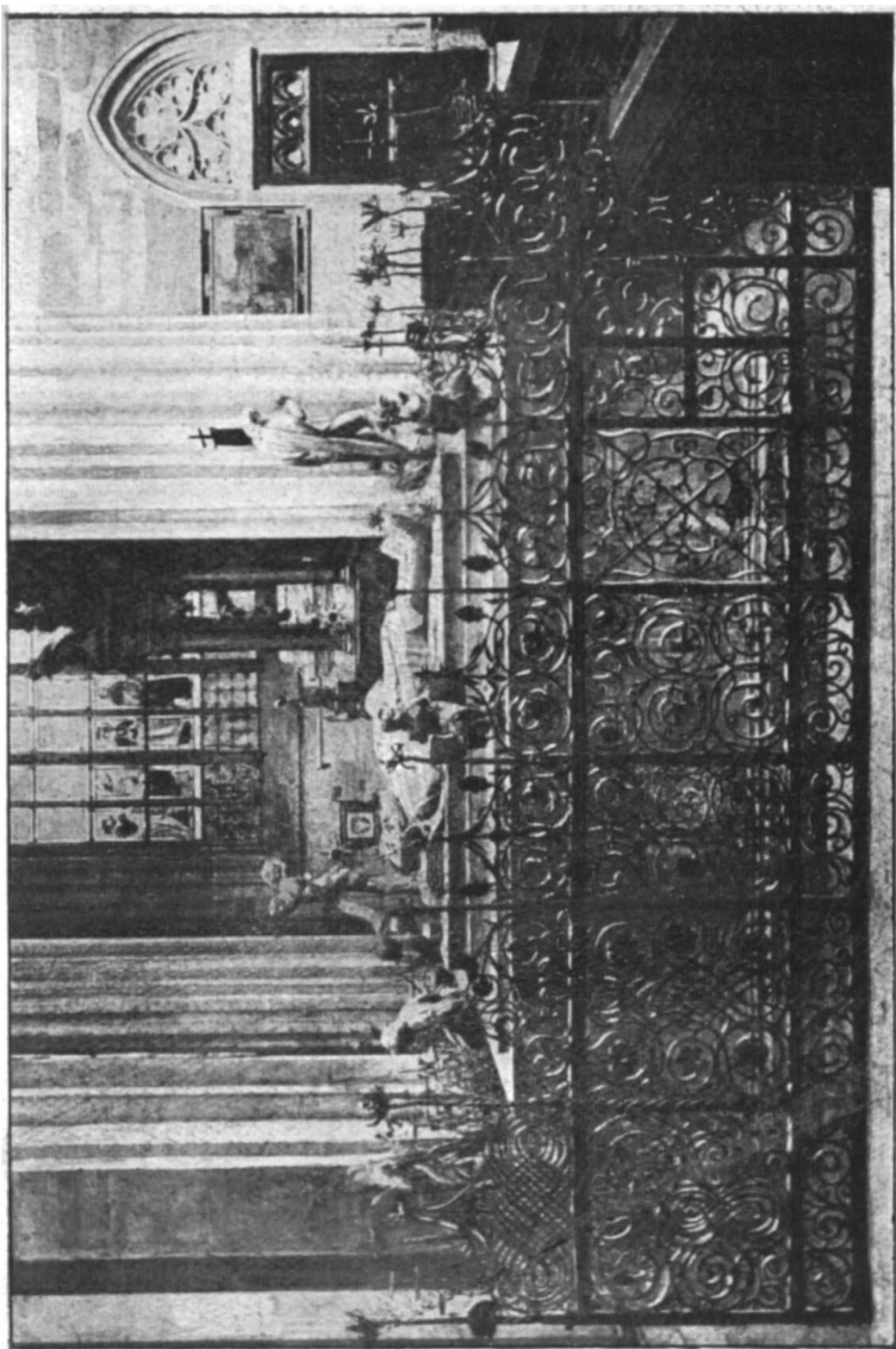
Vystavěna byla v hlavní ose dómu před prozatímním průčelím západním v letech 1575 a 1576 nad hrobem Svatého Vojtěcha, který tu byl zřízen v druhé polovici XIV. věku. Roku 1637 a znovu 1717 byla opravována, při čemž bohatě ji vyzdobili štukem a freskami. Před dostavbou dómu zbořili ji 1880.

Dne 15. dubna 1880 otevřen byl „Hrob Svatého Vojtěcha“ a pod mensou oltáře v sklepení nalezena dřevěná, plechem pobitá rakev s relikvií Světce v olověné skřínce. Pravost stvrzovala neporušená pečeť arcibiskupa Arnošta z Pardubic. Ostatky svatých pěti bratří nalezeny současně s pečetí arcibiskupa Lohelia.

Docházejíce znovu ke „Křížové lodi“ všimneme si nyní pozorně osmi krásných

Soch českých patronů,

mistrovských dřevořezeb barokových, nově pozlacených a postavených na konsoly čtyř pilířů hlavní

Královská hrobka.
V pozadí „Kaple Svatého Zikmunda.“

lodi. Vlevo při „Wohlmutově kruchtě“ zvedají se při západním rohovém piliři světci Vít a Jan Nepomucký, naproti nim při piliři východním Zikmund a Vojtěch. Na straně jižní, poblíž „Zlaté brány“, obsadili západní piliř světci Norbert a Prokop, východní vévoda Václav a Ludmila.

Pokračování „Hlavní lodi“ (1) ve staré části dómu je od lodi nové oddělené dřevořezbovým zábradlím, za kterým vidíme vlevo u piliře proti „Kapli Svatého Zikmunda“ a poblíž „Staré sakristie“ státi

Kazatelnu.

bohatě vyřezávanou, na bocích řečniště ozdobenou malbami Evangelistů, pod přebohatou stříškou se soškou Spasitele pak tabulovým obrazem Vykupitele, dílem první polovice XVII. věku. Dřevěné schodiště ke kazatelně okrášleno obrazy čtyř církevních Otců, Svatého Vít a andělka, rovněž práci první poloviny XVII. věku. Podíváme-li se odtud vzhůru, uvidíme nad arkádami pod zábradlím triforia zbytky

Maleb a nápisy presbytáře.

pocházející z bývalé polychromie vysokého kůru z let 1522, 1630 a 1758. Jsou to erby zemí habsburských a nápisy ze XVII. věku, provedené zlatými minuskulemi na černém pozadí.

Přímo nad kazatelnou od kraje lze rozeznati znaky štyrský, korutanský, krajinský a würtemburský. Za nimi následují burgundský, brabantský, lucemburský a slezský. Další jsou dalmatský, chorvatský, slavonský a rakouský.

Následují aragonský, leonský, sicilský a granadský a posléze nad „Kapli arcibiskupskou“ znaky český, uherský a kastilský.

Plocha nad „Kapli Svatého Jana Křtitele“ nese nápis latinský, počínající slovy: „Anno Jesu Christi Salvatoris DCCCCXXII . . .“, a vypisující stručné dějiny dómu od roku 922. Na ploše nad „Kapli Svatých ostatků“ je pokračování tohoto nápisu s historií chrámu až do r. 1630.

Hned za nápisem na poslední ploše polygonálu jsou vymalovány znaky moravský a obou Lužic, načež následují erby švábský, burgovský, elsaský a habsburský, pak tyrolský, kyburgský a gorický, cillský, flanderský, artoiský a frýzský, posléze hornorakouský, vendický a dva erby s podpisy.

Uprostřed lodní prostory před oltářem presbytáře vidíme po obou stranách dřevěné vyřezávané la v i c e b a r o k n í pro věřící a mezi nimi leží skvělá

Královská hrobka.

zvaná i „Mausoleum“ (3), pracovaná z bílého mramoru v slohu renesančním. Dal ji zříditi císař Rudolf II. v letech 1564 až 1589 nákladem 32 tisíc dukátů od nizozemského sochaře Alexandra Colina. Kolkolem hrobky je krásná z železa kutá mříž renesanční z doby rudolfinské, dílo malostranského zámečnicka Jiřího Schmidthammera.

Na víku jsou vytesány v životní velikosti postavy Ferdinanda I. († 1564) s chotí Annou († 1547), po pravici Maxmiliána II. († 1576). U nohou poslav stojí socha žehnajícího Spasitele vstavšího z mrtvých. Po stranách jsou mezi bohatými ozdobami medailony s poprsími panovníků a jejich manželek. Jižní plocha ozdobena je portrety Anny Svidnické a Elišky Pomořanské, západní poprsím Karla IV., po jehož levici je Blanka z Valois a Anna Falcká, po pravici Ladislav Pohrobek a Jiří z Poděbrad. Severní strana má poprsí Václava IV.

Těla jmenovaných osob leží s těly Rudolfa II., arcikněžny Eleonory († 1580) a parmské vévodkyně Marie

Amalie († 1804) v klenuté hrobce pod mausoleem. Vchází se do ní schodištěm přikrytým kamenem do dlažby zapuštěným.

Po několika schodech vstupuje se od „Královské hrobky“ do prostoru vlastního presbytáře, rozšířeného 1873 o délku jednoho klenbového pole k západu, kde zříme kamenný, z opuky tesaný

Hlavní oltář katedrály.

Byl zhotoven v letech 1868 až 1873 nákladem 60 tisíc korun dle návrhu Josefa Krannerera, zkonkonaleného Josefem Mockrem (2). Proveden je v slohu novogotickém.

Hořejší část oltáře chová šest relikviářů s emailovanými obrázky světců Vojtěcha, Cyrila, Víta, Václava, Ludmily a Prokopa s výjevy z jejich života. Podle návrhů Františka Sequense provedl je Josef Chadt.

Oltářní stůl je ozdoben v předu krásně tesanými reliefy poprsí starozákonních proroků od sochaře Ludvíka Šimka. Uprostřed je Mojžíš, po stranách Malachiáš, Ezechiel, Isaiáš, Jeremiáš, Daniel a Zachariáš.

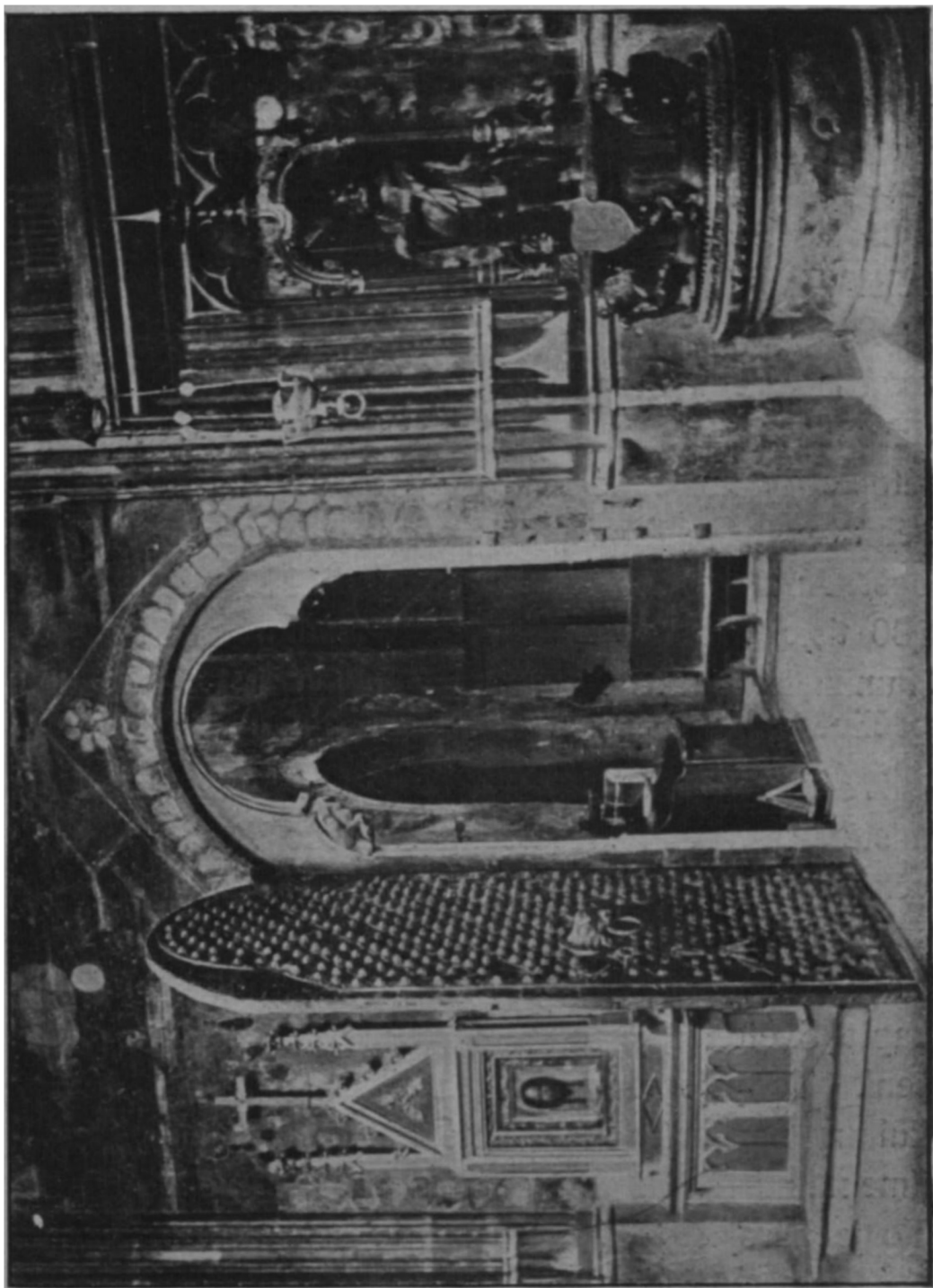
Svicny oltářní jsou bronzové a pozlacené, zhotovené podle návrhů Josefa Mockera 1878 firmou Hanuše a Dzedzinskiho ve Vídni, kdežto emailovou ornamentaci provedl Josef Chadt.

Sedadla kanovnícká stojí po obou stranách oltáře, rovněž sedadla pro duchovenstvo chrámové, vesměs vyřezávané kusy barokové. Po levé straně je trůn arcibiskupský.

Od oltáře velechrámu obracíme se konečně k vlastnímu cíli naší pouti, k přeslavné a všem věrným Čechům předrahé

Kapli Svatováclavské.

Zřetel historický. Na půdě dnešní kaple stával již onen původní, prastarý „Kostelík Sva-

Vchod do Svatováclavské kaple.
Vpravo bronzový svícen Vischeruv z 1532.

těho Víta“, který dal v tvaru okrouhlé románské rotundy vystavěti Svatý Václav v dvacátých letech X. věku, aby ukryl drahocenný ostatek rámě Svatého Víta, získaný od císaře Jindřicha. Když 1911 byla kaple znalecky probádána, nalezeny pod nynější dlažbou základy Václavovy rotundy i pozdější stavby „Basiliky Spythněvovy“, jejíž „Svatováclavská kaple“ kryla se půdorysně s kaplí dnešní. Slavné v době štěstí i žalu byly osudy této vždy milované svatyně Čechů, která během věků zvolna chátrala, až se našel mecenáš, probošt Antonín Hora, který ji dal 1905 nákladem 100 tisíc korun renovovati. Vedením architekta Kamila Hilberta byla kaple v letech 1912 a 1913 pečlivě opravena a vrácena starému lesku.

Z řetel náboženský. Uvědomíme-li si, že na místě prastarého „Kosteliku Svatého Víta“, vystavěného Svatým Václavem, vznikla později k „Basilice Spythněvově“ přivtělená „Kaple Svatováclavská“, a že na jejím půdoryse stojí i dnešní kaple Světcova, jsme jati pocitem posvátného vzrušení. Tady je tedy ono tisícileté ohnisko české kultury národní, prodchnuté katolicitou, tady stojíme na místě, jež Světec sám určil pro svůj hrob. To je zdroj světla, které se po celé tisíciletí rozlévalo po našich vlastech, aby vedlo národ nesmírnou cestou vývoje k jeho nové svobodě.

Do výše vyrůstala kaple dómu,
v barevných oknech slunce zlatem plálo,
bouř třásla klenbou jako jásos hromů,
a množství, jež kol klečelo a stálo,
to schváčeno se zdálo

nejvyšším plesem, závratí a blahem,
neb Alleluja, jež se z úst mu dralo,
to přehlušilo trouby, děla, zvony:
Já davy klečet zřel za kaple prahem
a dál a dál až k horám České země,
ba celé české plémě . . .

pěje o tomto duchovním sjednocení národa Jaroslav Vrchlický. Karel IV., dědic ideje svatováclavské, překonával sám sebe v uctívání svého ideálu. Když již bylo jisto, že tělo Světcovo musí býti ze staré basiliky přenešeno do novostavby, dal 1358 hlavu jeho objati zlatem, vložil tělo do rakve z ryzího zlata, poseté perlami a posázené drahokamy. Nic tomu podobného nebylo tehdy viděti po celém křesťanském světě. A kapli, která měla i na dále zůstatí pohřebištěm Světcovým, vyzdobiti dal s přepychem podivuhodným. „Novým a divným dílem“ nazývá ji kanovník Beneš Krabice z Waitmile, tento „Podlaha XIV. věku“. Byla dostavěna na starých základech 1366, vysvěcena dne 30. listopadu 1367. Odtud dějiny české religiosity sloučeny jsou s dějinami tohoto přepevného hradu Božího.

Zřetel národní. Nepřetržitá tradice o Svatém Václavu, dědici české země a vojvodě českého národa, o velikém patronu a ochránci, který nikdy nedal zahynouti svému lidu a lid zase nikdy nedal zapomenouti slávě jeho bohatýrství i svěectví, toto závratné podání vlastenecké víry, jemuž děkujeme za tisíciletí své státní existence, je z pokladů našeho národa nejvzácnějších. Ve válce světové, kdy bytí národa bylo tak nejisté, stala se kaple skutečným Grálem národa, nejistotou rozechvě-

ného. I moderní básník, Jiří Karásek ze Lvovic, dosud tak vlažný v projevech národního citění, jde do Svato-
václavské kaple posilnit úzkostí se chvějící duši a do-
znává:

A náhle cítíš ve snu magickém,
postavy v tobě jako po žebříku,
jež kdysi viděl Jakub v spánku svém,
teď vystupují z dávno mrtvých dob . . .
To duše jsou všech, kdo tu slova díky
a bolesti svých složili jak v hrob.

To celé plémě kdos teď probudil,
je s tebou zde, a cítíš, že jsi vzešel
z plemene toho, že jsi jeho díl.
A jak bys v prohlubni teď věků stál,
a jak by tebe Věčnosti dech přešel,
ty cítíš, zde je Monsalvač a Graal.

Zřetel umělecký. Také umělecká kultura
národa projevuje se v kapli způsobem opravdu
jedinečným. Vcházíme do kaple kolem pootevře-
ných, železem pobitých dveří, na nichž je
krásně vypracovaná bronzová rukověť v podobě
lví hlavy s kruhem, pocházející ze XIV. věku. To
je památka na karolinskou gotiku, na kterou
zde upomíná tolik jiných skvělých děl.

Gotické jsou i vzácné malby freskové z doby
Karla IV., vzniklé 1372 mezi polodrahokamy, jež krásně
vyleštěné zasadili do spodní části stěn a spojili zlacenou
sádkou. Přes to, že byly později značně přemalovány,
zachovaly půvab, jemuž se obdivovali nejlepší duchové
národa. Znám, jak Julius Zeyer horoval o kapli Svatého
Václava na Hradčanech právě pro ty „vyrudlé fresky mezi
v šeru zářícími drahokamy...“ A Karásek vyznává o nich:

Ne, není třeba modliteb zde tvých,
zde za tebe se modlí každý kámen
na těchto stěnách stářím zčernalých,
kde zlaté legendy zrak může číst,
kde blyskne v zeleň chrysoprasu plamen,
kde fialově vznícen ametyst . . .

Intérek kaple Svateho Václava.

U vchodu na západní stěně zříme apoštoly Petra a Pavla, pak kolkolem několik výjevů z „Umučení Páně“. Z nich starého původu jsou náměty „Kristus před Pilátem“, „Bičováný Kristus“, „Trním korunovaný Ježíš“, „Ježíš v hrobě ženami oplakávaný“, „Zmrtvýchvstání Páně“, „Nanebevstoupení Páně“ a „Seslání Ducha Svätého“.

Na stěně východní je freska „Ukřižovaného mezi Panncu Marii a Janem Miláčkem“, s postavami Karla IV. a jeho choti Elišky Pomořanské. Malba tvořila původně obraz „Oltáře Svätého Jana Evangelisty“, který již zmizel. Při restauraci kaple dali sem oltář nový, do jehož čela vsazen zbytek gotického oltáře ze XIV. věku z „Kaple Sväté Anny“.

Korunní komora.

ku které se vchází dvířky v jihozápadním rohu kaple, náleží rovněž karolinské gotice, neboť chová Karlem IV. objednanou Svätováclavskou korunu, dílo pražských zlatníků v roce 1345, spolu s ostatními korunovačními klenoty. Komora je uzavřena dveřmi se sedmi zámky, od nichž klíče mají přední hodnostáři a úřadové zemští, církevní i světští: jeden má arcibiskup, dva zemská politická správa, dva zemský výbor, po jednom metropolitní kapitula a pražský purkmistr.

Osudy koruny byly trpké jako osud národa. Náhodou zapomněl ji Bedřich Falcký z Prahy odvéztí a Ferdinand II. zajistil si ji pak ve Vídni. Teprve za Leopolda II. byla dne 9. srpna 1791 do Prahy slavně převezena, kde nad sakristií chována až do května 1866. Tehdy před Prušáky do Vídne odvezena, vrátila se opět dne 29. srpna 1867 do Prahy, kde od té doby uložena je v komoře korunní. Koruna je z ryzího zlata tepaný obrouček, z něhož vyrůstají čtyři krásné středověké lilie. Posázena je 91 drahokamem, 20 perlami, pod každou lilií je veliký safír a kolem rubíny v podobě kříže. Na kříži, tyčícím se na temeni koruny je zasazený safírový křížek kamejový z konce XII. věku. Tyto kameny symbolisoval Jaroslav Vrchlický v apostrofě koruny slovy:

Jak dlouho budeš v schráně svoji sníti?
Ne darmo našich drahokamů pálá
třpyt v obrubě tvé: v háravém jich plání
hle, naše láska rubínem tam svítí,
je věrnost safír, smaragd naděj stálá
a perla naše tiché odříkání . . .

Pozdně gotické době patří na východní stěně kaple fresková malba skupiny dvou andělů a čtyř patronů, z nichž na levo světci Zikmund a Vít, vpravo Vojtěch a Ludmila, obklopující krásnou v roce 1373 zhotovenou kamennou sochu Svatého Václava od Petra Parléře. Fresky byly přemalovány v XVI. věku, polychromie sochy z doby renesanční byla obnovena 1913.

Pozdní gotice náleží i stříbrné poprsí Svatého Václava, stojící nad oltární mensou ve výklenku prozatímní schránky ostatkové, zhotovené koncem XV. věku za Vladislava krále. Gotickou je sličně pozlacená železná mřížka, uzavírající výklenek ve východní zdi vlevo od oltáře pro uschovávání Nejsvětější Svátosti. Vpravo je menší výklenek pro mešní konvičky.

V jihovýchodním rohu kaple stojí veliký ze železa vykováný a pozlacený relikviář v podobě mřížové vížky gotické. Karel IV. dal jej zhotoviti 1355 pro řetěz, jímž byl Svatý Kliment spoután, když jej uvrhli do moře. Relikviář je památný i tím, že byl dlouho pokládán za model pro zakončení boční věže. Malíř Ludvík Kohl na svém ideálním obraze dómu z roku 1814 vymaloval podobné dvě věže v bocích dostavby.

Umění renesance zanechalo v kapli rovněž řadu vynikajících výtvorů, zejména maliřských, a děl uměleckého průmyslu. Jsou to především na hořejších částech stěn provedené malby, představující výjevy ze „Života Svatého Václava“.

Freskové malby provedeny byly na počátku XVI. věku třemi neznámými maliři a byly pozdně renesančním mistrem českým Danielem Alexiem z Květné v letech 1612 až 1615 obnoveny nákladem české šlechty. Během tří století pokryl je prach a čmoud takovou vrstvou, že byly opět sotva znatelný. Malíř a restaurátor Gustav Tomáš Mikš je však v letech 1912 a 1913 očistil a vrátil staré barevné nádheře.

Na jižní stěně kaple počínají výjevy nad vchodem do „Korunní komory“ a zpracovány jsou tu motivy: „Světec dává křtiti pohanské děti“, „Světec přisluhuje mši svaté“ a „Přijetí rámě Svatého Víta“.

Západní stěna je ozdobena poměrně nejcennější malbou, připomínající zejména v prostřední části způsob augšpurského malíře Hanuše Burgkmaiera († 1531). Jsou tu zachyceny motivy: „Podiven jde sněhem v šlépějích Světcových“, „Světec vykupuje pohanské děti“, „Biskup řezenský se Světcem vkládá rámě Svatého Víta do oltáře rotundy“. Nahoře vidíme císařskou síň s trůnem, po jehož stranách sedí kurfirstové a uprostřed „Císař spěchá vstříc Svatému Václavu“, jenž přichází uprostřed dvou andělův, scéna již starý Dalimil zachytil prostosrdečně v rýmovaných verších své kroniky:

Kníže český vstoupiv pozdravení dal,
císař hned s úctou proti němu vstal,
na svém stolci ho posadil,
knížata okolo rozsadil . . .

I jal se Václava císař prositi,
aby ráčil jeho přítelem býti
a z jeho skvostů aby ráčil vzíti,
co by jen ráčil chtíti.

Pod touto scénou je šest znaků, z nichž erb arcibiskupství trevírského, kolínského a mohučského vlevo a kurfiřtství falckého, saského a braniborského vpravo. Dole spatřujeme, jak „Světec sседá s koně“, „Navštěvuje vězně“, „Boří šibenice“ a „Pohřbívá chudé“.

Také malby na stěně severní jsou pozoruhodny technikou, připomínající onu augšpurského malíře Leonarda Becka († 1542). Jsou tu zobrazeny motivy legendární: „Světec ošetřuje nemocné“, „Hosti chudasy“, „Vězňové jsou propouštěni při přenesení těla Světcova“, „Světec hoduje s bratrem Boleslavem“, „Navštěvuje bratra Boleslava“, „Kouřimský Radslav koří se Václavovi“ a „Světec umlouvá s ním souboj“.

Východní stěna pomalována motivy: „Světec seje obilí“, „Mele mouku a peče hostie“, „Lisuje víno mešní“, „Přináší chudině tajně dříví“, „Tyrán od hajných v lese“ a „Světec zavražděn v Boleslavě“.

Na stěně jižní, kde výjevy počínají, končí se pak jejich řada podáním motivů legend doby gotické: „Ukřižovaný

Smrt Svateho Václava.
Obraz na dřevě malovaný z roku 1543.

porouči ve snu králi dánskému vystavěti kostel Svatému Václavu“, „Král buduje tento chrám“, „Podiven zabijí vraha Světcova v lázni“ a je „Oběšen z rozkazu Boleslavova“.

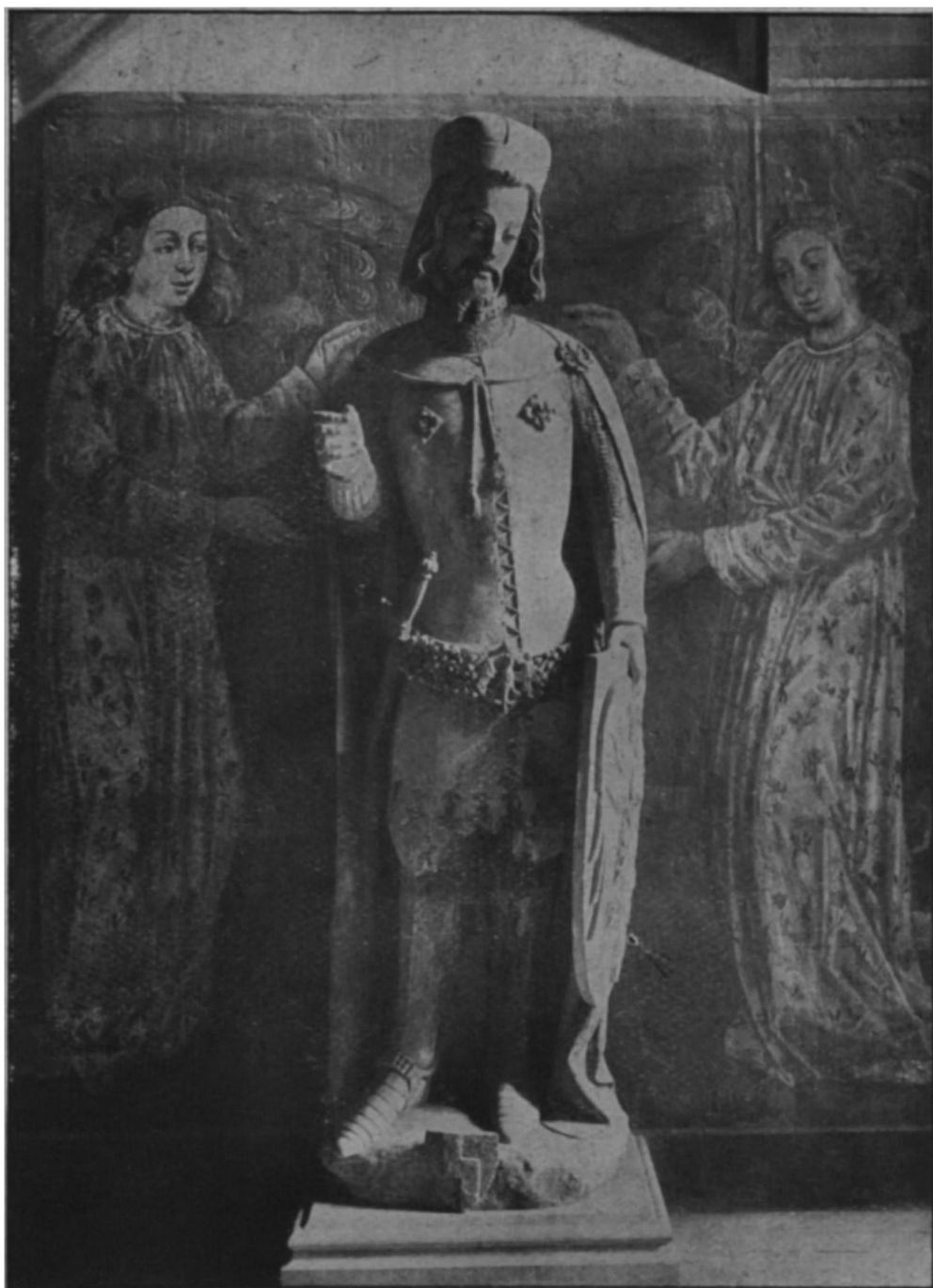
Vedle tohoto skvělého cyklu náleží renesanci u vchodu na západní stěně dvě fresky, provedené tu kolem roku 1550 na místě původních maleb gotických, toho času asi těžce poškozených, a představující „Krista Pána v zahradě Getsemanské“ a „Zajetí Kristovo“. Uprostřed stěny východní je po levé straně okna vymalován král Vladislav II. se znakem českým, uherským, moravským a slezským pod nohama, a proti němu vpravo jeho choť Anna z Foix († 1506), rovněž s erbem svého rodu.

Na piliři vedle severního vchodu visí tabulový obraz „Smrt Svatého Václava“, malovaný po způsobu Lukáše Cranacha 1543 na dřevěné desce.

Plastice renesanční patří tu především v severovýchodním rohu kaple bronzová socha „Svatého Václava v baldachýnu“, na jehož vrcholu je svícen. Dílo zhotoveno bylo 1532 Hanušem Vischerem v Norimberce nákladem „Staroměstského cechu sladovnického“ na paměť obhájení chrámu Svatovitského před pustošícími Husity 1420 pražskými sladovníky. Bronzová plastika náleží do „Svatovitského pokladu“. Vlevo od severního vchodu stojí památná křtitelnice, zhotovená koncem XVI. věku v prostinkých formách ze serpentinu.

Poměrně málo je v kapli památek umění barokového. Je to dřevěné víko zmíněné křtitelnice, vyřezané 1714 Matějem Nonnenmacherem, se sochou „Křestu Páně“ od řezbáře Ferdinanda Geigera. Před východním čelem oltáře visí barokový kovový závěs lamp, pracovaný v XVIII. věku, jehož dvě cinové lampy jsou staré, ostatních pět z roku 1838.

Modernímu umění vděčí kaple za oltáře, barevné okno a nový lustr. Uprostřed kaple stával kdysi nádherný, zlatem a drahokamy bohatě vykrášený gotický „Náhrobní oltář Svatého Václava“, zřízený Karlem IV. Jeho syn, král Zikmund, oloupil

Socha Svateho Václava od Parlère.
Kaple Svatováclavská.

však oltář o drahocennou výzdobu, aby si opatřil peníze na válečné útraty.

Oltář dnešní proveden byl podle návrhu Kamila Hilberta s ohledem na zbytky původního oltáře, který byl 1911 objeven, tak že celkovým svým tvarem je starobylému oltáři podoben. Spodní část obložena je leštěnými polodrahokamy, z nichž mnohé pocházejí z valounů, uschovaných ještě z dob Karlových. František Šlichta v Turnově provedl leštění zdařile. Postranní medailony s poprsími andělů a eucharistický kalich s mystickými ptáky v západním čele modeloval Stanislav Sucharda. Vlastní oltář je v západním čele. Na tumbě odpočívá prozatimní domečkovitá schránka pro ostatky Svatého Václava, mající podobu budoucí nádherné schránky, již bude kaple jednou skvěle ozdobena.

Při poslední restauraci kaple postaven byl nový oltář při stěně východní, v místech, kde kdysi byl stařý „Oltář Svatého Jana Evangelisty“ ze XIV. věku, jehož gotický pozůstatek byl sem přenesen z „Kaple Svaté Anny“ a vsazen do čela. Nové reliefy na stěnách pobočních modeloval Vojtěch Sucharda. Tabernakl podle návrhu Kamila Hilberta ozdobil emailem a polodrahokamy Franta Anýž, který zhotovil i mešní tabulky a svícny.

Barevná okna zasklena byla nově 1913 nákladem kanovníka Jana Bernarda († 1882) dle návrhu Kamila Hilberta od Jana Kryšpína. Kresbu „Madonna s Ježíškem“ pro figurální části oken dodal Artuš Scheiner.

Také nový lustr, ukutý ze železného plechu, pozlacený a polodrahokamy posázený, s 32 elektrickými světly, proveden byl z daru Bernardova dle nákresu Kamila Hilberta pražským ciselérem Frantou Anýžem. Východní stěna kaple nese bronzovou desku s latinským nápisem, popisujícím poslední obnovení kaple.

Ohniskem duchovního středu celého českého národa, přeslavné „Kaple Svatováclavské“, je

Hrob Svatého Václava,

se svatými ostatky velikého patrona. V dubnu 1911 odstraněna byla podezdívka oltářní mensy a odkryt dolejší vyzděný hrob, který otevřen dne 29. dubna. Po otevření olcověné truhly nalezena stříbrná

destička s nápisem: „Zde jsou kosti a prach pře-
svatého Václava Mučedníka, sebrané v zemi tohoto
hrobu, aby hnilobou nebyly stráveny, Arnoštem
arcibiskupem pražským, a to k vybidnutí a k ro-
zkazu nejjasnějšího krále a pána Václava, jenž
sluje jinak Karel, římského a českého krále vždy
vznešeného, za přítomnosti téhož krále, arcibiskupa
a mnohých prelátů a kanovníků Pražského kostela.“
Obsah truhly byl podroben pečlivé prohlídce v bytě
kanovníka Antonína Podlahy, který společně s pro-
fesorem Karlovy university Matiegkou vybral a
určil ostatky Světcovy, o čemž vydán byl dne 6.
května 1911 protokol. Ostatky, odpočívající od 11.
května 1911 v „Pokladě Svatovítském“, uloženy
posléze na oltáři v obnovené kapli Svatováclavské.

Stojíme před hrobem velikého zakladatele našeho
státu v hlubokém zadumání, a v duchu táhne před
vnitřním zrakem tisíc let historie českého lidu,
v níž ani na chvíli nepřestal býti středem milovaný
Světce smavého úsvitu národa a jeho budoucnosti
kámen úhelný. A vykročujíce z posvátné prostory
mysticky zašeřené kaple, obracíme se k ní na-
posled, promlouvajíce k ní a loučíce se s ní vzru-
šenými slovy básníka Xavera Dvořáka:

Ó Týne mystický, náš Monsalvate,
hlas lásky důvěrné, hle, z celých Čech
dnes k tobě letí, zanícení svaté,
naš svatý Grál už spočinul v tvých zdech,
ó Slunce Čech, s těch svatých Hradu strání
nech proudit v celou zem své požehnání!

*Za vydatné poučení literární J. M. biskupu Antoninu
Podlahovi, za ústní informace stavbyvedoucímu
panu Františku Xaverovi Margoldovi,
za poskytnutí fotografií spisovatelům Antoninu
Šormovi a Jindřichu Šámalovi, foto-
grafům Štencovi, Vojtovi a Reachovi,
za propůjčení štočků J. M. biskupu Ant.
Podlahovi a „Výboru Svatojanskému“
v Praze, a přátelskou pomoc členům
„Výboru Svatováclavského“
srdečně děkuje
spisovatel.*

Zemská banka

(dříve Zemská banka království českého)

Centrála v Praze,

na Příkopě 858.

Filiálka v Bratislavě,

Ondrejská ul. 11.

Provádí veškeré bankovní a bursovní transakce. - Přijímá vklady na běž. účty, knížky a pokladniční poukázky. - Poskytuje dlouhodobé zápůjčky komunální, meliorační, železniční, hypoteční a stavební úvěry. - Vydává vlastní dlužní úpisy zaručené zemí českou a na Slovensku a Podkarpatské Rusi státem. - Přijímá cenné papíry a hodnoty do úschovy a správy odděleně od vlastní zásoby a cenných papírů osob třetích.

KŘEŠŤANSKÁ AKADEMIE

V PRAZE II., NÁRODNÍ TŘ. 6.

TELEFON 452-6-3.

Z
H
O
T
O
V
U
J
E

Bohoslužební roucha, jako: Kasule, pluviály, dalmatiky, baldachiny, korouhve, prapory spolkové, veškeré kostelní prádlo, jakož i veškeré nádoby kostelní: monstrance, kalichy, svícny, dále celá zařízení chrámová, jako: oltáře, kazatelny a vše ostatní, čeho k bohoslužbě a do chrámu Páně jest zapotřebí.

Rozpočty, fotografie na požádání se zašlou zdarma. Bohatě provedené předměty též podle zvláštních původních návrhů a ná-kresů, vše umělecky dokonalé a liturgicky plně správné.

Bezvadné konservování a opravy starých paramentů provádí se za dozoru odborníků.

HYPOTEČNÍ BANKA ČESKÁ

(DŘÍVE HYPOTEČNÍ BANKA KRÁL. ČESKÉHO)

V PRAZE II., HAVLÍČKOVO NÁM.

Zemský ústav.

Účet Pošt. úřadu šek. 9888.

Telegramy: Hypoteční banka.

ZÁPŮJČKY

v 5⁰/₀ a 6⁰/₀ zástavních listech na hospodářské usedlosti a domy v Čechách.

Původně stanovený úrok nemůže být zvýšen.

Zápůjčky jsou se strany banky zásadně nevyhovitelné a splácejí se pevnými

:: půlletními částkami. ::

VKLADY

na vkladní knížky a běžné účty za nejvýhodnějších podmínek. Nákup a prodej všech cenných papírů,

:: znamenáných na Pražské burse. ::

Zápůjčky na cenné papíry.

Eskont směnek peněžních ústavů.

ÚHRADY

ÚSCHOVA A SPRÁVA

cenných papírů za mírný depositní poplatek.

Pro Slovensko a Podkarpatskou Rus:

FILIÁLKA V BRATISLAVĚ, ŠTEFÁNIKOVA 7,

EXPOSITURA V KOŠICÍCH.

MĚSTSKÁ

SPOŘITELNA PRAŽSKÁ

(Za veškeré závazky spořitelny ručí
reservní fondy, obec hlavního města Prahy
veškerým jměním a poplatní silou.)

Centrála: **PRAHA I., RYTÍŘSKÁ 29.**

Filiálky: **BÁŇSKÁ BYSTRICE,
SPIŠSKÁ NOVA VES,
LEVOČA.**

Sběrny a platebny:

Praha II., Žitná 50, Praha III., Malostranské náměstí 35, Praha VII., Bělského 974, Praha VII., Rohanská 7, Břevnov, Bělohorská 210, Dejvice, Havlíčkova 22, Karlín, Královská 52, Radlice, Havlíčkova 160, Smíchov, Štefánikova 51, Vysočany, Královská tř. (u Rokytky), Žižkov, Orebitská č. 2, Košíře, Plzeňská tř., Libeň, Primátorská 1420.

**Přijímá vklady na spořitelní knížky
a na běžný účet.**

*Oddělení pancéřových schránek (safes).
Hypoteční zápůjčky. — Eskont směnek.
Lombard. - Bezplatná úschova. - Přijí-
mání cenných papírů do úschovy a správy.*

VKLADY: Kč 2.300,000.000.—.

FONDY: Kč 139,000.000.—.

Látky dámské a pánské

ve velkém výběru a nejlevnějších cenách
nabízí

nejstarší obchodní dům modním zbožím

St. Kynzl

v Praze I., Staroměstské nám. č. 26, 27 a 30.

Založeno 1876.

Telefon 20310.

MORAVSKÁ BANKA

ODBOČKA V PRAZE.

CENTRÁLA V BRNĚ,
Česká ul.

ODBOČKY: Bor u České Lípy, Boskovice, Bratislava, Břeclav, Hlučín, Holešov, Hranice, Hradec Králové, Chrudim, Jablonec n. N., Kolín, Král. Pole, Kroměříž, Kutná Hora, Kyjov, Lomnice n. Pop., Mor. Ostrava, Něm. Brod, Nová Paka, Nové Město n. Mor., Nový Bydžov, Nymburk, Olomouc, Opava, Plzeň, Prostějov, Přerov, Tábor, Telč, Tišnov, Třebíč, Úher. Brod, Valašské Meziříčí, Velké Meziříčí, Zábřeh, Znojmo, Žilina.

EXPOSITURY: Praha III., Vsetín, Lázně Luhačovice.

Vlastních prostředků přes Kč 200,000.000.—.

Vklady přes 1 a půl miliardy.

Provádí veškeré obchody bankovní.

Výhodné zúročení vkladů. — Úvěry, vadia, kauce, eskont směnek, valuty, devisy, úhrady do ciziny.

Cukerní o'dělení.

Iďte-li od pomníku sv. Václava dolů
směrem k náměstí Staroměstskému
nemůžete minouti - - - -

CYRILLO-METHODĚJSKÉ

KNIHKUPECTVÍ

GUSTAVA FRANCLA

V MELANTRICHOVĚ ULICI
v Paláci Městské spořitelny.

Prohlédněte si naše výkladní skříně. - V našem
knihkupectví naleznete v bohatém výběru:

Památkové předměty, obrazy a pohlednice
svatováclavské ● Katolickou literaturu ●
Modlitební knihy a obrázky svatých ●
Liturgické knihy ● Sochy a zarámované
obrazy svatých.

Těšíme se na Vaši návštěvu a bude
nám ctí, budeme-li Vám moci
dobře posloužiti.

Objednávejte

*jedině publikace a upomínkové předměty
vydané Svatováclavským výborem Jejich
prvotřídní provedení a umělecká hodnota
zaručuje vám opatření trvalé a cenné
památky na jubileum Svatováclavské.*

Adorace „ve šlépějích sv. Václava“.
Příručka k adoračním Svatovácl.
pobožnostem od P. A. Daňhy. (Cena 50 h.).

Brožury propagační: o sv. Václavu. Esperantsky sestavil B. Benetka dle rukopisu † kan. Hanuše (rozebráno), českou, slovenskou, polskou, slovinskou, chorvatskou, ruskou, ukrajinskou, francouzskou, anglickou a italskou, sepsal prof. Dr. Dvorník. Uměleckou výpravu navrhla a provedla Zd. Braunerová.
Cena 10 Kč.

Film propagační, 1500 m, Svatováclavských památek a ukázek z posledních Svatováclavských slavností, zvláště nádherné snímky z postupu prací ve velechrámu Svatovítském, historické a dokumentární ceny. (Zapůjčuje se na požádání proti náhradě hotových výloh při 50% účasti na zisku). Jednotlivé snímky reprodukovány v tomto listě.

Hold knížeti míru. Dramatická báseň od J. Voborského. Cena Kč 250.

Kalendáře. útržkové (cena 12 Kč a knižní (cena 16— Kč) — obsahují ohromný materiál Svatováclavský a řadu nádherných reprodukcí nejdůležitějších Svatováclavských památek (Sestavil A. Šorm).

Medaile pamětní od mistra Šejnosta na památku dokončení velechrámu Svatovítského a k tisícímu výročí smrti sv. Václava (ve zlatě, 5600 Kč, stříbře 280 Kč a bronzu 75 Kč).